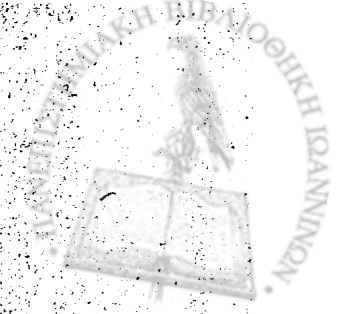

EN VENTE A LA MÊME LIBRAIRIE :
Publications de M. ÉMILE LEGRAND.

- Legrand (Émile).** *Professeur à l'École des Langues Orientales Vivantes.*
GRAMMAIRE GRECQUE MODERNE, suivie du Panorama de la Grèce d'ALEXANDRE SOUTSOS. Paris, 1878, in-8 br., de LI et 320 pp. 8 fr.
- Chrestomathie Grecque moderne par Émile LEGRAND et Hubert PERNOT. Paris, 1 beau vol. in-8 br. 10 fr.
- Nouveau Dictionnaire grec moderne-français et français-grec moderne, contenant les termes de la langue parlée et de la langue écrite. Paris, 2 vol. in-32, rel., de 1804 pp. 20 fr.
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome I. Paris, 1880, in-8 br., de xxxv et 338 pp.
Poème à Spanças (xiiie siècle). — Conseils de Salomon à son fils Roboam. — La prière du pêcheur. — Poème de MICHEL GLYCAS sur son emprisonnement (xiie siècle). — Poèmes de THÉODORE PRODROME. — Belthandros et Chrysantza. — Prise de Constantinople par les Turcs. — La peste de Rhodes, poème de Georgillas. — Le Sacrifice d'Abraham. — L'Histoire de Suzanne de MARCOS DEPHARANAS (dialecte de Zante). — Histoire d'Imbérios et Margarona. — Vie du grand saint Nicolas par Théologitos Moschoscholotos. — Tremblement de terre de Céphalonie par H. ABBATIOS (30 septembre 1637).
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome II. Paris, 1881, in-8 br., de cvii et 399 pp. 20 fr.
Formulaire médical de Jean STAPHIDAS. — La Messe de l'Homme sans barbe. — Histoire de Suzanne (xive siècle). — Séduction de la Jouvencelle. — Poésies érotiques en dialecte de Chypre. — Apocopos de BERGADES. — Poème sur la mort de Michel Limbona (par Antoine BOUBOULIS). — L'Ecurie par NÉOPHYTOS (1672). — Voyages en Russie par le moine Cyrille (1768). — Histoire de Michel le brave, par Georges PALAMÈTE. — Histoire de Valachie par MATTHIEU (1616-1617). — Erophile, tragédie par Georges CHORTATZIS.
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome III. Paris, 1881, in-8 br., XLVIII et 448 pp. 20 fr.
Le Jardin des Grâces par Constantin DAPONTÈS. — Voyage de DAPONTÈS en Crimée. — Investiture du prince Jean Maurocordato, fils de Nicolas racontée par DAPONTÈS. — Mission en Ethiopie par le même. — Description de la Dacie par le même. — Fables de DAPONTÈS. — Conquête de la Morée par les Turcs en 1715, de MANTHOS DE JANINA. — Poème relatif au corsaire Lambros Cazzonis, 1787. — Conquête de la Chine par les Tartares, relation écrite par le patriarche CHRYSANTHE NOTARAS, 1675.
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome IV. Épistolaire grec ou Recueil de lettres adressées pour la plupart à Chrysanthe Notaras, patriarche de Jérusalem, par les princes de Valachie et de Moldavie (1684-1730). Paris, 1888, in-8 br., xxii-287 pp. 20 fr.
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome V. La guerre de Troie, poème du xive siècle, en vers octosyllabes, par CONSTANTIN HERMONIACOS, publié d'après les mss. de Leide et de Paris. Paris, 1890. In-8 br., xiii-479 pp. 20 fr.
- BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE. Tome IX. Lettres de MÉLÉTIUS PIGAS, patriarche d'Alexandrie, publiées d'après les minutes autographes. In-8, br. 20 fr.
NOTA. — Nous sommes également en mesure de fournir les tomes VI, VII et VIII de la *Bibliothèque Grecque vulgaire*, de M. Em. Legrand.
- Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au xve et xviie siècles. Paris, 1885, 2 vol. gr. in-8 br., de CCXXVII-320-LXXVII-453 pp., fac-similés. 50 fr.
Le tome Ier contient des notices biographiques sur — MANUEL CHRYSOLORAS. — THÉODORE GAZA. — ANDRONIC CALLISTE. — MICHEL APOSTOLIOS. — CONSTANTIN LASCARIS. — DÉMÉTRIUS CHALCONDYLE. — JUSTIN DÉCADYOS. — MARC MUSURUS. — ZACHARIE CALLERGI. — NICOLAS VLASTOS. — ANNE NOTARAS. — JANUS LASCARIS. — DÉMÉTRIUS CASTRENUS. — ARISTOBULE APOSTOLIOS. — ANGE VERGÈCE. — NICOLAS SOPHIANOS. — MATHIEU DEVARIS. — LEONARD PHORTIOS. — ANTOINE EPARQUE. — T. II. FRANÇOIS PORTUS. — JEAN CASIMATIS. — MAXIME MARGOUNIOS.
- BIBLIOGRAPHIE HELLÉNIQUE des xve et xviie siècles. Tome III, gr. in-8, br. (Sous presse.)
- Généalogie des Maurocordato de Constantinople rédigée d'après des documents inédits. Paris, 1900, in-8 br., 60 pp. et 1 tabl. général. 15 fr.
Tiré à cent exemplaires, sur papier de Hollande.

BIBLIOTHÈQUE GRECQUE VULGAIRE

TOME IX

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

Αρω. ευ. 241.750

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

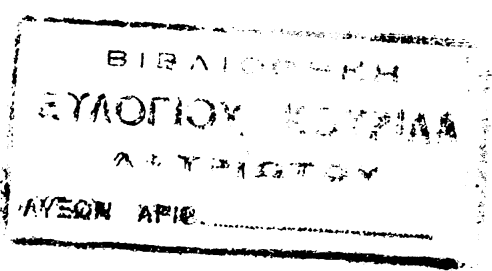
ANTÉRIEURES A SA PROMOTION AU PATRIARCAT

PUBLIÉES D'APRÈS LES MINUTES AUTOGRAPHES

PAR

ÉMILE LEGRAND

PROFESSEUR A L'ÉCOLE NATIONALE DES LANGUES ORIENTALES

PARIS
J. MAISONNEUVE, LIBRAIRE-ÉDITEUR
6, RUE DE MÉZIÈRES ET RUE MADAME, 26
—
1902

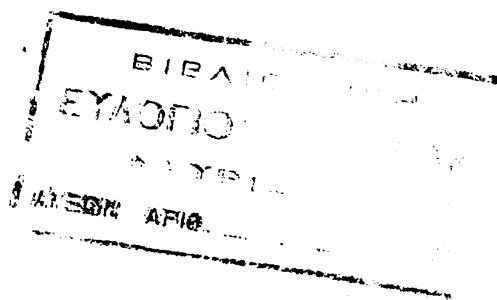

AU RÉVÉREND PÈRE MATTHIEU

**BIBLIOTHÉCAIRE DU MONASTÈRE RUSSE DE S. PANTÉLÉIMON
AU MONT ATHOS**

HOMMAGE RESPECTUEUX ET RECONNAISSANT

PRÉFACE

Le manuscrit d'où sont tirées les Lettres de Méletius Pigas, que nous publions ci-après, appartenait à feu Jean Sakkélion, l'érudit grec bien connu, et doit se trouver actuellement entre les mains de son fils, Alcibiade Sakkélion.

Il porte, dans la marge inférieure de sa première page, la note suivante écrite de la main de son ancien propriétaire : Έκ τῶν τοῦ Ἰ. Σακκελίωνος. Έδωρήθη δέ μοι παρὰ τῆς κυρίας Κυράννης Χρήστου ἐκ τῶν βιβλίων ὑπάρχων τοῦ ἀειμνήστου πατρ. Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου. 1875. ἐν Πάτρμφ.

Ailleurs, le même Sakkélion écrit : ἐκτησάμην ἐκ φιλόφρονος δωρεᾶς τῆς εὐγενοῦς μαθητρίας μου κυρίας Μοσχούδης Π. Λαδικοῦ, τῷ τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου γένει προσηκούσης, ὃς ἀπήνεγκεν αὐτὸ τῷ 1820 εἰς τὴν ἐνεγκαμένην Πάτμον¹. Que d'autres se chargent de concilier ces deux affirmations, qui ne se contredisent peut-être qu'en apparence.

Ce volume est un petit in-quarto de 492 feuillets

¹. Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, τ. I, p. 32.

(984 pages), de provenances fort diverses et où l'on remarque neuf écritures bien distinctes tant de la fin du xvie siècle que du commencement du xviie. Le contenu est des plus variés.

La seule portion de ce manuscrit qui nous intéresse présentement est la première, c'est-à-dire celle qui comprend les 175 premières pages. Elle contient, en effet, les Lettres et Poésies de Mélétius Pigas à l'état de minutes écrites de sa propre main, comme en témoignent surabondamment les corrections, additions, ratures et surcharges dont elles sont remplies, et comme en fait également foi l'écriture dudit prélat, connue par ailleurs, notamment par les huit pages qui figurent dans le manuscrit de la bibliothèque universitaire de Tubingue.

Le manuscrit Sakkélion contient encore, aux pages 249-273, treize autres lettres de Mélétius Pigas, non autographes.

Enfin, les pages 281 à 306 renferment le fameux 'Αλεξανδρινός τόμος περι τοῦ πασγαλίου, œuvre de Mélétius Pigas, copié par une main inconnue, et que nous publions, à titre de curiosité, après les Lettres, dont plusieurs ont trait à la réforme du Calendrier.

Les Lettres que nous offrons aujourd'hui au public, outre qu'elles sont des autographes de leur auteur, présentent encore cette particularité qu'elles se trouvent exclusivement dans le manuscrit Sakkélion. C'est donc en vain qu'on les chercherait dans les autres Épistolaires de Mélétius Pigas, lesquels procèdent tous du manuscrit conservé au monastère de Saint-Jean, à Patmos. Notons, en passant, que nous

possédons une copie de ce manuscrit spécialement exécutée pour notre usage, il y a quelques années.

Le *Codex Tybingensis Mb 10* contient, du f. 1 au f. 4 (ou pages 329 à 336), les Lettres et Poésies publiées plus loin sous les numéros suivants :

N° 20. Cette Poésie y est intitulée : Μελέτιος ἐν τῷ κελλίῳ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα ἐν Ἱερουσαλήμ. Νουθετικόν. Au vers 4, la leçon est μὴ πηροῦ τ' ἀφροῦ.

N° 22. Le titre est : ἐν Ἱερὶ χῶ.

N° 21. Le titre porte : ἐν Ἰορδάνῃ.

N° 18. Il y a un titre ainsi conçu : *Ad Ἱερεμίαν Guardianum (ita appellant) Terræ Sanctæ qui dono dedit pateram.*

N° 14. Le titre porte : ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ εὐχὴ Μελετίου. Le texte présente les différences ci-après : v. 8, ὑπερρεριδόμενον ; vers 9, λιτανεύσων, τῶνδε τὲ τεύξων.

N° 13. Le titre est ainsi conçu : *Ad Georgium Cropacium (sic) Polacum, poetam et musicum, etc.*

N° 9. Il est intitulé : *In Varia (sic) Lectiones M^{ci} Aloisij Lolini.* Au vers 5, il y a *Hadriacis.*

N° 62. Le titre est Μελετίου θρηῆνος. Au vers 8, il faut lire ἄ με, et non ἄμα, comme on l'a imprimé par erreur.

N° 60. Il y a dans l'adresse : *Bilberechiῶ Germanῶ.* A la ligne 10 : *impetraturus ad nos.* La date est : *è magno Caero, 6 kalendas Aug. 1582.*

N° 49. L'adresse est ainsi libellée : *Francisco Porto grauissimῶ ac præstantissimῶ viro Græcæque linguæ professori Geneuensi (?) S. a D. op° max.*

Ces huit pages du *Codex Tybingensis Mb 10* constituent certainement l'envoi fait à Martin Crusius par

X

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

Mélétius Pigas et annoncé dans sa lettre du 14 octobre 1583 (voir plus loin, p. 95, lignes 112 et suiv.). En tête de la page 334, le destinataire a écrit : *Tybingæ accepi 22 maii 1584. M. Mart. Crusius.*

*
* *

Nous avons exécuté nous-même la copie du manuscrit Sakkélion, que son propriétaire eut l'extrême obligeance de nous envoyer en communication à Paris, par l'intermédiaire de la légation française à Athènes.

W. Regel examina ce volume lors de son séjour en Grèce et a publié la liste des Lettres de Mélétius dans ses *Analecta Byzantino-Russica* (Pétersbourg, 1891, in-8°), p. cxliv et suivantes. Le savant russe a même pu lire une ou deux dates qui avaient disparu, à l'époque où nous eûmes le manuscrit entre les mains, notamment celle de la lettre adressée à François Portus, laquelle figure également dans le manuscrit de Tubingue.

La partie du manuscrit Sakkélion qui contient les minutes de Mélétius Pigas est dans un tel état de délabrement qu'elle est menacée d'une destruction prochaine. Il eût été regrettable de ne pas conserver cette collection, dont ceux qui voudront bien la parcourir pourront apprécier la valeur. Elle ne sera pas une mince contribution apportée à l'histoire religieuse et même littéraire des vingt-cinq dernières années du xvie siècle. On y verra, entre autres choses, contre quels éléments de dissolution avait à lutter cette mal-

heureuse église d'Alexandrie. Nous recommandons tout spécialement la lecture des lettres à Sylvestre, le triste successeur de saint Athanase et de saint Cyrille.

Cette correspondance fixera bien des dates et précisera bien des faits. Elle éclairera surtout d'une très vive lumière la vie de Mélétius Pigas, qui, malgré plusieurs essais dignes d'éloges, attend encore un biographe ennemi des panégyriques, des phrases et de l'à peu près.

Contrairement au système adopté par Jean Sakkélion, qui, en publiant quelques lettres d'après les minutes de Mélétius Pigas, en a partout corrigé les nombreuses fautes d'orthographe, je me suis appliqué à reproduire les originaux avec la plus scrupuleuse exactitude. Je ne me suis pas cru autorisé à présenter au public un Mélétius plus lettré qu'il ne l'était en réalité. Il ne savait sûrement pas si λέμβος est masculin ou féminin, encore moins s'il vaut mieux écrire βυζαντινός ou βυζαντηνός que βυζαντινός. L'ignorance de ces puérités ne l'empêche pas d'avoir été un des prélats les plus dévoués aux intérêts de l'Église grecque en général et du siège patriarcal d'Alexandrie en particulier.

*
* *

Nous ne voulons pas terminer cette préface sans signaler d'une façon toute spéciale la lettre qui figure dans ce Recueil, sous le n° 50. Elle est adressée à Marguerite de Valois, reine de Navarre, à laquelle Mélétius Pigas envoya certains présents par l'entre-

mise de François Camus, qui visitait le Levant à cette époque. Il lui fit également parvenir un ouvrage manuscrit de sa composition (voir lettre 63, lignes 18 et suivantes), que Jean Sakkélion assure avoir été l' *Ὁρθόδοξος διδασκαλία* ¹.

Dans une lettre à Marc Velsler, en date du 12 mai 1602, Joseph Scaliger affirme qu'il avait cru pouvoir se procurer, par les soins de Mélétius, des manuscrits arabes, éthiopiens et coptes, mais que la mort récente de ce patriarche avait anéanti ses espérances :

« Igitur si ille nunquam satis laudatus vir diutius vixisset, magna facultas mihi omnia arabica, æthiopia et ægyptiaca quæcunque optassem, habendi sugerebatur. Pro quibus græca totidem aut plura, quorum inopia apud illos magna est, rependissem. Ante annos enim viginti, tum quum ille πρωτοσύγκελλος Σιλβέστρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας adhuc esset, reginæ Nauarræ pyxidem instructam gemmis cum epistola græca misit : qua petebat ut Basilii, Chrysostomi, Nazianzeni exemplaria, quæ aliunde nancisci non poterat, sibi mitteret. Epistolæ exemplum adhuc penes me habeo. Inde animos sumpsit exemplaria arabica commutatione græcorum mihi quærere, si bonus ille vir in viuis mansisset. Verum frustra fui, quum ille et decesserit et vota reliquerit mea, vir omni laude et eo cui successerat Siluestro dignissimus ². »

1. Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, t. I, p. 42, note 2.

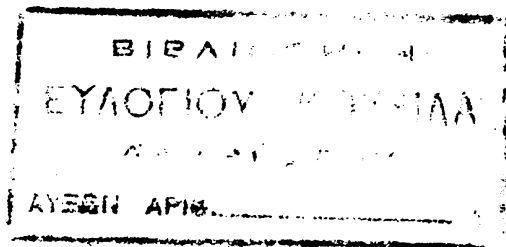
2. *Josephi Scaligeri Epistolæ* (Leyde, Elzévir, 1627, in-8°), p. 380-381.

La lettre de Mélétius à Marguerite de Navarre, que possédait Joseph Scaliger n'est pas celle qui est publiée ci-après, sous le n° 50 ; car, dans cette dernière, il n'est fait aucune demande des ouvrages des saints Basile, Jean Chrysostome et Grégoire de Nazianze.

Les personnes qui seraient étonnées de voir ces Lettres de Mélétius Pigas admises dans notre *Bibliothèque grecque vulgaire* sont priées de lire le début de la préface que nous avons placée en tête du tome premier de cette Collection.

Fontenay-le-Marmion, 22 juillet 1901.

LETTRES

DE MÉLÉTIUS PIGAS

1

P. 1 Σιλβέστρω, τῷ μακαριωτάτῳ καὶ παναγιωτάτῳ μου δε-
σπότῃ πάπῃ καὶ πατριάρχῃ τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξαν-
δρίας, Λιβύας, Αἰθιοπίας καὶ πάσης Αἰγύπτου καὶ κριτῇ τῆς
οἰκουμένης, Μελέτιος ὁ μοναχὸς πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

5 Καλοῦσιν ἡμᾶς τὰ γενέθλια, ὦ θεία μοι καὶ ἱερωτάτη
κεφαλῇ, τοῦ τεχθησομένου νυμφίου, μονονουχί προτρέποντα
λόγῳ τὸν Λόγον δεξαμένους καὶ ὑμνήσαντας καταστράπτε-
σθαι. Καὶ γὰρ δὴ καὶ θυσίας ἀνωτέραν ἐδήλωσεν τὴν αἴνεσιν
ὁ λόγος, καὶ μόσχου νέου ὑπερναβεθηκυῖαν κέρατα φέροντος
10 καὶ ὀπλάς, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν τὸν Λόγον τῷ λόγῳ, τῷ
ὁμοίῳ δηλονότι τὸ ὅμοιον, τέρπεσθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ χῶρα
καὶ αἱ τῆς χῶρας περιστάσεις τοὺς λόγους ἡμᾶς ἀφαιροῦνται,
ὑμνητέον λοιπὸν ὡς αὐτὸς ὑποκελεύεται ὁ λόγος, καὶ σωτη-
ρίου ποτηρίῳ ἀνταμειπτέον τῆς μεγάλης οἰκονομίας τῆς πρὸς
15 ἡμᾶς τοῦ Λόγου συγκαταβάσεως τὸ μυστήριον.

Τοῦτό μοι δρᾶσαι βουλευομένῳ καὶ τὴν τῆς θείας σου
κεφαλῆς ἐπίνευσιν ἐρωτᾶν ἀναγκαῖον κατεφάνη, ὡς ἂν τὸ
καλὸν καὶ καλῶς, ἐνθέσμως δηλονότι, γένοιτο. Τῶν θείων

2

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

οὖν μυστηρίων ἐπίνευσον, θεῖε πάτερ, ὅποτε καὶ ὀπωσδή-
20 πως δόξειεν, ἐν μετουσίᾳ με γενέσθαι.

Ἐρρωσο ἐν κυρίῳ, θεῖέ μου δέσποτα.

2

Πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίγραμμα καὶ ἐπιστολή.

Τῷ αὐτῷ.

Εἰ μὲν ἦν δι' ἄκρων ἐπισημάναι τὰς διαθέσεις, τάχα ἂν
ἐπισημάναμεν καὶ ἡμεῖς δι' ἐκείνων τὰς ἡμετέρας, ὦ πανα-
5 γιώτατε καὶ μακαριώτατέ μου δέσποτα. Νυνὶ δὲ τῆς γλώττης
καὶ μόνης ἐναργεστάτου ὑπαρχούσης ἀγγέλου καὶ πεφυκυῖας
τῆς διανοίας ἐκφάντορος, πῶς οὐκ ἔμελε δεόντως καὶ ἡμῖν
διακονῆσαι, διαπορθμεύουσα τὴν δι' ἧς ἕξωχα πάντων καὶ
τιμῶ καὶ (φέρε εἶπω) σέβομαι τὴν θεῖαν σου κεφαλὴν, πρόσ-
10 κλησιν; Δέχου τοίνην, δέσποτά μου, τουτὶ τοῦ ἐπίγραμμα
ὀπωσδήπως εἰς τοῦτό μοι ὑπουργῆσαν, οὐ μέντοι κατ' ἀξίαν
τὴν σὴν, κατὰ δὲ δύναμιν τὴν ἡμετέραν. Σὺ δὲ ἀπόδος,
2 ὡς ἥ ἀντίξουν, τὸ δέχεσθαι καὶ παρ' ἡμῶν εὐφημίαν. Μακρό-
βιον διατυρῆσαι κύριος ἡμῖν τὴν μακαριότητά σου ἐν εὐη-
15 μερίᾳ.

3

Ἐπίγραμμα (τῷ αὐτῷ).

Τίς, πάτερ, εὐαγέων ὑπέρτερον ὄντα σὲ ὕμνων
μουσάων ἔπεσι στέψειε πιερίδων;

Εἷς μὲν ἐν ἀστράσιν πολυάκτινος ἥλιος ἴσχει,

5 ἐν τ' ἔαρ εἰν ὠραις ἀνθεσιν ἔσχε κλέος¹.

3. — 1. La fin de ce vers est ainsi corrigée d'une autre main :
ἀνθεσι κῦδος ἔχει.

Εἰς ἐν πατράρχαις θεοῖκελος ἀρχιερεῦσι
Σίλβεστρος, πολιῆς τὸ κλέος εὐσεβίης.

4

Εἰς τὸν θεοφιλέστατον ἡμῶν δεσπότην Εὐγένιον,
ἐπίσκοπον¹ Σινὰ ὄρους, ἐλεγ(εῖον).

*Ἔσπετε, περίδες, θεοῖκελον ἀρχιερῆα
Εὐγένιον ὄνομα, Εὐγένιον τε γένος,
5 δς κραναοῖσιν ἐπ' οὔρεσιν, οἷς ποτὲ ἤϊθεος φῶς,
Μωσῆς λαοσώου ποιμένος εὔρε κλέος,
ἐξόμενος, λιτῆσιν ἰλάσκεται ἄσθμα θεοῖο
ἀθανάτου, κόσμου ἄχθος ἀπωσάμενος,
κόσμου ἀχλουέσας, ἄλλοπροσάλους, πολυπλάγκτους,
10 λόχμους ἐγκρύπτους² ἔρκεσι λευγαλέοις,
ἡμερόεν Χριστοῦ δ' ἀμφ' ὤμοισιν ἄχθος ἀείρας
δρέπεται ἀθανάτου κάλλεος ἀμβροσίην. ||
8 Χαῖρ' ὑψηκαρίνου Σινὰ μεδέων, κλέος ἀνδρῶν,
οἰκτιρμῶν κόσμος ἐν χθονὶ οὐράνιος,
15 παντοίαις χάρισι τὲ κατάστερος ἄλλος ὄλυμπος
ἥλιος φ, μήνη τ' εὐσεβίη, σοφίη ·
οὔποτε σοῖο, πάτερ, Μελέτιος λήσεται, αὔρας
ὄφρα ἐπισπάσεται, ἡελίου τε φάος.
Κεῖνος ἐγὼ Μελέτιος, δς ἄγριον οἶδμα θαλάσσης
20 φεύγων (φεῦ) γαίῃ νὺν ἐνέκυρσα πάγα ·
ἦς ἐμὲ ἔλπος ἐμόν ρύσοι μὲν, καί γε σαώσοι
Χριστὸς σαῖς εὐχαῖς τοῦτο χαριζόμενος.

4. — 1. D'abord : ἀρχιεπίσκοπον.

2. Il y avait d'abord : κρύπτοντος.

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

5

Πρὸς Χρηστὸν τὸν κύριον ἡμῶν.

Χριστὲ ἄναξ, σὸς ἐγὼ λάτρις, ξένος, οἶος, ἀλήτης.
τειρόμενος πενή, τειρόμενος ξενίη,
πολλὰ γαίη, μέλανι καὶ πόντῳ πολλὰ μόγησα ¹,
5 ἡρεμέως ² βιοτῆς ἔχγεσιν ἐσπόμενος ·
νῦν, φθάσαι βιότιο πρὶν ἡματα οἰοβιοῖο,
αἰσθάνομαι λοιγοῦ ἀργαλέως θανάτου.
Τίπτε πάθω; οὐ σὰς χεῖρας, μάκαρ, ἐστὶν ἀλλύξαι
οὐχ ὕδασ', οὐ χέρσῳ ³, οὐ πόλῳ, οὐχ' αἶδη
10 τίσεια τὰς ἐνταῦθα ἀμαρτάδας ὠκυμορή ⁴,
κεῖσε τυχὸν φεύξω πῆματα δυσμενέων.

6

Τῷ τιμίῳ πρεσβυτέρῳ Παύσιῳ Ζακινθίῳ τετράστιχον

Παύσιε, σὰς χάριτας χάρισι θεὸς αὐθις ἀμείψας
σοὶ πέλε χαρίτων πάντα χαρίζομενος ·
ὄλθον ὄθεν χαριεὶς χεύεις πολυήρατον ἡμῖν,
5 ὡς διαπορθμεύων ἐκ χαρίτων χάριτας.

5. — 1. D'abord : μογήσας.

2. D'abord : ἀτρεμέως.

3. D'abord : οὐ πόντῳ, οὔτε γαίη,

4. D'abord : τίσει' ἀμαρτάδας & πῆξα ἐνθάδε ὠκυμορή. Et en seconde correction (au lieu de & πῆξα ἐνθάδε) : τὰς ἐνταῦθα'. Le vers du texte est le résultat d'une troisième correction.

7

4 Εἰς ¹ τὰς Varias lectiones Ἀλλοῦζίου τοῦ Ἀολίνου ἐκ τῆς
τῶν Ἑνετῶν συγκλίτου.

Οἶαπερ ἐκ καλύκων πολυχροῖψ ² δαίδαλα γαίη
εἰαρινῆσ' ὠραις ἄνθεα ἐκφύεται ·
5 παντοίης οὕτω σοφίης πολυεΐδεα ³ ἄνθη
πάντοθεν ἐκλέξας Λουλίνος ὧδε φέρει.
Δρέψασθ' ἀτρεμέως πολυύστορος ἀνδρὸς ἀώτων
ὀδμάς, ὦ φίλοι ⁴, στήθεσι δεξάμενοι.

8

Εἰς τὰς αὐτὰς δύστιχον.

Ἐν σοφίης ὄμμ' ἀθανάτιο πάντ' ἐφορᾶται,
ἦδε ¹ μί' αὖ σοφίης βίβλος ἅπαντ' ἐφορᾶ.

9

Eiusdem Meletij in eadem.

Non aurum aut gemmas aut quæ fœlicibus arvis
admiraturis gentibus edit Arabs;
sed quicquid celsæ (superûm mirante senatu)
5 fœcundo sophiæ spargitur è gremio

7. — 1. Ici τὴν biffé.
2. Le second o de ce mot a été ajouté plus tard, d'une autre encre.
3. Ainsi accentué.
4. Il y avait d'abord φιλόμουσοι au lieu de ὦ φίλοι, correction ultérieure, d'une autre encre.
8. — 1. Avant ἦδε, il y a ἐν biffé.

6 LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

Adriacis Lolinus aquis, sanctoque recessu
dans, magno Hesperiae augmine ditat opeis,
Illa sinu emanans patrio, perque agmina divûm,
perque hominum, rerum diditur in species ;
10 Ast hic diffusæ, cælesteis colligit auras,
inque unum varias congerit artis ope.

10

Al magnifico Sr Alvise Lolino.

Quanto io le sia obligato per la viva memoria che
di noi tiene et a noi dinota colo scrivere suo spesso,
copioso et humano, non è capace la carta ove io lo
5 5 spieghi, nemeno l'inchiostro con che il || dimostri etc.
et nel presente appresso sento delle *Varie Lettioni*
di V. Mag^{cia} tanto honorato grido che tutto di tutto
inamorado m'invaghisco, parendomi mio essere l'ho-
nor suo; et certo giustamente (per dir meg^o) mi
10 rallegro della gloria di V. M. come di mia; poichè
essa per pietà (dirò) sua degna me d'havermi suo,
come le sono, ne con altro potei dimostrar l'affet-
tione, con che io humilmente osservo l'altezza del
vostro divin spirito, che con un epigramma, pertem-
15 piss^{mo} importato frà i prestam^{ti}: della celeste fabrica
de le sue *Varie Lettioni*; e la supplico che, si come
non sdegna le alte cose atte ad essere alteri tetti del
mirabil opificio, cosi dia loco ancor a questo nostro
basso δεξατερὸν frà le quadrella del pavimento; et
20 permetta che, a simiglianza della vedova devota,
anche noi offeriamo all' ampio tempio vostro de le

scienze queste nostre cosettine, testificatrici della nostra osservanza verso ogni cosa di V. M. la quale io seguitarei così inseparabilmente co la vita, come co
25 lo spirito devotamente et senza interpositione, la riverisco. L'epigramma è questo :

Non aurum, etc. (*Voir le n° précédent*).

11

Al istesso.

Vega V. M. s'io le sento e quale sia l'obbligo che le senta et per le antique innumerabili sue cortesie et per lo gratissimo presente di Dionisio Areopagita et
6 5 del tomo di Eusebio || che mi mandaste, che spinta l'affettione mia dalla grandezza di quello mi fè manumettere a cose che mai per l'adrieto non tocai, et è la prima volta ch' io non so come mi rivolsi a versi greci ¹, et piacemi che principio prenda questo nostro
10 genere di poeteggiare dal più caro amico et padrone ch'io habbia ².

Quale mò sia l'epigramma, et l'uno e l'altro V. M. veda, corregga, et se le pare degno ch'appara lascilo apparere ; se non, accetti l'animo nostro et l'epi-
15 gramma fa preda a venti ò al foco.

Il s' Iddio la conservi sana et felice et diale spatio et animo di rivolgere la grandezza del suo raro ingegno anco alle cose di teologia, alla vera cognitione del vero vero, et receva la chiesa, ch' oggi mai è

11. — 1. D'abord : *feci verso greco*. La correction a été faite ultérieurement et avec une autre encre.

2. Ici *in terra* biffé.

8

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

20 molto sturbata, dalle virtù sue col agiuto del signore
notabile giovamento ².

12

Εἰς τὸν ἐμμέριμον βίον.

Τὸν βίον ἀφροσύνη ἐνέπλησεν ἄρτι μερίμων ¹,
τὸν βίον ἀφροσύνης πλήσααν αἱ μέριμναι ·
νῦν βίος ἀφραδέων ἐπίμεστός ἐστι μερίμων
⁵ ὧν ἄτερ οὐδὲ βίος, οὐδὲ βίου χωρὶς αἴ.
Σὺ δὲ βιοῦν ἐθέλων εὐφρων ἀπόλυσε μερίμνας
ἦν δέ σε ² ἄφρον' ἄρα ὤλεσαν αἱ μέριμναι.

13

7 Ad Georgium Copaccium Polacum apprime doctum
triplicique in genere linguarum versatissimum,
tum musicum ac poetam peritissimum, Meletij
Ep(igramma).

⁵ Non tu pectus iners, sine numine, docte Georgi,
Calliopes, Euterpes, Uraniesque decus ¹;
carmine tu numerisque potens, non sæva ferarum
pectora, sed poteris flectere corda hominum;
corda hominum, superumque tibi Threïcius Ὀρφεύς
¹⁰ cedat, seque matre iam neget esse dea.

3. A la suite de cette lettre, on lit la note suivante : *Sono gl' epigrammi scritti dianzi registrati in quel ordine che ci vennero ritrovati, dopo venuti in Egitto.*

12. — 1. Ainsi accentué, au lieu de μερίμων.

2. D'abord γε au lieu de σε.

13. — 1. Il y avait d'abord Calliopæ (forme avec laquelle le vers était juste) et Urania.

14

Εἰς τὸν ἅγιον τάφον εὐχή Μελετίου.

Ἄφθιτ' ἄναξ, πατρός τ' ἀφθέγκτου κύδιμος υἱέ,
 ὃς τὲ βροτὸς γεγαῶς σῶσας ἐφαμερίους ·
 ἐνθάδε πολλὰ μογήσας, πολλὰ τεράστια πρήξας,
 5 καὶ μόρον ὑποστάς χερσὶν ἀλιτροτέρων ·
 τάνυε σὺ ἰκέτη Μελετίῳ Ἰλαον οὔας.
 καὶ με παθῶν ἔρυκε, δυσμενέων τὲ πάγας ·
 κόσμου τ' αἰὲν ἀπόστροφον εἰς σὲ δὸς ὄμμ' ἀπενίξειν,
 ταρσοῖσιν ἐλαφροῖς νοῦν ἐπερειδόμενον ·
 10 ταῖς δε σὲ εὐχολῆσ' ἰ λιτάνευσων οὔνεκα τῶνδε ἰ
 Κρήτης γὰς φίλης ὧδε ἰ φυγὰς ἔμολον ·
 σὺ δέ γε νεῦσον, ἄναξ · δύνασαι γὰρ ἔργα σαῶσαι
 σᾶς χερός, οἶα θεοῦ ἀλκά τε καὶ σοφίη.

15

8 Τῷ Ν. ἱεροδιακόνῳ εὖ πράττειν.

Χαῖρε εἰ χαίρεις, ἢ δὲ μὴ χαίρεις, χαίροις · φίλει τὸν
 φιλοῦντά σε καὶ τῷ γράφοντι ἀντίγραψον. Ἐρρωσο.

ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἰγ' μαίτου.

-14. — 1. D'abord εὐχολίης.

2. Au lieu de ces deux derniers mots, Méletius avait successivement écrit : τῶνδε τε τυχεῖν et τῶνδε τε τεύξων.

3. D'abord ὧδε puis ὧδε. Malgré la correction, je laisse la première leçon qui est correcte.

16

Τῷ αὐτῷ.

Ἄρ' ἔμελλεν ἡ μικρά μοι χάρις χαρίτων τσοαῦτας χαρί-
σασθαι χάριτας, πολλὰς χαρὰς ἀντεισάξασα τῷ σμικρῷ
χαῖρε; Εὖγε τῆς χάριτος καὶ τῆς χαρᾶς! ἀλλὰ σοι τὸ
5 εὐγαιων τῆς τῶν χαρίτων εὐχαροῦς εὐφυείας μὴ μόνον ταῖς
χάρισι καὶ ¹ τῇ χαρᾷ ἀπονεμέσθω, ἀλλὰ χωρεῖτω καὶ ²
ἐπὶ τῷ χωρίῳ τῷ πολυφόρῳ ³ τῆς ἀγάπης τὰ καλὰ σπέρ-
ματα, τάχα τι τσοαῦτας τῇ ἀγάπῃ ἀγάπας ἀναθαλεῖ, ὅσας
μοι ἐπὶ τῇ χάριτι ἀνέθαλε χάριτας. Ἐρρωσο.

17

Di maggio.

Al molto Reverendo Padre frà Geremia da B(res-
cia), guardiano di Terra Santa.

Molto Reverendo Padre,

5 In recompenso della donata patera, non d'auro ma
di vetro, la volsi questa mattina per ridere, in compa-
gnia di quei reverendi padri, in presentia de quali la
si degni di farmi l'honorato dono de la detta. Per-
tanto sendomi ritirato ne la cella mia, ne avendo ove
10 facilmente riporre la tazza, hebbi materia d' andar
raggirando frà me stesso la diff^a del refetorio suo
(dove hebbi il dono) et la de la cella mia, ne la quale

16. — 1. Ici ταῖς biffé.

2. Ce καὶ a été ajouté ultérieurement, d'une autre encre.

3. Ici καὶ biffé, à une date ultérieure, avec l'encre qui a servi pour
ajouter le καὶ dont il est question' dans la note précédente.

mi conveneva, insin a tanto ch' io l'accommodasse a
condecante persona et luoco, tenerla in salvo; venni
25 a conoscere che dovere era che dove il refetorio suo
ci addotò d'una tazza, la cella mia fosse obligata di
farle un presente da cella. Onde le scrissi quest' ἐξά-
στειχον et le 'l mando, pregandola che faci vedere
9 anco a reverendi padri la contesa || di madona Pal-
30 lade, che si risente d'andar indonata con barba Bac-
cho. Et a V. R^a di cuore m'offerò.

In Gerusalem.

18

Quid mihi cum cyathis? haud nostras ferre Lyæi,
haud hæc conveniunt Pallados arma manus.

Quare age et aut Bacchum scitæ compone Minervæ,
aut huic, non illi munera grata feras.

5 Non patitur bellique potens artisque virago
(sancte pater) Bacchi parta trophæa sequi ¹.

19

Ἐσιώτατοι πατέρες ἐν κυρίῳ τιμιώτατοι, Ἐγὼ μὲν καὶ
δέσμιός εἰμι, μηδὲν μηδένα ἡδικοῦς, μηδὲ ἑαυτῷ προξε-
νήσας κατακρίσεως εἰσπραξίν καὶ δεσμῶν, καὶ θαυμάζω τῆς

18. — 1. Le personnage à qui sont adressées cette épigramme et la lettre qui la précède, le Père JÉRÉMIE DE BRESCIA, fut élu gardien de Terre-Sainte en 1571; il conserva cette charge jusqu'en 1579. Voir *Historia cronologica della provincia di Syria e Terra Santa di Gierusalemme, opera composta in spagnuolo dal M. R. P. F. GIOVANNI DI CALAORRA, tradotta in lingua italiana dal M. R. P. F. Angelico di Milano* (Venise, 1694, in-4°), pp. 490 et suiv.

ἐλευθερίας τὴν ἀποδημίαν, δι' ἧς συμβαίνει καὶ ὑμᾶς τοῦ
5 ποθουμένου ἀποτυχεῖν, οὐκ οἶδα πῶς, τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου
ἀνακοπτομένου καὶ παρά τινος. Θέλετε γὰρ ὑμεῖς καὶ καλῶς
ποιεῖτε τῆς ἀρετῆς ἀντιποιούμενοι · ἐθέλω καὶ γὰρ καὶ μάλλα
ἐν δίκῃ, τὸ γὰρ δοθὲν ταλάντιον πολυπλασιᾶσαι σπουδα-
στέον · ἄξια δὲ πάντως καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς σπουδὴ ἐργοδο-
10 στέρας τῆς ἐγχειρήσεως. Ὅμως καίπερ ἐθέλοντες εἰργόμεθά
πως καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ ἀρετὴ παρεμποδίζεται. Δεήθητε
οὖν ὑμεῖς τὸν κύριον, οὔτινες καὶ ἐν τόπῳ ἀξιοπιστοτέρῳ
διάγεται, καὶ τῷ τρόπῳ εὐπροσδεκτότεροι ἐστὲ ὅπως τὰς
κρυπτὰς ἔνεδρας σὺν τοῖς ἀοράτως ἐνεδρεύουσιν ἀποσοθήσῃ,
15 καὶ ποιήσῃ ἡμᾶς ἀλλήλοις συγγηνομένους εἰς κοινὴν ὠφέ-
λειαν μικρὸν γοῦν χρόνον προσαναλωσαί. Ἐρρωσθε.

20

10 Κατέλιπον ἐν τῷ κελλίῳ ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ἁγίου
Σάββα τόδε :

Δεινὸς ἔρωσ λαμυρᾶς ὕλας, ξένε, μὴ σε πεδήσῃ
θεῖσας ἔλωρ ὀλοῇ σαρκὸς ἐλευθερίῃ ·
5 μὴ Βάκχου σὲ μένος βάλλῃ, μὴ Κύπριδος οἴστρος,
πηροῦ μὴτ' ἀφένου¹ ἀντίθεος ἔφεις.
Λάξεο πῦρ κραδίῃ δ' οὐλύμποιο ἀστερόεντος
δαιτὸς ἀκηράτου ἠδὲ θεοῦ μάκαρος.
Κεῖθεν ἔβας γαίης παλίνορσον δεῖ σὲ γενέσθαι
10 μὴδὲν τῶν τῆδε συναπενεγκάμενον.

20. — 1. D'abord : μὴ βευστοῦ τ' ἀφένου.

21

Ἐν Ἰωρδάνῃ δ' ἀφικόμενος τόδε :

Τοῖς δ' ἄρα Χριστὸς ἄναξ ἄγνόν χροῶα πλίνε βέεθροις ¹,
ἄρας μωμὸν ἔμὸν ἀρχεκάκου κακίης ;
δὶν' ἀτρεκές δεῖναι δῦναι ἐνὶ πνεύματι θείῳ
5 ἄλλοιοῦν τὲ γυῖα πάντ' ἄλαῶν μερόπων,
πλίνετε δὴ κάμοιο μέλη, δότε δάκρυσ' ἀρωγὴν
εἰκόνοσ ἐρρύψαι αἰσχος ἀπ' οὐρανίης.

22

Ἐν τῷ Σαραντάρῃ ἐν Ἰεριχῶ.

Ἐνθάδε νηστεύσας τρόπαιον κατὰ δαίμονος ἦρε
Χριστὸς, ἐμῆς τίσας τίσιαι ἀμπλακίης.

23

41 Al Reverendo Padre predicatore il Padre frà
Ricardo da Lezzo, in Gerusalem ¹.

Alta voce, sonora, amica al cielo
voce del Verbo, c' humanato in terra
5 scese, per ingombrar la mortal terra
d'immortal gratie, ed invogliarla al cielo ;
Altera voce, a cui già diede il cielo
celeste suon, per intonar la terra,
ove vai vago, et dissipar di terra

21. — 1. D'abord : ἄγνόν πλίνε χροῶα βέεθροις.

23. — 1. Ces deux derniers mots ont été ajoutés ultérieurement.

10 quant' ha la terra, et far di terra cielo ;
Sciogli il silentio hommai, e spargi in terra
gl' ampi tesori, onde va ornato il cielo
fù del ben, e del ver parte a la terra :
felice poi, che sormontando al cielo
15 (resa lucida e bella la tua terra)
vivrai unita al tuo fattore in cielo.

Di V. R^e.

MELETIO MONACHO.

24

Μελέτιος ἱερομόναχος τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν πνευματικοῖς παπᾶ
κῦρ Παύσιῳ τῷ Σιναίτῃ εὖ πράττειν.

Οὐκ ἔδει σε, φίλτατε Παύσιε, τὸν περὶ πολλὰ ἐργωδεστέ-
ρως διακείμενον, πρὸς τὰ φιλικὰ γράμματα ὀλιγορότερος
5 διακεῖσθαι. Ἄλλ' οὐδ' ἡμᾶς εἰκὸς ἐστὶν ἐπακολουθούντας ||
12 τῷ παραδείγματι, ἐς λήθην ὤσαι τῇ σιωπῇ τὸ τῆς φιλίας
ἦν ἡμῖν ὄσαι ἡμέραι ἀναζωοπυροῖ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα,
οὐχ ἦττον δὲ καὶ τὰ σὰ δῶρα. Σιωπῶ γὰρ τὰς τῆς ἀγάπης
ὑψηλοτέρας ἀφορμάς.
10 Ἦκεν ἡμῖν ὁ πρεσβύτερος κῦρ Μαλαχίας σῶν ἄνευ, ἄνευ
τῶν ὑμετέρων γραμμάτων · ἤξει δ' ὑμῖν ἡμετέροις σὺν γράμ-
μασι · καὶ ὁ τὴν ὑμῶν ὑποδείξας τῆς ἀγάπης ¹ ὀλιγορίαν,
τὴν ἡμῶν περὶ ταύτην ἀποδείξει σπουδῆν. Προσειπέτω τοί-
νυν ἀσπασίως σε τάδε τὰ γράμματα καὶ τοῖς παραπλησίον
15 ἐπιβαλλέσθαι ὑπομιμνησκέτω. Οἴσει δέ σοι (ἀντὶ τοῦ Ψαλ-
τῆρος) μικρὸν τι δῶρον, ἀλλὰ χαρίεν. Ἀναγνοὺς γὰρ ἐν
μιᾷ που κέλλα τοῦ ἀγίου Σάββα, ἐν ᾗ ἐξενίσθη, ἐκεῖσε

πορευθείς, τὸ σὸν ἐπτάστοιχον καὶ τοῦ κάλλους ἀγάμενος,
αὐτῇ τῇ νυκτί, ἐταίρω συναρμόσαι ², ὥστε μὴ εἶναι κατὰ
20 τὴν ἔρημον μόνον καὶ τῇ μυστικῇ εὐδομάδι τὴν ἐπακολου-
θούσαν μυστικοτάτην ὀγδοάδα ἀποδοῦναι, ἐφ' ᾧ τῶν φίλων
18 φίλα εἶναι τὰ ὑπομνήματα, διέγων. "Οθεν || μοι ἐξεπονήθη
τόδε τουκτόστοιχον, ὃ ὑπεζεύξας τῷ σῶ σοῖ νῦν πέμπω.

Δεινὸς ἔρωσ λαμυρᾶς ὕλας, ξένε, μὴ σε πεδήσῃ
θείσας ἔλωρ ὀλοῇ σαρκὸς ἐλευθερίῃ — καὶ τὰ ἐξῆς ³.

25

Ad cl^m Ioannem Gisieri, proconsulem Alexandriae
illustrissimi regis Francorum.

Tu ne tuo, venerande, λόγῳ quam maximus orbis
urbem habet, e magno condita Græcigena
5 temperas, et dicto varias moderaris habenas,
componisque moreis, maxime Giserius ?
O fœlix cui tot hominum, cui contigit uni
tot rerum imperium barbarie in media,

26

14 In Egitto.

Ad Ioannem Antonium Manni, medicum peritissimum, Elegia εἰκός.

Quid medicas iactatur opeis mihi Phœbus Apollo
5 πᾶωνος ¹ dictus arte sanare deos ?

2. Ici ἔρων biffé.

3. Voir ci-dessus, p. 12, le texte complet de cette épigramme.

26. — 1. D'abord : πᾶονια.

Ars valeat superis qua fit reparatio vitæ
et quoscunque deos languida membra gravant !
Finxerit hæc ætas, victos qua ferre penateis
tela per atque hosteis inscia turba tulit ².
¹⁰ Nos artem medicam primordia ducere cælo
dicimus, hac nobis consuluisse deum; [vireis
perque homineis, inque homineis proprias extendere
qua licet, atque sagax permeat ingenium,
quale tuum, Manni ³, felix nostra intulit ætas ⁴
¹⁵ vitam hominum e leto sistere quod potis est ;
lumina tu quoties morientia, victaque tabo
ora, refers vitæ, membraque fessa levas ;
non sine tu dis certe, artis quibus omnis ab alto
vireis, naturæ pendet et ingenii.
²⁰ ¹⁵ Haud hæc mendaci vellat mendacior ætas
vera sed e polo pectore vera refert.
Fœlix cui tantum (superum iubente senatu)
ius datur in vitæ, mortis et imperium.

MELETIUS.

2. D'abord : *gens didicit*.

3. D'abord : *Quale, Manine, tuum*.

4. Dans la marge inférieure de la page 14, on trouve une variante du vers onzième ainsi conçue :

Quale tuum, Furlan, fœlix nostra intulit ætas.

Ce qui indique que Mélétius Pigas a fait servir à deux fins la présente épigramme. Il s'agit ici de son ami DANIEL FURLANUS.

27

Al detto et a gl' altri S^{ri} che disputano
contra lo Spirito.

Del celest' aura che dal Padre eterno
unita al gran figliuol esci e derivi,
5 per cui ti spargi, e di lucenti e vivi
rai, c' allumi ed avvivi il lume interno
Tranquilla hommai l'aspro ed ¹ horribil verno
che co' rei soffi, neguitosi e privi
di luce, vieta ch' al tuo non arrivi
10 splendor il mondo tolto al tuo governo.
Svella co le tue dolci aure soavi
l'atre nubi ed oscure, onde dimostri
al mondo il ver, ch' a noi pur per t'apparse.
Se tu, spirito di Dio ², non desti i gravi
15 cuor', nostre voci in vano fieno sparse,
e sparse in vano fien carte ed inchiostri.

MELETIO.

28

16 Τῷ πανοσιωτάτῳ πρεσβυτέρῳ Παύσίῳ τῷ Σιναίτῃ Μελέ-
τιος, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας,
εὖ πράττειν.

† Ἐγὼ παρὰ τὸ μὴ σε ἐν Αἰγύπτῳ κατειληφέναι τοσοῦτον
5 ὑπὲρ ἄλλων δυσχαιράνας, ὥστε μικροῦ παλινδρομήσας ἐς Παλαι-

27. — 1. Au lieu de : *l'aspro ed*, il y avait d'abord *il grave*.
2. D'abord : *d'Iddio*.

στήνην ἀπεστράφη τὸν ἐμὸν Παύσιον, ὃν μοι ὑπανέπλαττον
τῇ διανοίᾳ ὡσπέρ τινα συνοδοιπόρον καὶ συναλίτην, δι' οὗ
καὶ τινα παραμυθειαν ἐπέλπιζον τοῖς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν
καμάτοις. Ἄλλως ἔδοξεν τῷ θείῳ · ἡμῖν οὖν φέρειν ἀνάγκη
10 τηλικούτου ἀποστέρησιν ἀδελφοῦ · πλὴν ἀλλὰ διὰ γραμμα-
των παρηγορίαν τῆς ἀπουσίας δεῦρ' ἐξεύρωμεν καὶ μὴ
συναπομηκυνώμεθα κατὰ τὴν ἀγάπην τῷ τόπου διαστήματι.

Χαῖρε σὺ τοίνυν σὺν τῷ ἀγίῳ γέροντι καὶ ἡγαπημένῳ
κῦρ Μωϋσεῖ, καὶ τῷ κῦρ διακόνῳ τῷ καλῷ κάγαθῷ. Χαίρετε,
15 πατέρες, χαίρετε. πλὴν τῷ πνεύματι ἐν Χριστῷ · ἡμᾶς δὲ
μὴ διὰ λήθην ἄγετε, τοὺς ὑμᾶς οὐδαμῶς διὰ λήθην ἀγο-
μένους. Ἐρρωσθε ἐν κυρίῳ.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, ἰδ' σκιροφοριόνοσ φθίνοντοσ ἔτει σωτη-
ρίῳ, αἰφ'.

20 Ἀγάμενοσ τὸ σὸν ἐπηγρᾶμμα τὸ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀγίου
Σάββα καταλιφθέν, τοῦτον ὑπέζευξα, ἐν' ᾧ ἡμεῖσ οὕτωσ ἦ
καὶ τὰ ἡμέτερα.

Δεινὸσ ἔροσ, etc.

29

17 Τῷ δεσπότῃ μου τῷ μακαριωτάτῳ πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπα-
κοὴν ὁ Μελέτιοσ¹.

† Γνωρίζουσιν ἡμῖν τὰ σὰ γράμματα, δέσποτά μου, τὰ
ἀπὸ Ταμιαθίου, τὴν σὴν κάθοδον ἀπὸ Παλαιστήνην εἰς Αἴγυ-
5 πτον. Χάριν δὲ ὁμολογοῦμεν τῷ κυρίῳ, καὶ τὰσ εὐχαριστη-
ρίουσ ἄδομεν ὅτι τὴν θεῖαν σου κεφαλὴν ἀβλαβῇ διετήρησε
τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν

29. — 1. Le destinataire de cette lettre est Sylvestre, patriarche
d'Alexandrie.

ἔσεσθαι σου τὴν ἐπιδημίαν τῆς ἀποδημίας εὐδαιμονεστέραν.
 Συναχθήσονται δ' ἴσως καὶ εἰς τὰς ἰδίας μάνδρας κοιτασθή-
 10 σονται δίκην θηρίων καὶ σκήμων ἐπανατείλαντος τοῦ ἡλίου,
 ἅπερ τῇ κοινῇ ἐλυμένατο καταστάσει. Σὺ δὲ ὁ ἥλιος τῆς
 ἐκκλησίας ὁ χαλεποῦ χειμόνος ἡμῖν παραίτιος τῇ ἀποστάσει,
 τῇ ἐπιστάσει καὶ συνελεύσει νῦν ἕαρ εἰσάγων, θάλψον τὰς
 ἄρουρας, χλόη καὶ ἄνθησι ἑκκόσμισον τὸν ἀγρὸν τοῦ κυρίου,
 15 καὶ τὰς γῆθεν ἀναδεωμένας ἀναθυμιάσεις τὰς πονηρὰς ταῖς
 ἀγαθαῖς ἀκτίσι διασκέδασον· ἵνα μήτε τὰ καλὰ βλαστήματα
 τῆς καλῆς γῆς καταργῶσι μηδὲ σου ἀπείργωσι τὰς αὐγὰς,
 οἷον ἀναχαιτίζουσαι καὶ ἀνακόπτουσαι τὸ σέλας. Τὰ γὰρ
 μέσον γῆς καὶ ἡλίου φερόμενα νέφη, ἂν μὲν πυκνὰ ᾖ καὶ
 20 οἷον ἀντίτυπα, ἀμαυροῖ μὲν τὸν ἥλιον, φωτὸς δ' ἄμοιρον
 ἀφήσει τὴν γῆν αὐτὰ μὴ φωτιζόμενα· ἀλλὰ πέρα μὲν τούτων,
 τὸ νῦν ² αἰνιγματοδέστερον, ἄλλοτε ποτε τυχόν ³ ἐμφαντι-
 18 κώτερον διεξελεύσομαι || εἰ θεὸς νεύσειε πρὶν με τῆς Αἰγύπτου
 ἀπαῖραι τῇ θεῖᾳ σου κεφαλῇ προσομιλήσαι· τὸ δὲ νῦν ἔχον
 25 προφθάσαντες τὰ γράμματα ⁴ τῆς σῆς μακαριότητος (ἐπανερ-
 χομένην γὰρ ἄλλοι προεμήνυσαν), προπεπόμφαμεν τὸν ἅγιον
 γέροντα εἰς ἀπάντισιν μετὰ εὐλογίας ὀπόσης καὶ ὀποίας ὁ
 καιρὸς ἐνεδίδου· σὺν αὐτῷ δὲ ἐγράψαμεν περὶ τῶν τῆδε κού
 δεῖ ἐπαναλαμβάνειν τὰ αὐτά.
 30 Γράφεις ἡμῖν, δέσποτά μου, περὶ τῶν καταλειφθέντων
 πραγμάτων παρὰ τῆς Κυριακῆ, γυναικὸς τοῦ Ἀνδρέου· αὐτὰ
 δὲ λησται διορίζαντες ἐκείνου τὴν οἰκίαν σὺν τοῖς λοιποῖς
 πᾶσιν τοῖς ἐκείνου ἀφείλοντο ⁵.

2. Mèn est rétabli conjecturalement. La place d'un mot de trois lettres entièrement effacé par l'humidité existe dans le manuscrit.

3. D'abord : ἴσως.

4. D'abord : τὰ σὰ γράμματα.

5. Il y avait d'abord : οἰκίαν καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀφείλοντο.

Γράφεις, δέσποτά μου, καὶ περὶ τῶν ἀπὸ Ἰουσαλήμ
35 γραμμάτων. Ἡμεῖς μὲν οὖν τὰ γράμματα ἐλάβομεν, ἀνέγνω-
μεν, ἐπέγνωμεν · καὶ περὶ μὲν τῶν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιβαλλόν-
των οὐ χρὴ καὶ λέγειν, μήπως λογίσηται σου πάλιν ἡ
μακαριότης τὰ λεγόμενα κόμπον, καὶ φανῶμεν ἡμεῖς ἐπι-
δεικτιᾶν. Περὶ δὲ ὧν καθ' ἡμῶν ἀποτείνεται σου ἡ μακα-
40 ριότης ἐπ' ἀνυπάρχτοις ἀλλ' ἐπιπλάστοις ταῖς αἰτίαις, οὐδὲν
ἀποκρινόμεθα · σχολὴν γὰρ οὐκ ἄγομεν περὶ ταῦτα ἐνασχο-
λεῖσθαι καὶ διελέγχειν τὸ οὐκ οἶδα τί καὶ φῶ. Πυρὶ δὲ οὐ
19 παρεδώκαμεν || ὡς διεκελεύετό σου ἡ μακαριότης, μετὰ τὴν
ἀνάγνωσιν, τιμήσαντες τὰ παρὰ σοῦ γράμματα, καίπερ μὴ
45 σά · σοί γ' ὅμως, δέσποτά μου μακαριώτατε, τῷ τοιαύτῃ
κατ' αὐτῶν ψῆφον ἐξενεγκόντι, αὐτὰ ἐκπετόμφομεν · σύ,
δέσποτά μου, ἔγραψας, σὺ ἀφάνισον ὡς βούλη ἢ ὡς ἔκρινας⁶.
Ἡμᾶς ὁ κύριος ἐδίδαξεν οἷς αὐτὸς ἔπραξεν, μὴ πρὸς πάντα
ἀποκρίνασθαι, μηδὲ πάντα ῥαδίως λέγειν · ἀλλὰ τί καὶ λόγων
50 δεῖ, ὅπου γε τὰ πράγματα διδάσκει; καὶ ταῦτα μὲν δὴ
ταῦτα.

Περὶ δὲ ἡμῶν εἴ τι τῇ σῇ μακαριότητι μέλει, ἄλλους τῇ
ἐκκλησίᾳ σοφοὺς κατάστισον, τέκνα, ὡς φατέ, γνήσια, ὑμῶν
ἄξια, καὶ ἀγαπητὰ (ἐπεὶ ἡμεῖς καὶ ἀμαθεῖς καὶ μὴ τοιοῦτοι),
55 εὖ εἰδότα χρηματολογεῖν καὶ οἶον φορολογεῖν τὴν ἐκκλησίαν,
ἐμπόρους χρυσοῦ καὶ ἀργηρίου · ἡμεῖς γὰρ ἄλλην ἔγνωμεν
ἐπισκοπεύειν ἐκκλησίας ὁδὸν παρὰ τὴν ὑπουργοῦσαν χρή-
μασι. Ἡμεῖς δὲ ἀσπασόμεθα ἀφ' ὧν ἀνέκοψας⁷ ἐρήμους ·
ἄλις καμάτων, ἄλις ἀμοιβῶν · οὐδὲν δὲ πράττομεν πρὶν διὰ
60 σῶν, δέσποτά μου, γραμμάτων ἀπολυθῆναι · ὁ καὶ, παρακα-

6. Ici cette phrase biffée : καὶ τὸν Αἴαντα φασὶ μὴ πρὸς ἑτέρου, ἀλλὰ ἀφ' αὐτοῦ ἀναιρεθῆναι.

7. D'abord : ἀνεκόψαμεν.

· λούμεν, ὅσον τάχος ποιήσον. Ὁ δὲ θεὸς ἡμῶν σου τὴν
θειαν κεφαλὴν μακρόδιον διαφυλάττοι.

Ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρου, δεκάτη ἰσταμένου ἑκατοβαιῶνος, ἀφ'.

30

20 Εὐγενίῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σινᾶ καὶ Ῥαίθου.

† Λατίνων παῖδες φασὶ που ὅτι τὰς ἀπαλὰς ἀκοὰς κατα-
μαλάττουσιν αἱ λαμπραὶ προσηγορίαι · ἡμῶν δὲ αἱ ἀκοαὶ οὐ
λείαι τυγχάνουσαι, οὐ ῥαδίως προσίενται τὸ μαλακόν. Εἰ
5 μὲν οὖν παίζεις, δέσποτά μου, ὅταν τέττιγας ἡμᾶς τῆς
ἐκκλησίας λέγεις, πρωτοσυγγέλλων ὑπερτάτους καὶ ῥήτορας
καὶ τὰ τοιαῦτα, παίζε. Ἐγὼ γὰρ οἶδα καὶ πατέρας μετὰ ¹
παίδων ἔσθ' ὅτε ἀποκλίναντας ἀπὸ τῆς σπουδῆς εἰς ἡδονὴν,
καὶ παίζοντας καὶ παιζομένους ὑπ' ἀγάπης. Εἰ δὲ σπουδαίως
10 λέγεις, οὕτω μοι δοκεῖς οἰδέναί μελέτιον τὸν σόν, τὸν
μόλις ἄξιον κληθῆναι υἱὸν ² ἀγαπητὸν τῆς σῆς θεοφιλίας,
τὸν πάσαν τὴν ἐκ τίτλων δόξαν μηδὲν τιθέμενον · πῶς γάρ;
Ὅς γε τοὺς περὶ ταῦτα κεχηγόντας, νοσοῦντας νομίζω ἀβελ-
τηρίας τῆς ἀνωτάτω, καὶ ἀπεριμερίμνως ³ ἀμαρτίαις ἑαυ-
15 τοὺς συμπλέκοντας ἄλλοτρίαις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς
τοσοῦτον.

Περὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν οὓς ἡμῖν συνίστησί σου ἡ θεοφιλῆς
κεφαλὴ, καλῶς μὲν συ καὶ πατρικῶς ποιεῖς διὰ γραμμάτων
συνιστῶν τοὺς οἰκείους · ἀλλ' ἔμοι γε τοῦτο αὐταρκες εἰς
20 συνίστασιν τὸ εἶναι σοὺς τοὺς ἐντυχάνοντας καὶ τοῦ θεοβα-
δίστου ὄρους πνευματικὰ θρέμματα · ὧν ἐγὼ οὐχ' ἐτοιμάζω

30. — 1. Ici τέκνων biffé.

2. D'abord : τέκνον.

3. D'abord : ἀπερινοήτως.

21 πρὸς ξενίαν κέλλας καὶ τραπέζας, ἀλλὰ || τὴν κεφαλὴν αὐτὴν
καὶ τὴν καρδίαν · καὶ ἴσασι γ' οἶμαι οἱ ἐντεῦθεν παραπο-
ρευόμενοι, καίπερ μὴ ⁴ κατ' ἀξίαν, ὅμως γε κατὰ δύναμιν
25 τὴν ὑμετέραν ὑποδεχόμενοι καὶ μετὰ γραμμάτων προπεμ-
πόμενοι.

Περὶ δὲ γραμμάτων ὧν ἀπαιτεῖς, ἐγὼ οὐκ οἶδα πῶς ὁ
κὺρ Φηρὰς οὐκ εἰσεκόμισε τὰ παρ' ἡμῶν τῷ ὀσιωτάτῳ πνευ-
ματικῷ κὺρ Μελετίῳ τῷ ὁμοπατρίῳ δοθέντα, καὶ τὰ ταρίχη ·
30 ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἀγίου γέροντος, ὃν ἡμῶν προπεπόμφα-
μεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ δεσπότη, ἐγράψαμέν σου τῇ θεοφι-
λίᾳ. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἄλλις.

Σὺ δέ, δέσποτά μου, χαίροις σὺν τοῖς ὀσιωτάτοις πατρᾶ-
σιν, οὓς ἐγὼ ὀσίως ἀσπάζομαι ἐν κυρίῳ, ἐλπίζω δὲ καὶ
35 εὐχομαι οὐ μετὰ πολλὰς τὰς ἡμέρας ἰδεῖν. Πάλιν δὲ λέγω
ὅταν ἡμῖν ἐπιστέλλεις ⁵, δέσποτα, τὰς ὑπερφυεῖς προσηγο-
ρίας παράγραφε, μὴ δε βούλη φαινακίσειν ⁶ τὸν Μελέτιον.
Ἐρρωσο, δέσποτά μου, ἐν κυρίῳ.

Ἐκατοβαιῶνος ια', ζπή.

31

22 Τῷ δεσπότη μου τῷ μακαριωτάτῳ καὶ τῷ θεοφιλεστάτῳ
ἐπισκόπῳ Σινᾶ.

† Ἐγὼ θαυμάζω (et rien de plus).

Les pages 23 et 24 sont blanches.

4. Ici γε biffé.

5. Le premier λ de ce mot parait biffé.

6. Il y avait d'abord : μὴ γὰρ νομίσης πατριαρχίσειν.

32

25 Τῷ δεσπότῃ μου τῷ μακαριωτάτῳ πᾶσαν ἐν κυρίῳ
ὑπακοήν ¹.

Πολλὰ πολλάκις μογήσαντες, δέσποτα, καὶ πολλοὺς ἤδη
πόνους ἐξηνηλκότες (πῶς θεαρέστως θεὸς μὲν σαφῶς οἶδεν,
5 ἡμῖν δ' ὅμως ἀσαφές), νῦν τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἐνέδρας
τοῦ τῆ σωτηρίας τῆ ἡμετέρας ἐφεδρεύοντος ἐχθροῦ τοῦ φέρε-
σθαι ἰσχυρωτέρας ὀρῶντες, τῶν τῆδε ἀπαίρομεν · ἡμῆ που
θεήλατός τις ἀνάγκη καταναγκάσῃ ἐνταῦθα παθῶν, ἐνταῦθα
βασάνων περαιτέρως κατατρεχομένους διατρίβειν · τοῦτο
10 οὖν διεγνοκότες σταθερωτάτῃ διανοίᾳ καὶ λογισμῷ ἀρτίῳ τὰ
τῆς ἀποδημίας κατασκευαζόμεθα · ἔστω τοίνυν τῆ σῆ
μακαριότητι τὰ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας δι' ἐπιμε-
λείας. Ἡμεῖς γὰρ ἃ ἀποφεύγοντες ² τοῖς τοῦ βίου ἀπεταξά-
μεθα, ταῦτα κἀνταῦθα, καὶ πολλῶ ἐκείνων χαλεπώτερα
15 πάσχοντες, ἵνα μὴ περιπαρῶμεν οἷς δεδοίκαμεν, μίαν καὶ
μόνην καταφυγὴν τὴν φυγὴν ἐφευρίσκομεν, ἧς ἡμᾶς μὴ
ἀνακόψοις, εἴ τε σοι μέλοι, δέσποτά μου, τῆς Μελετίου
σωτηρίας, ἣν κατεργάσασθαι φόβῳ καὶ τρόμῳ ἐλπίζω ἐν
ἐρημίᾳ.

20 Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, ὀκτοβρίου ιε', ζπθ'.

ἐν κυρίῳ υἱός,
Μελέτιος.

32. — 1. Cette lettre est adressée à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.

2. D'abord : καταφεύγοντες.

26 Τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς καὶ τιμιωτάτῳ κῦρ Νικηφόρῳ,
ὡς ἀδελφῷ, ἐν κυρίῳ περιποθείτῳ εὖ πράττειν παρὰ θεοῦ.

† Ἐγὼ νομίζω τὴν ἡμετέραν ἀγάπην εἰς σύστασιν μὴ
χρείαν ἔχειν ἐπιστολῶν · εἰ δὲ καὶ ἔχει, ἰδοὺ πάρεισιν, κ'οὐ
5 νῦν μέντοι γε τὰ πρῶτα · ἐγγράφειμεν γὰρ ἤδη (καὶ εἰ
ὑφ' ἑτέρῳ πρῶσῳπῳ) ἐν οἷς καὶ παρεκαλοῦμεν τοῦ βίου
ἀναχωρήσαι πρὶν τινὲ περιπέσειν ἀνάγκη, ἢ πρὶν τινὰ ἀνάγκη
ἐπιπέσειν τῶν ὄσων καὶ βοηθείας εἶσιν ἰσχυρότεροι.
Ταῦτα ἀρηδήλως ἐμφαίνουσι δι' ὄσης ἡμῶν ἢ ἀγάπης τιμῆς
10 καὶ μνήμης τὴν ὑμετέραν ἀξίαν ἄγει. Νῦν δὲ ἐπιστέλλοντες,
ἐπαινοῦμεν μὲν σου τὸ πρὸς τὸ εὐαγγέλιον διακαές, ὅθεν συ
τῷ κόσμῳ ἐσταύρωσαι. Ἦξε γὰρ ὡς ἡμᾶς ἡ φήμη · εἰ δὲ
καὶ πρὸς τοὺς τεκόντας οὕτω τελείως ἀπαθῶς ἔχεις, ὅτι τῇ
27 πατρικῇ φιλοστοργίᾳ εἶχει σου τὸ υἱικὸν || ἐπεικὲς τοῦτο,
15 ἔνθα μέντοι τὰ τῆς θεοσεβείας καὶ τὰ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέ-
λιον πολιτείας ἀβλαβῶς καὶ ἀσφαλῶς ἔχει, οὐδαμῶς πάμπαν
ἀποβλητέον. Παρακαλοῦμεν δὲ ἵνα τὸ γεναιὸν τῆς φρονή-
σεως πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἄχρι τέλους ἀκαμπὲς (ὡς ἐλπίζο-
μεν) διαφυλάττης, τῆς ἀληθείας μὴ παραγωνιζόμενος, τοῖς
20 ὀρθοδόξοις δὲ συναγωνιζόμενος, ταῦτα γὰρ θεῷ φίλα.

Πρὸς δὲ τοῖσδε, παρακαλοῦμεν ἵνα μοι τὸ αὐτόγραφον,
ἢ καὶ τὸ πρόσωπον πέμψης τῆς ὀγδόης συνόδου, ἐν ἣ ἀπη-
γόρευσαν ἀμφοτέρω τὰ φύλα τὴν εἰς τὸ θεῖον σύμβολον προσ-
θήκην, καὶ ἦν ἀνατρέψαι βουλόμενοι μάλα κακούργως, τὴν
25 ἐν Φλωρεντίᾳ συμμορίαν τὴν κακοδαίμονα, ὀγδὴν προσε-
πωνόμασαν · ἐπίγραφον δὲ τὸν τε χρόνον καὶ ἀπαξάπαντα
ὡς διετυπώθη. Πρόκειται μοι γὰρ πραγματῖα τοιοῦτου συγ-

28 γράμματος ἐνδεῶς ἔχουσα. || Σύζευξον δὲ καὶ ¹ *Commen-*
tarios linguæ græcæ Gulielmi Budæij, ἃ σοι κατέλιπον
30 ἀπὸ Κρήτης ἀπαίρων. Τὰ μέγιστα γὰρ ² μοι χαριζόμενος
ἔση, εἴ με ³ ἐν τούτοις καὶ τοιούτοις διατελέσεις βοηθῶν.
Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, ποθεινότατε ἀδελφέ.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰκάδι πυανεψιῶνος, ἔτει σωτηρίῳ
αφ'.

34

29 Τῷ παναγιωτάτῳ ¹ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης πατρὶ ἐν
κυρίῳ ὑπερτιμωτάτῳ πᾶσαν παρὰ κυρίου εὐημέριαν.

† Ἔστι καὶ τοῦτο ἐν τοῖς λόγοις τοῦ πνεύματος ὅτι
ἀκοὴ ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθὴ · ὅθεν καὶ τούτῳ ὑπέκειν προση-
5 κει τῷ πνεύματι. Οὐδὲν οὖν ἡμῖν καταμεμψάσθω σου ἡ θεῖα
κεφαλή, εἴπερ τὰ καθ' ἡμᾶς τούτῳ ριθμίζοντες τῷ γνώμονι,
παρενοχλήσομεν σοῦ τὰς ἀκοάς · τοῦτο γὰρ ἐγὼ δέδοικα, καὶ
μάλα γε εἰκότως, ἐπὶ τοῖς μὴ πρότερον ἐληλυθόσιν εἰς
φιλίας καὶ ἀγάπης ἐπίγνωσιν, ταύτην ἀπάδει καταθέσθαι τῆς
10 φιλίας τὴν ἀπαρχήν. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ πρότερον ἀπὸ τῆς
εὐφήμου περὶ σε φήμης καὶ ἔγνωμεν καὶ ἠγαπήσαμεν,
ἀσπασάμενοι τὴν ἀρετὴν πολλῷ τῆς ἀξίας ὑπερτέραν. Ἄλλὰ
ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτοις, τὸ δὲ νῦν ἔχον. Ἐγραψεν ἡμῖν ὁ
μακαριώτατός μου δεσπότης προστάττων, ἵνα καὶ δι' ἡμετέ-
15 ρων γράμμάτων παρακαλέσωμέν σου τὴν σεμνοπρέπειαν ||
30 ὥστε σπουδάσαι καὶ παραβιάσαι τὸν πανιερῶτατον μητροπο-

33. — 1. Ici τὰς biffé.

2. D'abord δὲ.

3. Ici διὰ το biffé.

34. — 1. D'abord πανιερωτάτῳ. La correction a été faite ultérieurement d'une autre encre.

λίτην Σηρῶν ἀποκριθῆναι ὅσον τάχος περὶ τοῦ συνοικεσίου, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτὸς γράφει ὁ δεσπότης. Ἐγὼ μὲν οὖν καίπερ οὐδὲν εἰδῶς πλέον παρὰ τοῦτο, τὴν σὴν ὅμως εἰς τουτὶ σεμνοπρέπειαν ⁵ παρακαλῶ διὰ τῶνδε μου τῶν γραμμάτων, ὑπακούων μὲν τῷ δεσπότη· σὸν δὲ λοιπὸν καὶ τῆς σῆς καλοκαγαθίας, ἐμοὶ μὲν εἰκιστα (τίνες γὰρ ἡμεῖς;) τῷ δεσπότη δέ μου, τῷ καὶ τὴν σὴν τιμιώτητα λίαν πατρικῶς φιλοῦντι, ἐν οὕτως εὐανυσίμοις χαρίσασθαι πράγμασιν.

²⁵ Ἐρρώσθω σου ἡ τιμιώτης σου ἐν κυρίῳ.

Ἄπὸ Ἀλεξανδρείας, πυανεψιῶνος γῆ ἐπ' εἰκάδι, ζῳθ'.

Μελέτιος ἱερομόναχος καὶ
πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας.

35

³¹ Μαξίμῳ τῷ Μαργουνίῳ τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ καὶ πανοσιωτάτῳ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου τῶν Σαβατιανῶν, Μελέτιος ὁ συμπρεσβύτερος καὶ ἀδελφὸς ἐν κυρίῳ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν.

⁵ † Κόρος ἡμᾶς οὐποτε λαμβάνει τῆς σῆς μνήμης, Μαργούνιε, ἡ τῶν φίλων ἀκρότης, μὴ δυναμένους, μηδὲ βουλομένους τὴν φορὰν τῆς ἀγάπης ἐπισχεῖν, ποτὲ μὲν τὰ καθ' ἡμᾶς ἡμῖν ἀναζωγραφοῦσης ἀκριθέστατα, καὶ ὡς ἡμᾶς τὰ αὐτόθι φερούσης, ποτὲ δ' αὖ πάλιν τῶν καθ' ἡμᾶς ¹ αὐτοὺς ¹⁰ ἡμᾶς ἀφαιρουμένης καὶ τοῖς αὐτόθι ἀποδιδούσης, ὥστε πρὸς τὰ παρόντα ἀναισθητεῖν. Ῥαδίως γὰρ ξυναπάγεται ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἐφ' οἷς οὐκ εὐδοκεῖ ² πρὸς τὰ ὧν ἐφίεται. Καὶ πῶς ἦ

2. Méletius avait d'abord écrit μακαριώτητα.

35. — 1. Ici ἡμᾶς biffé.

2. D'abord : εὐδοκειμεῖ.

Μαργουνίου ἐπιλήσμων ἔσεται Μελέτιος, καὶ τῆς ἐρημίας
καὶ τῆς σπουδῆς; ἢ μὴ πρὸς τὰς μερίμνας καὶ τὰς φροντίδας
15 ἀηδῶς ἔχοι Μελέτιος; Βαρινόσφ γὰρ καὶ δισιάτφ ἐνετύχομεν
ποιμνῆ, καὶ ἀπείρως ἔχοντες πρὸς ἰατρικὴν καὶ ποιμαντικὴν,
τούτφ κατατρυχόμεθα μὴ πρὸς τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς τῶν
32 ἐτέρων περι-||παρῶμεν, τοῦτο ³ ἴσως κερδανοῦντες ⁴ τὸ διπλὰς
20 ὑφέξειν τὰς εἰσπράξεις. Ἀλλὰ τηλικούτων ἡμῶν ὑπαρχόντων
πραγμάτων καὶ ἀγῶν ἔσθ' ὅτε ἐπιφύει πρὸς τοὺς ἀλλοτριό-
φρονούντας πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῶν ὀρθοδόξων.
Οὕτω δ' ἀπεφράξαμεν ἐκείνους ἡμεῖς ὥστε μίαν καὶ μόνην
ἐφευρικέναι καταφυγὴν τὸν ἐκείνων πρεδικαδόρον, τὸ δὴ
25 ἀπαγορεύσαι τοὺς οἰκείους τῆς πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν θείων
διαλέξεως, ἵνα μὴ (φῆ) κονθερτίρωμεν · ὃ μοι καὶ ἐν Ἱερο-
σολύμοις συνέθη. Οὕτως ἐστὶν ἡ ἀσπίς ἐτοίμη βιώσαι (προ-
φητικῶς) τὰ ὧτα μὴ εἰσακούσαι φωνῆς ἐπαδόντος τοὺς καλοὺς
ἀσπασμούς ⁵, τοὺς τῆς πλάνης ἀλεξηκάκους. Ἐν τούτοις τὰ
30 καθ' ἡμᾶς · καὶ σὺ δέ, Μαργούνιε, παρακαλῶ μὴ σεαυτῶ
τὸν χρόνον ⁶ κατάλυε, τοῖς ἀσκητικοῖς ἴσως καμάτοις μόνον
προσανέχων · οὐδὲ γὰρ ἑαυτοῖς γεννώμεθα ἀλλὰ τῇ γεγεν-
νηκυῖα ὀφείλομεν ἐκκλησίᾳ τὰ θρεπτήρια ἀντιπελαργοῦντες
33 τῇ κεκμηκυῖα. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ || ἡμᾶς ⁷ ἐκβιάζεται τὰ
35 τῶν ἐτέρων ἐκζητεῖν, πράττειν τε ἄπερ καὶ πράττομεν ⁸,
καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας φροντίδων εἴ ποτε σχολὴν ἄγομεν,
τῶ ⁹ γράφειν ἐπασχολεῖσθαι ¹⁰ · ἀλλ' ἡμεῖς μὲν θερμώτατα

3. D'abord : τούτον.

4. D'abord : κερδανοῦνται.

5. ἀσπασμοὺς dans l'original.

6. χρόνον dans l'original.

7. Ici καὶ biffé.

8. Ici ἀλλὰ biffé.

9. Ici πρὸς biffé et τῶ écrit au-dessus.

10. D'abord : ἐπασχολοῦμεν.

μέντοι γε καὶ τελειώτατα ¹¹ τὸν ἐνόητα τρόπον, ἀναξίως δὲ ¹²
τῶν πραγμάτων · σοὶ δὲ ἐνὶ βουλομένῳ καὶ ὑπερακοντήσαι
40 τοῦ δέοντος, ἔχοντι γλῶσσαν νικῶσαν τὰ πράγματα. Εὐα-
ρηθμήτους εἶναι οὐκ ἀγνωεῖς τοὺς τῆς ἀληθείας ὑπερασπι-
στάς · οἶδας τὰς κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων παμμη-
γάνους ἐνέδρας τῆς πανουργίας, ὥστε ἢ τῆς παιδίας καὶ τῆς
σοφίας εἶναι ἀναγκαῖον ἐστερεῖσθαι, ἢ σὺν τῇ σοφίᾳ τὰ τῆς
45 κακοδοξίας ἀπαρρῦεσθαι καὶ ὄρκω τὴν πίστην ὑποτάττειν ¹³
τῆς ἐν Φλορεντία συμμορίας ἐκείνης τῆς κακοδαίμονος τῇ
κακοδοξίᾳ. Πάντα εὖ οἶδας, εὖ ἐπίστασαι τὰ κατὰ τῆς ὀρθο-
δοξίας ἐφευρέματα · μὴ λοιπὸν ¹⁴ ἐφουσηχάσης τῷ σάλῳ · τὸ
34 κατὰ σέ δὲ || μᾶλλον ἀγρύπνοισον, ὡς καλὸς στρατιότης. Καὶ
50 Παῦλος ὁ μακάριος ἐξετήκετο ταῖς τῆς ἐκκλησίας τηκεδοσί ·
διέλεγε οὖν καὶ σὺ τὸ μάταιον, συνηγόρει τῷ ἀληθεῖ,
καίπερ ἐν ὀλύγοις συμμάχοις · σπάνιον γὰρ τὸ ἀγαθόν,
ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιπόθειτον καὶ μᾶλλον ἀναγκαῖον.

Παρακάλει τὸν κῦρ Ἀμβρόσιον, τὸν ἐμόν τε καὶ σὸν μαθη-
55 τὴν ἐν κυρίῳ, εἰς τὴν σπουδὴν · οἱ γὰρ σωματικοὶ καμάτοι ¹⁵
ὀλιγωτέροις ὠφέλημοι, οἱ δὲ τοῦ πνεύματος πορωτέρως
ἀποθλέπουσι καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα. Μακάριος δὲ ὁ ἐν ἀμφο-
τέροις διαπρέψαι ἀγωνιζόμενος. Ἐρρωσο ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε
ἀδελφέ, καὶ μὴ μου εὐχόμενος ¹⁶ ἐπιλάθῃ.

11. On pourrait peut-être lire aussi τελειώτατα. On ne voit pas
clairement, s'il y a εἰ ou ε; et le ω qui suit n'est pas une raison
pour adopter une leçon de préférence à l'autre, puisque Mélétius
se trompe souvent dans l'orthographe de superlatifs analogues à
celui-ci.

12. Ici καὶ ὑφεμένως (sic) biffés.

13. Ici καὶ biffé.

14. Ici ἡσυχ biffé.

15. Καμάτοι est l'accentuation vulgaire, au lieu de κάματοι.

16. D'abord : ἐν ταῖς εὐχαῖς σου.

- 60 Ἐναμένω τὸν Βασιλείου εἰς τὸν Ἡσαΐαν ¹⁷.
Ἐπὶ Ἀλεξανδρείας, ἀνθεστηριόνοσ πρώτῃ, ζπθ'.

36

85

Τῷ αὐτῷ.

† Ἐνθούσ γίνουμῃ ὕφ' ἡδονῆσ, Μαργούνιε, ὀπόταν σῶν ἐπιτύχω γραμμάτων. Οὐκ οἶδα δὲ πῶσ τὸ τῆσ ἡδονῆσ ὀδύνη ἀεὶ διαδέχεται · ἀεὶ γάρ τι δεινόν περὶ σοῦ καταμηνύει τὸ
5 μὲν ὡσ ἀσθενεῖσ, τὸ δὲ ὡσ ἡσθὲνησασ · ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴσως ἀφιλόσοφον. Τί γάρ χαλεπὸν ἢ παράδοξον, Μαργούνιε, εἰ ἀσθενοῦμεν οἱ ἀσθενεῖσ; τί δὲ ἕτερον ἐσμεν ἢ ἀσθένια τῇ θείῃ καὶ μόνῃ χάριτι, καὶ ἀνακαλούμενοι τῆσ φθορᾶσ καὶ περικρατούμενοι καὶ κηδόμενοι, καὶ ἐπὶ κρείττοσι ταῖσ μεταβολαῖσ
10 ποδηγούμενοι; ὦν ἐμοίγε ἡ ἐλπίσ πᾶσαν ἐφηδύνει τοῦ βίου δυσπραγίαν ἢ (εἰπεῖν κυριώτερον) πάντα βίον τὸν δυσπραγῆ.

Τοιοῦτοσ γάρ ὡσ καὶ Ἰῶβ καταφαίνεται. πᾶσ ὁ παρών, οὐδὲ γάρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸσ τὴν μέλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰσ ἡμᾶσ. Εἴ γε μὴ (ὡσ εἴρηται)
15 γυμνοὶ εὔρεθησόμεθα · ἀλλ' οἷη ταῦτα σοὶ πρὸσ παράκλησιν ὁ Μελέτιοσ; οὐδαμῶσ. Ἐχοντα γάρ σε γινώσκω τὸ πνεῦμα
86 ἐνδομυχοῦν τὸ παράκλητον, κακεῖθεν ἢ ἀρυόμενον πᾶσαν παρηγορίαν καὶ δύναμιν. Ἐν ταῖσ ἡμετέραισ γάρ ἀσθενείαισ τὸ δυνατὸν τοῦ θεοῦ γνωρίζεται. Αὐτοὶ δὲ καὶ αὐτοὶ συμφο-
20 λοσοφοῦμεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πνεύματοσ · σοὶ τε τῷ ἀσθενεστέρωσ πω διακειμένῳ περὶ σαυτοῦ καὶ ἡμῖν καθ' ἡμᾶσ τοῖσ οὐχ' ἤττον γεγεννημένοισ νοσηλοῖσ.

Τὰ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν Ἡσαΐαν ὀπόταν στέλλῃσ, χαριῆ μοὶ τὰ μέγιστα.

17. C'est-à-dire le commentaire de saint Basile sur Isaïe.

- 25 Ὁ δὲ ἀδελφὸς Μακάριος ὁ νέος, ὅς μοι τὰ σὰ ἐκομίσατο
γράμματα, ἄλλον σὲ εὔρε, Μαργούνιε, τὸν Μελέτιον· οὐ γὰρ
πολλῶν δεήσομαι ῥημάτων τὸ πρᾶγμα παριστανόντων. Ἐγὼ
ἐν Ἀλεξάνδρου τὸν δέοντα πεφιλοτίμηκα τρόπον, καὶ ἀπιόντα
ἰδίους ἐφοδιασάμην γράμμασι, τοῖς μὲν πρὸς τὸν θεοφιλέστα-
30 τον Σινᾶ καὶ πρὸς τοὺς δοκούντας στείλους· τοῖς δὲ πρὸς
τὸν μακαριώτατόν μου δεσπότην Σίλβετρον Ἀλεξανδρείας.
Ἐλπίζω δὲ ὅτι κατὰ πάντα πράγματα, χρήματα καὶ πᾶν
37 ὅτιοῦν ἐσόμεθα αὐτῷ, οἷους αὐτὸς καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἥσκει.
35 Γράφεις ἡμῖν ὅτι καὶ ποθεῖς ἡμᾶς καὶ γε καὶ παρακαλεῖς,
εἰ δυνατόν, τὰ τῆς ἀρχιεροσύνης καταλιπόντας ὡς ὑμᾶς
γενέσθαι συμφιλοσοφίσοντας¹. Σὺ μὲν οὖν νῦν οὕτως, ἄλλοτε
δέ ποτε ἐπηύξω τυχεῖν ἐμὲ ἀρχιεροσύνης. Ἐγὼ δέ, Μαρ-
γούνιε, ἀπαράλλακτον ἔχω τὴν τῶν τοιούτων ἔφεσιν (τοῦτο
40 γὰρ μοι τὸ ἐφετόν, αὐτὸς ὁ πόθος καὶ ἡ σπουδή), μὴ τοὺς
ἐν Χριστῷ καμάτους καὶ φροντίδας τῆς ἐκκλησίας (θεὸς οἶδε)
ἀποθούμενος, ἀλλ' οἷον τὴν δοκούσαν δόξαν· πῶς δὲ καὶ
τεύξωμαι τῆς ἐφέσεως οὐχ' εὐρίσκω. Ἔστι γὰρ ὁ δεσπότης
μου πρὸς ἡμᾶς διάπειρος, τοῦ οἰκείου θρόνου διαδόχους
45 ἤδη ὑπεψηφίσατο· ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία, καὶ δὴ
οὐδὲ ποσῶς εἴκουσιν ἡμῖν δεομένοις τὴν φυγὴν, καὶ βουλο-
μένοις πρὸς τούτοις καὶ τινα ἐκκλῖναι μοναχῶν τινῶν κακο-
μηχανίαν καὶ ἐπιβουλήν, ἀφρόνως φθονούντων ἡμῖν τοῖς
ἐλέους μᾶλλον διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ χαμερπὲς ἀξίους, ἢ περ
50 φθόνου τοῦ ταῖς φιλοτιμίαις ἐφεπομένου. Ὡς ἐστι πανοῦργος
38 ὁ δαίμων τῆ ἀρετῆ ἥ ὡς ὕλη κακίας καταχρώμενος. Ἡμεῖς
οὖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τῶν δεινῶν τῶν ἐκ τοιούτου καὶ τηλι-
κούτου πάθους ἐν χώρα καὶ χρόνῳ παμπονήρῳ, ἀπαλλάξαι

36. — 1. D'abord : συμφιλοσοφίσαντας.

βουλευόμεθα καὐτούς γε ἴσως τοῦ πάθους · ἀλλὰ καὶ πρὸς
55 φιλοσοφίας μελέτην τὴν ἀποδημίαν τῶν τῆδε μελετῶμεν ·
πέφυκε γὰρ (οἶδας καὐτός) εἰς μελέτην Μελέτιος ὁ σός ·
σχολῆ γοῦν κέντρον τῷ τρέχοντι, Μαργούνιε. Τοῦτο μοι
μόνον συναγωνίσθητι, τὸν κύριον παρακαλέσας ὅπως τῶν
αἰγυπτίων ἀπαγάγη, καὶ ἡμᾶς συγγενέσθαι ἀξιώσειεν ἀλλή-
60 λοις. Τοῦτο γὰρ κάμοι ἄμεινον καταφαίνεται · ἐπεὶ τῶν
σπουδαίων τῆς συνουσίας (καίπερ οὐπω τοιοῦτος ἐγώ) τόκος
καὶ τέκος ἀρετῆ, ἔγγονόν τε εἴ τι θεῶ φίλον καὶ ἀνθρώποις
ὠφέλημον · ἀλλὰ ταῦτα μελήσει θεῶ, εἰ θεὸν οὐκ ἀμελή-
σωμεν ἡμεῖς.

65 Τὰ τῆς ἀπειλῆς (τὸν λοιμὸν φημί) ἤδη διέδραμεν σαῖς
εὐχαῖς, Μαργούνιε, καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ κυρίῳ τὰ ρύσια
σπένδοντες ἐν εὐχαῖς.

Ἔχεις τῶν καθ' ἡμᾶς μικρὰν τινα οἶον ἐπισκίασιν, τὰ
89 δὲ ἢ λοιπὰ τῆ φωνῆ (εἰ νεύσει θεός) ἀποτεθησαυρίκαμεν.
10 Ἐρρωσό μοι, Μαργούνιε, καὶ μὴ ἀπόκαμε ἀγαπῶν ἡμᾶς
τοὺς ὁμοψύχους.

37

Al clarissimo Sig^r Paolo Mariani, dignissimo con-
sole de Franzesi in Egitto.

Lucido sole che di rai vestito
guida la bell' e roscid' Aurora,
5 perchè col calor tuo si raccolora
quant' è dal seno de la terra uscito ;
Vedeste mai spirto così perito
de le maggior virtù, ch' il mondo adora

e che più paia al suo fattore unito
10 di quel gran spirto ¹ c' hogg' Egitto honora ²?
Dove costante corro gl' error' miei
frà le gelide zone e frà l'aduste
non vi vego signor che lo paregi ;
E tempo fà che de' suoi fatti egregi
15 vinca la fama ³, e le virtuti auguste,
piramidi, colossi e mausolei ⁴.

38

48 Τοῖς πανοσιωτάτοις ἀδελφοῖς τῆς βασιλικῆς λαύβρας τοῦ
ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου ἐν
ἐρήμῳ τῆς Παλαιστίνης συνασκουμένοις.

† Πᾶσαν μὲν ἡγήσθαι προσήκει χαρὰν ἐπὶ τοῖς ἐπι-
5 στρέφουσι τῶν ἀδελφῶν · καὶ τοῦτο ἡμέτερον τὸ δείγμα
τοῖς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτευομένοις ἢ πολιτεύεσθαι
προαιρουμένοις. Ταύτης δὲ τῆς χαρᾶς ὑπαίτιον ἔσσεσθαι ὑμῖν
οἶμαι τὸν ἀδελφὸν κύρ Ἰωαννίκιον, τὸ καλὸν πρόβατον, τὸ
ὡς τὴν ἱκείαν μάνδραν ἀναδραμὸν πρὶν ἐλώρια γενέσθαι τοῖς
10 θηρίοις τῆς γῆς, τοῖς δίκην λεόντων ὀριωμένοις καὶ ἐπιζη-
τοῦσι τίνα καταπίειν. Ἡμετέροις οὖν πισθεὶς λόγοις ἐπιστρέ-
φει, καὶ ἡμᾶς δέ μοι πίθεσθαι ἀξιῶ καὶ τὸν ἐπιστρέφοντα
ἀσπασίως ὑποδέξασθαι, τὰ ὅμοια τῷ καλῷ ἐκείνῳ ποιμένι
διαχειμένους, τῷ τὸ ἐν εὐραμένῳ τὸ ἀπολωλὸς ἦ καὶ τῷ

37. — 1. D'abord *Paolo*.

2. Ce vers était d'abord ainsi conçu : *Di Paolo Marian ch' Egitto honora*.

3. D'abord *Faltera fama*.

4. Les pages 40, 41 et 42 sont blanches.

15 πατρὶ ἐκείνῳ τῷ φιλανθρώπῳ τῷ τῆς πρωτέρας καὶ τάξεως
καὶ τιμῆς ἀξιώσαντι τὸν ἀπὸ τῆς μακρὰν ἐπανακάμψαντα
υἷόν· μὴ ὅτι ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν οὗτος τὰ ὅμοια πέπονθε τῷ
ἀσώτῳ, ἀλλ' ὅτι τυχόν τι παραπλήσιον πέπονθεν ἄν, εἰ
μὴ, τάχος τῆς ἰδίας γνώμης καταγνοῦς, τῆς ἡμετέρας
44 20 ἀντεποιήθη. Ὑμεῖς || τοιγαροῦν, πατέρες ἀγαθοί, δέξασθε
τὸν ὑμέτερον ἀδελφόν, μηδὲν μηδαμῶς γογγίζοντες τῆς
ἀτοπίας, οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀτόπῳ ἢ δι' ἀτοπον τῆς μονῆς ἐξελη-
λυθε· παραμυθήσατε δὲ μᾶλλον τῆς ὁδοιπορίας, ἐπικουφί-
σατε τῶν πόνων, εἴ τισιν ὑποπιέζεται παρ' ὃ δύναται· καὶ
25 μὴ ἀθρόον ἀλλὰ κατὰ μικρὸν τοὺς νέους εἰς τὸ τέλειον
ἄγετε μὴ ὀκλάσωσι πρινεὶ φθάσαι. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς
αὐτὸν ἐπιδείξατε τῆς ἀγάπης τῆς κατὰ θεὸν τὰ σύμβολα
ἡμᾶς δὲ ἀγαπᾶτε, καὶ ὑπερεύχεσθε ἡμῶν τῶν τὰ ὑμέτερα
οὐχ' ἦττον τῶν ἡμετέρων δι' ἀγάπης καὶ ἐπιμελείας ἀγόν-
30 των. Ἐρρωσθε ἐν κυρίῳ, τιμιώτατοι πατέρες καὶ ἀδελφοί.

39

Τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν πνευματικοῖς παπᾶ κϋρ Νήφῳ τῷ
Σαβαίτῃ.

† Συνιστᾶν ὑμῖν τὸν ἀδελφὸν κϋρ Ἰωαννίκιον, περιττὸν
μὲν ἴσως ὑμῖν τοῖς αὐτὸν ἀναδεξαμένοις ἐν τῇ ἀναγεννήσει
5 τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, τῆς δὲ ἐμῆς ἐπιμελείας
καὶ λίαν ἐπάναγκες, ἐδεξάμεθα γὰρ αὐτὸν ἐν Ἀλεξάνδρου
πορίαν στελόμενον¹. (La fin manque.)

39. — 1. Ici ἐπι biffé.

40

Σολομῶνι τῷ εὐγενεστάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ ἐν κυρίῳ τε ποθεινοτάτῳ ὡς ἀδελφῷ τῷ Σιωπικῷ. ἐν Ῥαχίτι.

Al Sig^r Salomone Swaicker, uno della dign. compag. de' S(ignori) peregrini inviati per Hierusalem.

5

A Rossetto ¹.

45 Σολομῶνι τῷ Σουεϊκέρ ² καὶ πάσῃ τῇ συνοδοίᾳ, τοῖς ἀπὸ Γερμανίας εὐγενεστάτοις καὶ τιμιωτάτοις ἐν κυρίῳ τε παμφιλτάτοις, παρὰ κυρίου εὖ πράττειν Μελέτιος, ἐλάχιστος ἱερομόναχος καὶ πρωτοσύγκελλος Ἀλεξανδρείας ³.

10 † Ἐγκατέσπαρται μοι διὰ μικροῦ μὲν χρόνου, οὐκ ἐπὶ σμικραῖς δὲ ταῖς ⁴ τῆς ἀρετῆς ὑποθέσεσι, τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης οὐ μικρὸν κέντρον. Καὶ ἦν γέ μοι καταθύμιον συνοδοιπορῆσαι ὑμῶν τῇ εὐλαθείᾳ, καὶ πάλιν συγκαθιστορῆσαι τοὺς τόπους, ἔνθα ὁ σωτὴρ τὰς καθ' ἡμᾶς ⁵ διατριβάς ¹⁵ ἐπεποίητο· τοῦτο δ' οὐκ ἐξόν. Δεύτερον γοῦν πλοῦν ἐλογισάμην τὰς ἐπιστολάς, συνομαρτούσας ⁶ ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ ξεναγούσας τὸν ἐνόντα τρόπον ἐν Ἱερουσαλήμ ⁴ ἃς καὶ

40. — 1. Cette adresse bilingue est celle que la présente lettre portait extérieurement. Elle ne figure pas dans le manuscrit et je l'emprunte à une rarissime plaquette de Martin Crusius : *D. Solomoni Schweigkero Sultzensi Gratulatio*, etc. (Strasbourg, 1582, in-4°), où cette lettre a été publiée pour la première fois, f. 16 r° et v°. — 2. Et, au-dessus de ce mot, Σιωπικῷ (traduction de l'allemand *Schweigger*). — 3. Ce mot est effacé dans le manuscrit. Dans l'imprimé, cette adresse intérieure est ainsi conçue : Σολομῶνι τῷ Σιωπικῷ καὶ πάσῃ τῇ συνοδίᾳ, τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ τιμιωτάτοις ἐν κυρίῳ τε παμφιλτάτοις παρὰ Χριστοῦ σωτῆρος εὖ πράττειν ἐλάχιστος (rien de plus). — 4. Ce mot manque dans l'imprimé. — 5. ἡμᾶς (imprimé). — 6. συνομαρτήσας (imprimé).

αὐτάς ⁷ τὸ ταχὺ τῆς ὑμετέρας ἀπελεύσεως ἐνεπόδησεν ⁸.
Ἄλλὰ κἀνταῦτα ⁹ (*sic*) τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης θεραπείαν ¹⁰
²⁰ ἐφεῦρε τῷ πράγματι τήνδε, ἣν καὶ συνετάξατο ἀπιοῦσιν.
Ἐξεται ¹¹ οὖν πρὸς τὸν παναγιώτατον Ἱερουσαλήμ συστα-
τικά γράμματα ¹² · ὧν περ μὴ ἐνδεῶς ἔχουσιν οἶδα τὴν ἀρε-
τήν ¹³ · ἀλλὰ γε τῆς ἐμῆς ἀγάπης ἔστω τεκμήρια · τοῦτο ||
⁴⁸ δὲ πάντας ὑπομιμνήσκω ¹⁴ *ut in peragrandis describen-*
²⁵ *disque urbibus, moribusque hominum explorandis,*
præsertim Hierusalem ¹⁵, *quanto fieri potuerit* ¹⁶ *cau-*
tius atque, ut ita dicam, inter ¹⁷ *domesticos parietes*
agatis : huius autem cautionis rationem vos latere
minime arbitror. Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν κατευθῆναι ὑμῖν ¹⁸
³⁰ τὰ διαθήματα. Ἐρωσθε ἐν κυρίῳ, τιμιώτατοι.
Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, μουνιχιῶνος εὐδόμη ἐπὶ εἰκάδι ¹⁹,
ἔτει σωτηρίῳ αῤῥα' ²⁰.

A cette lettre était joint le billet suivant ²¹ :

Ἔστι τι ἡμέτερον ἐπίγραμμα ἐν Ἱερουσαλήμ, ἔνδον

7. αὐτῆς (imprimé). — 8. ἐνεπόδισεν (imprimé). — 9. κἀνταῦθα (imprimé). — 10. θεραπείαν (imprimé). — 11. ἔξετε (imprimé). — 12. Ici l'imprimé ajoute ces trois mots, qui manquent dans le manuscrit (à moins que je ne les aie sautés en copiant et en collationnant) : τῆ παρούσῃ συνδεδεμένῃ. Remarquons que cette lettre de Mélétius au patriarche de Jérusalem ne se trouve pas dans le manuscrit et est d'ailleurs inconnue. — 13. ὧν καίπερ τὴν ἀρετὴν οἶδα μὴ ἐνδεῶς ἔχουσιν (imprimé). — 14. ὑπομιμνήσκω (imprimé). — 15. *Hierosolymis* (imprimé). — 16. *quo fieri poterit* (imprimé). — 17. *intra* (imprimé). — 18. ἡμῶν ἡμῖν κατευθῆναι (imprimé). — 19. εὐδόμη ἐπὶ εἰκάδι μουνιχιῶνος (imprimé). — 20. Après cette date, l'imprimé donne une signature ainsi conçue : † Μελέτιος ἱερομόναχος καὶ πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας. — 21. Ce billet ne se trouve que dans l'imprimé. Crusius le publie en le faisant précéder de ces mots : *Schedula indita erat hæc continens.*

35 τοῦ ναοῦ, παρὰ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων · καὶ γράψον εἰ ἔτι
καὶ νῦν μένει. Ἄρχεται δ' οὕτως ·

ἄφθιτ' ἄναξ, πατρός τ' ἀφθέγκτου κύδιμος υἱέ ²².

Ἐπὶ δ' ἐς Γερμανίαν σὺν θεῷ φθάσητε, ταῖς ἐκεῖθεν
ἐπιστολαῖς σύναψον καὶ τὴν παλαιὰν [Διαθήκην] ἢ ῥωμαί-
40 κὴν ἢ græcolatinam.

41

51 Τῷ δεσπότη μου τῷ παναγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ
πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοὴν ὁ Μελέτιος ¹.

† Ἐλύπησεν ἡμᾶς ² τὰ σὰ γράμματα, ὧ δέσποτα καὶ
πάτερ, δι' ὧν ἡμῖν τὴν ἐν κυρίῳ μετάστασιν ἐμήνυσας τῶν
5 μακαρίων ἐκείνων ψυχῶν, τῆς τε μητρὸς Εὐγενίας σὺν τῇ
ὀσιωτάτῃ καθηγουμένῃ, καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀναστασίας ³ σὺν
τῷ κῦρ διακόνῳ καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐλύπησε.
Τί γὰρ ἄλλο τέξειε λύπη ἢ λύπην, ἢ τί ἄλλο παθεῖν
ἡμᾶς ἔδει, μητέρων ἀθρόον ⁴ κατὰ θεὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν
10 τε καὶ ἀδελφῶν ἐν ταύτῳ χαλεπὸν θάνατον ἐνηχουμένους;
Τέθνηκεν ἡμῶν ἡ μήτηρ · τεθνήκασιν αἱ ἀδελφαί, τὸ κλέος
καὶ κῦδος τοῦ μοναστηρίου ⁵ · αἱ τροφοὶ τῶν πτωχῶν, τῶν
ξένων οἱ ἀντιλήπτορες · τέθνηκεν ἡμῖν ὁ καλοκάγαθος
ἀδελφὸς ἱεροδιάκονος, ὁ πιστὸς καὶ οἰκονόμος καὶ ὑπηρέτης

22. Voir ci-dessus, page 9, le texte de cette épigramme.

41. — 1. Cette lettre est adressée à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.

2. Ici δέσποτα (sic) biffé.

3. Ici καὶ τῶν λοιπῶν biffé.

4. Ici les mots καὶ μητέρων biffés.

5. Ici αἱ τῶν ξένων ἀντιλήπτορες (?) καὶ τροφοὶ biffés.

1 και υἱὸς τῆς θείας σου κεφαλῆς. Καὶ πῶς ἡμᾶς οὐ λύπησει
ταῦτα τὰ λύπης πάσης ἀνάμεστα · πῶς δὲ καὶ οὐ λυπήσει
μετὰ σφοδρότητος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, τὸ αἰφνίδιον, τὸ
ἄθροον, τὸ ἀφειδές, ἢ τῶν πρῶσώπων καλοκαγαθία, τὸ
χρήσιμον; Ταῦτα γὰρ πάντα τῆς ἀθυμίας τὰ κύματα ⁶. Τί
20 δέ, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ μόνοι τι περιδέξιοι ἀφηρέθημεν, ἀλλὰ
ἅπαντα ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία, καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἐκκλησίας
τῆς κατ' Αἴγυπτον σεμνεῖον ὁ μέγας Γεώργιος ⁷ · τοῦτο
γάρ, εἴ κέ τι ἄλλο, κόσμον ἅπαντα ἀπεκείρατο κηδεμονίας
τε καὶ κλέους. Ἄγλος καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τῆς ἡμε-
25 τέρας ἀθυμίας τῆς πολλῆς τε καὶ μεγάλης. Ὅσον γὰρ
παρόντα εὐφραίνει τὰ ἀγαθὰ ⁸, τόσον λυπεῖ ἀπολύμενα.
52 Ἐμὲ δὲ καὶ τῆς σῆς φιλανθρωπίας || ἡ λύπη κατάγχει, οὐ
λυπεῖ μόνον. Ἦν οὐχ' ἱκανὸν τὸ βαθὺ γῆρας καὶ ἡ νόσος
πιέζειν ἄνδρας, ἀλλ' ἐδεήθημεν καὶ λύπης τῆς ἀπὸ τῆς
30 ὑστερήσεως τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ ἐν κυρίῳ ἀγαπητῶν;
Ἐντεῦθεν οὖν ἡμεῖς διπλῶς τε καὶ τριπλῶς ἀνιώμεθα, ἐν
τηλικαύτῃ τε περιστάμεθα ἀθυμία, ὡς οὐ βῆδιον ξυνορᾶν,
πότερον σοῦ τὴν θεῖαν κεφαλὴν ἢ αὐτοὺς ἡμᾶς παραμυθή-
σασθαι. Ἄλγῳ γὰρ ὄντως οὐ τὴν κοιλίαν (τὸ προφητικόν)
35 ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ σπλάγχνα καὶ φίλον ἦτορ, καὶ τὸ δὴ
δεινὸν ὅτι οὐκ ἔχω πῶς κατ' ἀξίαν ἀποκλαύσω τὴν συμφο-
ράν. Αἰαί, θάνατε, πῶς τὰ ἡμέτερα δεινῶς διατίθης; πῶς
καθαρπάζων τοὺς τελευτόντας συναπαρπάξεις καὶ τῶν σωζο-
μένων τὸ πλεῖστον μέρος; κἀκείνους μὲν τέφρα καὶ τάφῳ
40 κατακαλύπτεις, τῆς φίλης ἀποσχοινίσας ζωῆς · τούτους δὲ
πάλιν λύπη ποντίξεις, τῶν φίλων αὐτῶν διαχωρίζων, καὶ

6. Ici μηδὲ et au-dessus οὐ l'un et l'autre biffés.

7. D'abord τοῦ μεγάλου Γεωργίου.

8. Ici οἱ τε ἀγαθοὶ biffés.

λείψανα μὲν τιθέμενος τοὺς ποτε ζώντας, ὅσον θανάτου
αἰσθάνεσθαι (τί γὰρ ἄλλο ζωὴ ἐν λύτῃ ἢ ζῶν θάνατος,
δι' ὃν καὶ πάσχουσι τὰ χαλεπά;). Ἀλλὰ τοιαύτη τῶν
45 ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ συστροφή · ταῦτα τοῦ θανάτου
κατεργάζεται τὸ δρέπανον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐπεισαχθὲν
ἡμῖν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν συμφορὰν κλαίειν ἀνθρώπινον,
καὶ τοῖς ἐκ τῆς συμφορᾶς συμβᾶσι παραμυθίαν ἐφευρεῖν
οὐκ ἄμουσον, φέρε, δέσποτά μου, κἀνταῦτα χριστιανοπρε-
50 πῶς τὰ οἰκονομιθέντα φέρωμεν, εὐχαριστοῦντες τῷ οἰκονο-
μοῦντι. Ἴσως γὰρ τοι τὰ καθ' ἡμᾶς, δέσποτα, καθάρσεως
πλειώονος τῆς διὰ πυρὸς (τῶν ⁹ λυπηρῶν, φημί) δεόμενα,
καταδικάζεται πάσχειν καὶ ἀκούσια πρὸς τοῖς ἐκούσις ¹⁰,
ἄπερ ἡσπασάμεθα ¹¹ τὸν σταυρὸν ἀράμενοι · καὶ ταῦτα πρὸς
55 τοῦ τὰ πάντα ἐπισταμένου καὶ συμφερόντως διοικοῦντος ¹².
Ὅτι γὰρ καὶ δίκαιοι ἀρπάζονται, μὴ κακία ἀλλάξη αὐτῶν
τὴν σύνεσιν, μεμαθήκαμεν · ὅτι δὲ καὶ δίκαιοι ἐνταῦτα
ζωῆς λειπομένους, ὡς ἐν χορευτηρίῳ ¹³ τοῖς λυπηροῖς,
καθαίρει ¹⁴ δοκιμάζων ὁ κύριος παντί που δῆλον, ἵνα ἐν
60 καιρῷ ¹⁵ ἐπισκοπῆς ἀναλάμψωσι. Φέρωμεν οὖν τοῦ πάντων
δεσπότητος τὴν οἰκονομίαν εὐχαρίστως, καὶ μὴ λυπώμεθα
ὡς οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Εἰ δὲ καὶ δεή-
σειε τὰς χρείας ἀναπληρῶσαι τῶν ἀπελθόντων, κατορθωθή-
σεται ἡμῖν, εἴ ποτε θεὸς νεύσειε σαῖς, δέσποτά μου, εὐχαῖς ·

9. Ici φημί δη biffé.

10. D'abord παρὰ τὰ ἐκούσια.

11. D'abord ἡσπασάμεθα.

12. D'abord πάντα διοικουμένου.

13. Il faut sans doute lire χορευτηρίῳ, comme le suppose M. Jean Sakkélion.

14. Mélétius avait d'abord écrit καθαίρει puis καθαρίζει, et il est enfin revenu à καθαίρει (en seconde surcharge dans l'interligne).

15. Ici τῆς biffé.

65 εἰ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν ὁ αὐτὸς τῆς ἀπειλῆς θάνατος ἐθέρισεν
οὐκ ὀλίγους τῶν φιλτάτων καὶ δὴ καὶ τῶν μοναζουσῶν, ||
64 κατέλιπεν δ' ὁμοῦς ὁ θεὸς σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ ¹⁶, διὰ γὰρ
σπλάγχνα οἰκτιρμῶν πανολεθρίαν ¹⁷ οὐ κατεψήφισεν, ὡς
70 Σόδομα καὶ Γόμορρα τῶν πάλαι. Ὑπόμεινον μόνον μικρὸν
ὄσον ὄσον, ἕως ἂν παρέλθῃ τελέως ἡ ὀργὴ κυρίου· ἀκμὴν
γὰρ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν, εἰ καὶ ¹⁸ ἐλπίζομεν παρὰ τῆς
ἀγαθότητος τοῦ φιλανθρώπου ἀπαλλαγῆν τῆς ἀπειλῆς ¹⁹.
<Τῶν δεινῶν τοίνυν παρελθόντων ..υσον ὡς δῆθεν ἀπό.....
75 τοῦ, ἵνα μὴ φανῶμεν... περὶ τούτων γεγραφότες· μήνυσον
οὖν ἵνα [εἴ τι]νές εἰσι μονάζουσαι, ἢ [καὶ ἐ]πιποθοῦσαι μονά-
σαι, [πρὸς ἡμᾶς] ἔλθωσιν. [Εἰσὶ] γὰρ τινες παρ' ἡμῖν [ἐν
σ]υνέσει καὶ τιμῇ, ἐπιτήδειοι [πρὸς] ὑπηρεσίαν τοῦ σεμνεῖου
[καὶ] εἰς κατάστασιν τῶν ἐκεῖ. [Εἰ] δέ τις καὶ μένει ἀδελφὸς
80 ἄξιος [ἱερουργίας, καίπερ [νέος (?)] πάνυ τῇ ἡλικίᾳ, μηδὲ
τῇ παιδείᾳ [π]ροβεθικῶς, ἐμοὶ μὲν εἰς [τὰ (?)] πολλὰ περι-
δέξις, ὁμοῦς [μέντοι(?)] καὶ τοῦτον εἰς σὴν ὑπηρεσίαν [εἰ
βούλει (?)], δέσποτα, κάλεσον. Ἐγὼ γὰρ καὶ τοῦτον κάκει-
νας πειράσομαι ὡς ὑμᾶς πέμψαι, ἐν τούτῳ γοῦν τὴν συμ-
85 φορὰν παραμυθησόμενος τὴν αὐτόθι· ἡμῖν δὲ ἄλλους ἴσως
ἀποστελεῖ κύριος καὶ εὐδοκήσει τῆς ἀπειλῆς ἀπαλ-
λάξαι ²⁰ > ²¹. Παρακαλοῦμεν τὴν σὴν θεῖαν κεφαλὴν μὴ διὰ
λήθης ἡμᾶς ἄγειν ἐν ταῖς πρὸς τὸν κύριον εὐτεύξῃσιν.
Αὐτός σου τὸ ἔνθεον γῆρας ὑποστηρίζοι, δέσποτα καὶ πάτερ.
90 *Ἐρρωσθε οἱ ἐπίλιτοι ἐν κυρίῳ.

16. Ici οὐ γὰρ biffé.

17. Ici κατεῖ biffé.

18. Au lieu de εἰ καὶ, il y avait d'abord ἀλλ'.

19. Ici ὅθεν καὶ biffé.

20. Dabord ἐκκλῖναι τὴν ἀπειλήν.

21. Tout le passage compris entre < > est écrit en marge et très effacé. Nous le donnons tel que l'a lu Jean Sakkélion.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, μηνὸς δευτέρου ὀγδόῃ ἐπ' εἰκάδι ²²
φθίνοντος, ἔτους ἀπὸ σωτηρίας ἀφπα' ²³.

42

Θεοδοσίῳ τῷ Ζυγομαλᾷ τῷ τιμιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ
εὖ πράττειν.

47 † Εὐπορον εἶναι νομίζω τοῖς βουλομένοις τὴν ἀγάπην
αὐτοφυῆ τ' ἔσθ' ὅτε καὶ πολυφυῆ · τούτων ἐμοί γε καὶ
5 πρώην διάπειραν ἐσχηκότι κατὰ πολὺ, νῦν αὖθις ἐν Ἀλεξάν-
δρου διάγοντι πεπονθέναι ξυνέβη παραπλησίως. Ἔχει δὲ
οὕτως. Δημιγοροῦσιν ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ἀναστάσημα πανη-
γυρίζουσιν ἡμῖν παρήσαν τινὲς τῶν ἀπὸ Γερμανίας, ἄνδρες
μὲν εὐγενεῖς τῇ θέᾳ, τῇ δὲ πείρᾳ καὶ σοφοί, ὧν τις (ἐστὶ δὲ
10 τοῦνομα Σολομών) καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπίσταται γράμματα ¹ ·
σὺν αὐτοῖς ἡμεῖς μετὰ τὴν ἑωρτὴν ἰδίως πολλὰ ἑλληνιστί
τε καὶ ῥωμαίσι διεξεληλύθαμεν καὶ περὶ πολλῶν · καὶ δὴ,
κατεπηγούσης τῆς κατὰ τὸν πλοῦν ἀνάγκης, διελύσαμεν τὴν
συνουσίαν ² τῇ φιλίᾳ συνενοθέντες, ἀποκλαιόμενοι τὴν ἐπὶ
15 τῇ φιλίᾳ συμφορὰν · ἡ γὰρ ἐσχάτη τῆς ἐκείνων ἐπιδημίας
ὑπῆρξε πρώτη τῆς φιλίας τῆς καθ' ἡμᾶς ³ · ὁρᾶς τὸ εὐπορον
τῆς ἀγάπης καὶ αὐτοφυές; εἶδε νῦν ⁴ καὶ τὸ πολυφυές
καὶ ἐνδόσιμον · ἐγράψαμεν ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους (οὐ γὰρ

22. D'abord είδαδ (sic) ὀγδόη.

23. Placée après les deux suivantes dans le manuscrit, cette lettre n'occupe pas le rang chronologique qui lui convient et que nous lui restituons.

42. — 1. D'abord : γράμματα ἐπίσταται.

2. Ici συνενοθέντες biffé.

3. Ici les mots suivants biffés : φιλίας καὶ προ εἶδε.

4. D'abord δέ.

ἔπλευσαν ἐξ οὐρίας · ἀλλὰ ἐν Ῥαχίτι καθείρχθησαν ταῖς
20 ἀντιπνεύσεσι τῶν ἀνέμων) ἐκεῖθεν μετὰ τῶν πρὸς ἡμᾶς, ἦν
καὶ πρὸς τὴν σὴν σύνεσιν γράμματα · ἅτινα διαπορθμεύσαι
σπουδάζοντες ἠύπορήσαμεν εὐκαιρίας καὶ τῆς σῆς φιλίας
ἀντιποιεῖσθαι, ἦν ἔγωγε βουλοίμην ἂν ἐπὶ λαμπρότεrais
καταβληθῆναι ταῖς προφάσεσιν · ἐπειδὴ δὲ ἔστι τι ἐν τοῖς
25 καθ' ἡμᾶς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, δεξώμεθα, παρακαλῶ,
αὐτάρκη φιλίας αἰτίαν τὰ τῶν φίλων γράμματα · ἀλλ'
ἱκανὴ μέντοι καὶ φιλία φιλίαν μαιεύεσθαι · ἐπὶ τούτῳ γὰρ
καὶ θαυμαστὸν τὸ καλὸν ὅτι χαίρει ταῖς ἐπιδώσεσι. Τί δὲ
οὐχὶ θαυμάση καὐτὸς ὅτι τὰ τοῦ εὐγενεστάτου Σολομόντος
30 ἐκδεχόμενος, καὶ τὰ Μελετίου συνεδέξω; Ἐρρωσο ἐν κυρίῳ,
τιμιώτατε, καὶ μικρὸν οὐ σμικρᾶς ἀγάπης σπινθῆρα δεξάμε-
49 νος ⁵ μεγάλην ἀναψον || φιλίας πυρκαϊάν.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πρώτη ἐπὶ εἰκάδι θαρρηλιῶνος, ἔτει
κοσμοσωτηρίῳ ,αφπα'.

43

Σιμεῶνι τῷ ἱερομονάχῳ ¹.

Πῶς νομίζεις διακείσθαι με τσαῦτα σοι ἐπιστείλαντα
κούδεν ἀπὸ σοῦ κομισάμενον; Ἡ γὰρ σὴ περί τ' ἄλλα
σπουδὴ οὐκ ἔᾶ καταμέμψασθαι σου ὀκνηρίαν. Καὶ λοιπὸν
5 τὴν ἡμετέραν ἀγάπην μηδὲν ὑπάρχεις (ἢ πάντως) ὀλίγον
τιθέμενος. Ἰλεως σοι εἶη θεός, ὁ τῆς ἀγάπης καὶ σπορευς
καὶ διδάσκαλος · ἀλλὰ με αἱ ἁμαρτίαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμ-
μάτων ἡδονῆς τῶν φιλιτάτων περιγράφουσι ². Ναὶ μὴν διὰ

5. D'abord δεχόμενος.

43. — 1. Sans doute Siméon Cabasilas.

2. D'abord : περιγράφει.

τοῦτο ³ καὶ & παρὰ σου πέπομφεν ὁ γενναῖος ⁴ Σολομών ὁ
50 10 Σιωπικὸς ὁ γερμανὸς ⁵ (ὡς δι' ἰδίῳν ἐδήλωσε γραμμμάτων)
καὶ αὐτῶν, φημί, οὐκ ἐπέτυχον· ἀλλ' ἐμὴ μόνον ζημία
τῶν σῶν γραμμάτων ἢ συμφορά. Ἀποκρινόμεθα γὰρ ὡς
εἰληφότες τῷ γράψαντι, ἐπευχόμεθα τε ὅσα μὲν ὄσια, ὅσα
δὲ αἴσια καὶ φίλα θεῷ ⁶. Σὺ δέ, φίλε κάδελφέ, εἰ τῶν ἡμε-
15 τέρων ἀπολαύσεις καὶ ἡμᾶς τοῖς ὁμοίοις ἀντάμειψον. Τοῦτο
γὰρ νῦν χρέως· ὅπερ εἰ καλὸν μέτρον καὶ ὑπερεκχυνόμενον
ἀποδώσης, καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς εὐφρανεῖς καὶ νόμον πληρώσεις.
Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.
Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, θαργηλιῶνος ⁷.

44

55 Ἀθανασίῳ ¹ ἱερομονάχῳ τῷ Σιναΐτῃ εὖ πράττειν παρὰ
κυρίου ὁ Μελέτιος.

† Ὡς εὐστοχοὶ ἔσθ' ὅτε ἡμεῖς καὶ τῶν σπουδαζομένων
προσεπικερδεῖς δῆλον δ' ὅποταν ἀνδράσιν ἐπιτύχομεν (οἷός
5 ἔστιν Ἀθανάσιος ὁ φίλος καὶ ἀδελφός, ὁ συμπρεσβύτερος
καὶ ὁμόψυχος) ἐπιρρεπέσι πρὸς τ' ἀγαθόν. Ἐγράψαμεν πρὸς
τὴν σὴν φιλοκαγαθίαν, τὸν ἀδελφὸν συνιστῶντες Μακάριον,
κ' οὐ μόνον εὐμοιρήσαμεν τῶν ζητουμένων, ἀλλὰ καὶ προσ-
επικερδίαν ἐπεπλουτήσαμεν. Τί δὲ τοῦτο; τὰς ἐπιστολάς,
10 τὰς καὶ ² πεπαιδευμένας καὶ προσφιλεῖς ἡγάσθην ἔγωγέ σου,

3. Ici γὰρ biffé.

4. Le second ν, qui est très fin, se trouve dans l'interligne.

5. D'abord γερμάνος.

6. D'abord θεῷ φίλα.

7. La date de la présente lettre est certainement identique à celle de la précédente : 21 avril 1581.

44. — 1. Ici il y a τῷ biffé.

2. Ici πα: biffé.

15 καὶ τὸ φιλόκωπον καὶ τὴν παιδίαν. Ἄλλὰ τοῦ μὲν καὶ
πρώην ἔσχομεν πείραν · τὴν δὲ νῦν πρῶτον ὑπέφηνας δι'
ῶν γράφεις · διττὰς οὖν ἔκομίσσαμεν τὰς εὐφροσύνας, δι' ἃς
δεῖν ἡμᾶς οἶμαι καὶ διπλὰς οἰδέναί σοι χάριτας, ὥσπερ καὶ
οἶδαμεν. Οὐ μόνον δὲ εὐχαριστοῦμεν σοὶ καὶ ὑπερευχό-
20 μεθα εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλὰ καὶ παρακαλοῦμεν τὸν ἐνόητα
τρόπον μὴ ἀποκαμεῖν καὶ τῶν ἔργων ἀντέχεσθαι τῶν ἀγαθῶν
καὶ τῶν λόγων · τὸ δὲ λέγειν ὅτι ὀδοιγοῦ σοὶ χρεῖα, μεγά-
λης ἐστὶν ὀδοιγίας ἐπίδειξις · ὀλίγον γὰρ δεῖται ὀδοιγοῦ ὁ
οὕτως ὀδοιγοῦμενος παρὰ θεοῦ, ὡς ἐπιγινώσκων ἑαυτὸν ὀδοι-
25 γοῦ δεόμενον. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.

Σχιροφοριῶνος ς' ἐπ' εἰκάδι φθίνοντος.

45

58 Τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερεῦσι κῦρ¹ Ἐμμανουήλ, καὶ
Ἄντωνίῳ² τῷ ἀναγνώστῃ, τοῖς ἐν κυρίῳ τιμιωτάτοις,
Μελέτιος.

† Ἀκριβῶς ἐξεικονίζει τῆς ὑμέτερας ψυχῆς τὸν χαρα-
5 κτῆρα τὰ ὑμέτερα γράμματα, καὶ ὡς ἐν γραφῇ ἐπιγρά-
φοντα τὸ φιλόκωπον τὲ καὶ φιλόκαλον, πρὸς τὰ ὅμοια τὸν
πέλας ἐξεγείρει. Ἑμεῖς μὲν οὖν φιλανθρώπως διατίθεσθε³
πρὸς ὑμᾶς Μελέτιον, διὰ τὸ φιλανθρώπως πρὸς αὐτὸν ὑμᾶς
διακεῖσθαι. Καὶ λοιπὸν εἴ τι δύναται Μελέτιος, ὑμέτερον
10 ἔσται ἀπαιτεῖν, Μελετίου δέ, ξὺν θεῷ, παρέχειν. Ἐρρωσθε
ἐν κυρίῳ, τιμιώτατοι.

45. — 1. κῦρ est dépourvu d'accent et semble avoir été biffé.

2. Ἄντωνίῳ est écrit au-dessus des mots τῷ κῦρ biffés.

3. D'abord διατιθέμεθα.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Ῥόδον, γ' ἑκατοβαιῶνος ἰσταμέ-
νου, ἔτει σωτηρίῳ ,αφπα' 4.

46

58 Τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερεῦσι κῦρ Ἰωάννη 1 τῷ υἱῷ Μιχαήλ
ἔλεος καὶ εἰρήνην παρὰ θεοῦ παντοκράτορος.

† Ἐδήλωσεν ἡμῖν ὁ πνευματικὸς ἀδελφὸς κῦρ Παύσιος ὁ
Σιναίτης περὶ τῆς ὑμῶν εὐλαβείας τε καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς
5 ἡμᾶς, ἣν ταῖς ὑμετέραις (φατέ) καρδίαις ἐνέσπηρεν ἡ τῶν
πολλῶν περὶ ἡμῶν φήμη, ὧ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐν κυρίῳ
τίμιοί τε καὶ ἀγαπητοί.

Ἡμεῖς μὲν οὖν εἰ καὶ 2 μὴ τῆς τῶν πολλῶν ἐξαρτώμεθα
φωνῆς, ἑαυτοὺς ἡμᾶς ὅποιοι ἐσμὲν ἐπιγινώσκοντες, ὁμως 3
10 τὴν ὑμέτεραν ἀγάπην ἀσπαζόμεθα καὶ πρὸς ὑμᾶς πολλῶ
διατιθέμεθα φιλικώτερον. Ἀποδίδομεν γὰρ τὸ χρέως μετὰ
καλοῦ μέτρου, ὡς διακελευόμεθα ἐν εὐαγγελίοις. Ἐχετε οὖν
ὑμέτερον τὸν Μελέτιον, ὃν καὶ ὠφελήσατε εἴ τι βούλεσθε
ὡς φίλοι, καὶ ἀφ' οὗ (εἴ τι δύναται) ὠφελήθητε ὡς ἀδελφοί.
15 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ γεννώμεθα. Ἐρρωσθε ἐν κυρίῳ, τιμιώ-
τατοι.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, ἰουνίῳ λ' ἔτους ἀπὸ σωτηρίας ,αφπα'.
Εἰς Καστέλλο Ῥοῦντζο.

4. Placée après les deux suivantes dans le manuscrit, cette lettre n'occupe pas le rang chronologique qui lui convient et que nous lui restituons.

46. — 1. Ici καὶ biffé, mais il serait peut-être à conserver, car, dans le corps de la lettre, Méletius emploie la deuxième personne du pluriel.

2. εἰ καὶ dans l'original.

3. Ici δὲ biffé.

47

57 Τῷ πανιερωτάτῳ Ῥόδου¹ προέδρῳ Νικάνδρῳ, τῷ ὑπερ-
τίμῳ καὶ ἐξάρχῳ τῶν Κυκλάδων νήσων², Μελέτιος ἐν
κυρίῳ ὑπακοήν.

† Βουλόμενος ἐπιστεῖλαι³ σοι, δέσποτα, πολλάκις τῆς
5 ὀρμῆς ἐπεσχέθην τῷ μὴ εὐπορεῖν χαρτουλαρίων · νῦν δὲ
ὡς ὑμᾶς ἐρχομένου τοῦ ὀσιωτάτου ἐν μοναχοῖς κῦρ Γερα-
σήμου, γραμμάτων ἐπετύχομεν εὐκαιρίας πρὸς τὴν σὴν
σεμνοπρέπιαν · δι' ὧν καὶ αὐτὸν ὡς ὅτι θερμότερα συνιστά-
νομεν τῇ σῇ φιλανθρωπία · καὶ τὴν ἡμετέραν πρὸς αὐτὴν
10 εὐλάβειαν τὴν καὶ τιμὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπεμφαίνομεν · παρα-
καλοῦντες πρὸς τοῖσδε ὡς (εἴ ποτε ἡμέτερα γράμματα εἰσκο-
μισθῶσι τῇ σῇ σεμνοπρεπία) μὴ ἀπαξιώσειεν αὐτά, ὅπως
ἂν πέμπονται, ὡς τις εὐστοχος κυβερνήτης, διαπορθμεύειν.
Τοῦτο δὲ καίπερ μὴ σὸν (φημί δὴ τὸ ἐπασχολεῖσθαι τοῖσδε
15 τοῖς πράγμασιν), ὅμως χάρισον καὶ τοῦτο τὸ τῆς ὑψηλῆς
ταπεινώσεως γέρας (οὐκ ἐμοί γε τῷ σῷ καὶ υἱῷ ἐν κυρίῳ
καὶ δούλῳ), ἀλλὰ ταῖς σαῖς μεγίσταις τιμαῖς τε καὶ χάρισι.
Κύριος δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν σοῦ τὴν θείαν κεφαλὴν διαφυλά-
ξειεν εἰς πολλὰς πολλῶν ἐτῶν περιόδους, δέσποτα καὶ
20 πάτερ.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἰουνίῳ λ' ἔτους αφπα'.

47. — 1. Il paraît y avoir Ῥόδου dans l'original.

2. νησῶν dans l'original.

3. σοι, une première fois, biffé.

48

59 Θεοδώρω¹ τῷ Βεζῆ, τῷ σοφωτάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ τῆς
ἐν Γενέβρῃ ἐκκλησίας οἰκονόμῳ, ἔλεος παρὰ θεοῦ παντο-
κράτορος.

† Πολλὰ ὄντα, σοφὲ Θεόδωρε, τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης
5 τὰ ὑπεκαύματα ἐκεῖνα νῦν μνημονεύσαι οὐκ ἀπεικός, & καὶ
λίαν ἄγαμαι ἐν ὑμῖν, τὸν ζῆλον καὶ τὴν σπουδὴν. Ταῦτα
γὰρ καὶ προκαταβάλλει χάρις καὶ ἀναπλυρεῖ τὰ προκα-
τάργματα καὶ ἀποθήκας τῆς χάριτος. Εἴ γε παντὶ τῷ ἔχοντι
δοθήσεται καὶ περισευθήσεται ἀπόκειται ἐν ἐπαγγελίαις· τῷδε
10 δὲ οὐκ ἀπάδειν νομίζω τινὰ τῶν ἡμετέρων ἀνάγειν γραμμα-
των· μηδαμῶς μὲν τὴν ὑμῶν σύνεσιν πειρωμένους διδάξαι,
ἀλλ' ὑπομνήσαι τὴν σεμνοπρέπειαν³ κεφαλαίου τινὸς οἶον
ἐστὶ τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἀγίου πνεύματος δόγμα·
ὅπερ καὶ παρ' ὑμῖν ὑγιὲς ὡμολόγηται ὡς ὑπῆρξεν ἰδεῖν ἐν
15 τῷ δευτέρῳ τῆς καθολικῆς ὁμολογίας τῶν κατὰ Γαλίαν δια-
σπαρεισῶν ἐκκλησιῶν· ἐνθα⁴ τὸν Πατέρα αἴτιον εἶναι, ἀρχὴν⁵
καὶ ρίζαν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος φατε, τοῦτο ὅπερ καὶ
ἔστι· οὐχὶ δὲ τὸν μὲν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ, τοῦ δὲ Πνεύμα-
τος⁶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν αἴτια φατέ⁷, ὅπερ ἡ ῥωμαϊκὴ
60 20 ἐκκλησία || παραχαράττειν οὕτως⁸ ἀυθαδιαζομένη τῆς ὀλο-
μελίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκπέπτωκεν. Ὑπερτίθημι

48. — 1. Ici Mélétiος biffé. — 2. Mélétius avait d'abord ainsi rédigé cette adresse intérieure : Θεοδώρω τῷ Βεζῆ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Γενέβρῃ οἰκονόμῳ τῷ ἐν κυρίῳ τιμιωτάτῳ ἔλεος παρὰ κυρίου. — 3. Ici κεφαλαιαδ (sic) biffé. — 4. Ici καλθίνος biffé. — 5. Ici φημι biffé. — 6. D'abord καὶ τοῦ πνεύματος καὶ αἰθις. Et, au-dessus des mots καὶ τοῦ, il y a, dans l'interligne, μόνου biffé. — 7. Ici τοῦ πνεύματος biffé. — 8. Il y a ὡτως dans l'original et il y avait d'abord ὡτως.

λέγειν τὰ τῆς ὑποδεεστέρας τάξεως ἃ ἔκαινοτόμησεν ⁹, ὧν
καὶ αὐτῶν, πλὴν ὡς ἐν παραδρομῇ, ἐπεμνήσθημεν. Ἔσται
δὲ τοῦτο τῆς ἀγάπης ἡμῶν ¹⁰ οἷον τις ἀπαρχή, ἣν καταβάλ-
²⁵ λεται αἰτία τοιαῦδε ¹¹.

Νέοις τισὶν εὐγενεστάτοις καὶ σοφοῖς ἀπὸ Γερμανίας εἰς
Ἱεροσόλυμα πορίαν στελλομένοις (ὧν εἷς ἦν Σολομῶν ὁ
Σουεϊκέρ ¹², ὁ καὶ σοφὸς καὶ σώφρων) ὠμιλήσαμεν ἐν Ἀλεξάν-
δρου κατ' Αἴγυπτον, τρίμηνον ἤδη τοῦ χρόνου τὸ μεταξύ.
³⁰ Εὐ δ' ὧν οἰδῶς τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου ὁ Σολομῶν καὶ
πολλὰ συζητήσας ῥωμαῖστί τε καὶ ἑλληνιστί διαφερόν-
τως ¹³ ἠγάπησε ¹⁴, δυσάποσπαστως τε ἀπεσπάσθη ¹⁵, καὶ δὴ
κατέλιπε τῆς ἰδίας ἀγάπης τεκμήριον τὴν νέαν Διαθήκην σοῖς
ἰδρῶσι, Θεόδωρε, ἀξιαγάστοις μεταγλωττισμένην καὶ σεση-
³⁵ μειωμένην ¹⁶ διδασκαλαῖς τισὶν οὐκ ἀμούσοις. Ἦν ἐγὼ
βουλόμενος διεξελθεῖν (ὡς εἰμὶ πάντα δοκιμάζειν ἐγνωκῶς,
τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ¹⁷) ¹⁸, τῆς ὀρμῆς πολλάκις ἐνεκόπην
ὑπὸ τῶν πολλῶν, ποικίλων καὶ συνεχῶν τῆς ἐκκλησίας φρον-
τίδων, οὐ τὰ τῆς ἐφημερίας λέγω, τὰς λειτουργίας δηλο-
⁴⁰ νότι ¹⁹ τὰς ἡμερινὰς ἢ τὰς νυκτερινὰς, ἀλλ' ἐν πρώτοις τὴν
τοῦ λόγου οἰκονομίαν, τὰς τῶν τοῦ λαοῦ παρεκτροπῶν
ἐπανορθώσεις, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὰς τῶν βιωτικῶν διακρίσεις
⁶¹ ἐφ' αἷς, διὰ τὸ εἶναι βαρβάρους ὑποτελῆ τὴν ἡ ἐκκλησίαν,
ἔσθ' ὅτε καθεζόμεθα κριταί · τούτοις δὲ ἡ τοῦ οἴκου καὶ τῶν
⁴⁵ ἀδελφῶν ἐπιμέλεια ἐπικρέμαται ²⁰ · πρόσθε ²¹ τῶν ἀπίστων

9. Ces deux derniers mots sont en marge et presque effacés. —

10. Ici οἷαπερ biffé. — 11. Ici οὕτως biffé. — 12. En marge : *Sullensis*

Wirtumberg. — 13. D'abord ἐξοχα τῶν ἄλλων. — 14. D'abord ἠγάπησεν

καὶ — 15. Ici les mots suivants biffés : ἐξ οὐρίας πνεόντων τῶν ἀνέμων.

— 16. Ici εφ biffé. — 17. D'abord φάναι, au lieu de ἐκεῖνο. — 18. Ici les

mots suivants biffés : τοῦ δὲ ἀγαθοῦ ἔχεσθαι. — 19. D'abord φημι. —

20 D'abord ἐπικρέμασθαι. — 21. D'abord ἐὼ λέγειν.

τάς ἐπιθέσεις, αἷς καί τὸ ζῆν αὐτὸ ἀφαιρούμεθα ²² ἔτι δὲ τὰς προσβολὰς ²³ τῶν οἰκείων παθῶν, ἐν ἀκμαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ καίπερ πιεζομένη τῇ σκληραγωγίᾳ, ὧν λογισμὸς τοσαύταις βαλλόμενος ταῖς ἐπενοχλήσεσιν ²⁴ ἔσθ' ὅπου ἀποβάλλεται τὸν ὄγκον, ἔσθ' ὅπου δ' αὖ πάλιν ἐμπαθεῖς ἀπομάττεται τὰς μορφάς.

Ταῦτα δὴ ταῦτα καὶ πολλάκις τέως ἐπέσχον τέλειον καὶ πολλάκις ἐνέκοψαν. Διεξεληλύθαμεν δ' ὅμως οὐ μόνον τὸ πάρεργον, τὴν ἀπολογίαν αὐτὴν τὴν πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Λουδοβῆκον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας καὶ προστάτας τῶν καθ' ὑμᾶς ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ (εἰ καὶ σποράδην) τὸ ἔργον καί, νῆ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, ἐκατέροθεν ἠυφράνθη. Πολλὰ γ' εὔρον τοῖς ἡμετέροις συνήγορα, τουτέστι τῇ ἀληθείᾳ, ὅσον ἐστὶ τὸ μὴ δεῖν τοῖς ἐν εὐαγγελίοις διαρῆδην ⁶⁰ διαληφθεῖσι προσθῆναι, ἢ ἀφελεῖν τι, ὅτι οἱ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν καθολικὴν λέγοντες (μὴ μέρος ²⁵ δὲ τῆς καθολικῆς ²⁶) ὅμοιοι εἰσὶ τοῖς τὸ μέλος σῶμα ὅλον νομιζομένοις, καὶ τινὰ ἄττα, & καὶ ἡμεῖς πολλάκις ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀπολογοῦμεθα, καὶ ὧν πέρυσιν ἐκτιθέναί ²⁷ κατεβιάσθη ὑπό ⁶⁵ τινος καὐτὸς πολλὰ ἐν ὑπομνηματίοις τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν · & καὶ νῦν ὄψεται σου ἡ φίλη κεφαλὴ · οὐ παρὰ τοῦτο δὲ πέμπομεν, τίς γὰρ ἀνάγκη; ἀλλ' ὅτι δεινὸν κατεφάνη (ἔῶ ⁶² λέγειν ὅσα σου ὁ λόγος κατατρέχει τῶν ἡθῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ²⁸, || ἄπερ εὐδιόρθωτα ἂν εἴη, εἰ δυνατόν ἦν ²⁹ ⁷⁰ ἀλλήλοισι συγγινομένους ἡμᾶς μετὰ πάσης ἀδίας, πόρρω

22. Ici καὶ ὧν biffé. — 23. D'abord ἐπενοχλήσεις. — 24. D'abord μερίμναις et προσβολαῖς. — 25. D'abord μὲν. La correction δὲ est d'une autre encre. — 26. Ici ces mots biffés : καὶ μέρος τι σισηπος. — 27. Dans l'interligne, il y a πολλά biffé. — 28. Ici les mots suivants biffés : τουτέστι τῆς τῆς (sic, deux fois) καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς. — 29. D'abord ἂν εἴη.

πάσης βίας τυραννικῆς, διασκέπτεσθαι. Ὅρῳ γὰρ ὑμᾶς πάνυ
χριστιανοπρεπῶς ἀποφνηαμένους de doctrina ipsa et fide
(αὐτοῖς γὰρ ῥήμασι χρῆσομαι τοῖς σοῖς) ex verbo Dei dis-
ceptandum et constituendum, quæ, ubi semel sit sta-
75 bilita, tum de ritibus longe facilius transacturos.
Πᾶσα γὰρ τῷ ὄντι ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν,
καίπερ πεποικιλμένη τὴν ἔξω στολήν, τὴν καὶ μὴ δυναμένην
ἴσως μὴ εἶναι πεποικιλμένην κατὰ τὴν τοῦ χρόνου καὶ
χώρας καὶ ἀνδρῶν καὶ τρόπων διαφορὰν ³⁰. Δεινὸν οὖν καὶ
80 ξένον κατεφάνη ὄραν ὑμᾶς περὶ τὴν πίστιν τὴν ἀμφὶ τὸ
σύμβολον ἀπαραιτήτως ³¹ κινδυνεύοντας, παραπλησίον φερο-
μένους τῇ λύμῃ τῇ ῥωμαϊκῇ καὶ τούναντίον πράττοντας ἢ
νομίζετε ποιεῖν. Ὁμολογοῦντες γὰρ τὸν Πατέρα εἶναι ἀρχὴν
τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ³² συνωδὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς καθο-
85 λικῆς ἐκκλησίας, πρόσδε δοκιμάζειν ³³ κηρύττοντες ὅσαπερ
ἀπὸ ³⁴ Ἰλαρίωνος ἄχρις Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου δεδοκί-
μασται ³⁵ · καὶ ἀποδοκιμάζειν ἃ ἐκεῖνοι ἀπεδοκίμασαν · ἐπὶ
68 τούτοις δὲ προφέρειν ³⁶ τὸ σύμβολον ὅπερ || ἐδογμάτησαν αἱ
τέτταρες ἐκεῖναι σύνοδοι, ἃς καὶ αὐτοὶ ³⁷ ὀρθῶς ³⁸ γε καὶ
δικαίως ἀσπάξεσθε, λέγοντες οὐχ' ὡς ἐδογμάτησαν ἐκεῖνοι,
90 ἀλλ' ὡς παρεδογμάτησεν ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία προφέρετε,
δηλόνοτι μετὰ τῆς προσθήκης (καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ) τῆς καὶ
πολιαρχίαν εἰσαγομένης ἐν τῇ μακαρίᾳ τριάδι. Εἴπερ οὐ
μόνος ἔσται αἴτιος ὁ Πατήρ ³⁹ τοῦ Πνεύματος καθὰ δὴ καὶ
τοῦ Υἱοῦ, καίπερ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Υἱοῦ
95 ἔσται ὅλον συναίτιος τοῦ Πνεύματος · καὶ ἔξει μὲν ὁ Υἱὸς τὸν

30. D'abord, au lieu de ces trois derniers mots : καὶ πραγμάτων ποι-
κίλιαν. — 31. D'abord ἀκινδύνως. — 32. Ὅπερ ἐστὶ biffés à cet endroit.
— 33. D'abord ἀποδοκιμάζειν. — 34. D'abord ἄχρις Ἰλαρίωνος Ἀθανασίου.
— 35. D'abord δεδοκίμασθαι. — 36. D'abord προφέροντες. — 37. Ici καὶ
biffé. — 38. Ici δὲ καὶ biffés. — 39. Ici τοῦ υἱοῦ καὶ biffés.

Πατέρα μόνον ἀρχὴν καὶ ρίζαν, τὸ δὲ Πνεῦμα δύο ἀρχάς,
τὸν ⁴⁰ Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν · ὅτι δύο ⁴¹ τὰ πρόσωπα τοῦ Πατρὸς
καὶ τοῦ Υἱοῦ · πρόσωπα γὰρ ἐστὶ ⁴² τὰ ἰδιώματα ⁴³ γεννᾶν,
γεννᾶσθαι, προβάλλειν, ἐκπορεύεσθαι καταλλήλως. Προφέρετε
100 οὖν μετὰ τῆς προσθήκης ἣν Κύριλλος ἀπεδοκίμασεν, Ἄθα-
νάσιος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ οὐδ' ὄναρ ἐφαντάσθησαν ⁴⁴. Τοῦτο
δὲ ⁴⁵ ἀντικρὺς ἐναντίον τῆ ὑμῶν ὁμολογία, κούδὲ ἐν τῷ
συμβόλῳ τῷ ⁴⁶ παρὰ Καλβίνῳ ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ ἐκτεθέντα
ἐστὶν ἰδεῖν ⁴⁷. Ἄλλὰ Καλβῖνος μὲν ⁴⁸ ἐκτέθηκε σύμβολον τὸ
105 παρὰ Ῥωμαίοις λεγόμενον μικρὸν (ἃ καὶ αὐτὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς
64 ἐστὶ κακοηθείας || ἐφευρέματα, προμελετῶντα τὴν μετ' οὐ
πολὺ ἀναφουεῖσαν διαστροφήν, τὴν διὰ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ
προσθήκης). Μὴ γὰρ ἄλλο λέγειν κελευόμενος εἰς τὸ οὖς, ἄλλο
δὲ κηρύττειν ἐπὶ τῶν δωμάτων; Latet ⁴⁹ anguis in erba, τὸ
110 Ῥωμαϊκόν. Σοῦ δὲ ἡ καλοκαγαθία ὀλόκληρα ἐκτυποθῆναι
ἀνασχομένη ⁵⁰ τὰ σύμβολα τῶν συνόδων μετὰ τῆς προσθήκης
παρέσχεν ἰδεῖν ⁵¹ ὡς δῆθεν παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ⁵²
προστιθεμένης ἢ καὶ παρὰ Ἀθανασίου οὕτως φερομένης ἀπ'
ἀρχῆς · τοῦτο δὲ ὁποῖόν ἐστι, ἢ μου πρὸς τὸν Μάννην ἐπι-
115 στολῆ ⁵³ σαφῶς, οἶμαι, παραστήση · σαφέστερον δὲ ὡς καὶ

40. Ici υἱὸν biffé. — 41. Ici γὰρ biffé. — 42. D'abord δ' ἐστὶ τοῦτο. —
43. Ici ταῦτα biffé. — 44. Ici ἀλλὰ biffé, et au-dessus καὶ τὸ ἐγαλε-
ment biffés. — 45. D'abord μὲν. La sigle du δὲ a été intercalée après
τοῦτο, de sorte que le μὲν biffé la suit. — 46. Ici ἐν τῷ biffés. — 47. Ici
l'on trouve la note marginale suivante, écrite ultérieurement par
Mélétius avec une encre beaucoup plus noire que celle du texte
grec : *Nondum enim aspexeram eius Institutiones, in quibus tamen
nullibi est videre Symbolum.* — 48. Ici τὸ μικρὸν biffés. — 49. D'abord
latebat enim. — 50. Ces deux mots, écrits en marge, remplacent
ἐκτεμένη biffé et sont suivis de ceux-ci : ὡς ὁ τυπογράφος ἐπιγράφει,
également biffés. — 51. Au lieu de ces deux mots, il y avait d'abord
ἐξέθετο. — 52. Ici προσθε biffé. — 53. Ici οἶμαι biffé.

πλατίτερον ⁵⁴ δύο ὄλοι λόγοι οἱ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως πρὸς
ἡμῶν συγγραφέντες ἰδιώματι ἰταλικῶ, οὓς ἄλλοτε ἴσως
ἀποστελοῦμεν. Ἀλλὰ τοῦτο εὐδιώρθοτον ὑμῖν τοῖς ὁμολο-
γοῦσι μίαν ἀρχὴν ἐν τῇ ὑπερουσίῳ Τριάδι τὸν Πατέρα τοῦ
¹²⁰ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος · ὥσπερ οὖν τοὺς τύπους εἰσέδου
παραγραφέν, οὕτως ὡς παράγραμμα ἐξοστρακισθήσεται · ἡ
γὰρ προσθήκη καὶ τόλμα ἐστὶ τῇ αὐθεντίᾳ τῶν ἁς ἀσπάζεσθε
συνόδων, λυμενομένη καὶ δόγμα, τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας
παραχαράττον, καὶ ἀνατροπὴ τῶν ⁵⁵ παρὰ τοῦ κυρίου ⁵⁶ λεγο-
¹²⁵ μένων ῥητῶς οὕτως ἀποφνημαμένου περὶ αὐτῆς τῆς αἰδίου
ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται ⁵⁷ ·
ἄλλο γὰρ ἡ ἐκπόρευσις ἢ αἰδίου τοῦ Πνεύματος, ἧς ἔχει
ρίζαν καὶ αἴτιον τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ ἔχει τοῦτο ὅπερ ἐστὶ
καθὰ καὶ ὁ Υἱός · ἄλλο δὲ ἡ ἐν χρόνῳ πέμψις καὶ χοριγία
¹³⁰ καὶ δῶσις ἦν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔχει καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ
καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτοδέσποτον γὰρ ἔρχεται. ||

⁶⁵ Τούτῳ ὑμᾶς καὶ εὐχομαι καὶ παρακαλῶ προσέχειν · τὰ
γὰρ λοιπὰ ῥᾶστ' ἂν τύχοιεν ⁵⁸ ἐπιδιορθώσεως, εἰ δυνατὸν ⁵⁹
γένοιτο ἐν ταύτῳ γενέσθαι ἄνδρας πρὸς τὰ κρείττω καὶ
¹³⁵ τελεώτερα ἀποβλέποντας, καὶ ἐνστερνιασμένους οὐ τὰς ἰδίας
ἐπιθυμίας καὶ λαμπρὰς δόξας, ἀλλὰ τὴν ἀνάπην καὶ τὴν
δόξαν τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς τε βίας καὶ κακομηχανίας συζη-
τούντας περὶ τῆς ἀληθείας ἐν πνεύματι ⁶⁰ πραότητος · τού-
τοις εὐχερῆς ἢ διόρθωσις προσιεμένοις εὐχόλως ⁶¹ τὰ φάρ-
¹⁴⁰ μακα καὶ παρεχομένοις εὐπειθέστερον (εἴ πού τι δέει) τὴν
θεραπείαν.

54. Ici τὰ biffé. — 55. D'abord ἀνατρέπον τὸ. — 56. Ici ῥητῶς biffé.
— 57. D'abord τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Méletius a oublié de
biffer τὸ. — 58. D'abord ἔτυχον. — 59. Ici ἦν συνελθεῖν biffés, avec
γένοιτο dans l'interligne. — 60. Ici παρο biffé. — 61. Ce mot est bien
écrit avec un χ dans l'original.

Μανθάνει, νομίζω, σοῦ ἡ σεμνοπρέπεια τῷ ποτε Μελέτιος
τὰς περυσινὰς ἐπιστολάς καὶ πρὸς ἄλλους ⁶² γῦν αὐθις εἰς
φῶς ἀνακαλεῖται Θεοδώρῳ ἐκπέμπων, Θεοδώρῳ, οὐ τόν τε
145 ζῆλον καὶ τὴν σπουδὴν ὡς ἔμψυχοί τινες εἰκόνες καταμη-
νύει τὰ συγγράμματα · ἀλλὰ καὶ τινες τῶν αὐτόθεν ὡς
ἡμᾶς ἀφικομένων (ὧν ἔστι καὶ Φραγγῆσκος ὁ Καμουζῖος ὁ
ἀγαθὸς ⁶³ καὶ φιλόανθρωπος) δεδηλώκασιν.

Ἐπειδὴ δὲ τῶν σῶν καμάτων καὶ ἡμεῖς ἀπολαύομεν πολ-
150 λάκις, φέρε σοι ἀντιπελαργήσωμεν. Τὰς ἀκρίδας ἄς ἦσθιν
Ἰωάννης, οὐκ ἐξέδωκα ἂν ἐγὼ locustas : ἤκιστα γὰρ ⁶⁴
locustæ τὰ ἀκρόδρυα ⁶⁵ τῶν δένδρων ἄς ἡμεῖς ἀκρίδας οἶδα-
μεν, ὅπερ ἐν κλήμασιν ἔστι rampinus · ὧν ἐγὼ καὶ τὸ
εἶδος παρὰ τὰς ὄχθας εὔρον τοῦ Ἰορδάνου ἐν Παλαιστίνῃ,
135 ἄς καὶ ὁ μακαριώτατός μου δεσπότης καὶ πατήρ Σίλβεστρος
ὁ γῦν Ἀλεξανδρείας, ζηλώσας ποτὲ τὴν διαίταν τοῦ Βα-
66 πτιστοῦ || ⁶⁶ ἐν ἐρήμῳ, ἐδρέψατο, ἐκείθεν ποριζόμενος τὸ
ἀποζῆν [, ἄς καὶ αὐτὸς συλλεξάμενος ἐδωδήμους ἔγων καὶ
γε καὶ ἐγνώρισα ἐν Ἱεροσολύμοις τισὶ τῶν μοναχῶν οὓς
160 φασὶ μινορήτας] ⁶⁷.

Πρὸς ⁶⁸ δὲ τὸ παρὰ Παύλῳ λεγόμενον διὰ τοὺς ἀγγέλους,
ὅπερ σου ἡ ἐπιήκεια μήπω γινώσκειν ἐξωμολογήσατο, θαυ-
μάζομαι ⁶⁹ πῶς οὐκ ἀρέσκει ὡς ⁷⁰ Βασίλειος ⁷¹ ἐπεσημείωσεν

62. Il y a certainement, en cet endroit, quelque chose d'oublié. —
63. ἄνθρωπος biffé. — 64. Ici λοκο biffé. — 65. Ici τὰ τρυφερὰ biffés. —
66. Au haut de la page 66, en marge et dans les interlignes, on lit ce
qui suit, biffé : Αὐτὰς ἐγὼ τὰς ἀκρίδας καὶ θαυμάζομαι πῶς τοσοῦτους
ἀνδρας τηλικούτον χρόνον διέφυγον αἱ ἀκρίδες μὴ οὔσαι πτηναί · πολλοὶ
γὰρ πολλάκις τὴν φωνὴν ταύτην ἐξέδωκαν ῥωμαῖστί locustas ἀεὶ. Ἄλλὰ
ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτοις. — 67. Bien que biffée dans l'original, nous
avons cru devoir conserver dans le texte la phrase que nous mettons
ici entre crochets. — 68. Ici καὶ biffé. — 69. D'abord θαυμάζομεν. —
70. Ici ἡμήνευται biffé. — 71. D'abord ἐξωμολογήσατο εἶναι νομίζομεν
ὅπερ Βασίλειος.

ἐν τῷ περὶ Παρθενίας ὅτι καὶ κατ' ἰδίαν ὀφείλομεν ἀντέχε-
165 σθαι τοῦ σεμνοῦ καὶ εὐσταλέως σχήματος διὰ τὴν ἐπιστα-
σίαν τῶν ἀγγέλων ⁷².

Ἐμοὶ δὲ χάριεν ⁷³ ἂν εἶη τῶν σῶν ἐπιτυχεῖν ⁷⁴ *Commen-*
tariorum ἢ τ' οὖν ⁷⁵ *Annotationum* εἰς πᾶσαν τὴν θεό-
πνευστον Γραφήν σὺν αὐτῇ Γραφῇ τῇ παρὰ σοῦ διορθου-
170 μένη · οὐκ ἔσται ⁷⁶ γὰρ ἴσως ἑκατέροις ἄκαρπον. Τὴν σὴν δὲ
παρακαλοῦμεν σεμνοπρέπειαν μὴ ὡς ἀκαίρους ἢ ἐώλους
ἡμᾶς καταδικάζειν σὺν αὐτοῖς γράμμασιν εἰς τὰς σὰς ὑπερ-
βλυζούσας εἰσκομιζομένους ἀποθήκας μικρὰ τάδε ταλάν-
τια ⁷⁷ · ἀλλὰ ἀγάπης εἶναι λογίσασθαι ὑπερφυοῦς σύμβολον
175 τὸ χαρίσασθαι ⁷⁸ ἀφθόνως ⁷⁹, τό τε ὑπομνήσαι ἀνεπιφθόνως
τὰ δέοντα τοὺς καὶ μὴ τοιοῦτον ⁸⁰ ἀπαιτουμένους. Ἐρρώσθω
σου ἐν κυρίῳ ἢ τιμία κεφαλή.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς κατ' Αἴγυπτον, ἑκατοβαιῶνος ἐννε-
καιδεκάτη ἰσταμένου, ἔτει ⁸¹ σωτηρίας αἴφπᾶ.

180 Ἐλάχιστος ⁸² ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς,
Μελέτιος πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας ὁ Κρής ⁸³.

72. Ici, on trouve ce qui suit, biffé : ἐχέτω δέ σου καὶ τρίτην ταύτην τὴν τὰ νῦν ἀμοιβὴν ἢ σεμνοπρέπεια · δεῖ ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατηχοῦμεθα, ἀποθανόντες, γνησιώτερον ἐροῦμεν ῥηθείη. — 73. D'abord εἰ δ' ἦν κάμοι. — 74. Ici κο biffé. — 75. D'abord seu. — 76. D'abord εἶην. — 77. Les neuf mots qui précèdent sont écrits en marge et presque effacés par l'humidité. Nous avons eu beaucoup de peine à les déchiffrer. — 78. D'abord παρέχειν. — 79. Ici ὧν ἔχωσι biffés. — 80. Ici τι biffé. — 81. Ici σωτηρίῳ αφ biffés. — 82. Il ne reste plus de ce mot que la partie supérieure des lettres. — 83. Les quatre mots qui précèdent sont restitués d'après la signature qui figure à la page 86 du manuscrit original.

49

67 * Meletius Francisco Porto, grauissimo ac præstantissimo viro ¹, græcæque linguæ doctissimo ² profes-
sori Geneuæ, salutem a Deo optimo maximo.

Aut hæc non est ambitio, aut si ambitio est, extra
5 omnem reprehensionem sitam esse puto, doctissimos
homineis ac studiosos literis ac studio promereri;
eos præsertim qui veritatis euangelij ergo summos
subeunt laboreis. Quam quum ille veritatis author,
ac potius ἡ ἀποκλήθια ³ inuestigandam iusserit, qui
10 huic rei nauant operam vel hoc nomine inter se esse
coniunctos, ijs etiam in rebus ⁴ quibus dissident,
oportuit; quoadusque paribus animis atque adeo ijs-
dem aggressi quæ laterent vel discutientes dubia,
amplexi inuenta, nullo nullarum partium studio,
15 nullo fastu, nullo metu (quibus veritas opugnatur
accerrime vixque sustineri potest), unam inirent ratio-
nem gerendæ regendæque reipublicæ christianæ et
vitæ cursum ad eam dirigendi ⁵. Sed hæc alias.

Nunc vero quum de nostris lucubrationibus ⁶
20 quædam mittere decreuissemus ad præstantissimum
virum Theodorum Bezam, eam ob causam quam ipsæ

49. — * Cette lettre figure aussi dans le manuscrit de Tubingue *Mb 10*, pages (non folios) 335-336. — 1. De ce mot il ne reste plus de visible que la première lettre. — 2. Je n'ai pu lire les huit premières lettres de ce mot, qui manque d'ailleurs, dans le manuscrit de Tubingue. — 3. Le manuscrit de Tubingue donne correctement: ἀποκλήθια. — 4. Ici *in* biffé. — 5. Ces six derniers mots sont en marge et presque illisibles. — 6. *lucubrationibus* dans le manuscrit de Tubingue.

68 illæ ⁷ præ se ferunt, quamque datis || ad illius huma-
nitatem literis leuiter attigi, tibi quoque (quorum
communis esse Theodoro ⁸ velim literas nostras) salu-
25 tem dicere alienum non putavi. Quorsum autem hos
laboreis Meletius? Ecclesiam disiectam variis partium
studiis rursus unitam ⁹ mirum ad modum cupio : id
autem futurum aliquando confido, si symbolum (arx
videlicet christianæ reipublicæ) inuiolatum permanse-
30 rit, id quod romana ecclesia temere ausa augere, ipsa
capite diminuta est, a catholicaque ecclesia longe
abiecta. Id igitur sartum tectum pro virili nos quoque
operam dedimus : quam vos perspicere non erit ab
re, quamque approbaturus spero. Cæterarum autem
35 componendarum quæstionum (uno symbolo inuiolato)
spes non perexigua suboritur : modo qui possunt ac
debent zelo Dei, non sui suarumque opum, conue-
niant. Tu interea bene vale ¹⁰.

Alexandriæ, 3 kalendas ¹¹ augusti, anno a Christo
40 nato 1581 ¹².

7. Ici *elucu* biffé. Le manuscrit de Tubingue donne *illæ ipsæ*. —
8. Le manuscrit de Tubingue donne : Theodώρω (*sic*). — 9. Le
manuscrit de Tubingue donne ici *esse* biffé. — 10. Le manuscrit de
Tubingue donne ici : *Hanc superiori anno* (sous-entendu *scripsi*). —
11. Il y a *calendas* dans le manuscrit de Tubingue. — 12. A la date
où Mélétius Pigas écrivait cette lettre à François Portus, celui-ci
avait déjà cessé de vivre ; mais la nouvelle de son décès, survenu le
5 juin 1581, n'avait pu encore arriver à Alexandrie d'Égypte.

50

71 ¹ Μαργαρίτη, τῇ ὑψηλοτάτῃ αὐγούστῃ τῇ βασιλίσση Να-
βάρας, ἔλεος καὶ κλέος ἀκήρατον παρὰ θεοῦ παντοκράτορος.

† Ἐξέκαυσεν ἡμᾶς εἰς εὐλάβειαν ἄπειρον τῶν ἐν σοὶ
χαρισμάτων τοῦ πνεύματος τοὺς ἀκαμάτους πόνους τοὺς
5 ἀμφὶ τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν καὶ τῆς εὐκόσμου πολιτείας τὸ
φιλόανθρωπον ἐκδιηγούμενος Φραγγίσκος ὁ Καμούζιος, ὃ οὐ
Κλεοπάτρᾳ τις νέα σύ, ἀλλὰ κλέος τῷ ὄντι τῆς πατρίδος καὶ
πατέρων τῶν πολυκλείτων νέον τὲ καὶ ἀειθαλές · καὶ σου
εὐδαίμων ἡ ἀρχή, εἴ γε, κατὰ Πλάτονα, τότε εὐδαιμονοῦσιν
10 ἀρχαὶ ὁπόταν ἢ φιλοσοφοῦσιν οἱ ἄρχοντες ἢ ἄρχουσιν οἱ
φιλοσοφοῦντες. Εἰκότως μὲν οὖν θαυμαστός ἐπὶ σοφίᾳ Σο-
λομών, ὅτι καὶ βασιλίτσα νότου οὐκ ἀπηξίωσεν ἐπιφοιτήσαι.
Ἀξιάγαστον δὲ καὶ σου τὸ μεγαλοφυές, ὅτι τὴν φύσιν ἐκβια-
σαμένη τὴν γυναικεῖαν εἰς ἀνδρείαν οὐκ ἀφιλόσοφον, βασι-
15 λέων κατέστης θαῦμα περιφανές. Καὶ σπεύδομεν καὶ ἡμεῖς,
εἴ και μὴ βασιλεῖς, εἴ και μὴ ἀπὸ νότου, οὐδὲ αὐτοψεί, ἀλλὰ
γε ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ διὰ γραμμάτων, καὶ θεοῦ θεράποντες
σου εἰς θέαν ἀφικέσθαι · καὶ δωροφοροῦμεν τὸν ἐνόντα τρό-
72 πον οὐ χρυσόν, οὐκ ἀρώματα, οὐ || λίθους περιουγεῖς,
20 ἀλλὰ σοφίας ἐπουρανίου τὰς αὐγὰς ἐν μικροῖς ὑπομνηματίοις
ἐκλαμπούσας διαφερόντως. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲν προφθάνει ² τὰ
ἐν χερσὶ θαλάττια ζῶα, λίθοι, πόαι ³, ἢ οὐκ οἶδα τι καὶ φῶ,
ἄπερ ἀπὸ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς Ναβάραν τῷ κράτει σου ⁴

50. — 1. Les pages 69 et 70 sont blanches.

2. D'abord προφθάνουσι.

3. Ces deux derniers mots devraient être à l'accusatif.

4. D'abord σοῦ τῷ κράτει.

πέμπομεν ὡς ἀπαρχὰς τῆς ἡμετέρας εὐλαθείας τῆς πρὸς σε,
25 δέσποινα ὑπεραυγούστη. Ἐξεῖ δέ σου ἡ βασιλεία μετ' οὐ
πολὺ καὶ αὐτὰ τῶν ἡμετέρων καμάτων τὰ ὑπομνήματα ξὺν
θεῷ, ἐπειδὴ περ τὰ τῶν πάλαι ἡ βάρβαρος ἐπικράτεια τῆς
χώρας σχεδὸν ἐξηφάνισεν, ὧν ὁ γενναῖος Καμούζιος, τῇ σῇ
χαριζόμενος βασιλείᾳ, ἀκριβῆ ποιεῖται τὴν ἔρευναν. Σοῦ δέ
30 τὸ κράτος καὶ τὸ κλέος διαιωνίζοντα φυλάττοιε κύριος,
Νάβαρας ἀεὶ αὐγούστη βασίλισσα.

51

78 Μελέτιος Ἀθανασίῳ συμπρεσβυτέρῳ τῷ Σιναίτῃ ἔλεος
παρὰ κυρίου παντοκράτορος.

† Ἀθανάσιος ὁ τρίπους χρησμούς μοι ἀναφωνεῖ ὡς ἀπὸ
τρίποδος τοῦ χρυσηλάτου τοῦ ἐν Δελφοῖς καὶ ἦν μὲν εἰκὸς
5 εἶναι μάντην τὸν Μελέτιον ὥστ' ἑφ' ἑρμηνεύειν τὰς χρήσεις.
Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παίζοντες · σὺ δὲ μὴ χαλέπαινε ὅτι τρί-
πους · ἔστι γὰρ τοῦτο τοῖς πολλοῖς πλεονέκτημα οὐκ ἀπεν-
κταῖον · τίς γὰρ οὐχ' ὀλοψύχως εὔχεται τῶν φιλοζώων εἰς
τοῦτο ἀφίκεσθαι ἡλικίας ὡς ὑπερείδεσθαι βακτηρία; Τούτοις
10 δὲ ἐγὼ καὶ τοῦ γήρους καὶ τῆς βακτηρίας συγχωρῶ · μέσος
βαίνειν εὔχομαι μονόπους καὶ τριπόδους · τὸ γάρτοι τετρά-
ποδον εἶκαι Σφοιγξ ἠνύξατο τὸν γέροντα, ἀλλὰ καὶ αὐτός ἐστι
διπόδης · ἀλλὰ πῆ φέρει Μελέτιον ὁ τρίπους; Ἐγὼ σοι παρὰ
τοῦτο οὐ γράφω δεόμενος μήπως ἐνοχλούμενος ταῖς τοῦ βίου
15 νιφᾶσι² συνεπιμερίσω σοι τοῦ πάθους · καὶ λοιπὸν ἔση καὶ
τρίπους καὶ συμπάσχων Μελετίῳ τῷ τλήμονι. Ἀσπάζομαι
σου τὴν τιμίαν κεφαλὴν, καὶ πᾶν ὅ, τι οὖν σωτήριον ἐπεύ-

51. — 1. D'abord ὥστε.

2. D'abord : φρονέσει.

χομαι. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε, καὶ τῷ ἁγίῳ γέροντι
Κυρίλλῳ τῷ φίλῳ τὸν ἀσπασμὸν ἑκατονταπλασίωνα ἀπόδος,
20 οὕς ἐγὼ ἐν κυρίῳ ὑπερποθῶ.

52

74 Μελέτιος Παῦσίῳ τῷ Ζακινθίῳ τῷ Σιναίτῃ ἔλεος παρὰ
κυρίου παντοκράτορος.

† Οὐ δεῖται, νομίζω, ἢ καθ' ἡμᾶς φιλία ἐξωτερικῶν ἐλέγ-
χων εἰς εἰλικρινείας ἀπόπειραν · εἰ δὲ καὶ δεῖται, ἔχεις μὲν
5 σὺ παρ' ἡμῶν καὶ πλίῳ δὴ τῶν ὅσα δεῖ · ἡμεῖς δὲ παρὰ σοῦ
μηδ' ὅσα δεῖ · ἀλλ' εὐκαιροῦμεν ἴσως ἡμεῖς ἀπὸ τῶν τοῦ
ἐμπιστευθέντος θρόνου φροντίδων · ὑμᾶς δ' ἀφαιροῦσι τοῦ
μετοχίου αἱ μέριμναι τὴν ἐπὶ τὸ γράφειν σχολήν, πρόφασις
οὐδ' εὐπρόσωπος · ὅμως γε μὴν οἴσομεν ὡς ἐσμέν · σὺ δὲ
10 καὶ νῦν δέχου γράμμα τόδε, καὶ μετὰ τοῦ γράμματος δέχου
καὶ μικρὰ ταρίχη, ὧν ἦσθα φίλος, καὶ ἡμᾶς¹ φίλει. Ἐρρω-
σον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.

Ἄσπασαι παρ' ἡμῶν τὸν ἅγιον γέροντα Μωϋσέα καὶ τοὺς
ἀδελφούς.

15 Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πωανεψιῶνος ὀκτωκαιδεκάτῃ, ἔτει
σωτηρίῳ ἀφπά.

53

75 Μαξίμῳ τῷ σοφωτάτῳ Μαργουνίῳ.

† Οὕτως ἀμείνουσι φίλοις φίλοι, ἀπέχω τὴν χάριν καὶ
πέρα τοῦ δέοντος Μελετίου ὑπερφροντίζει Μάξιμος, ἴσως ὡς

52. — 1. Ici δὲ biffé.

βούλεται θεός. Ὑγιαίνων κομίσαίω τὴν ἐπιστολήν, ἥνπερ
5 αὐτοὶ ὑπαγορεύομεν, οὐ γράφομεν ¹· ἀφαιρούμεθα γὰρ καὶ
τοῦτο ὑπὸ μυρίων ὄσων ψυχικῶν ἀλγιδόνων τὲ καὶ νόσων,
ὧν ἔσθ' ὅτε καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἀστενίας (*sic*) ἐξῆπται.

Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.

Ἄπὸ Ἀλεξανδρείας, πυανεψιῶνος ἢ ἰσταμένου.

54

Μαξίμῳ τῷ σοφωτάτῳ.

† Ἡμεῖς σου, Μαργούνιε, οὐκ' ἔστιν ὅτ' οὐ μνημονεύο-
μεν· σὺ δ' ἡμῶν οὐδ' ἔστιν ὅτε μνημονεύεις· καὶ εἰ μὲν τι
ἐμποδῶν ἦ, ἐκ ποδῶν γένοιτο· ὅτι ποτὲ γὰρ ἐστὶ τὸ ἐπι-
5 προσθοῦν τῇ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ ἄδικον ἐστίν. Εἰ δ' οὐδέν,
ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄδικον οὐδὲν ἦττον ἄνευ κωλυτικῆς αἰτίας
78 περιγράφεσθαι τὸ || γράφειν. Ἔχεις Μελέτιον γλιχόμενον
σὲ μάλιστα εἶδειν· εἰ δὲ μή γε ἀλλὰ γοῦν τι πρὸς σοῦ τῶν
περὶ σε· εἰ μὲν οὖν τευξόμεθα οὐ γλιχόμεθα, οὐκ ἐνοχλοῦ-
10 μεν· εἰ δέ, ἀλλ' ἐνοχλήσομεν· ἐκκαλεῖ γὰρ καὶ εἰς τοῦτ' ¹
σοῦ ἢ καλοκάγαθία. Ὁ δὲ θεὸς ἡμῶν σὲ φυλάττει.

Γαμηλιόνος β' ἐπιδέκα ² ἀφά ³.

53. — Ceci ne s'applique, bien entendu, qu'à la lettre missive, car cette minute est, comme toutes les autres, de la main de Mélétius Pigas.

54. — 1. D'abord, τοῦτο.

2. Ici, ἰσταμένου biffé.

3. La date de la lettre précédente et celle de la suivante prouvent que Mélétius Pigas emploie ici l'ancien style.

55

77 Daniel Ferulano, clarissimo medico, Meletius.

† Quis hominum? Unde rerum? Hui tam cito, mi Daniel? Itan' repente excidit Meletius? Atat vix agnosco veteris vestigia formæ. Pulla vestis, obducta
5 corpori macies situsque orationis habent (da veniam) ancipitem, torquentque memoriæ argumenta. Ecquod vero est hoc serotinarum literarum genus? quæue facies argumenti? Nihil noui, mi Daniel, ne dubites. Est et alias apud te iis literis iisdemque de rebus ac-
10 tum. Agedum, effare, flagita, neque vereare quin efflagites. Scio, atque ideo hoc agam. Nostin' nos? Ij
78 sumus qui quibuscum contrahimus amicitiam || hos et inter se amicos esse demus operam. Res est non ἄμουσος, si amusim spectes, cui quæcunque paria sunt
15 et inter se esse paria oportet. Num est hæc philosophia ἀπροσδιόνυσος? Dicam igitur aperte, dicam serio. Carolus Mancipus, homo perelegans ac medicus eruditus, quo usus sum familiarissime has inter hominum πο-
20 λυάνδρους solitudines (nihil enim magis inter tantam hominum luem quam homineis desidero); is, dum ad nos cogitat, dignus est omnium amicitia, tua vero (hoc etiam nomine quod medicus est) quam dignissimus. Siquidem natura τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ προσπελάζει. Naturæ
79 scio vos || obtemperaturos, quippe qui naturæ obste-
25 tricamini. At huius congregationis parium cum paribus, peto a te (si me amas, quod certo scio) ut patiaris me fieri ¹ pronubum. Ita igitur Carolum in

amicitiam recipias ut intelligat non maius ² ponderis
apud tuam humanitatem, illam ipsam ³ humanitatem
30 tuam morumque suorum merita, quam nostri nomi-
nis gratiam habuisse. Ama nos qui te ⁴ diligimus
et amamus, quique optima quæque tibi a Deo optimo
maximo tuoque cælesti animo comprecamur.

Alexandriæ, idibus martiis, anno salutis 1582.

56

80 Meletius protosyngelus Alexandriæ Cretensis Salo-
moni Sueïcher Sultensi Wirtumbergensi Germano
pacem ac salutem a Deo optimo maximo.

Quod de te nos fecerint certiores vestrates hi viri
5 honestissimi, gratum quidem fuit ; fuisset vero gratis-
simum si per tuas litteras (quæ etiam essent tui in
nos amoris memoriæque argumentum) isthuc iddem
licuisset : mirum enim admodum sollicitos habuit
tuum tuorumque comitum iter : hinc namque loco-
10 rum difficultas, inde peruersitas hominum redebant
anxium animi ; adde temporum cladem, qua in has
hominum pesteis pestifero mortis genere visum est
Deo optimo maximo vindicare stygiam illam scelerum
luem ac perfidiæ ; quæque usque adeo Ægyptum Pa-
15 lestinasque concussit, ut equidem crediderim per-
81 niciem huic hominum generi adesse, tametsi || nos-
trorum quoque funera insignia fuerint, quibus nos

2. Ici *apud* et au-dessus *pond.*, l'un et l'autre biffés.

3. Ici *tua* biffé.

4. Ici *et* biffé.

præsentes esse oportuit, quorumque pars ¹ miser ille
hospes tuus Antonius et paulo post ² uxor fuere. His
²⁰ igitur vos ereptos periculis, patriæque sospites reditos
nobis quidem gratulandum, Deo verò optimo maximo
quam maximæ agendæ gratiæ, cui est acceptum feren-
dum quicquid boni ³ in nos vel de nobis aut per nos
siue ⁴ nos propter euenerit. Ille mediis vos flammis
²⁵ exeruit ad maiora forsitan reponens rerum momenta,
quibus tantæ spei homineis prouidus educat. Reli-
quum est ut quod vitæ est reliquum omne ad id insu-
mamus quod sit gloriæ parenti optimo maximo, nobis
saluti ac proximo ⁵, atque interea inter nos quibus-
³² ³⁰ cunque fas fuerit officijs || alternum deuinciamur.
Quam ob rem, si in nobis quicquam est quod tibi in
Christo seruatori usui esse potest, peto a te ne præ-
termittas; quod si nil est (quid enim sit in tanta homi-
num locorumque angustia constitues), at charitas
³⁵ nunquam segnescat senescatue; qua in re meam in te
tantam esse certo scias, quanta esse potest maxima
piis hominibus erga homines omnis honestatis genere
præditos. Te Deus optimus maximus sospitet seruet-
que, tuosque omnes.

57. — 1. Ici *fuit* biffé.

2. D'abord : *nec multum postea*.

3. Ici *vel* biffé.

4. Ici *pr* biffé.

5. Ici *intereaue uero* biffés.

57

88 Μελέτιος ὁ Κρής πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας Δαβὶδ Χυτραίφ, τῷ τῆς ἐν Ῥοστοχίᾳ ἀκαδημίας ἀρχιεγῶ τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ, ἔλεος παρὰ Χριστοῦ θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

5 † Παρέσχεν ἐν ταύτῳ καὶ ἀφείλατο γραμμάτων πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν εὐκαιρίαν Φραγγίσκος ὁ ἐκ Βερλεθῆθ (sic!) ἀκριβῶς σός. Μέλλων γὰρ ὅσον οὐπω τῶνδε ἀπαίρειν καὶ ἡμᾶς ἠσπάσατο, καὶ περὶ σοῦ βραχέα τινὰ κού βραχέα πάμπαν οὐδὲ σμικρὰ διηγήσατο · ὥστε ἡμᾶς ¹ τῶν σῶν
 10 ἔραστὰς μὲν κατέστησεν ἀνδραγαθημάτων · περιαλγεῖς δὲ κομηδῆ τῷ μὴ δύνασθαι διὰ μακρωτέρων περὶ τινων κοινολογίσασθαι πραγμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ καθηκόντων τῇ καθολικῇ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶνδε δύναται ἂν σοῦ ἡ καλοκἀγαθία ἐκ τινων μου λατινικῶν ἐπιστολῶν πρὸς Θεόδωρον
 15 τὸν Βεζή, οἰκονόμον τῆς ἐν Γενέβρα ἐκκλησίας (εἴ γε βουληθεῖη κάμοι χαριζομένη λαβεῖν ἐκεῖθεν τὸ πρόσωπον), οὐ τὴν τυχοῦσαν τυχόν γινῶσιν κτᾶσθαι πραγμάτων ὧν ὑμᾶς ||
 84 ὀρῶμεν ἰμειρωμένους καὶ περὶ ὧν μάλιστα ἡ ἐκκλησία τανῦν σὺν δεινῷ τινι ταραχῷ καὶ χαλεπῷ στασιάζει. Ἐκμε-
 20 μελέτηται δ' ἡμῖν καὶ τι ἐγχειρίδιον χριστιανισμοῦ πέρι, ὃ μετ' οὐ πολλὰς ἴσως τὰς ἡμέρας ὄψεται σου ἡ φίλη κεφαλή, γινῶσιν λαμβάνουσα τοῦ φρονήματος τῆς ἐκκλησίας τῆς ² ἀνατολικῆς κατὰ τὴν ὀρθὴν δόξαν τῆς καθολικῆς.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ³ οὕτως · σύ δε καλῶς ἂν ποιήσεις

57. — 1. Ici mèn biffé.

2. Ici καθολικῆς biffé.

3. Il y a quelque chose d'oublié ici, peut-être ἡμετέρων.

25 ἡμᾶς ἀμοιβόμενος τῶν σῶν πόνων τοῖς ὁμοίοις, εἰ κούχ' ὁμοίοις τῷ μεγέθει τῶν λεγομένων ⁴ καὶ τῇ τοῦ λόγου κατασκευῇ, ἵνα δι' ὧν ἡμεῖς ⁵ τὴν πρὸς σε φιλίαν καταβαλλόμεθα, δι' αὐτῶν καὶ σὺ τὴν πρὸς ἡμᾶς σου ἀγάπην ἀντίστροφον δείξειας ῥάστ' ἂν (κατὰ Πλύνιον) ἐν ἀγάπῃ ἢ νικῶν

30 ἢ νικώμενος. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης, μουνηχιῶνος τετάρτη φθίνοντος, ἔτει σωτηρίῳ αφεβ'.

58

85 Ἱερεμία τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, δεσπότῃ καὶ πατρὶ ἐν κυρίῳ θειοτάτῳ, πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

† Πάνθ' ὅσ' ὅσια καὶ καλὰ εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ ⁵ ἐσγάτης ἔχομεν τάξεως, δέσποτα καὶ πάτερ, τῇ θεῖᾳ σου κεφαλῇ, δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἀγαθὰς εἶναι καὶ πολλὰς τῆς θεοφιλοῦς σου βιοτῆς τὰς ἡμέρας. Οὕτω γὰρ ἐλπίζομεν τὰ τῆς ἐκκλησίας εὖ ἔξειν · τὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἴδη χαλεπῶς ἄγαν διακειμένης, καὶ πανταχόθεν ἐπιρρεπούσης ἐς τὴν ἐπὶ ¹⁰ τὰ χεῖρω μεταβολήν, καθεύδοντος πάλιν τοῦ κυρίου εἰς ἀπόπειραν τῆς ἡμετέρας καὶ σπουδῆς καὶ πίστεως. Ἄλλ' ἄλλοτ' ἴσως καὶ ἄλλως περὶ τῶνδε · οὐ γὰρ ἐπιστολῆς ὁ φόρτος.

Νῦν δὲ ἀπαίρων ξὺν θεῷ τῶν τῆδε ἄρχων τις τῶν ἡμε- ¹⁵ τέρων τῶν κατ' Αἴγυπτον, τὸ γένος ἐπίσημος (ἔστι γὰρ ἐκ τῶν τοῦ κῦρ Ναστράλα), ὄνομα δὲ τῷ ἀνδρὶ Γεώργιος ·

4. D'abord : τῆς τε δεινότητος τῶν διανοιῶν.

5. Ici καταβάλλομεν biffé.

οὗτος οὖν ὡς ὑμᾶς ἐρχόμενος, συστατικῶν δεῖσθαι ᾤθη
86 ἐπιστολῶν. || Τοῦτο δέ, εἰ καὶ περιττὸν πρὸς τὰ θεῖα σου
σπλάγχνα, ὅμως οὐκ' ἠδυνήθημεν τὸν ἄνδρα ὑπεριδεῖν
20 ἄμοιρον τῶν ὧν ἀπήτη γραμμάτων · ἅπερ οὖν αὐτὸς ἠτή-
σατο, ἡμεῖς ἐδώκαμεν · εἰ δὲ μὴ μάτην, δείξει σου ἡ θεῖα
ψυχὴ. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, δέσποτα καὶ πάτερ.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης, μονηχιῶνος δ' φθι-
νοντος, ἔτει σωτηρίῳ αφπβ'.

25 Ἐλάχιστος ἐν ἱερομονάχαις καὶ πνευματικοῖς Μελέτιος
πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας ὁ Κρήσ ¹.

59

101 bis Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ καρδηνάλῃ Σάν Σεβερήνῳ ¹.

† Καλὸν ἂν εἶη, ὧ θεῖα κεφαλὴ, Προμηθεὺς εἶναι ², εἰ δέ,
ἀλλὰ γοῦν Ἐπιμηθεὺς. Ἐνετύχομεν τῇ νέᾳ ταύτῃ μεθόδῳ
καὶ περιττῇ τοῦ πάσχα, ἣν ὁ ὑψηλὸς θρόνος τῆς Ῥωμαίων
5 ἐκκλησίας ἐξέθηκεν · περὶ ἧς ἡμεῖς κοινολογοῦντες σὺν τῷ
τιμίῳ Ἰωάννῃ τῷ Ἐλιανῷ τῷ ἰησοῦτή καὶ ἀποκλαιόμενοι
τὴν οἶον τινὰ συμφορὰν καὶ ταραχὴν, ἣν ἐνεποίησε τοῖς
κοινοῖς πράγμασιν ἡ τοῦ πασχαλίου μεταβολή, πρὸς δὲ καὶ
10 θεὸς τιμωροὺς ἐπέστησεν · οἵτινες ταυτησί ἐπιλαμβανόμενοι
τῆς προφάσεως ἐπεμβαίνουσιν οἶον ὄλον ἀπολελυκόσι τὸ τῆς
πίστεως μυστήριον, κάκειθεν κλυδονιζόμενοις · ταῦτα οὖν

58. — 1. Au bas de cette page, de l'écriture de Méletius Pigas :
συγγε et au-dessous : λαμπρότερο.

59. — 1. Le cardinal Jules-Antoine Santorio.
2. D'abord προμηθεῖα γενέσθαι τινὰ γενέσθαι.

ἀποκλαυμένος, συμβεβηκέναι ἔφην ἐγὼ διὰ τὸ μὴ πρότερον
πειθοί τινι ἐξερευνησαι τὰς καρδίας ³ πάντων καὶ ⁴ δυοῖν
15 θάτερον ἢ εὐπρόσδεκτον καταστήσαι τὸ πρᾶγμα ἢ ὡς ἀπρό-
σιτον ἀπορρίψαι · οὐδὲν γάρ τι παρηνόχλει τοῖς πράγμασιν
ἂν τοῦ πασχαλίου ἢ ἀνόματος τῶν φωστήρων περιόδου ἐξο-
μαλούντων τῶν ἐμβολισμῶν τὸ πᾶν · εἰ δὲ καὶ τι καταλιπα-
νόντων κατὰ τὴν ἰσημερίαν ἄνισον, Ἑβραίοις φερόντων οὐχ'
20 ἡμῖν τὴν βλάβην, ὡς ἐστὶν ⁵ ἰδεῖν ἐν τῷ τῶν πατέρων
κανόνι τοῦ πασχαλίου · τοῦτο δὲ ἐπειδὴ οὐχ' οὕτως ἐγένετο,
δεύτερος ἂν εἶη ⁶ πλοῦς πάλιν ⁷ ποιήσασθαι ἐς Κωσταντι-
νούπολιν ἀποστείλαντας τινάς · ἐκεῖθεν γὰρ πασῶν ἤρτηται
102 bis τῶν κατ' Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν ἐκκλησιῶν || ὀρθοδόξων τὲ καὶ
25 μὴ, ἢ εὐπέθια · αἵπερ, καίπερ ἐν ἄλλοις διαφέρουσι, συμ-
φωνοῦσιν ἐνί γε τούτῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡ λαμπρὰ ἐκκλησία
Ῥωμαίων ἕως ἄρτι συνεφέρετο.

Ad te autem, potentissime præsul, potissimum hæc
animum scribere induxi, quippe cuius ⁸ sciam om-
30 nium maxime interesse perpendere animo quanti hoc
sit ponderis : nos videlicet qui Christi nomine spiri-
tuque ἐνώσεως præditos esse inter etiam barbaras
nationes præ vobis perimus, nunc eo descendere ut
etiam in re a Patribus nostris plusquam exploratis-
35 sima dissideamus, non sine incommodo, quum posse-
mus ipsorum syderum præeunte motu ac veluti indice
rebus frui tranquilioribus, nec eos inexasperascere qui

3. Ici στῶν biffé.

4. οἶον biffé.

5. εἶδει biffé.

6. Ici πλοῦτος biffé.

7. Au lieu de πάλιν, d'abord αὐτὸ τοῦτο.

8. D'abord cui.

aduersus fidem nostram quæritant occasiones. Neque enim nobis ⁴ unis ascriptus est terrarum orbis, verum
⁴⁰ etiam gentibus ritu moribusque longe a nobis distantibus, imparque est omnium sub aspectu res innouari longo usu confirmatas. Æqui porro bonique consulat humanitas tuæ amplitudinis nostra hæc quibus apud te querimur dissensionum ὕλας in dies magis ingra-
⁴⁵ vescere. Optime valeas in Christo Deo servatore.

MELETIUS ⁵.

60

¹⁰⁵ Francisco de Billerbech ¹ Germano salutem a Deo optimo maximo.

Eo mihi iucundiores fuere litteræ tuæ, Francisce dilectissime, quod secum attulere Chytræi Χρονικῶν
⁵ libellum nobis et exquisitum et expectatum, nec ab re. Utinam et Nicephorum adiunxisses : quod si quodcunque adieceris, non ii sumus quibus sit ἄχαρις ἢ γάρρις quæ sera sit. De Daud Chytræo cui scribis studiosissime allaturum te litteras nostras, ab eoque lit-
¹⁰ teras ad nos impetraturum, tuæ erit humanitatis et illius eruditionis litteras nostras, etiamsi sint ἀποσχεδίαι, dignare responso. Nos id dedimus operam ut virum egregie prædicatum abs te per litteras consalutarem, nullam aliam ob rem quam ob id ipsum.

4. Ici tant biffé. — 5. Les pages 103 bis et 104 bis sont blanches.

60. — 1. Il y a, par erreur, dans l'original : *Bilberbech*. Le voyageur allemand avait dû donner son nom par écrit à Mélétius, et celui-ci avait pris le second *l* pour un *b*.

15 Ego tuæ humanitati gratias ut habeo ingentes, ita velim referre possem. Deus optimus maximus (præcor) suppeditet. Interea bene vale nosque dilige.

E magno Caero ³, 6 kal. aug. anno S. 1582.

61

108 Φιλοθέω τῷ θεοφιλεστάτῳ ἡγουμένῳ τῶν Ἀπεζώνων παρὰ θεοῦ παντοκράτορος ἔλεος καὶ εἰρήνην.

† Καλῶς ἔφη πού τις τῶν ποιητῶν, ὡς ἀργαλέος ὁ Ζεὺς ἀντιφέρεσθαι. Ἐγράψαμεν ἡμεῖς τῇ θείᾳ σου κεφαλῇ ὡς ¹
5 αὐτοσχεδίως (οὕτω γὰρ ἀπήτησεν ἡ ὥρα), σὺ δ' οὐκ ἠρκέ-
στης, ὧ πάντα κἀγαθὲ καὶ καλέ, ὑπερακοντήσαι μου τῶν
γραμμάτων τὸ λειῶν καὶ χαμερπές, τῆς τε λέξεως τὸ αὐτο-
σχεδίον, ἀλλὰ καὶ δέδοικας μήπω μοι σου τὰ γράμματα
φανείη κατωφερῇ ὡς ὑλῶν τυχὸν τὰ βαρύτερα μηδὲν
10 ἔχοντα ἄϋλον καὶ θεωρίας μετάρσιον ² · ἐκεῖ ἐδειλήσας
φόβον οὐ οὐκ ἦν φόβος. Τίς γὰρ ὁ Μελέτιος ἐγώ; Ἀλλὰ σοὶ
κἂν τούτῳ νικᾶν σκοπός, καὶ οὕτω τὰ τῆς νίκης λαμπρότερα
ἀποφέρεσθαι, ὅσονπερ καὶ νικᾶς καὶ μηδαμῶς βούλη φανῆ-
ναι νικῶν. Ἔστω δὲ ταῦτα ἐν παιδιᾷς μέρει · τὰ δὲ τῆς
σπουδῆς τοιαῦτα ³. Οὐ τῶν γραμμάτων ἡ δεινότης ἔχειν
15 πέφυκε τὸ αἰδέσημον τοσοῦτον ὅσον περ ἡ τῶν γραφέντων
διάθεσις καὶ τὸ φιλόστοργον καὶ ἡ τιμὴ · τί δ' ἂν εἴη τῆς
107 πατρικῆς ἀξίας αἰδέσημότερον || καὶ υἱικῆς ἐπιεικείας ἐπι-
μελέστερον, οὕτω δὲ ἐμὲ πρὸς σὲ διακεῖσθαι μάρτυς ἂν εἴης

3. Ici *iulii* biffé.

61. — 1. Ici σὺ δ' οὐκ biffé.

2. D'abord μετέωρον.

3. Ici ὡς biffé.

20 αὐτὸς ὁπότεν τὴν πατρικὴν προσηγορίαν μεταλλάξει με
βιαζομένων τινῶν εἰς τὴν τοῦ δεσπότη οὐκ ἠνεσχόμεν ·
ἐδιετρίβωμεν δὲ τινηκαῦτα ἐν τῷ μετοχίῳ Κρύα (οἶμαι)
Νερά καλουμένῳ, ἀναψύχοντες τὸ τῆς ὥρας θερμόν · δόξει ⁴
δὲ ταῦτα περιεργότερα ἢ προσήκει, ἀλλὰ πῶς μου
25 μηκύνω τὴν ἐπιστολὴν καὶ κατατριφῆσω τῆς ὀμηλίας τῆς
θείας σου ψυχῆς; Μεταξὴ γὰρ γραφόντων ἡμῶν πρὸς τοὺς
φιλτάτους ἢ καὶ τὰ τῶν φιλτάτων ἀναγιγνωσκόντων σύνοδος
τις γύνεται ψυχῶν ἀλλήλαις προσομηλουσῶν, ἀλληλευ-
φραινομένων καὶ ἀλληλευφραινουσῶν. Ταύτη δὲ ὁ κόρος
30 καταλήγει · σύ δε μου, ὦ πάτερ, ὑπερέυχου, καὶ πρόσειπε
μοι τοὺς ἱερωτάτους ἱερομονάχους καὶ μοναχοὺς, καὶ τὴν
ἰσαποστολικὴν τελειότητα τοῦ τιμίου πατρὸς Ἰωάννου ⁵
πρεσβυτέρου τοῦ Κορινθίου τοῦ Κρητός · οὗς ἐγὼ (εἰ θεὸς
νεύσειεν) ὅσον οὐπω αὐτοφείδωμαι · οὐ γὰρ ἐπιμενεῖ μου
35 (φησὶν ὁ θεὸς) τὸ πνεῦμα ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ
εἶναι αὐτοὺς σάρκας. Ἐρρωσθε ἐν κυρίῳ, τιμιώτατοι ⁶.

62

Θρῆνος Μελετίου.

108 ὦ πάτερ ὑψιμέδων, ψυχοσῶε ¹ ἔλπορ ἐμοῖο,
ὄς καὶ δυσμενέων βέλτερον εὐμενέεις ·
καὶ γὰρ οὐκ ἄστοργον ἔχεις χόλον, ὄφρα δὲ σώσης
5 παιδεύεις θνητῶν ἔθνε' ἀμαρτινῶν ·

4. D'abord δόξουσι.

5. Ici τοῦ biffé.

6. La date de cette lettre a été coupée par le relieur.

62. — 1. Il faudrait ψυχοσῶει.

- δηρὸν ἐμοὶ μογέοντι καὶ ἀσχαλόοντι πάρεσσο
ἴλαος, ἀμπαύων δεινὰ δάκρυα γῶν ·
κ' οὔτι γ' ἐγὼ νούσων στυγερῶν σαρκός τ' ὀδυνῶν
ἄμα θανάτοιο οὔδεϊ πείλας ἔχει ·
5 οὔτε πόνων παῦλαν τοι δῆζομαι, ἀλλ' ὑπαλύξαι ²
ἀνδρῶν δυσμενέων τὰς κακομηχανίας,
οἳ σφέτερον πατέρα μιμούμενοι, ἀκάματον πῦρ
πνείουσιν, αἶδαο τρισανηρότερον,
καὶ ῥὰ τηκόμενοι φθόνιοιο κακοῖσι βέλεσσι ³
10 πάντ' ἄψ φύρουσι ψεύδεσιν ἢ δ' ἀπάταις ·
καύτῶν φθεγγομένων, φαίης αἶδαο βαράθρων
ρέυγεσθ' ἰοβόλον ⁴ Κέρβερον, Εὐμενίδας.
Τούτων μ', ὦ πολύαινε πάτερ, δὴ ῥύσιος ἔσσο,
καῦμα ⁵ γὰρ θνητὸς οὐ δύναμ' ἀθάνατον ⁶ ·
15 εἰ δέ γ' ἐμὴν κακίην θυμός, πάτερ, ἐξαναλῶσαι,
ἔστι κέραυνος θεῶ ὄργανον ἀρμόδιον ⁷.

63

- 109 Ἱερεμία, τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινου-
πόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, δεσπότῃ
καὶ πατρὶ θείῳ, πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

† Ἄριστον μὲν ὕδωρ, ἐκεῖνος ἔφη, τὸ εὐχρηστον τοῦ
5 στοιχείου στοχαζόμενος · αἱ πηγαὶ δὲ τοῦ πνεύματος οἶαι ;

2. Le manuscrit de Tubingue donne ὑπαλήξαι.
3. D'abord πάθεισι puis πάθεσαι.
4. Le manuscrit de Tubingue donne ἰοβόλων.
5. D'abord δᾶδα, que conserve le manuscrit de Tubingue.
6. D'abord ainsi conçu : οὐπω γὰρ θνητὸς καῦμα φέρ' ἀθάνατον.
7. Cette pièce se trouve également dans le manuscrit de Tubingue, pages 333-334.

οὐ γὰρ καθαίρουσι σωμάτων, ἀλλὰ ψυχῶν ρύτους · οὐδ' ἀρδεύουσιν ὕλας, ἀλλὰ ψυχὰς ἐκείνων ἀπείρω κρείττους · διὸ καὶ ζῶν ὕδωρ τὸ τοῦ πνεύματος καὶ ἀλόμενον. Ἐκεῖθεν οὖν καὶ αὐτοὶ διηνητελέστες τάδε τὰ νάματα, εἰς ἡμᾶς ἀπο-
 10 δίδομεν, τὰς θαλάσσας τοῦ πνεύματος. Οὐ γὰρ εἰκὴ περιρ-
 ρέουσιν ὑμᾶς, ὧ δέσποτα καὶ πάτερ, οἱ ποταμοί, ἐμφαίνει δὲ τὸ σχῆμα τὸ ἐνυπάρχον τῆς χάριτος. Ἡμᾶς δὲ καὶ ἡ παροιμία παροτρύνει, εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ὕδατα παι-
 δεύουσα τρέχειν. Δεξάσθω τοίνυν ἡ θεῖα σου ψυχὴ, τὸ
 15 μέγα καὶ ἀχρεΐμαστον πέλαγος τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύ-
 ματος, τὰς ἡμῶν ψεκάδας, καὶ βασανισάτω μήπου τίς πω ¹
 πικρίας ἐπεισορὴ παρεισέδου · ἐπιδιορθώσασα δὲ εἴ που τι
 δέη καὶ δοκιμάσασα δὲ ² ἀποδιδότω τῷ κομισαμένῳ · δῶρον
 γὰρ ἐκρίναμεν τόνδε τὸν ³ πόνον πέμψαι τῇ παναρέτῳ Ναβάρ-
 20 ρας βασιλίσση, ὡς ὑπεσχέθημεν. Ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ
 θεῖα σου κεφαλή.

Μεμακτηριῶνος δ' ἐπὶ εἰκάδι φθίνοντος ἔτει σωτηρίῳ
 αφπβ'.

ὁ Μελέτιος ⁴.

64

110 Εὐγενίῳ, τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σινᾶ καὶ Ῥαῖθου,
 παρὰ κυρίου εὖ πράττειν.

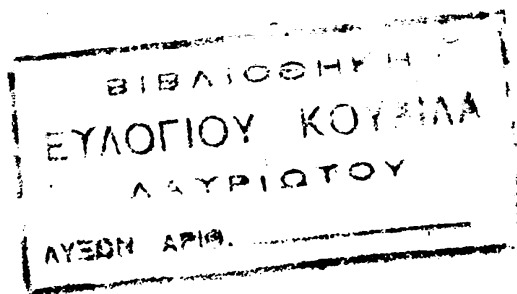
† Ἄνθρακες οἱ θησαυροί, ἀρχαῖα τις ἐστὶ παροιμία, ἐμοί

63. — 1. D'abord λανθανόντως.

2. Ce δὲ est à supprimer. Une correction faite par Mélétius le rend superflu, mais il a oublié de le biffer.

3. D'abord τόνδε ἡμῶν τὸν.

4. On ne voit plus que la partie supérieure des lettres de ces deux mots.

μὲν καὶ λίαν ἀρμόδιος. Ὅθεν γὰρ ὄφειλον φιλεῖσθαι καὶ
5 σφόδρα, οὐκ οἶδα τι καὶ φῶ, ἐρῶ δ' ὡς ἴσως οὐ φιλοῦμαι τὸ
σύνολον · τεκμαίρομαι δὲ ἐξ ὧν καὶ ὑμεῖς οὐ γράφετε, ὧ
ἱεραὶ κεφαλαί. Τῶν θεοβαδίστων δ' οἶμαι εὐμοιρήσαντες
χωρίων καὶ τῆς μωσαϊκῆς ὀπτασίας ἴσως εὐτυχήσατε · διὸ
καὶ πάντων μετέωροι τῶν γιγνήτων δι' οὐδεμιᾶς ἡμᾶς ἄγετε
10 μνήμης, ὧ μακάριοι τῆς θεᾶς καὶ τῆς θεωρίας εὐδαίμονες,
καὶ τοῦτο μόνον ἐπίψογοι ὅτι τῶν φιλτάτων ἀμνημονῆτε .
Ἄλλὰ μὴ τοῦ λοιποῦ, μὴ ἀμνημονῆτε · συγκεράσαντες δὲ
μᾶλλον τῇ ὑπερβολῇ τῶν θεωριῶν τὰς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν
χαμερπόντων φροντίδας, φέρεσθε λοιπὸν ἀσφαλέστατα ·
15 ἔσται γὰρ ὡς ἀντίξουν τῆς ὑμετέρας ὑψώσεως ἢ τῶν καθ'
ἡμᾶς τῶν ὑλοδῶν μέριμνα. Ἐρρωσθε ἐν κυρίῳ, δέσποτα
θεοφιλέστατε καὶ τιμιώτατοι πατέρες.

Ἐξ Αἰγύπτου, μεταγυτνιῶνος ἰσταμένου, ἔτει σωτηρίῳ
αφπβ'.

65

111 Παῦσίῳ¹ τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις σὺν τοῖς λοιποῖς
πατράσι τοῖς Σιναίταις τοῖς τιμιωτάτοις εἰρήνην καὶ ἔλεος
παρὰ κυρίου.

† Ἐπέθεντο ἐπ' ἐμὲ κραταιοί · ἐγὼ δὲ φημί, οὔτε ἡ ἀνο-
5 μία μου, κύριε, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, διὸ καὶ ἀνοίξασα τὸ
στόμα αὐτῆς ἡ ἀδικία ἐψεύσατο ἑαυτῇ πλάνον, καὶ φάγον
καὶ οἰνοπότην ἀναπλάττουσα Μελέτιον. Τί δὲ καὶ ἀντίχριστον
οὐ προστεθήκατε, καὶ τελωνῶν φίλον καὶ ἁμαρτωλῶν; ἵνα
συγκατηγορήσετέ με τῷ ἐμῷ Χριστῷ; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο

65. — 1. Cette lettre est précédée de la note suivante : Ἰππαυχενέ-
στερον γράφομεν οἷς οἶδε θεὸς λόγοις.

10 εἰμί · εἰ δὲ καὶ σαμαρήτην καλέσητε, ἡδέως ἀκούσω, σαμα-
ρήτης οὐκ ὦν, ἀλλ' ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι Χριστῷ ἢ
πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. Τῷ γὰρ πρὸς τὴν
μέλλουσαν ἀφορῶντι μισθαποδοσίαν καὶ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο
κριτήριον ἐναγὲς πρὸς τὰ παρόντα κεχηγνέναι. Ἄλλ' εἶπατε,
15 πατέρες, πῶς ὁ πρὶν διδάσκαλος ἅγιος καὶ φίλος καὶ ἀδελφὸς
νῦν ἐξάπινα κατατοξευμένος ὡς πλάνος, ὡς ἐχθρὸς, ὡς ἀντί-
χριστος καὶ τὰ λοιπὰ; πῶς ἐκνήψατε ἐξαίφνης, κατηγορού-
μενοι φασί, καὶ τίς ὑμῶν κατηγορήσεν; Ἐγραψας φησὶν ὅτι,
οὐδέ μου μοναχέ, μὴ πρόσσεχε καλογεροῖερομονάχοις, δολίοις,
112 20 δαίμοσι, φιλογαστροῖς · ἀλλὰ || τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν εἴρη-
ται τῶν ἡμετέρων, οὐ πρὸς κατηγορίαν Σιναϊτῶν (εἰ νοεῖτε
τὸ ἀπροσδιόριστον) οὔτε πρὸς ἄλλων τινῶν ἰδικῶς · ἀλλὰ
ἀπλῶς κατὰ παντὸς ἀδοκίμου καλογεροῖερομονάχου · οὐς
τινας οὐκ ἔγωγέ φημι ὑμᾶς εἶναι. Εὐψυχοὶ ² γὰρ τὰ τῶν
25 πέλας χριστιανοπρεπῶς ἐπικαλύπτομεν. Εἰ δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ
ἀφ' ἑαυτῶν αὐτοὺς φατέ, ὑμεῖς ἐστὲ ἑαυτῶν κατήγοροι,
οὐχί γε ἐγώ. Καὶ πῶς οὖν ἐμοὶ χολᾶτε; ἀνόσιον μὲν πάν-
τως τὰ τῶν ἄλλων γράμματα σφετερίζεσθαι καὶ τιμωρίας
ἄξιον οὐ σμικρᾶς · τὸ δὲ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκειν τὰ ἀπολύ-
30 τως λεγόμενα καὶ ἀνοήτου ἐστὶ καὶ ἀνοσίου συνειδήσεως.
Αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοὺς, οὐκ ἄλλοι αὐτοὺς ἐλέγχουσιν. Ἄλλ'
ἔλις. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐγκαλεῖτε · ἐπικίνδυνον τοῦτο ὑμῖν
διὰ τὸν ὄχλον · ἐγὼ γὰρ δέδοια οὐδέν, ὦν δὲ εἰμί, του-
τέστιν ἁμαρτωλὸς μὲν, ἀθῶος δὲ ἐν τούτῳ · ὑμῖν δὲ
35 δέος μὴ τι πάθητε τῶν ἀβουλήτων. Ὡς ἀδελφὸς ὑπο-
μνήσκω, μνήσθητε ἡμερῶν ἀρχέων. Ὅμως ἐγὼ ἐπακολου-
θήσω μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας μυσταγωγίας ³ · ἀκο-

2. D'abord εὐψύχως.

3. Il semble qu'il y ait dans l'original μυσταγορίας (sic).

118 λουθήσω δὲ ἵνα ἀποληγήσομαι, || οὐχ' ἵνα κατηγορήσω.

Μίαν γὰρ καὶ μόνην σωτήριον ἐγὼ κατηγορίας ἔγων ὁδόν,
40 τὴν ἐν παρρησίᾳ ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ παθῶν καὶ ἀμαρτω-
λῶν · ἐκεῖ οὐ φεῖδετε βασιλέων ὁ λόγος, οὐχ' ἀρχιερέων ⁴,
πολλοῦ γε δεῖ καλογεροῖερομονάχων, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἑαυ-
τῶν ὄντων καὶ ἡμῶν ἀμαρτωλῶν.

Καὶ κονσόλων μνημονεύετε ; κακεῖ πορευσόμεθα, εἰ δοκεῖ ·
45 καὶ τὸν δεσπότην ἐπικαλεῖσθε ; τοῦτο μὲν καὶ εὐτρεπέστερον,
καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ δικαιοτέρον καὶ ἱκανώτερον · αὐτὸς
γὰρ καὶ μόνος ἐστὶν ὁ δυνάμενος καταψηφίσασθαι τοῦ
πεπλημμεληκότος. Μόνον ἀπόθεσθε μεταξῆ τὸ πάθος καὶ τὸ
σχάνδαλον, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ κρίνατε, μηδὲ φθέγγεσθε εἰς
50 τὸ ὕψος τῆς ἀληθείας ἀδικεῖαν. Ἐγὼ γὰρ ὅστις εἰμί, γνωστός
εἰμί · οὐ γὰρ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη,
καὶ θεῶ δὲ λατρεύω ⁵ (ὡς γε ἐγῶμαι καὶ ὑμεῖς) ζῶντι του-
τέστιν ὀρόντι, κάκουντι, καὶ ἐτοίμως ἔχοντι ὑπερβασίας
ἐκδικῆσαι. Διὸ δὴ οὐδὲ προδίδομι τὸ καλὸν κτῆμα, τὴν ἀγά-
114 53 πην, καὶ τὴν εἰρήνην, ἣν ἀπὸ τοῦ || σωτήρός μου ἐκληρο-
νόμησα ⁶. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐμοὶ συμφράδμονες, εὖ ἔχει ·
εἰ δ' οὐ, ἀλλ' ἐγὼ τὴν εἰρήνην οὐκ ἀποστρέφομαι, εἴκαι
πόρρω που ὑμῶν διέξω · ἵνα μὴ μου τὸ θηλακῆδιον ἐπιθα-
ρύνῃ ὑμῶν ⁷ τῶν σιναιτικῶν ἢ συβαριτικῶν ἐδεσμάτων ⁸,
60 ὧν ἀπειροκάλως κατεγογγύσατε.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμᾶς ὡς ἀποδοκιμάζοντες τῶν ὑμετέρων
ἀποκρίνετε, μάθετε ὡς ἐγὼ χαριζόμενος ὑμῖν ὡς ὑμᾶς
ὠχόμην, εἰδὼς ἄλλως ὡς λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰ-

4. Ici où biffé.

5. Ici ζῶντι biffé.

6. Il y a dans l'original ἐκληρονόμησα (sic).

7. ὑμῶν semble ajouté par une main récente.

8. Ici les mots suivants, biffés : τῶν σιναιτικῶν τῶν.

κοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας ⁹, καὶ γε
65 καὶ αὐτοὶ οὐκ ἀποδοκιμάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἀποδοκιμασθέντες
αὐτοὶ οὐκ ὀφείλετε ἀποδοκιμάσει Μελέτιον. Ἐρρωσθε ἐν
κυρίῳ, τιμιώτατοι.

Μελέτιος, Παύλου τινὸς τέκτονος ἴσως υἱός, πρωτοσύγ-
γελος καὶ ἐπίτροπος τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας.

66

115 Μετὰ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιφορὰς εἰς ἑαυτὸν παραμυθη-
τικόν.

Κεῖνον ἐγὼ μακάρεσ' ἐναλίγκιον ¹ ἄνδρ' ἀγορεύω
ὃς ἀκλόνητον ἐὼν στήθεσι θυμὸν ἔχει,
5 οὐ δεινῶν ζάλαισ' ἐπικαμπέα, οὐ γλυκερέσσι
θώπαις, ἀλλὰ θεῶ ὄμμι' ἀνατεινόμενον ·
τὸν κόσμου σκύλακες, λυσσῶσά τε γαῖα πελώρη
δειμαίνειν πάμπαν, οὐδὲ λύειν πέφυκε ·
τῷδε μετὰ κῆρας χθονίους κλέος ἄμβροτον ἴσχει
10 οἷαπερ ἠελοῖο, ἴσα θεῶ μακάρῳ ².

67

Σιμεῶνι τῷ ἱεροδιακόνῳ ¹ τῷ τιμιωτάτῳ Μελέτιος.

† Λακονίζεις σύ, ὦ καλὴ ἀγαθέ, οὐ μόνον περὶ τὰς συλ-
λαβὰς ὀλίγα γράφων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν περὶ τὸν χρόνον
ἐπιστέλλων ὀλιγάκις, καίπερ εὖ εἰδὼς καὶ ἡμῖν εἶναι σου

9. Ici ἄλλως biffé.

66. — 1. D'abord : ἐγὼν ἔπεισι θεῶ ἱελοῦ.

2. Il y avait d'abord θεῶν μακάρων.

67. — 1. Sans doute Siméon Cabasilas.

⁸ τὰς ἐπιστολάς χαριστάτας, καὶ σοὶ εὐδοκιμήσεως ὕλας · ἀμφοτέρους οὖν ἀδικεῖς · καὶ τοίνυν παῦσαι ἀδικῶν εἰ βούλη εἶναι ὅπερ ἡ Σιμεὼν ὁ χρηστός · ᾧ ἐγὼ βραχὺ συνδιατρέψας πολὺν ἠγάπησα · τὰς γὰρ τῶν δοκίμων ἀνδρῶν φιλίας οὐ χρόνος, ἀλλ' ἦθος εἴωθεν συνιστᾶν. Ἐρρωσο,
¹⁰ τιμιώτατε, καὶ ἡμῶν ὑπερεύχου ἵνα ρυσθῶμεν ἀπὸ χειλέων ἀδικῶν.

Πιανεψιῶνος τρίτη φθίνοντος αφπβ'.

68

¹¹⁶ Ἱερεμία, τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινοπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, πατρὶ καὶ δεσπότῃ θειοτάτῳ, πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

† Ἔστι καὶ τοῦτο τῶν δυσφορωτάτων, καίπερ παλαιάτων τὸ πάθος, δέσποτα καὶ πάτερ, εἶναι τινὰς χριστιανούς μὲν τὴν προσηγορίαν, οὐδὲν δ' ἤττον ἢ χριστιανούς, οἱ πρὸς τῷ ἀπληγηκένοι πρὸς κακίαν, καὶ δεινῶς φέρειν τῶν σφῶν αὐτῶν πονηριῶν τοὺς ἐλέγχους ἤδη καὶ κατὰ τῶν παιδευόντων ἀνθίστανται ὁμοιότροπα τῷ ἀρχεκάκῳ ἀλάστορι · μώλωπες γὰρ καὶ σφίσι οἱ ἔλεγχοι. Τοιοῦτοί τινες εὐρίσκονται καὶ παρ' ἡμῶν οὐχ' ὀλίγοι · καὶ τοὺς μὲν ἱκανῶς στηλητεύει πού τις τῶν δυττικῶν, *bonis λέγων nullos esse meliorem, malis nullos peiorem*, τουτέστιν ὅτι τῶν ἀγαθῶν οὐδένας βελτίονες, τῶν δὲ κακῶν χειρόνες οὐδένας ¹.
¹⁵ Καθάπτεται δὲ τῶν ψευδομοναχοῖερομονάχων. Καὶ μάρτυς ὁ θεὸς ὅτι τὰ πλεῖστα καὶ χαλεπώτατα ἡ ἐκκλησία καὶ πάσχει καὶ πέπονθεν ἀεὶ ὑπὸ τῶν ἐθελόντων ἐν στολαῖς

πραγμάτων κεναῖς περιπατεῖν, σεμνυνομένων φιλοῖς τισιν
ὀνόμασι καὶ κατακαλυπτόντων αἴσχη αἴσχηστα τοῖς δυστί-
20 νοις ῥάκεσι, δι' ὧν τριπλέστερον βλασφημεῖται ἐν ἔθνεσι
θεός, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ τούτοις κωφευόντων τῶν τῆς ἐκκλη-
σίας οἰακοφόρων. Καὶ τούτων δὴ πέρι εἴ τις ὑπομνήσαιτό
σου τὴν θεῖαν κεφαλὴν, μεγάλας ἔχω ἐλπίδας ὅτι τεύξοιτο
θεραπείας τὸ κακόν.

25 Πρόκειται δέ μοι νῦν Διακός τις ² Ῥοδίτης (οὕτως ὀνο-
μάζεται ὁ ³ ἀνὴρ, καὶ ῥόδου καὶ διακόνου πλείστον ὅσον
ἀπέχων · Ἰουδαν γὰρ τις φαίη ἀληθέστερον, καὶ βάτον
κατάστικτον ἀκανθῶν) · ὃν ἐπειδὴ ἀφωρίσαμεν ὡς διάβολον,
τουτέστιν ἀβάνην, καὶ δημόσιον τοκοδότην καὶ τοκοθέτην καὶ
30 τοκοπράκτορα, συνώμοσε τῷ ἡμετέρῳ ἐφημερίῳ Ἀλεξαν-
δρείας (ὃν καὶ αὐτὸν ἐπὶ πλείσταις ἐνουθετίσαμεν παρανο-
μίαις, ὧν μία ἐστὶν ὅτι ἀνδρὸς τινος ζῶντος τὴν γυναῖκα,
διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖνον ἐν τριήρεσιν αἰχμάλωτον, ὑπέζευξεν
ἀνδρὶ ἐτέρῳ) · τούτῳ οὖν συνώμοσε κατ' ἐμοῦ φέρειν πρὸς
35 τὴν θεῖαν σου κεφαλὴν κατηγορίαν ψευδῆ, ματαίαν, αἰω-
λον, ἀνεμόλιον · εἰ γὰρ ἦν μοι διὰ γνώμης κοινωνεῖν αἰρε-
τικοῖς, οὐκ ἂν ἔφυγα καὶ γονεῖς καὶ γῆν πάτριαν · οὕτω
117 λέγω τὰ λοιπά. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ⁴ ... || ἐπειράθη ὡς πλάνον
ἐμέ, ὡς ἀμαρτωλόν, ὡς στασίαρχον τῇ ἐξωτερικῇ παρα-
40 δοῦσα αὐθεντίᾳ ἀποσκορακίσαι, νῦν ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικά
μετατίθησι τὴν ἴσην ὀρμὴν, καὶ Μελέτιον μελετᾷ αἰρέσεως
κατηγορεῖν, ἐκείνων μάλιστα καθ' ὧν πλείστα καὶ εἰρήκα-
μεν καὶ συνεγράψαμεν, καὶ πάλιν ἐροῦμεν ξὺν θεῷ. Τούτων
ἐγὼ τὰ φρυάγματα τίθημι μηδέν. Καὶ ταῦτα δὴ φημί &

2. Ici le gomme biffé.

3. Nous maintenons ó bien qu'il soit biffé dans l'original.

4. Ici une ligne a été coupée par le relieur.

45 φημί ⁵, οὐ προασφαλιζόμενος τὰς θείας σου ἀκοάς, ἵνα μὴ
μηδὲν καθ' ἡμῶν ἀνεξετάστως δέξαιεν · τοῦτο γὰρ οὐ δέος
παθεῖν θεοφορουμένους ἀρχιερεῖς ἐπ' ἀνδράσι, καὶ διδα-
σκουσι, καὶ ⁶ νεμομένοις ἐπὶ μάρτυρι θεῶ καὶ ἀνθρώποις ·
ἀλλ' ἵνα καὶ ἡ θεῖα σου ψυχὴ κατὰ τῶν τοιούτων λοιμώ-
50 νων κινήθῃ, θεοπρεπῶς ὀργιζομένη τῇ μοχθηρίᾳ, καὶ
ἀποσκολοπίζουσα διὰ γραμμάτων τὰς συκοφάντους καὶ κακο-
μηχάνους βουλάς καὶ πᾶσαν σκανδαλομύτην ὄρμην τῶν
συγγεόντων τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον. Οὐ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπο-
κλαιόμεθα, μάρτυς ὁ θεός · ἀλλ' ὅτι κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ
55 θεοῦ ὀρκομότισαν οἱ τάλανες, οὐδ' ἡμῶν αὐτῶν φειδόμενοι.
Τούτους οὖν ἐπισημηνάτω ἡ θεῖα σου κεφαλὴ διὰ δριμυτέ-
ρων γραμμάτων, καὶ καταστορεσάτω τὸν σάλον τῆς Ἀλε-
ξανδρέων ἐκκλησίας. Ἡμῖν μὲν γὰρ ράδιον βουλομένοις τὰς
πάντων διαδράσαι διαβολὰς καὶ κακομηχανίας, ἀναχωροῦσι
60 τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐρήμους ἀσπαζομένοις, τὸ τῶν σπου-
δέων καταθύμιον. Εἴθε δὲ νεύσειε ἡ θεῖα σου κεφαλὴ ·
ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι μὴ λιποτακτοῦντας τὴν ἐκκλησίαν κατα-
λιπεῖν · ἀξύμφορον δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἤδη κεκμικυῖα καὶ ἐπι-
δομένη ἀντιπελαργούντων. Ἐρρώσθω ἡ θεῖα σου κεφαλὴ
65 ἐν κυρίῳ, δέσποτα καὶ πάτερ, ὀρθοδοξίας ἡ κορυφή.

Ἐλαφοιβολιῶνος ἐσχάτη, σωτηρίῳ ἔτει ἀφπβ'.

ὁ Μελέτιος.

5. Ici οὐχ ἀσφαλ. biffé.

6. Ici δια.. biffé.

69

118 Σιμεῶνι τῷ ἱεροδιακόνῳ ¹ τῷ λογιωτάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ
εὖ πράττειν.

† Χαρὰν ἤγημαι ἂν μεγίστην συκοφαντούμενος καὶ πει-
ραζόμενος· συνάγουσι γὰρ αἱ θλίψεις πρὸς θεόν, ἔφη Ὀρι-
5 γένης, ὁ τ' ἄλλα τάλας. Φλέγει δέ μου τὴν καρδίαν τῶν
ὀμαιμόνων ἢ μοχθηρία, ἄλλοις μὲν διὰ τῆς σφῶν αὐτῶν
κακίας προξενούντων γέρα, ἑαυτοῖς δ' ὄλεθρον. Ἀνταγω-
νιστέον δέ ² ὅμως πρὸς τὴν κακίαν· νέμεται γὰρ αἰεὶ τὸ
πέλας, ἂν ἀδείας τύχη. Ἐγὼ τοίνυν πολλὰ πέπονθα, ὧ
10 φιλότης, διὰ τὸ μὴ ξυμφέρεσθαι ταῖς τῶν ὁμοσγήμων
παραφοραῖς, καὶ διὰ τὸ ἀναφανδὸν κυρήττειν τὴν ἀλήθειαν
τοῦ εὐαγγελίου, οὐκ ἀνέλεγκτον παρατρέχειν τὴν πονηρίαν
τῶν ³ βουλομένων εἶναι τί μηδὲν ὄντες, καὶ πρὸς τὸ φῶς
(τκότος ὄντες) χαλεπαινόντων τοῦτο μοι τὰ συκοφαντιῶν
15 κύματα κατεγείρει καὶ ἐπανίστησιν διαβολῶν καταιγίδας ⁴,
ὅσα ἢ ποιῶμεν ἢ λέγομεν νέον αἰεὶ ἔχθρας ὑπέκαυμα προσ-
λαμβάνον. Ὅμως φέρει γενναίως Μελέτιος ὁ σὸς πᾶν
ὑλαγμα ὕλας (ἴνα, ξὺν θεῷ) γᾶς

ἀναδύς ἄλματι κούφῳ
ἔχνος εἰς θεὸν τιταίνῃ.

20

Πάντων δὲ τούτων τὰς δίκας ἐγὼ θεῷ ἀνατίθημι, αὐτῷ γὰρ
ἢ ἐκδίκησις· τὰς δὲ μεταξὺ ἐν σφίσι αὐτοῖς πανουργίας

69. — 1. Sans doute Siméon Cabasilas.

2. Ici ὡθήην biffé.

3. Ici τινῶν οἱ biffés.

4. Ici τῶν biffé.

κολαστέον ῥήθην καὶ εἰρκτέον, ἵνα μὴ ὡς γάγγραινα δια-
νέμωσι τὸ πᾶν . Γράφω τοίνυν τῷ παναγιωτάτῳ οἴκου-
25 μενικῷ ἵνα διὰ ἀφοριστικῶν γραμμάτων καθάφηται τῶν
πονηρῶν τῶν τὴν ἐκκλησίαν ταραττόντων. Ἡμέτερον δ'
ἦν τοῦτο ποιῆσαι, οἵτινες τῆς ἐκκλησίας τῆς καθ' ἡμᾶς
προκαθεζόμεθα ⁵, καὶ δὴ καὶ πεποιήκαμεν · ἐκ περιουσίας
δεόμεθα ξυνασπισμοῦ, διὸ δὴ καὶ σου τὴν φιλοκαγαθίαν
30 παρακαλῶ συναγωνισθῆναι μοι, ὥστε διὰ τοιῶνδε γραμ-
μάτων καταστέλωμεν τὰς θρασύτητας τῶν διαβόλων. Εἰ δὲ
ἀλλὰ γοῦν ἀπολυτικόν τι γράμμα ἀπαιτησάτω μοι ὥστε
ἐξεῖναι ὄπηπερ ὀδηγήσει θεὸς ἀναχωρῆσαι μετὰ ἀδίας τῆς
ἱεροπραξίας ἀπάσης καὶ τοῦ κυρήγματος · ὁ γὰρ ἡμέτερος
35 δεσπότης οὐκ' ἀνέχεται με τῶν τῆδε ἀπᾶραι · ἐγὼ δὲ οὐκ
ἀνέχομαι οὐδόλως συναβλίζεσθαι τοῖς ἰοδόλοις. Θάτερον
οὖν ἢ τὸ ἐκάτερον ποίησον, παρακαλῶ · οἶδα δυνάμενον
πολλά · πολὺ δὲ πλ. ⁶.

[1582.]

70

119

Γαβριὴλ τῷ πανιερωτάτῳ Φιλαδελφίας
ἐν κυρίῳ πανυπερτίμῳ.

† Μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας καὶ ἀγάπης ἀσπαζό-
μεθά σου τὴν ἱεράν κεφαλήν, καθικετεύοντες τὸν κύριον
5 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μακροημερεύουσιν καὶ εὐημερεύου-
σαν διατηρεῖν εἰς ὠφέλειαν κοινήν τε πάντων ἀνθρώπων,
ἰδίως δὲ τῶν τὰ αὐτὰ συμπρεσθευόντων · ἔχουσι γὰρ πάντι

5. Ici *à* biffé.

6. Le reste a été enlevé par le couteau du relieur.

ἐνδεῶς τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἦκεν ἡμῖν ὁ τιμιώτατος κῦρ Ἀβδελ-
 μεσία (Χριστόδουλον φαίης ἂν κυρίως, ὁ δὲ καὶ Χριστοφόρος
 10 παρ' οἷς διατρίβει λέλεκται), φέρων τι γραμμάτιον τοῦ
 παναγιωτάτου θεουπόλεως τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας Ἰωα-
 κείμ· δι' οὗ ὡς οἰκεῖος ποιμὴν τῇ ἑαυτοῦ προμηθούμενος
 ἐπαρχία ὁ πατριάρχης κεκώλυκεν αὐτὸν μὴ ἐκτελέσαι ὧν
 ἤρξατο γάμων, ἤρξατο δὲ διὰ ψηλοῦ λογοθεσίου· ὁ δὲ
 15 ἐπιθυμῶν βεβαιωθῆναι καὶ εἰς ἀληθείας ἐλθεῖν ἐπίγνωσιν εἰ
 τὸ κώλυμα νόμημον εἶη καὶ ἄθεσμος ὁ γάμος, προσῆλθε καὶ
 ἡμῖν ὡς ἐπιτρόποις τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας Σιλ-
 βέστρου, συμπαρόντος τινηκαῦτα καὶ τοῦ παναγιωτάτου
 Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, ὃς καὶ αὐτὸς ἀναγνοὺς τὸ γράμμα
 20 καὶ δοκιμάσας τὴν κώλυσιν, σύμφηφος γενόμενος τῷ ῥηθέντι
 παναγιωτάτῳ θεουπόλεως, ὑπεσχέθη δι' αὐτοχείρου γράμ-
 ματος ἐκδῶναι τὴν ψῆφον, ὃ καὶ πεποίηκεν. Αἰτούμενος οὖν
 καὶ παρ' ἡμῶν ὁ προλεχθεὶς κῦρ Ἀβδελμεσία πρὸς τὴν σὴν
 πανιέρωτητα γράμμα, ἀκήκοεν ὅτι παρὰ ἀρχιερεῦσι συνετω-
 25 τάτοις καὶ τοῦ νόμου ἐμπειροτάτοις, πρὸς δὲ καὶ φόβῳ θεοῦ
 κεκοσμημένοις, οἷαν εἶναι δισχειριζόμεθα τὴν θείαν σου
 κεφαλὴν, πᾶσα παραίνεσις περιττὴ καὶ μαρτηρία, ὅπου γε
 120 τὸ πρᾶγμα αὐτεξέλεγκτον ὑπάρχει· || οὐ γὰρ τῇ κωλύσει
 ἀπλῶς τοῦ παναγιωτάτου Ἰωακείμ κεκώλυται, ἀλλὰ πατέ-
 30 ρων νομοθεσία καὶ ἔθει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· παρ' ἧ
 οὐ μόνον ὁ πέμπτος βαθμὸς τῶν ἐξ αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὁ
 ἕκτος καὶ ἑβδόμος ἄθεσμός ἐστιν· ὡσπερ δὴ πάντως καὶ ἡ
 ἱερά σου κεφαλὴ ἀρρηδῆλως ψηφιεῖ ἔστ' ἂν τοὺς βαθμοὺς
 ἐξετάσῃ. Ὅμως γε μὴν συγκατιῶντες τῇ τοῦ ἀδελφοῦ
 35 ἀσθενείᾳ, παρέχομεν τοδὶ τὸ γράμμα, συνηγοροῦντες μὲν
 νομοθεσίᾳ πατέρων, συνομογνωμονοῦντες δὲ καὶ τοῖς εἰρη-
 μένοις ἀρχιερεῦσι κωλύουσι τὴν συνοικέσιον ταυτηνὴν
 πράξιν. Παρακαλοῦμεν δὲ καὶ σοῦ τὴν ἱεράν κεφαλὴν διὰ

προμηθίας ἄγειν τὸν λεγόμενον κῦρ Ἀδελμεσία, ὥστε
40 ὀρθόδοξον ὄντα ὀρθόδοξῳ συναφθῆναι γυναικί · πάντως δὲ
μελέσεται τῇ θεῖᾳ σου ¹ ψυχῇ τῶν πατρῶων, ἂν μὴ αὐτὸς
καταραθυμήσῃ. Ἐρρώστῳ ἐν κυρίῳ ἡ μακαρία σου ψυχῆ.
[1583.]

71

Σιλβέστρῳ τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ δεσπότῃ
πάσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

121 † Ἀλλὰ καὶ σου τὴν θεῖαν κεφαλὴν ἔδει μνησθῆναι ὅτι
τῷ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας θρόνῳ κεκλήρωσαι, καὶ
5 οὐχ' οὕτως ἡδέως τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιχωριάζειν καὶ ἐπὶ
πράγμασι τοῖς δυναμένοις, καὶ ὑπὸ μοναχῶν ἢ ¹ ἱερομονά-
χων ὑπηρετῆσθαι · οὕτως σοι προσδιαλέγεται ἡ ἐκκλησία
σου. Εἰπάτω γάρ, φασίν, πῶς ἀποκριθήσεται τῷ θεῷ τοσάκις
τὸν ἴδιον θρόνον καταλιπῶν; καὶ αὐτὸς μὲν οἶεται εὐλόγους
10 ἔχειν καὶ ῥάστας ἀπολογίας, ἃς οὐκ οἶδεν ² εἰ δοκιμάσειε
θεός, ὃς (οἶδαμεν) διὰ Παύλου προσέταξεν ἐν ᾧ ἕκαστος
ἐκκλίθῃ ἐν τούτῳ μενέτω ³. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐφυλάξω σὺ
τοῦτο, δέσποτα, βοᾶ σου ἡ ἐκκλησία (οὐ γὰρ ἔγωγε ἀπ'
ἐμαυτοῦ λαλῶ), ἵνα ὅσον τάχος ἐπιστρέψῃς, στενοχωρου-
15 μένη γὰρ μυρίαὶ ὄσαις ἀνάγκαις δεῖται τοῦ προστατεύοντος.
Καὶ Ῥωμαῖοι οὖν (οὕτω καλεῖτε) καὶ Ἄραβες καὶ ἄπαξ
ἄπαντες παρακαλοῦσιν ἵνα σου τὸν ἴδιον θρόνον ἐπισέψῃς ⁴

70. — 1. Ici κεφαλῆ biffé.

71. — 1. Ici καὶ biffé.

2. D'abord οἶδας.

3. Ici νῦν δὲ biffé.

4. Il faut sans doute lire ἐπιστρέψῃς.

πρὶν τὸν βίον καταλιπεῖν · πλήρης γὰρ ὢν ἡμερῶν καὶ
ἀσθεनिῶν, ὅσαι ἡμέραι πιστεύειν ὀφείλεις προσπελάζειν σοι
20 τὸ τέλος · κἄν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας καταλάβῃ, καὶ σεαυτὸν
ἀπώλεσας καὶ τὴν ἐκκλησίαν ταράττεις . Αἰδέσθητι οὖν τὴν
πάγκληρον ψῆφον τὴν καλουμένην σε εἰς τὰ ἴδια · καὶ διὰ
122 τῆς || μου τῆς φωνῆς τὴν ἐκκλησίαν πᾶσαν πίστευσον
καταβοῶσαν, καὶ μὴ σοῦ τὸ γῆρας περίπαρε πλάναις, μηδὲ
25 ἡμᾶς ἄπαντας ὀδύναις · μὴ σῶ τραχίλῳ περίπλεκε ἀμαρτίας
ἀλλοτρίας, μηδὲ σπεῦδε πάλιν ἐκεῖνα συνάγειν ὅθεν καὶ ταῖς
ἐκκλησίαις σου ὄλεθρος καὶ καταστροφή, σαύτῳ δὲ ἐλεεινὸν
ἐπέπεσεν ἄλγος.

Ἐπὶ τούτῳ πέμπομεν⁵ τὸν ἅγιον γέροντα κῦρ Ἰωακείμ,
30 ἵνα καὶ οὓς ἀπαιτεῖς ὀρισμοὺς φέρῃ, καὶ σαύτὸν πρὸς ἡμᾶς .

Ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ θεῖα σου ψυχὴ.

Βοηδρομιῶνος τρίτῃ ἐπὶ δέκα ἀφ᾽ ἡμέρας ἔτει σωτηρίῳ.

72

Ἱερεμῖα, τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινο-
πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, πατρὶ καὶ δεσπότη θειο-
τάτῳ, πᾶσαν ἐν κυρίῳ ὑπακοήν.

† Μεγάλαις ἀνάγκαις πιεζόμενοι, οἷσις εἰκὸς περιπί-
5 πτειν τοὺς παῖδας τῶν πατέρων ἀπορφανισθέντας, προστρέ-
χομέν σοι, δέσποτα, τῷ κοινῷ πατρὶ καὶ δεσπότη, δίκαια
καὶ ὅσια καὶ ράστα ζητοῦντες . Ἔστι δὲ τοῦτο, ἵνα ἡμῖν τὸν
ἡμέτερον ἀρχιερέα ἀποδόσης πρὸς σε διατρίβοντα . Εἰ γὰρ
τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας χάριν ἀποδημεῖ, ἐχέτω τὸ κράτος
10 ὅτι οὖν ὁ νόμος ὑπαγορεύει · εἰ δὲ τοῦ μικροῦ τοῦδε ποιμ-

5. D'abord στέλλομεν.

128 νίου ὑπερορῶν, ἧ πρὸς τὴν στενοχωρίαν τοῦ || θρόνου καὶ
τὰς τῶν ἐρίφων μοχθηρίας ἀπειπῶν ἀηδῶς ἔχει, μνησθῆ-
· ναι χρὴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀραμένου μὲν τὸν σταυρὸν καὶ
τοὺς οἰκείους ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένου. Ὀφείλομεν γὰρ
15 ταῖς ἀλγηδόσι τῆς ἐκκλησίας ἠδῆως ἐμφιλοχωρεῖν, μὴ ὡς
τινες Κυριναῖοι ἀγκαροφοροῦντες τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου
ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς ἄλλο τι ἐπτοημένους εἰδέναι δεῖ ὡς πρὸς
ἡρεμοῦντας καὶ φιλησύχους θεὸς ἐπιβλέπει · οὕτω γὰρ
γέγραπται. Ἄτοπον οὖν κομιδῇ περισπᾶσθαι περὶ πολλὴν
20 διακονίαν, ὃ δὴ καὶ ὁ σωτὴρ ἀπαγορεύει τοὺς ὀφείλοντας
τροφαῖς ἐπαρκεῖσθαι καὶ σκεπάζμασιν. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ ἀλλό-
τρια περιεργάζεσθαι εὐαγές, οὓς χρεὸν τῶν ἰδίων προνοεῖν,
μὴ καταλιπόντας (ὡς τινες μισθοτοί) τὸ ποίμνιον διασπᾶ-
σθαι, φοβεῖσθαι δὲ τὸν λέγοντα: τὰ πρόβατά μου διεσπάρησαν
25 διὰ τὸ μὴ ἔχειν ποιμένας. Τίς οὖν τῶν σεμνηνομένων ἐπὶ τῇ
ἐπιγνώσει τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, τοῦ ἐκφέροντος (ὡς γέγρα-
πται) τὴν κτίσιν αὐτοῦ κατ' ἀριθμὸν, τολμήσειεν ἀτακτεῖν;
μάλιστα γε βοῶντος τοῦ πνεύματος στέλλεσθαι ἡμᾶς
ἀπὸ παντὸς ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παρά-
30 ὄψιν; ἔστι δ' αὕτη · ἐν ᾧ ἕκαστος ἐκλίθη, ἐν τούτῳ καὶ
μενέτω.

Ἄλλὰ με καὶ πόθος καὶ πόνος καὶ αἰ τοῦ πλήθους βοαὶ
καὶ δὴ καὶ ζῆλος τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ προσώτερον κατήγαγεν
ἴσως τοῦ δέοντος. Σὺ τοίνυν, δέσποτα (παρακαλοῦμεν) τὸν
124 35 ἡμέτερον || ἀρχιερέα ἀπόδος, μὴ συγχωρῶν ἀλλαχόσε
πορεύεσθαι. Καὶ νόμοι γὰρ ἀπαγορεύουσι τὰς ἐπὶ τὰς ἀλλο-
τρίας ἐπαρχίας πλάνας, καὶ τὴν τοῦ ἰδίου θρόνου κολάζουσιν
ἀμέλειαν · ἡμᾶς δὲ καὶ ἡ παγχάλεπος ἀσέβεια κατεπέγει
τὸν ποιμένα ἐξαιτεῖν τὸν ἡμέτερον, οὐκ ἀνεχόμενοι, ἀλλ'
40 οὐδὲ ὑπὸ τῶν δεινῶν συγχωρούμενοι ἀνέχεσθαι τὸν ἐφ'
ἡμῖν χειρωτονημένον, ἄλλοις τοῖς μὴ ἀνήκουσιν ἐπισκο-

πεῖν. Αἰσχυρόμεθα δὲ κάκεινον ἀκούειν ἐπ' ¹ ἀρχιερεῦσιν,
 ὅπερ ἐπὶ τοῖς ἀστατοῦσι τῶν μοναχῶν εἰρηκέ που τις τῶν
 δυτικῶν οὐκ ἀμούσως, εἶναι nusquam fixos, nusquam
 45 missos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Σοῦ δὲ
 τὴν θεῖαν κεφαλὴν θεὸς σκέποιτο εἰς ἀμμήτους ² αἰῶνας.
 ἀμήν.

Βοηδρομιῶνος τρίτῃ ἐπίδεκα ἔτει σωτηρίῳ ἀφπγ'.

Δοῦλος καὶ υἱὸς ἐν κυρίῳ ἐλάχιστος ἐν πνευματικοῖς
 50 Μελέτιος πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας.

73

125 Εἰς τὸν ἐμὸν πατέρα ἐπιτάφιον ἐξ Αἰγύπτου.

Ὅσα πολυτλήτου γενέταο, τίμβε, καλύπτεις ·

ψυχὴ γὰρ δαπέδου ἔμμορ' ἀκηράτιο.

Αὐτὰρ ἐγὼ κείνης τ' ἄπο, σεῖο τέ · τάδ' ἐπιπέμπω

ἄσματ' ἐπιταφίοις ραινόμενα δάκρυσι ·

σπονδὰς ἀρμοδίους θνατοῖσι τέ, ἡδ' ἀθανάτοις ·

ἀλλὰ γε χ' ἡμετέρης λείψανον εὐσεβίης.

74

Γαβριὴλ τῷ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφίας.

† Ἔσχε μὲν ἡμᾶς, καὶ πρὴν γε τὰς μοναχικὰς διατριβὰς
 ἀσπάσασθαι, καὶ δέος καὶ θόρυβος, πῆ μὲν τῆ τῶν κακῶν
 παρουσίᾳ κατατριχομένους, πῆ δὲ προσδοχομένων δεινῶν
 5 ὑφορωμένους τὸ ἄχθος · οὐδὲν δ' ἤττον καί, μετὰ τὰς ἐρη-

72. — 1. D'abord ἐπὶ τοῖς.

2. Il faut sans doute lire ἀμετρήτους.

μικὰς διαίτας, αὐτοῖς πάλιν καὶ σφοδροτέροις τοῖς δειμασι
δειματούμεθα · ἀχθοφόροι, νῆ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, ἀντι-
ῥαχοφόρων κατεστάθημεν, ποικίλαις προσπαλαίοντες τηκε-
δόσι ταῖς ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν, ταῖς ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας
10 καμάτων, ταῖς ἐκ τῆς τῶν ὀμαιμόνων φροντίδος, ξενίας
126 ἀνάγκαις, ἀσεβῶν ἀνθρώπων || ἐπιφοραῖς, μοναχῶν ἐμβρον-
τίτων κακομηχανῖαις ἀγριώτεραις ἢ καταιγῖσι δαιμόνων
βαλλόμενοι · οἷς καὶ πᾶσιν ὁμοῦ καὶ χωρὶς ἐκάστοις καὶ τὸ
ζῆν αὐτὸ ἀφαιρούμεθα · ἀδυνατοῦσι δ' ὁμως καὶ τῆς θείας
15 σου κεφαλῆς τὴν μνήμην τὴν ἀκριβὴν καὶ εἰλικρινὴν παρα-
σαλεύσαι. Καὶ δὴ πολυσυλλάβαις ταῖς δε ταῖς λέξεσι ἐξε-
τιώμεθα μὴ δύνασθαι διὰ πλειόνων ἀσπάσασθαι σου τὴν
ιεράν κεφαλὴν καὶ εὐχαριστῆσαι τοῦ πεμφθέντος Θεοδωρί-
του χάριν. Δέξεται δὲ πάντως σου ἡ καλοκαγαθία ταῦτα
20 ἡμῶν τὰ γράμματα καὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης μνημόσυνα
καὶ ὑπομιμνίσκοντά σου τὴν ἱεράν ψυχὴν μὴ Μελετίου ἐπι-
λαθέσθαι ποτέ. Ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ θεῖα σου ψυχὴ, δέ-
σποτα πανυπέρτιμε.

Ἐξ Αἰγύπτου, σκιοφοριῶνος γ', ἔτει σωτηρίῳ αψγ'.

25

ὡς υἱὸς ἐν κυρίῳ ὁ Μελέτιος.

74 bis

Nous croyons devoir insérer ici la lettre de Martin Crusius à Mélétius Pigas, dont nous donnons la réponse sous le n° 75. Cette missive du professeur allemand a été publiée par lui dans un livre fort rare, son *Æthiopicæ Heliodori historixæ epitome* (Francfort-sur-Main, 1584, in-8°), pp. 376 et suivantes, avec la réponse de Mélétius, mais le texte de celle-ci est beaucoup plus court dans l'imprimé que dans la minute. Crusius a-t-il retouché ou abrégé l'original, comme il l'a fait plus d'une fois pour les lettres de ses

correspondants insérées dans sa *Turcogræcia*? La chose n'a rien d'impossible, mais il serait téméraire de l'affirmer d'une façon catégorique.

Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ κυρίῳ Μελετίῳ Κρητί,
'Αλεξανδρείας τῆς μεγάλης πρωτοσυγγέλῳ, ὑγιῶς μετ'
αἰδοῦς δοθείη.

D. Meletio Cretensi, Alexandriae Ægypti protosyngelo.

5 Κυρίῳ Μελετίῳ Κρητί, ἱερομονάχῳ καὶ πρωτοσυγγέλῳ
'Αλεξανδρείας τῆς μεγάλης, ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ χαίρειν.

Χαῖρε, Μελείτι' ἐμῷ περὶ κῆρι φιλούμενε θυμῷ,
'Ιησοῦς δοίη σοι ὄσα φρεσὶ σῆσι μενοιῶς.

Ταῦτά μοι πρὸς τὴν εὐσέθειάν σου πεφροιμιάσθω μετὰ
10 χαρᾶς γράφοντι τὴν ἐπιστολὴν τήνδε.

Μαιμῶσι δ' ἔνερθε πόδες καὶ χεῖρες ὑπερθεν,

ὀμηρικῶς εἰπεῖν. Διὰ τί; ἐγνώρισε γάρ μοι τὰ κατὰ σὲ ὁ
καλὸς ἡμῶν Σολομὼν ὁ Σιωπικὸς τῇ δεκάτῃ τοῦ νοεμβρίου
μηνοῦ τοῦ ἀφπᾶ ἔτους ὑγιῶς δεῦρο ἀπονοστήσας καὶ τὴν
15 φιλογερμανίαν σου καὶ τὸ σοφὸν καὶ ἄπερ εἰς αὐτοῦ βίβλον
ἐνεγεγράφεις διηγησάμενός τε καὶ δείξας· εἶτα δὲ νεωστὶ
ᾧδε γενόμενος γενναῖος ἀνὴρ καὶ μακροαπόδημος Ῥομπέρ-
τος ὁ Λέντλος¹ (καὶ αὐτὸς πάλαι ὥσπερ καὶ ὁ κύριος Σιω-

74 bis. — 1. Rupertus Lentulus de Dorndorff avait visité Mélétius Pigas, alors encore protosyncelle. « Commendabat mihi, dit Crusius (*Turcogræcia*, p. 234), Meletium, patriarchæ alexandrini πρωτοσύγκελλον, virum perdoctum, perhumanum, religionis studiosum, εἶναι μελανοπώγωνα καὶ τὴν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος μακρότερόν μου. Habere domi suæ circiter quinque calogeros; se cum ipso cibum cepisse et bene tractatum esse. »

πικὸς ἐμοὶ ἀναξίῳ μαθητεύσας) δαψιλῶς τὰς ἀρετὰς σου καὶ
20 τὸ φιλόθεον ἐνεκωμίασε. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ κλεινὸς τῆς
Ῥοστοχίας διδάσκαλος, ὁ κύριος Δαβίδης Χυτραῖος, τὴν
ἐπιστολὴν ἦν αὐτῷ διὰ τοῦ γενναίου Φραγκίσκου Βελλερ-
βέκκου πέρυσι προσέπεμψας, ἔναγχος πρὸς με ἀπέστειλε
διὰ σχεδὸν ῥ' ἑκατῶν γερμανικῶν, ἤγουν ἡμερῶν περίπου
25 ἰδ' εὐσταλεῖ ὁδίτῃ ὁδοῦ². Καὶ νῦν τὸ τῆς τιμίας χειρὸς σου
αὐτόγραφον ἔχω παρ' ἐμαυτῷ ἕως ἂν τῷ αἰδεσίμῳ Δαβίδῃ
ἀποπέμψω, ἀσφαλῶς γραμματοκομιστοῦ ἐπιτυχῶν. Προ-
χθὲς δ' αὐτὸ πολλοῖς τῶν παρ' ἡμῖν ἐνδόξοις ἀνδράσιν ἐπε-
δειξάμεν καὶ μεθ' ἡδονῆς ἐθεάσαντο. Ἦμεν γὰρ ὑπὸ τοῦ
30 λαμπροτάτου ἡμῶν Οὐίτεβεργικοῦ ἄρχοντος τοῦ φιλοχρί-
στου δουκὸς Λουδοβίκου εἰς ἄριστον συγκεκλημένοι, ἐν τρισὶ
τραπέζαις ἀνὰ ἐννέα καθήμενοι, πάντες ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ
ταύτῃ τῆς Λαμπρότητος αὐτοῦ ὁ μὲν τὰ θεολογικά, ὁ δὲ τὰ
νομικά, ὁ δὲ τὰ ἱατρικά, ὁ δὲ τὰ φιλοσοφικά καὶ γλώττας
35 διδάσκοντες, ὅτε οὐ μόνον ἐδέσματα καὶ οἶνοι εἰς πλῆθος
καὶ τέρψιν, ἀλλὰ καὶ μουσικὴ συμφωνία διὰ τε ἀνθρωπί-
νης φωνῆς καὶ ἀρμονικῶν κρουσμάτων ἡδίστη · οὕτως ἄρα
πανημέριοι σχεδόν (μετὰ θείων λόγων ἐν τῷ ἱερῷ ἀκρόα-
σιν) σωφρόνως καὶ νηφαλίως, ὡς φίλα τέχνα ἐνώπιον τοῦ
40 οὐρανοῦ πατρὸς, ἐτερπόμεθα · ἐν ἄλλαις πολλαῖς τραπέζαις
νεανίσκων περὶ ῥξ' καθεσθέντων, οὓς ὁ ἐπιφανέστατος κύριος
ἡμῶν διηνεκῶς περὶ τὰ θεῖα σπουδάζοντας τρέφει · ἐξ οὗ
συλλόγου ἐκάστοτε πολλαχόσε εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν καὶ
τηλόσε ἄλλοσε ἐκκλησιῶν εἰλικρινεῖς προστάται καὶ διά-
45 κωνοὶ πέμπονται · ἄλλων ἐκάστοτε νέων εἰς τὸ σεμνεῖον
τοῦτο ἀντικαθισταμένων. Ὅσακις ἐγὼ τότε ἠύχόμην παρεῖ-
ναι τὸν τίμιον Μελέτιον, οὗ τὴν ἐπιστολὴν, ὡς εἴρηκα, τότε

2. C'est la lettre publiée ci-dessus sous le n° 57.

ἐδείκνυον τοῖς φίλοις. Διὰ ταυτασί δὴ τὰς αἰτίας, αἰδεσιμώ-
 τατε κύριε, κατετόλμησα τοῦ ἐπιστέλλειν τῇ ὁσιότητί σου,
 50 καίπερ αὐτῇ ἄγνωστος ὢν. Φιλέλλην γὰρ ἔγωγε, εἶπερ τις
 ἄλλος · ὥσπερ πολλὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ
 πατριαρχεῖον, ὑπ' ἐμοῦ ἐν σχεδὸν δέκα ἔτεσι τοῖς ἔγγιστα
 γραφέντα μαρτυρήσειεν ἄν. Οἶδε δ' ὁ τίμιός μου κύριος
 Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς.

55 Ἐπειδὴ δὲ φῆς ἐν τῷ πρὸς Χυτραῖον γράμματι ἐγχειρί-
 διον χριστιανισμοῦ περὶ παρὰ σου ἐκμεμελετῆσθαι, ὅπερ
 οὐκ εἰς μακρὰν πρὸς ἐκεῖνον ἤξειν · διὰ τοῦτο, ἐκεῖνό τε
 ἰδεῖν ποθοῦμεν · ἐν τε τῷ παρόντι πέμπω ἐγὼ σοι καὶ τὴν
 τοῦ παρ' ἡμῶν κυρίου Ἰακώβου Ἐερβράνδου ἐπιτομὴν θεο-
 60 λογίας μόναις ταῖς προφητικαῖς τε καὶ ἀποστολικάις γραφαῖς
 ἐπικοδομημένην, ἣτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν ἀναντίρρητος
 οὔσα, διὰ τὸν ἐπὶ μόνῳ τῷ Χριστῷ θεμέλιον. Ἀνάγνωθι,
 κύριε, καὶ οὐχ ἅπαξ μόνον οὐδὲ παρέργως, ἀλλὰ δις καὶ
 πλεονάκις μετὰ σπουδῆς · καὶ τί σοι περὶ αὐτῆς δοκεῖ, ἐμοὶ
 65 γράφειν ἀξίωσον · ναὶ μὴν καὶ ἄλλοις φιλαληθέσιν ἀνδράσι
 καὶ αὐτῷ δὴ τῷ ἁγίῳ κυρίῳ πατριάρχῃ ὑμῶν καὶ οἷς ἂν
 βούλῃ, κοίνωσαι. Εἶθε πλείω ἂν ἰσότυπα πέμψαι ἐδυνήθην,
 ἔπεμψα ἂν προθύμως. Μὴ παράχρημα τὴν βίβλον εἶ τι
 ἴσως οὐκ ἀρέσει σοι ἀπόρριπτε, ἀλλὰ μετ' ἐπικλήσεως τοῦ
 70 ἁγίου πνεύματος μεταχειριζόμενος αὐτήν, πάνυ τὸν νοῦν
 πρόσεχε. Ἐπέρριψα καὶ ἄλλα φιλολογήματα, ἃ τε ἀκορέ-
 στως ἔχων τῆς ἐλλάδος φωνῆς, μικρά · ἃ πρὸς χερσὶν ἐτύγ-
 χανεν ἐν τῷ παρόντι ὄντα, ἐκ πολλῶν ὀλίγα. Ταῦτα δὴ
 πάντα μετ' εὐνοίας δέχεσθαι ἢ σου ὁσιότης καταξιοίη,
 75 κάμοι ἀνταποστέλλειν ὡς ἂν δυνηθῇ τάχιστα.

Ἔρχονται ἐνίοτε δεῦρο ἄνδρες Ἕλληνες λύτρα πρὸς
 Τούρκους ζητοῦντες, καὶ ποιοῦμεν φιλοξένως αὐτοὺς τὰ
 δυνατά · καὶ μαθάνω παρ' αὐτῶν τὴν ὑμετέραν κοινήν

γλώσσαν ὡς ἂν δυνηθῶ. Ἐπέστειλά σοι καὶ πέρυσι καὶ τῷ
80 καλῷ ἐν Κρήτῃ Μορτζήνῳ, πέμψας εἰς Ἐνετίας τὰ γράμ-
ματα πρὸς τὸν Φιλαδελφείας Γαβριήλ, ὥστε καὶ σὺ δι'
αὐτοῦ ἢ καὶ διὰ τοῦ ἐν τῇ Κωνσταντίνου κυρίου Θεοδοσίου,
ἢ ὅπως ἂν βέλτιον εἰδῆς, τὰ σὰ πρὸς ἡμᾶς πέμπειν δυνηθήσῃ.

Ἀσπάζομαί σου τὴν τιμιότητα ὑπὲρ τοῦ κυρίου Σολο-
85 μῶντος, δυσὶ μιλιαρίοις ἀφ' ἡμῶν ἐκκλησιαστοῦ ὄντος, καὶ
ὑπὲρ τοῦ κυρίου Στεφάνου Γερλαχίου, πολὺ τῇ Κωνσταν-
τίνου ἐνδιατρίψαντος, καὶ νῦν ὧδε τὰ θεολογικά, ἐν τε ναῶ
καὶ ἐν ἀκαδημίᾳ, διδάσκοντος · ὡς μέλις παύομαί σοι φθεγ-
γόμενος · ὁ κύριος Ἰησοῦς μετὰ σοῦ διὰ παντός.

90 Ἐν Τυβίγγῃ, τῇ ἰγ' ἀπριλίου, ἔτει τῆς θεοπαρθενογονίας
αφπγ'. Copiosas a te expecto.

Μαρτίνος ὁ Κρούσιος,
ἐκατέρας γλώττης ἐν τῇ Τυβιγγίδι ἀκαδημία διδάσκαλος.

75

127 Μαρτίνῳ τῷ Χρουσίῳ, τῆς ἐν Τυβίγγῃ τῆς Γερμανίας ἀκα-
δημίας γλώσσης ἐκατέρας διδασκάλῳ τιμιωτάτῳ, ἔλεος
καὶ εἰρήνην παρὰ Χριστοῦ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆ-
ρος ἡμῶν ὁ Μελέτιος.

5 Καὶ σὺ γε, μουσοτρεφές, χαίροις μοι, Χρούσιε χρυσέ,
ἀγλαὸς εὐκλεέως Γερμανίης στέφανος.

† Ἀρξασθαι ¹ γὰρ οὐκ ἄμουσον τὰς ἐπιστολάς ἐκεῖθεν
ᾔθεν καὐτὸς ² ἤρξω, αὐτῷ σοι κἂν τούτῳ χαριζόμενος. Καὶ
θαυμαστὸν οὐδὲν tuo nos indulgere genio · ἐπεὶ περ
10 πάντα ὄρω σε πειρώμενον εὐχαριν γενέσθαι οὐ μόνοις

75. — 1. D'abord ἀρξασθαι. — 2. D'abord καὐτῷ.

ἡμῖν ³, ἀλλὰ καὶ Ἑλλησιν ἅπασιν. Ἄλλ' Ἑλληνες μὲν ἀγορευέτωσαν πῶς ἀγέραςτος μὴν εἶη ὁ φιλέλλην Μαρτίνος, ἀλλὰ καὶ ἰσῶς καὶ γέρας ⁴ ἔδωκαν καὶ ἀπερείσια ἅποινα τριπλῆ τετραπλῆ τ' ἀποτίσαντες. Τί δὲ τουτί; ἀδύ γὰρ καὶ
15 τυ συρίσδες ⁵,

καὶ σου ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέει αὐδή ·

ἐλληνικά σοι ταῦτα τὰ δῶρα παρ' Ἑλλησιν. Ἐγὼ δέ τί σοι ἀνταποδώσω; τίνα σοι χάριν ἀντικαταθήσομαι; τῷ γε οὕτωςι περιεργοδέστερον ἐξιχνιάσαντι τὰ κατ' ἐμέ, ἐξευρηκότι τὲ
20 καὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ προσκτησαμένῳ; ὡς ἡδύς συ, ὡς φιλάν-
128 θρωπος, ὡς ἄπλαστόν σου τὸ ⁶ τοῦ ἤθους, || εἶ γε τῆς ψυχῆς εἰκόνες οἱ λόγοι καὶ τῶν λόγων τὰ γράμματα. Σκόπει δέ μοι ταῦθ' οὕτως.

Ἐγράψαμεν ἡμεῖς πρὸς Χυτραῖον τὸν τιμιώτατον · ἀπέ-
25 στείλειν ἐκεῖνος πρὸς τὴν σὴν φιλοκαγαθίαν ταμὰ γράμματα, ἀνέγνως ⁷, ἠσπάσω, κατέσχες. Ἄριστον ἦν παρὰ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ δουκὶ Λοδοβίκῳ (οὐπὲρ' ἐγὼ ⁸ τὸ μεγαλοφυὲς καὶ βασιλικώτατον τῆς ἐλευθερίας ὑπεράγαμαι), καὶ τοσόσδε ὁ τῶν τραπεζῶν, τοσόσδε ὁ τῶν συνανακειμένων ἀριθμὸς
30 (ὅ μοι γέ τι ἀναγωγικώτερον ὑπήχει · τῷ γὰρ τριττῷ τῶν ἐννέα τί ἂν ἄλλον δύναιτο δηλοῦν ἢ ταγματὰ τινα ἰσαγγελα ἐμμούσων συμποσίων μακρῷ τοῦ πλατωνικοῦ ⁹ ἀνωτέρων, οἷα δὴ τῷ τῆς τριάδος μυστηρίῳ σεμνηνομένων;) τοιοῖδέ τινες οἱ δαιτίμονες οὕτωςι πως εὐφραινόμενοι, σωφρόνως
35 δὴ πάντως, καὶ σοι γε μετὰ χείρας Μελετίου γράμματα, τοιαύτη καὶ τηλικαύτη εὐφροσύνη ὡς ἡδύ τι ἐπιτρογάλιον ·

3. Ici καὶ biffé. — 4. Ici καὶ γέρας εδ. biffés. — 5. Ici καὶ σοῦ biffés. — 6. Ici ἠθ biffé. — 7. Ici κατέσχες, ἠδέσθης, ἦσθης biffés. — 8. Ici τὴν biffé. — 9. D'abord τῶν πλατωνικῶν.

τίνες αὐται αἱ φιλίας καὶ χάριτος καταβολαί; Ἐξεγένετο
καὶ Μελετίῳ διὰ σοῦ παρεῖναι ἐν Γερμανίᾳ σοφοῖς ἀνδράσιν
ἐν ἀρχόντων μεγάρους, καὶ παρῆν γε umbra Μελετίου,
40 ἡμῶν πόρρω που μεταξῆ βαρβάρων ἀθέων καὶ ἡμιβεβα-
ρωμένων χριστιανῶν διαγόντων, θλιβομένων, στενοχωρου-
μένων καὶ ὄλην τὴν ἡμέραν θανατουμένων τοῦ εὐαγγελίου
ἕνεκα τῆς χάριτος. Τέρψιν δ' ὅμως τινὰ ἐνεποιήσω ¹⁰ διηγού-
μενος ¹¹· καὐτὸς γὰρ εὐεπιθόλως ἐξεικονίσω τῇ ἀναγραφῇ τὸ
45 μουσικὸν θέατρον, καὶ ἡμῶν ὁ νοῦς δεινὸς ἀνατυπώσασθαι
129 ὧν ποτὲ ἐπειράθη et quorum pars magna fuit. || Τούτων
δὲ ἐν ἀνθρώποις θυμηδέστερον οὐδέν, ἐπιλαμπούσης καὶ
τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀγάπης. Εἶτα τί; ἐντεῦθεν (ἔφης) τετόλ-
μηκα ἐπιστεῖλαι· καὶ τοῦτο χάρις ἐμοί. Τίνες γὰρ ἡμεῖς
50 ὥστε σε τόλμαν καλεῖν τὴν ἐπὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς γράφειν
ὀρμὴν; Προσέθηκας δὲ τῇ ἐπιστολῇ τὸ τῆς θεολογίας com-
pendium, ἐπάξιον δῶρον καὶ κατάλληλον φιλίας εὐσεβῶν
ἀνδρῶν καὶ τῆς πρὸς τὴν σὴν εὐμάθειαν ἀγάπης θέλγιτρον
τὲ καὶ δέλεαρ. Φιλοτιμούμενος γὰρ τὸ λατινικὸν ἐκδοῦναι,
55 ἀφθεντικῶς ἐξέδωκας, ὅσον τις εὐφορὸς ἀγρὸς καλὰ λαβῶν
σπέρματα καὶ καλείστους ¹² ἐκφέρων καρπούς, καὶ εὐειδέ-
στερον καὶ ἀφειδέστερον ὑπερεκβλύζουσι τὰ ἑλληνικὰ
νάματα ἐκεῖνας ¹³ αὐτὰς ἀντεπιδεικνύμενα τὰς ἐννοίας.
Ζητεῖς δὲ καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ψῆφον ἐπὶ τῷ χρήματι καὶ
60 ζητεῖς ἀκριβῶς καὶ ἀκριβῆ ¹⁴. Πόθεν ἡμεῖς ἐξισχύσομεν
περὶ τηλικούτων ἐξενεγκεῖν ψῆφον ἀκριβῆ, νέοι βουλευταὶ
(οὔπω γὰρ τὸ τρίτον καὶ τριακοστὸν διήνυται τῆς ἡλικίας

10. Ici τῷ biffé. — 11. Ici ce passage biffé : οὐκ ἀσιδέες γὰρ οὐδ' ἀήθεις καὶ κρουσμάτων καὶ μουσικῶν, καὶ σοφοῖς καὶ μεγάλοις ἀνδράσιν ὁμιληκότες ὧν οὐδέν. — 12. Ici ἐκφε. biffé. — 13. D'abord τὰς. — 14. Ici cette phrase biffée : καὶ πόθεν σαοὺλ ἐν προφήταις; καὶ.

ἔτος ¹⁵) ἐν ἀρειοπάγῳ τοῖς πρεσβητέροις ¹⁶ συναρίθμιοι; μά-
λιστά γε μυρίαὶ ὅσαι ἀναγκῶν ἐπιφοραῖς βαλλόμενοι, ὅλη
65 μόνοι ἐκκλησίᾳ ἐν μέσοις ἀσεβέσι διακονοῦντες καὶ λειτουρ-
γοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, κακεῖθεν ἀνακοπτόμενοι ὥστε μὴ
δύνασθαι ἐπεξεργασμένως διεξελθεῖν τὸ σύγγραμμα, ὃ σὺ μὲ
καὶ μεθ' ὄρκου ἀπαιτεῖς. Ἦκουσι δ' ἡμῖν πρό γε οὐ πολλοῦ καὶ
αἱ Καλθίνου Εἰσαγωγαί, αἱ τῶν Λακταντίου τοῦ Φιρμιανοῦ
70 καὶ Ἰσοεπεῖς καὶ ἐφάμιλαι, ὅσον οὐπω ἐκ Φραγγίας φθάσασαι
διὰ τοῦ λαμπροτάτου Γιεζέρου ¹⁷, ἃς καὶ αὐτὰς καὶ μέγα
γλιχόμενος οὐπω ¹⁸ ἐδυνήθη ἀναγνῶναι εἰ μὴ ἐπιπολαίως·
πλὴν ἄγαμαι ¹⁹ καὶ Καλθῖνον δεινὸν ὄντα καὶ Ἑρβάνδρον ²⁰
180 εὐμέθοδον, ἵνα σοι τι ²¹ || περὶ ²² τοῦ ζητουμένου ἐξείπω.
75 Ὅμως ²³ γε πῶς ἔχομεν περὶ τῶν τῆς θεολογίας δογμάτων
καὶ περὶ τῶν ζητημάτων, ἃ τὴν ἐκκλησίαν ἤδη διῆλε;
λέγειν οὐκ εὐχαιρον. Γνωριεῖ δὲ ἡμῶν τοῦ γχειρίδιον ²⁴ ποτέ·
ἐλληνικῆς γὰρ παιδίας καὶ λατινικῆς, Γραικῶν τε καὶ
80 Ῥωμαϊκῶν δογμάτων πείραν ἐσχηκότες καὶ δι' ἡμῶν αὐτῶν
τῶν παρ' ἑκατέρους διδασκάλων αὐτακούειν εὐμοιρίσαντες
(θεοῦ φιλανθρωπία καὶ χάριτι), βραδίως ²⁵ εὐστοχῆσαι τῆς
ἀληθείας ἐλπίζομεν. Ὅσον δ' ἔξεστι τεκμαίρεσθαι ἐκ τῶν
ὑμετέρων καὶ ὑμῖν αὐτοῖς οὐκ ἀδοκίμους φανεῖναι τὰς ἡμε-
τέρας φωνάς, ἐγῶμαι οὐχ' ἄλλοις τισιν ἐρειρισμένας δύνα-
85 μεσι παρὰ τὰς ἐμφερομένας ἐν εὐαγγελικοῖς, ἀποστολικοῖς
καὶ προφητικοῖς γράμμασιν. Ἔστι δὲ τις ἐν ὑμῖν ζῆλος

15. Cette précieuse parenthèse, qui nous donne l'âge de Mélétius Pigas, est écrite dans la marge gauche. — 16. D'abord πρέσβεσι. — 17. Gisieri, consul de France à Alexandrie. — 18. Ici οὐ δ' ἀναγνῶναι biffés. — 19. D'abord τέρπει δέ με. — 20. D'abord ἐρβάρδ et un ν au-dessus du ρ. Il s'agit de Heerbrand. Il faudrait Ἑερβράνδον. — 21. Ici χαρίζομενος biffé. — 22. Ici un ζ biffé. — 23. D'abord πλὴν. — 24. Ici ἐστ' ὁπότε biffés. — 25. Ici ἐξεγένετο biffé et βραδίως au-dessus.

ὑπέρζηλος ἀλλ' εὐμήχανον τὸ πρᾶγμα εἰς θεραπείαν. Ἐγὼ
σοι καὶ τοῦτο προσθήσω · μικρὸν γὰρ τι ²⁶ καὶ σε ὑπομνήσω,
καὶ τὸν καλὸν ²⁷ Ἑρβάνδρον μέγα τι. Collegium ego non
⁹⁰ redderem συνέδριον · παρ' ἡμῖν γὰρ ἡ λέξις οὐκ' εὐκλεῆς
ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς · δδ' σοι τοῦτο καὶ ὁ μελωδὸς Δαμα-
σκηνὸς δεικνύουσι συνεδρίῳ προσθέντες τὸ ματαιότητος.
Οἶδα μικροφύχου καὶ λίαν κακοστομάχου ἢ ἀηδεία. Ἑρ-
βάνδρου δὲ χαλεπώτατον τὸ ἀστόχημα, οἰομένου ταυτὸν
⁹⁵ εἶναι δι' υἱοῦ καὶ ἐξ υἱοῦ, ὃν τρόπον Λατίνοι φασί.
Ταῦτα δὲ ἐκ διαμέτρου διαφέρει ²⁸ · ἕξεις δὲ τούτων μικράν
τινα αὐγὴν ἐκ τῶν πρὸς Θεόδωρον τὸν Βεζή γραμμάτων,
¹⁸¹ & καὶ τῇ ὑμετέρῃ || καλοκαγαθία πέμπω · ἔστειλα δ' ²⁹ ἄν
καὶ τινα λατινικά & πρὸς τινα Μάννην ἀνταγωνιζόμενος
¹⁰⁰ ἔγραψα, ἐν οἷς διεξοδικώτερον τὸ ζήτημα ἐκλιμίζεται, εἰ
μὴ σοὶ μὲν ἦν ῥάδιον ἀπὸ τοῦ σοφοῦ Θεοδώρου αἰτῆσαι ³⁰,
καὶ ἡμεῖς μὴ ἠποροῦμεν ³¹ εὐκαιρίας θεὸς οἶδε καὶ ἐπ' ἀλη-
θείας ³², τρίτην ταύτην ἄγομεν ἡμέραν ἀφ' οὗ τὰ σὰ τάδε
ἔδεξάμεθα γράμματα, τὰ γὰρ πέρυσιν οὗτ' εἶδαμεν οὔτε ἀκη-
¹⁰⁵ κόαμεν · καὶ δὴ καὶ λειψάνοις δεινῆς τινος ὀφθαλμίας
προσπαλέομεν οὕτως ³³, ἡμῖν ἀθροαὶ αἱ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν
κολάσεις, οὕτως ἐπιμελῶς παιδεύων παιδεύει ἡμᾶς ὁ κύριος,
εἶθε μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακρίνειε. Mirabere, certo scio,

26. Ici Mélétius avait commencé une phrase qu'il a ensuite biffée et qui était ainsi conçue : Ἐπειδὴ δὲ ὁ γυρεὸς σὺ τοὺς νέους ἡμᾶς (ἀκμῆν γὰρ τρίτον διανύομεν καὶ τριακοστὸν ἔτος) περισπουδάστως ἐρωτᾶς τὴν ἡμῶν γνώμην. Cette phrase est précédée de quelques mots également biffés, où je distingue seulement : κατάγε ἐμεῖ.... σοὶ δὲ ἐγ. et qui ont été remplacés par la phrase Ἐγὼ, etc. — 27. Ici εεσαν biffé. — 28. D'abord διαφέρουσιν. — 29. D'abord δὲ. — 30. D'abord αἰτήσασθαι. — 31. D'abord δὲ ἠποροῦμεν, et avant ceci ἀποροῦμεν δὲ. — 32. D'abord καὶ νῆ τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ. — 33. D'abord, ce semble, προσπαλέομεν.

qui fiat ut ita carptim hinc inde de rebus nostris, ves-
110 tris, alienis scribamus ; atqui hoc quicquid sit si per
sese non fit manifestum, nobis minime per tempo-
rum angustias apperire licet. Habebis (id quod vehe-
menter postulas) quædam de nostris opusculis quæ
præ manibus fuere. Si quæ desideras aut etiam (quod
115 ais) optas, non erit molestum mittere, quum primum
cui tuto dari possint nactus fuero : scribere enim
perituras literas, perditum est otij.

Carmina tua et epithalamium pellegi ³⁴. Deus tibi
bene faxit, qui cum nostris Nazianzenis, Synesijs
120 poëticaris cum pietate potius quam fabulose cum
Homero et cæteris, quibus nisi quid fabulæ intersit,
seu cum bella canunt, sive cum epithalamia, infec-
tum est negotium et arridet res Aristoteli. Nostra
carmina, licet longiori post tractu, iisdem vestigijs
125. insistunt. Perspicies. Utinam animo tuo faciant
satis.

Πρόσειπέ μοι τοὺς πρὸς ὑμᾶς μεγαλοπρεπεστάτους ἄρχον-
τας καὶ πάντας ὅσους τρέφει τὰ γράμματα. Ἐρρώσθω σου ἡ
μακαρία ψυχὴ ³⁵....

132 130 Quod scribis te nostra vulgari lingua oblectari, non
leve est ³⁶ argumentum tui græcarum rerum amoris.
Qua in re si ³⁷ intelligis tua studia posse per nos iuvari,

34. Ici cette phrase biffée : pietatem christianam redolent magis quam poetice. Mélétius ne savait pas mentir ; mais, craignant sans doute de froisser Crusius, il a opéré cette suppression. — 35. Le couteau du relieur a fait disparaître le reste. On voit à peine le mot μακαρία, et le mot ψυχὴ n'est rétabli que grâce à l'imprimé, car on n'en voit plus que le haut de la haste du ψ et de l'accent grave de η. — 36. Ici hoc biffé. — 37. D'abord quod si.

est mihi ad manus Περίοδος εὐαγγελική ³⁸, id est ἐπι-
τομαὶ euangelicæ quas excerpere ³⁹ maiores nostri,
quas recitarent per totum annum singulis omni-
¹³⁵ busque diebus dominicis populo. Eæ sunt mihi per
biennium recitatæ et interpretatæ populo populariter
(ut potuit ab homine perexilis et doctrinæ et ingenii
feri melius : secundo anno libuit scriptis consignare).
Hæ ⁴⁰ si videntur posse honeste dicari magnanimo
¹⁴⁰ atque inuictissimo Ludouico, cui ego ⁴¹ maxime me
sentio plurimum debere, siquidem tantum operæ et
impensæ impendit studijs, tu scribe ⁴², ego mittam.
Neque aurum petimus, neque thus, tantum gratificari
cupimus tanto viro et aliquorum studia iuuare, tum
¹⁴⁵ etiam pietatem intelligentium idioma illud. Quæ res
si typis excudatur, perspicere potes ⁴³ an sit futura
operæ pretium.

Ἐξ Αἰγύπτου, ὀκτωβρίῳ ἰδ', ἔτει αφπγ', κοσμογεν.
ζιβ' ⁴⁴.

38. Cet ouvrage est encore inédit. Notre Bibliothèque nationale en possède un bel exemplaire manuscrit, sous le n° 1254 (olim 2418-2-) de l'ancien fonds grec. C'est un volume petit in-folio de 127 feuillets sur papier. On trouve en tête une médiocre pièce de vers latins à la louange de Mélétius Pigas et une lettre de celui-ci à Jean Simontas. Toutefois, nous devons faire observer que l'on y rencontre des sermons d'une date postérieure à celle de la présente lettre à Martin Crusius. — 39. Ici *patres* biffé. — 40. Il y a peut-être *Eæ*, on ne distingue plus nettement la première lettre. — 41. Ici *certo certius* biffés. — 42. Ici *et* biffé. — 43. D'abord *potest*. — 44. Toute cette date grecque est empruntée au texte imprimé.

76

183 Τῷ σοφωτάτῳ Μαργουνίῳ ἔλεος παρὰ Χριστοῦ θεοῦ
καὶ σωτῆρος ἡμῶν.

† Ἦν μὲν, ἦν Μαργούνιος ὅτ' ἦν βιοτὸς ὁ βίος, καὶ ἔσται
πάντως ὅτ' ἔσται ἀβίотος, ἐκάτερον καὶ τῶν πραγμάτων καὶ
5 τῆς γραφῆς μαρτυρούσης · ἀλλὰ καὶ ὁ μεταξὺ βιοτεύομεν,
καὶ βιοτόν ἐστι καὶ ἀβίотον, ἐν ᾧ ἀνένδοτόν ἐστι (φησὶν ὁ
σωτῆρ) μὴ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα · ἄλλως δὲ καὶ τοῖς ἄκροις τὸ
μέσον πέφυκε κάταυλον. Ἔδει οὖν καὶ σὲ τὴν φύσιν οὐκ
ἀγνοοῦντα τῆς φύσεως, πρὸς δὲ καὶ φοιτόντα εὐαγγελίῳ, ἧ
10 μὴ, ἧ μὴ πάνυ γοῦν ξενίζεσθαι εἴ τι συνέβη τῶν ὅσα μὴ
ὑπάρχει ἀξύμβαντα, καὶ τῶν ἃ προεῖπεν ὁ σωτῆρ, κοῦ τοῦτο
δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὶν γενέσθαι, ὃ δὴ καὶ γέγονε κατὰ σου
σκαιώρημα, τούτου μὴ ἀπροειδῆ ὑπάρξαι · ἧ γὰρ οὐκ ἔτρω-
σεν ὅλως ἧ κουφότερον ἔτρωσεν ἄν. Δεῖ γὰρ πάντας ἡμᾶς
15 καὶ προειδέναί καὶ προμελετᾶν εἰσεληλυθότας δουλεύειν τῷ
κυρίῳ (ὡς γέγραπται) ἀγῶνας καὶ σκάμματα · καὶ ἐτοιμάζειν
ἑαυτοὺς πόνους καὶ ἰδρόσιν ἀραμένους μάλιστα τὸν τοῦ σω-
τῆρος σταυρόν. Ἐπειδὴ δὲ σε συνετάραξεν ἡ συκοφαντία,
φέρει φέρωμεν, Μαργούνιε, μετριώτερον · καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ
20 σωτῆρ τοιούτου τινος ποτηρίου οὐκ ἄγευστος καὶ οἱ τοῦ
σωτῆρος μαθηταί, καὶ ὅσοι τούτοις ἔπεσθαι ἠγωνίσθησαν.
Δεῦρο δὲ καὶ εὖρωμεν περὶ ὧν γράφεις πῶς διαθῶμεν. Ἐμοὶ
τοίνυν ἄμφω σου τὰ γράμμα[τα] ¹ μνηνύουσιν ὡς βουλη-
θέντος σου εὐρεῖν τινὰ παραμυθίαν τοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως
25 τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόγματος, καὶ ἐπίστειλαντος περὶ τού-
του πρὸς τὸν σερενίσσιμον πρίγγιπον · ταυτησί τῆς προφά-

76. — 1. Il y a γράμμα dans l'original.

σεως εὐλημμένος ὁ Φιλαδελφίας κατεβόμβησε σου ὅτι τοὺς
Ῥωμαίους (οὕτω γὰρ καλοῦσιν ἡμᾶς οἱ ἡμέτεροι) ἠθέλησας
ἐνώσαι Λατίνοις · καὶ ἡ φήμη εἰς ὕψος ἀρθεῖσα (ὃ δὴ καὶ
30 εἴωθεν) ἐκεῖθεν Ἐνετίηθεν καὶ Κρήτην ἐκλόνησεν, ἐκμαί-
184 νουσα κατὰ σου τὸ γένος ἅπαν. Ὅθεν ὀδύρη || καὶ φθόνον
ἀρᾶσαι, καὶ ψευδαρχιερέων καταμέμφη, παρ' αὐτῶν αὐτὸς
πεπονθῶς συκοφαντούμενος, ὃ γε ἐγὼ παρὰ ψευδομονα-
χοῖερομονάχων. Ἐντεῦθεν κρίσιν καλεῖς, συγκροτεῖς κριτή-
35 ριον εἰς τὸν οἰκουμένικόν θρόνον, μουνιχιῶνος ἀρχομένου
πλεῦσαι ἐγνωκώς, καὶ ἡμᾶς ἐξαιρέτους τῶν λοιπῶν ἐξε-
ταστὰς τῶν κατὰ σε πάντων καὶ ἰδίως τοῦ ἐν χερσίν ἐγκλή-
ματος (φεῦ οὐκ οἶδα) ἐκζητεῖς καὶ παρακαλεῖς ἵνα καλούμε-
νοι προθύμως πηρῶμεν · ἐν τούτοις σοὶ τὰ τῆς τραγωδίας ·
40 ἔνεκεν τούτων πηγαὶ δακρῦων καὶ στεναγμῶν νέφη. Ἐγὼ δὲ
πρῶτα μὲν λέγω ὅτι τὸν Φιλαδελφίας πανιερώτατον μητρο-
πολίτην κατὰ Μαργουνίου γεγονέναι συκοφάντην ἐν μοίρα
τίθημι τῶν ἀδυνάτων · ἄλλους ἐγῶμαι ὑπὸ πρωσοπέῳ τῷ
Φιλαδελφίας τὴν σκευὴν μηχανίσαντας · ἔπειτα ὅτι εἰ καὶ
45 ἀνικάνως ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τιληκούτων πραγμάτων ψηφί-
ζειν, ὅμως παρεσόμεθα ὀλοφύχως εἰς ὁδὸν Χριστοῦ καὶ εἰς
ἀληθείας φανέρωσιν, καὶ τοσοῦτω προθυμώτερον παρεσό-
μεθα, ὅσον ὀρῶμεν εὐαριθμώτερον τὸν σύλλογον παρ' ἡμῖν
τῶν δυναμένων περὶ θεολογίας δογμάτων διακρίνειν · ἵνα μὴ
50 ἡ τῆς ὀρθοδοξίας ἀλήθεια ἀδικιθῆ · καὶ ταῦτα μὲν εἰ δεήσῃ ·
οὐ γὰρ ξυνορῶ ἀνάγκην ἐπικειμένην σοὶ συγκροτῆσαι κριτή-
ριον, ἵνα κριθῆς (ὡς ἔφης), ὅτι τὸ λεγόμενον κατὰ σου συκο-
φαντία καὶ μόνον ἐστίν. Εἰπέ γάρ μοι τίς σε ἀνάγει; εἰ μὲν
ἡ ἐκκλησία καλεῖ, πάρεσον · εἰ δὲ συκοφάντας καὶ φθονερούς
55 βούλη ἀνατρέψαι, δι' ὧν λέγεις καὶ γράφεις καὶ πράττεις
γνησιέστερον καὶ ράδιον ἀνατρέψης καὶ καταβαλεῖς · ἴσως δὲ
σοὶ πρόκριμα ἔσται τοῦτο, ὅτι πρῶτος σεαυτὸν ἀνάγεις.

Ἡσύχασον οὖν, φίλτατε ἀδελφέ · θεὸς τάχος τὰς διαβολὰς
διαρρύγνυσι, καὶ ὑποχωρεῖ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος. Μὴ οὖν
60 σὺ καταλάβῃς τὴν βασιλεύουσαν ἄνευ κατηγορῶν κατὰ-
κριτος. Ἐπειδὴ δὲ τῷ παναγιωτάτῳ, ὡς ἐμοὶ μὲν ἀπαγγέλ-
185 λεις, || ἐγεγράφεις σὲ βούλεσθαι ἐκεῖσε πορευθέντα τὰ κατὰ
σὲ εἰς ἀνάκρισιν ἄγειν (εἴθε μὴ ἐγεγράφεις) ὁμῶς γε μὴν
πάλιν ἐρῶ : ἡσύχῃαν ἄγε · ἴσως θεὸς ὁ δικαίων καὶ ἀδίκων
65 ἐπόπτῃς τὸν ἀρχιερέα ἐμπνεύσει ἵνα σὲ διὰ γραμμάτων
ἀπολύσῃ τῶν ὄντινων ἐγκλημάτων.

Ἔχω σοι πολλὰ εἰπεῖν καὶ ἴσως γε ἐρῶ, ἐρῶ δὲ πάντως
ἐπὶ τὸ οὖς, καὶ εἶρηκα ἂν (ἐσπούδασα γὰρ σοῦ γε ἕνεκεν
μάλιστα τὴν ἐνέγκασαν καθυστερίσαι) καὶ τρεῖς ἐκωλύθην ὑπὸ
70 τῆς ἐκκλησίας ξυμπάσης τῶν ὀρθοδόξων. Τὰ νῦν δὲ λέγω
ὅτι οὐ γενναίως φέρεις τὸ ὄνειδος τῶν ἀνθρώπων, καίπερ
σεαυτῷ συνειδῶς μηδὲν ποιήσας ἢ γράψας ἢ γοῦν εἰπὼν περὶ
τοῦ προτεινομένου ἐγκλήματος, ἐγκλήματος ἄξιον καὶ μέντοι
τοῦτο σοὶ ἐχρῆν παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν προσάγειν.
75 Αἰῶλοι γὰρ οἱ ἔξω τῶν ἀνθρώπων ἔλεγχοι, καὶ γε καὶ
ἀκίνδουνοι ἐπὶ θεοῦ βήματος, ὅπου γε τὸ συνειδὸς οὐχ'
ἐλέγχει ἐνδοθεν · ἀλλ' οἷη μῶμον τινὰ τῷ (ὃ κηρύττεις)
εὐαγγελίῳ προστρέβειν τὴν κατὰ σοῦ συκοφαντίαν · οὐδὲ
τοῦτο καλῶς ἀναπολεῖς. Πότε γάρ, Μαργούνιε, ἢ ποῦ, ἢ
80 παρὰ τίνων ἐκηρύχθη ὁ λόγος ἀκίνδυνον βλασφημίας τὲ καὶ
συκοφαντίας ἐκτός; οἷη σὺ τοιοῦτον εἶναι τοῦ εὐαγγελίου τὸν
κήρυκα, οἷους ὄρας τὰς μυριάδας τῶν αὐτόθι πρεδिकाδόρων;
οὐ σύμφημί · παιδιαί τινες εἰσὶ τοῦ κηρύγματος μᾶλλον ἢ
κήρυγμα ἐν σκιᾷ, ἀκονιτεὶ μελετώμεναι, καὶ μόνονουχι
85 μέχρῃς ἤχου τὸ τῆς καρδίας ἠχούσαι πρόθυμον, καὶ μέχρῃ
ψήφου ἰστώσαι τὴν σπουδὴν. Σὺ δέ, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ὃ
κηρύττεις εὐαγγέλιον, ἔργοις καὶ σταυροῦ πάθεσι κύρωσον,
186 ἐκεῖνοι γὰρ εὐαγγελικῶς κηρύττουσι τὸ || εὐαγγέλιον, οἳ καὶ

διόκονται, κατὰ Παῦλον. Ἐγὼ περὶ σου ἐπὶ τούτῳ οὐκ
90 ἀλγῶ · οἶδα γὰρ τὰς συκοφαντίας τοῖς ἀθέοις προξενούσας
στέφανον · πειρασμοὶ γὰρ καὶ αὐταί, οἷς περιπεσόντες ὀφεί-
λομεν χάριν · ἤλγησα δὲ τῶν τε τεκταναμένων² ἐπὶ τῷ σῶ-
νώτῳ, καὶ μακρινάντων (κατὰ δδ' εἰπεῖν) τὴν ἑαυτῶν ἀμαρ-
τίαν ἕνεκεν ὧν τὸν τῆς ἀμαρτίας ἀνχένα συγκόψει ὁ θεός ·
95 ἤλγησα δὲ καὶ τῶν θεοβροντίτων ἕνεκεν ψευδομοναχοῖερο-
μονάχων οἷς γέγονε θυμηδίας ὑπόθεσις ἢ κατὰ σου συσκευή,
οἰονίζομένοις καὶ ἀληθεῖς εἶναι τοὺς φόρους τούτους τοὺς
κατὰ σου, ἐλέγχους δὲ καὶ τεκμήρια τῶν τὰ λατινικὰ εἰδόν-
των γράμματα, ὧν τὸ τέλος λατινοφρόνησις. Vide quam
100 sint perditissimi mores hominum, ἐπιτερπομένων τοῖς
πτώμασι τῶν ἀδελφῶν (καίπερ οὐκ ἀληθέσιν οὔσι) καὶ
προτερπομένων τοῖς μέλλουσι κἂν μὴ μέλλωσιν ἔσεσθαι.
Σταθήσονται γὰρ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σταθασόμεθα · δυνατὸς
γὰρ ὁ θεός. Ἐπὶ τούτοις οὖν κλαίειν ἔγωγε σοι λέγω · ὑπὲρ
105 δέ σου ὑπέρευγε, ὅτι Χριστὸς ἠξίωσεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας
πάσχειν. Πλήν, Μαργούνιε, τὸ ἐγγεῖρημα τῆς τοῦ δόγμα-
τος θεραπείας, οὐδὲ τοῦ νῦν ἐστὶ καιροῦ, οὐδὲ τῶν ἀνθρώ-
πων πρὸς οὓς ἔγραψας, οὐδὲ ἰσχύος τῆς σῆς · εἴ γε οὐδὲ
Μωσῆς ὁ μέγας φέρειν μόνος ἠδύνατο τὰ Ἰσραὴλ · ὃν οὖν
110 τούτων ἀπάντων οὐκ ἀνάλογον ἀηδῆ τινὰ ἤνεγκε καρπὸν
καχοστομάχοις τῖσι περιπεσόν, ὡς ἄωρος σπορὰ καὶ παρα-
σπορᾶ φθονερῶν ἀνθρώπων παραφθαρεῖσα οὐκ εὔθετον ἔσχεν
ἀμητόν . Σὺ δὲ καὶ μεγάλων καμάτων νόμιζε προπαίδιαν
τουτοῖ τὸ ἡλίκον τραχύ, ἱκανόν σοι ὅτι ἄλλων ἤδη μυρίαίς
115 προσπαλεόντων ἐπιφοραῖς καὶ δαιμόνων καὶ κακοδαιμόνων
ἀνθρώπων, νῦν σὺ τὰ πρῶτα πάσχειν κατάρχη. Παρεχεί-
μασας ἐν ἀσφαλέσι τοῦ θεοῦ σὲ σκεπάσαντος ἐν εἰρήνῃ · νῦν

2. D'abord τεκταναμένων.

σὲ ἐξάγει ὑφ' ἥλιον καὶ οὐχ' ἦττον σκέπων σου τὴν τιμίαν
κεφαλὴν ὃ ἐξάγων τὸν κόσμον αὐτοῦ κατ' ἀριθμὸν θεός, καὶ
120 λαμπρότερον ἐπιτηδεύων ἀποδείξαι · ἔν' εἶδωσιν οἱ σε
ἀκούοντες θεολογοῦντα φιλοσοφώτατα καὶ φιλοσοφοῦντα τοῖς
137 ἀληθοῦς θεολογώτατα πέμπω σοι || τῶν περίσι γραμμάτων
τὸ πρόσωπον, ἐν οἷς ἀποκρινόμενος πρὸς ἃ ἐζήτης κατὰ Αὐ-
γουστίνον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως ἰκανῶς οἶμαι σοὶ τὸ δόξαν
125 παρεδήλωσα. Προστίθημι δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ἀμήχανον θερα-
πευθῆναι τὸ δόγμα, οὐ μόνον λεγόντων ἑκατέρων δ' ἡ καὶ
λέγουσιν ³, ἀλλὰ καὶ φρονούντων ⁴ περὶ τῶν λεγομένων ἃ
καὶ φρονοῦσιν · εἰ δὲ καὶ ἦν τις θεραπεία τοῦ δόγματος,
ἀλλὰ οὐ τοῦτο μόνον τὴν ἐκκλησίαν διῆλε, καὶ οὐ λέγω
130 σοι τ' ἄλλα · ἐν μόνον ἐρῶ, ὅτι οὐκ ἐνώσειας πρότερον τὰς
ἐκκλησίας πρὶν καταγαγεῖν καὶ καταβαλλεῖν τὰς κεφαλικάς
ὑπεροχὰς καὶ τὴν τυραννίδα τῆς μοναρχίας εἰς ἀριστοκρα-
τείαν μεταγαγεῖν. Οἱ δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης περὶ τοῦ
πριγκιπάτου ἄσπονδον φιλονεικοῦσιν. Ἐρρώστω ἐν κυρίῳ
135 ἡ μακαρία σου ψυχῇ, καὶ μὴ οἰέτω μὲ βουληθέντα σὲ παρα-
μυθήσασθαι τοσαῦτα γράφειν · ὡς γὰρ γενναῖον ἀγωνιστὴν
οὐκ ἐπὶ τοῖς τραύμασιν ἔγωγ' ἂν θεραπεύειν σπουδάσας,
ἀμελῆ πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ πολέμου τεθείην ἂν, μάλιστα
ἐνστάντων τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ πρὸς τὰ προκείμενα παρα-
140 καλῶν καὶ ὑπομιμνίσκων τῶν βραβείων τῆς νίκης ἀγωνίζο-
μαι ποιῆσαι ἐγκρατῆ · ἵνα καὶ τὰ νικητήρια ἄσω καὶ καὶ
(sic, 2 fois) τῆς τροπαιοφόρου συμμεθέξω εὐφροσύνης.

Ὁ σωτὴρ ἡμῶν πάντοτε σοι παρείη, ἰσόψυχε ἀδελφέ.

Ἐξ Αἰγύπτου ⁵, πυανεψιῶνος ἐσχάτη, ἀφπγ'.

3. D'abord λέγωσιν.

4. Ici φθ. biffé.

5. ἀγύπτου (sic) dans l'original.

77

Μελετίου δύστιχον πρὸς τὸ λατινικὸν
ἐκεῖνο Ouidij.

Non iacet in molli reuerenda scientia lecto,
illa sed assiduo parta labore venit.

5

Μελετίου.

Οὐ κεῖται μαλακοῖσι σοφίη πότνια λέκτροις,
ἐνδεδελεγεῖ δὲ πόνῳ ἔρχετ' ἐφελκομένη.

78

188

Γαβριήλ τῷ πανιερωτάτῳ Φιλαδελφίας.

† Ἐλεγχος ἀγάπης τοῖς ἀποῦσι τὰ γράμματα, ὡς αἱ
ὀμίλῃαι τοῖς παροῦσι · μή μοι λοιπὸν τῶν σῶν, δέσποτα,
γραμμάτων σύστελλε τὴν ἐπιρροήν · ἡμεῖς δὲ οἷοι ἐσμὲν
καὶ ψεκᾶσιν ἐπαρκέσθαι καὶ βάνισι τισίν, ἂν ἀμοιροῦμεν
5 ὄμβρων καὶ ὑετῶν · ἀλλὰ καὶ τί μοι τῶν σῶν οὐκ ἔσται
μέγα; εἰ δὲ σου τὴν φιλοκαγαθίαν αἱ ζάλαι, αἱ δὲ τὴν
οἰκουμένην πᾶσαν συνέχεαν, σχολὴν ἄγειν οὐ συγχωροῦσι
λυπηρὸν ἐμοὶ ἄγαν καὶ ἐπόδυνον · εἰ καὶ τὴν πηγὴν ἐκτα-
ράττουσι δυσειδεῖς αὔραι ἧς οὐ προστυχοῦσης παριγορίας
10 ἐλπίδες ἤρτηνται, οὐ μόνον ἐμοὶ ἀλλὰ καπάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ.
Γράψον, δέσποτα, καὶ παριγόρισον μου τὴν ἀθυμίαν. Πῶς
ἔχεις αὐτός ¹; πῶς τε φέρεις τάδε τῆς ἐκκλησίας ποικιλό-
τροπα καὶ ἀλλεπάλλιλα κύματα; Ἡμεῖς γὰρ καὶ λίαν ναυ-
τιῶμεν. Ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ θεῖα σου κεφαλή.
15 Ἐλαφοιβολιῶνος ἕκτη ἰσταμένου, ἔτει σωτηρίῳ ἀφ' ἧς.

78. — 1. Ici καὶ biffé

79

Ἱερεμία, τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινοπό-
λεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, πᾶσαν ἐν
κυρίῳ ὑπακοήν.

Μετὰ τὰ πάνδηνα βασάνων γένη καὶ πυρὸς καὶ μαστίγων πείραν
5 εἰς Ῥόδον τὴν νῆσον ἐξορισθέντι.

† Αἱ ἀθρώαι τῶν μεγάλων πραγμάτων μεταβολαί, δέ-
σποτα, πλήττουσιν οὐ μετρίως, ἢ καὶ καταπλήττουσιν ὀλο-
σχερῶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνους, οἵτινες ἀφιλοσόφους κέ-
κτηνται τὰς ψυχὰς, μὴ προμελετησάσας τῶν ἀνθρωπίνων
10 πραγμάτων τὰς παλιροίας · τὰς δὲ φιλοσοφούσας ψυχὰς οὐ
μόνον οὐ διασείουσι παραβλάπτουσαι, ἀλλὰ καὶ ἐρρωμενε-
189 στέρας || ἀποδεικνύουσι, κλέους αὐταῖς γενόμεναι ὑποθέσεις.
Ἐλέγχει γὰρ καὶ τοὺς ἀνδρίους καὶ τοὺς ἀνάδρους ὁ πόλε-
μος · ἀλλὰ τοῖς μὲν δέους καὶ ἥττης γίνεται ἀφορμή, τοῖς
15 δηλάνδρους · μεγαθύμους δὲ καὶ μέγα ὀνίνησιν ἐκλαμπρί-
νων. Μὴ σέ γε τοίνυν, δέσποτα καὶ πάτερ, καταπληττέτω ἡ
ξυμφορὰ θειοτάτης λαχόντα ψυχῆς · τοὺς γὰρ ὑπερφυῆ
σωφροσύνην ἐνδειξαμένους βέοντων κατὰ θυμὸν τῶν πραγ-
μάτων, δεῖ ἐν δεινοῖς εἶναι καρτερικωτάτους, μάλιστα γε
20 κεκοσμημένους θεοσεβεία καὶ θρόνων ὑψηλοτάτων προεδρία
ἡξιωμένους · ὧν ὁ βίος τύπος πρόκειται τοῖς λοιποῖς καὶ
ὑπογραμμός, σωφροσύνης μὲν ¹ δικαιοσύνης τε καὶ τῆς
ἄλλης ἀρετῆς ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ καὶ τύχαις ἀγαθαῖς ·
ἐν δὲ ζάλῃ καὶ ταραχῇ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας · οὐ τὸν
25 τυχόντα δρεπομένων ἐντεῦθεν καρπὸν, εἴπερ τοῖς ἀγαθοῖς
διδασκάλοις τῶν καλῶν διδαγμάτων ἀγαθὸς ἀπόκειται μισθὸς

ἐν οὐρανοῖς παρὰ θεῶ, τῷ ² πάντα ξυμφερόντως σοφίᾳ
ἀρρήτῳ διηκοῦντι. Εἰ δέ γε δεῖ πάντως λυπεῖσθαι καὶ
κλαίειν, κλαύσωμεν, δέσποτα καὶ πάτερ, κλαύσωμεν καὶ
³⁰ λυπηθῶμεν ἐπὶ τῷ χειμόνι καὶ ³ διογμῷ τῆς ἐκκλησίας
Χριστοῦ (διογμὸν γὰρ τῆς ἐκκλησίας ἔγωγε γνησίως φαίην
τὴν κατὰ τῆς θείας σου κεφαλῆς ζάλην τῶν πειραζόντων
πνευμάτων ⁴), τῆς ἐκκλησίας τὸν διογμὸν ὀδυρώμεθα, δέ-
σποτα, ἐν ᾧ ἀνάγκη ⁵ πολλῶν ἀστιρήκτων καρδίας σαλευθῆ-
³⁵ ναι καὶ ἠττηθῆναι πολλυτρόπως. Σοῦ γὰρ ⁶ χάριν, καὶ χαί-
ρειν χρεὸν ⁷, ὃν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἥτις ἐστὶν ὁ σωτήρ,
ἔδη παθεῖν, τρισμάκαρ οὖν σύ, δέσποτα καὶ πάτερ · τρισ-
¹⁴⁰ τάλας δὲ ἐκείνος ὁ || ταράττων τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ ·
οὐαὶ γὰρ φησὶν ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται · ὃ γε
⁴⁰ ἔλθειν ἀνάγκη πᾶσα · ἐπειδὴ διὰ πολλῶν θλίψεων εἰσάγει
τοὺς οἰκείους ὁ Χριστὸς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἐγώ
σοι, δέσποτα, οὐ πολλὰ περὶ τούτων ⁸ διαλέγομαι (οἶδα γὰρ
σου τὴν θεοφιλή καὶ ἰσαπόστολον ψυχὴν ἀκριβῶς, καὶ κιν-
δύνοις φιλοσοφοῦσαν · οἶμαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὴν ὑπάρξαι
⁴⁵ διαλεγόμενης ἀκούσαι ὁμοφρόνως τῷ μακαρίῳ Ἰωάννῃ, οὗ
καὶ τὸν θρόνον ἔχεις, καὶ τὸν ζῆλον, καὶ τὴν ⁹ γλώτταν τὴν
αὐτῆν) · εἰ καὶ πυρὶ βούλεται ὁ βασιλεὺς καὶ σιδήρῳ καθ'
ἡμῶν χρῆσασθαι καὶ ὕδατι · ἔχω τοὺς προπεπονητότας καὶ
διὰ τῶνδε θεῶ εὐαρεστήσαντας. Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ
⁵⁰ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς
ἡμᾶς. Καὶ ταῦτα μὲν τῶν δεινῶν προσδοκωμένων · ἐν δὲ
μέσαις φυλακαῖς καὶ χειροπέδαις σιδηραῖς τίς ἂν ἀμφιδά-
λειεν μὴ καὶ αὐτὴν τὰ αὐτὰ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ προσδια-

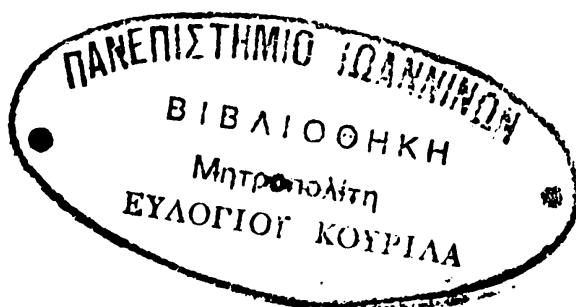
2. Ici τὰ biffé. — 3. Ici τῷ biffé. — 4. D'abord πειράζοντος πνεύματος.
— 5. D'abord δεῖ. — 6. D'abord δε. — 7. Au lieu des six mots précé-
dents, Mélétius avait d'abord écrit : σὲ μὲν οὖν τρισμακάριον. — 8. Ici
σοι biffé. — 9. Ici αὐτὴν biffé.

λεχθεῖσαν ¹⁰ τῷ τῶν ὅλων θεῷ, καὶ κούφας ἐσχηκυῖαν τὰς
55 πέδας; Ἐν δὲ ¹¹ ταῖς τῶν μακαρίων μελῶν στρεβλώσεσιν
ἐγὼ νομίζω ὡς ἐν ἄλλῃ ¹² γαλδαϊκῇ τινὶ καμίνῳ συγκερο-
τηκυῖαν ¹³ σου τὴν μακαρίαν ψυχὴν, τὰς τῶν ἀγγέλων
χοροστασίας σὺν τῇ κτίσει ξυμπάσῃ ¹⁴ ὁμόφωνον τινὰ τοῖς
περὶ τὸν Ἀζαρίαν συμπλέξει καὶ παναρμόνιον ¹⁵ ᾠδὴν ¹⁶ τῷ
60 παντακράτορι ¹⁷. Νῦν δὲ πάλιν μετὰ τὴν τῶν παγγαλέπων
ἐκφευξὶν βασάνων, οὐδὲν ἤττον ἔχειν νομίζω τὸ φρόνημα
φιλοσοφοῦν, ἀλλὰ συλλεγόμενον ἐκ τούτων ἀπάντων ἀρρή-
του παραμυθίας ἀφορμάς, ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐγνωκὸς ¹⁸ ὑπερμα-
χοῦσαν τὴν πρόνοιαν. Ψυχῇ οὖν ταῦτα καὶ τοιαῦτα φιλοσο-
141 65 φούσῃ, καὶ τὴν τοῦ || παρακλήτου ἐχούσῃ παριγορίαν, ἄλλη
πᾶσα παράκλησις περιττή, εὐ οἰδυῖα πότον ὑπερβολῆς βάρος
παρακλήσεως ἐργάζεται τὸ τῆς ἐνταῦθα θλίψεως ἐλαφρόν,
μὴ σκοπούσῃ τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα · τὰ
μὲν γὰρ πρόσκαιρα, τὰ βλεπόμενα · τὰ δὲ αἰώνια, τὰ μὴ
70 βλεπόμενα. Ταύτην οὐ δυνήσεται (ἐγῶμαι ¹⁹) χωρῖσαι τῆς
ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός,
οὐ διογμός, οὐ κίνδυνος, μὴ ἐνεστότα, μὴ μέλλοντα, μὴ
κτίσις τις, εἰ ²⁰ τίς ἐστὶν ἑτέρα. Οἴσει δὲ γενναίως καὶ ²¹
εὐελπὶς τὰ παρόντα δεινὰ ὡς αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενα.
75 Ἐρρώστῳ ἐν κυρίῳ ἡ μακαρία σου ψυχὴ, καὶ ἡμῶν ὑπερ-
ευχέστῳ ²².

Ἐξ Αἰγύπτου, βοῖδρομιῶνος αἰς ἐπιδέκα, ἔτει κοσμογε-
νείας ζϛ'.

10. D'abord προσδιαλεγομένη. — 11. Ici τοῖς biffé. — 12. Ici τινὶ biffé.
— 13. D'abord συγκεροτηκένας. — 14. D'abord καὶ ξύμπασαν τὴν
κτίσιν συγκαλουμένην et, au-dessus de ce dernier mot : ἐν μέσαις. —
15. Ces deux mots remplacent δοξολογίαν. — 16. Ici παναρμόνιον biffé.
— 17. Ici καὶ biffé. — 18. D'abord ἐγνωκυῖαν. — 19. D'abord οἶδα. —
20. D'abord ἡ. — 21. Ici καὶ εὐελπὶς biffé. — 22. D'abord ὑπερευχέτω.

80

Μηχανῶ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἀφθέντῃ καὶ κρατίστῳ
βοϊβόδα ἐν κυρίῳ πανυπερτιμωτάτῳ πᾶσαν ¹ παράκλησιν
καὶ εὐημέριαν παρὰ Χριστοῦ θεοῦ, κυρίου καὶ σωτῆρος
ἡμῶν.

5 † Ἀλέξανδρος ὁ ² μακεδῶν εὐτυχίαις αἰρώμενος τὸ θεῖον
ἔδειτο παρεμμίξει τι τῶν οὐχ' ἠδέων, οὐχ' οὕτως, ἐγῶ-
μαι ³, ἐρώμενος τῶν δεινῶν, ὥς γε σπουδάζων φιλοσοφεῖν ·
οὐ γὰρ ἦν ἥττον φιλόσοφος ὁ Ἀλέξανδρος ἢ βασιλεὺς ·
ἔσπευδεν οὖν ἀθάπτιστον δεῖξαι τὸ μεγαλοφυῆς τῆς βασιλι-
10 κωτάτης ψυχῆς ὄμμα ἐν ἀγαθοῖς, καὶ τῶν χαλεπῶν δὲ οὐ
μόνον καρτερικὸν ὑποφέρον ξυμβάντα τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ
καταφρονιτικὸν πρὶν ξυμβῆναι ἐπευχόμενος · ἴσως γε καὶ
142 τοῦτο ὑπηγίττετο τῷ φιλοσοφωτάτῳ || βασιλεῖ τὸ λεγόμενον,
μὴ εἶναι τινὰ τῶν εὐτυχοῦντων μὴ καὶ δυστυχίας πειραθῆ-
15 ναι. Οὕτω καὶ γὰρ ἔχει τὰ ἀνθρώπινα ⁴.

Εἰ οὖν, δέσποτα, εὐτυχίαις καὶ δυστυχίαις ὁ παρῶν
οὗτος βίος τοῖς ξύμπασιν ἀμφιταλαντεύεται, φέρε γενναίως
τὰ χαλεπά, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων προνοίας
νόμιζε εἶναι ἔργον πραγματευούσης σοι εὐφημίαν καὶ τῶν
20 δεινῶν · ἅμα μὲν καὶ τὴν βασιλικὴν σου ψυχὴν εἰς εὐδοκί-
μησιν ἀλειφούσης διὰ τῶν τῆς καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἀγώ-
νων, ἅμα δὲ καὶ τὰ τῆς ἐλπίδος δοκιμαζούσης, ἂν δηλαδὴ
διατελεῖς ἀρρεπῶς ἐνατενίζων τῷ κατάγοντι εἰς ἄδου καὶ
ἀνάγοντι θεῷ. Μὴ τοίνυν ἀποκάμης προσκαρτερῶν τοῖς

80. — 1. Ici εὐημέριαν καὶ biffé.

2. Ici βασιλεὺς biffé.

3. ἐγῶμαι parait biffé d'une autre encre.

4. D'abord τὰνθρώπινα.

25 ἀηδέσι, μὴ δε ἀποκναίης ἀναμένων τῆς εὐμηγάνου προ-
νοίας τὴν οὐκ ἀξύμφορον διεξαγωγὴν. Οὐ γὰρ ἀδυνατεῖ θεὸς
εὐεργετῆσαι, ὁ καὶ λεγόμενος καὶ ὢν καὶ εὐεργέτης καὶ
πολυέλεος. Ἐρρώστω ἐν κυρίῳ ἡ βασιλικὴ σου ⁵ κεφαλὴ ⁶
σὺν τῇ δεσποίνῃ τῇ δόμνῃ Αἰκατερήνῃ.

30 Βοῖδρομιῶνος ἰά, ἔτει ζλβ'.

ὁ Μελέτιος.

81

Iulio Ant^o S. Severinæ presbytero cardinali illus-
trissimo ac reuerendissimo salutem a Christo Iesu
Deo Servatore.

Humanissimis literis tuis, illme præsul, ingentes
5 sedis huius frequentesque occupationes nos diutius
tenuere obæratos quam vel humanitas ipsa tua postu-
143 labat, vel moris est nostri; præsertim cum || facile
fuissemus soluendo, quum nihil sit quod procliuius
grati animi homines soluere possint, ac velint ac
10 debeant, quam quicquid officium exposcit; ubi nulla
rerum externarum obuersatur necessitas. Sint igitur
remissi officij apud humanitatem tuam veniæ obti-
nendæ interpellationes sufficientes, angustię curarum
nostrarum: quas tamen cum ¹ gravissimas, tum ²
15 creberrimas eo nunc intercidimus libentius quo cer-
tius nobis persuasum est fore certo certius argumen-
tum quanti facimus tuæ amplitudinis amorem:

5. Ici ψυχὴ biffé.

6. Ici ἀμα biffé.

81. — 1. D'abord *et*.

2. D'abord *et*.

quippe quæ non modo propositæ materiæ pro re sua prudentissime respondit; verum etiam nobis per
20 occasionem liberalitatis romanæ ecclesiæ thesauros offert. Nos quemadmodum immortalis agimus gratias charitati tuæ, ita etiam respondemus vix nobis vero, honesto, æquo, iustoque simile videri posse quicquid noui in ecclesiam filij Dei inuectum est.
25 Itaque quanquam et amamus et colimus ecclesiam romanam, etsi non ut ecclesiarum matrem, certe inter ecclesias facile principem, est tamen usque adeo humanus hic amor ut iudicium cedat amori, non ||
144 sequatur iudicium amor. Velimque atque etiam optarim ut nullo conscientiæ³ remorsu, nullo scrupulo mens bene sibi conscia quid amat ita amaret ut iustissime se sciret amare; id quod quum deest (insunt enim romanæ ecclesiæ, insunt quæ animos nostros haud leuiter vellicent), reliquum est ut amore eous-
35 que prosequamur quoadusque iudicio nulla fiat iniuria. Quod ubi sibi satisfecerit, facile est ut etiam ad inferiora declinet quæ vitæ huic conducere homines existimant, et ad quæ tua nos humanitas inuitat. Animus enim Dei optimi maximi investigandæ veritati
40 grauiter deditus, vix patiatür commoda prius respicere vitæ mortalis quam immortalis veritatis splendorem, ad quam unis ijs patet accessus, qui quam minimum secum adferunt mortalium passionum. Siquidem sanctiss. ait Plato ὅτι αἱ μεγάλαι φύσεις καὶ
45 παθῶν καθαρὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν εὐτυχοῦσιν. Optime valeat amplitudo tua, illustrissime præsul, nosque

3. Ici *scrupulo* biffé.

(quoad fieri possit) amet qui ampliori quam possit fieri mensura vestrum omnium amore redamamus.

Patres reuerendi Franciscus Sasso et Ioannes Bapt.

50 Helianus 4...

82

145 Τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατρῶσι
παπαῖ κῦρ Διονυσίῳ τῆς ἀγίας Χρυσοπηγῆς.

† Οὐκ ἂν τις βῶδιον ἀποφαίνοιτο πρὸς γε τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων κατάστασιν (ἢ μᾶλλον ἀκαταστασίαν) ἀπειδῶν, πότερον ἢ τῷ 1 μὴ ἔχειν ποιμένας διεσπάρησαν 5 τὰ πρόβατα ὡς που φησὶν ὁ θεός, ἢ ὅτι πολλοὶ ποιμένες διέφθηραν τὸν ἀμπελῶνα κυρίου καὶ ἐμόλυναν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ἐκάτερον εἶποιμ' ἂν εἰκότως πολλῶν 2 μὲν βρήθουσαν ὄρων τὴν ἐκκλησίαν ποιμένων 3, οὐ μὴν καὶ ποιμένων οἶων 4 λέγεσθαι καλῶν 5. Φόρτος γέγονε τὸ μαν- 10 διον κενός, οὐ μεριμνῶν καὶ φροντίδων ἐκκλησίας ἀνάληψις · καὶ φάντασμα κόσμου οἱ ποταμοί, ναμάτων τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ λόγου ἀρδίας ἀμοιροῦντες · τὰ δὲ ὠμόφορα οὐ πλανωμένων προβάτων ἐπαναγωγὴ, ἀλλὰ σκάνδαλον καὶ σκόλοψ καὶ ὄλισθος καὶ παγίς καὶ πέταυρον καὶ αὐτῶν γε τῶν 15 στερεωτέρων. Πίπτοντας ὀρώμεν 6 τοὺς ἀστέρας ἐκ τοῦ στε-

4. La fin manque.

82. — 1. D'abord διὰ τὸ.

2. D'abord πολλοῖς.

3. D'abord ποιέσιν.

4. D'abord ποιέσιν οἰοῖς.

5. D'abord καλοῖς. Mais ici, comme pour les mots des trois notes précédentes, la terminaison du génitif est écrite au-dessus de celle du datif, sans que cette dernière soit biffée.

6. Ici καὶ αὐτ. effacés.

ρεώματός τῆς ἐκκλησίας, ἐκείνους αὐτοὺς οὐς ἔδῃ ὡς ἀστέ-
ρας, λόγον ἐπέχοντας ζωῆς, φαίνεται τοῖς λοιποῖς καὶ φῶς
εἶναι τῶν ἐν σκότει. Τί τοίνυν πάθῃε τὸ σκότος, εἰ σκότος τὸ
φῶς; ἢ οὐχὶ προσεπέλασε τὸ τέλος; καὶ λοιπὸν ἀνάγκη φεύ-
20 γειν ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς βουλομένους ὑπὲρ σωτηρίας φροντί-
ζειν τῆς σφῶν αὐτῶν; ἢ ⁷ ἐξελθεῖν ἐκ Βαβυλῶνος καὶ φεύ-
γειν ⁸ τοὺς Χαλδαίους, κατὰ τὰς θεοπνεύστους γραφάς; ἀλλὰ
πόθεν, καὶ πῶς ἐμοὶ, ἢ πῶς καὶ πόθεν πρὸς σε ὄδυρμός
τοιούτος εἰσέρευσεν; ὧτα σε ἔχειν νομίζω εἰς τὸ ἀκούειν,
25 καὶ καρδίαν εἰς τὸ συνιέναι. Ὅρῳσι δέ σου καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ
148 οἴοι || ἀφ' οἴων κατεστάθημεν οἱ τοῦ Χριστοῦ ὄπαδοὶ συνυ-
πουργούντων τῷ Σατανᾶ εἰς κοινήν τοῦ γένους πανολεθρίαν
αὐτῶν ἐκείνων, οὐς ἔδῃ γεναίως αὐτοφθαλμεῖν οἰακίζοντας
τὸ σκάφος ⁹ · ἄλλοτε δὲ δῆπου λευκότερον προσεπιδηλώσο-
30 μεν σοῦ τῇ καλοκαγαθίᾳ τὸ ἐπιμύθιον. Νῦν δὲ κατεπειγούσης
ἀνάγκης ἐπιστεῖλαι κῦρ Ἰωακείμ τῷ γέροντι διατρέθοντι
παρὰ σέ, σοὶ τὰς γραφάς πέμπομεν, οὕτως ἐλπίζοντες
εὐπλευσούσας εἰς τουτοῖ, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν σὴν σεμνο-
πρέπειαν, ἣν καὶ πάμπολα ἐν κυρίῳ προσλέγομεν. Ἐρρω-
35 σον, τιμιώτατε ἀδελφέ.

Μεμακτηριῶνος τρίτη ἐπὶ δέκα, ἀφπδ'.

83

Σιλθέστρω τῷ παναγιωτάτῳ Ἀλεξανδρείας.

† Ἀνατροπὴν τινὰ δεινοτάτην (φαίη δ' ἂν τις καταστρο-
φήν οἰκειότερον) πάσχοντα ὀρώμεν τὰ καθ' ἡμᾶς, δέσποτα ·

7. Ici φυ. biffé.

8. Ici τὰς biffé.

9. Ici ἄλλοτε biffé. Il avait écrit deux fois le mot.

χρεῖον γὰρ ὑπὸ πατέρων νουθετεῖσθαι τοὺς υἱούς, καὶ τοὺς
 5 μαθητὰς ὑπὸ τῶν διδασκάλων παιδεύεσθαι, ἐλέγχεσθαι τε
 ὑπὸ δικαίων τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τουναντίον ἅπαν καὶ ἐπὶ
 τούτῳ ξυμβαίνει. Τοιαῦτα βλαστήματα φύει ὁ παρῶν αἰῶν,
 147 ἀφύεις ἤδη (ἐγῶμαι) ὑπὸ γήρους κατασταθεῖς, καὶ || τὴν
 φύσιν αὐτὴν ληρεῖν εἶπειμ' ἄν, εἶπερ ἦν φύσεως ἢ τοιαύτη
 10 διαστροφή, ἀλλὰ μὴ διανοίας κακοδαίμονος ὑπὸ φιλαρχίας
 δαιμονιώδους, ἣ καὶ πατριαρχιομανίας ἐλαυνομένης, ἥτις
 ἤδη τὴν ἐκκλησίαν συνέχεεν ἅπασαν · καὶ συγκινδυνεύει
 τοῖς ταξιάρχαις, καὶ διὰ τοὺς ταξιάρχας τὸ πᾶν · δι' ὧν ἔδη
 τὸ τοῦ θεοῦ ἅγιον ὄνομα τιμᾶσται ¹ · νῦν δὲ καὶ βλασφημεῖ-
 15 ται καὶ ἐξουθενεῖται καὶ ἔθνεσιν ἄσυνέτοις. Ὁλος ὁ κόσμος
 καθ' ὑμῶν ἐξανίσταται, καὶ κατὰ ποιμένων τὰ πρόβατα λα-
 κτίζει, ὡς οὐκ ὀφείλει, καὶ ἀφ' ὧν οὐκ ὀφείλει ποιμενόμενα ².
 Ἔστι δέ σου καὶ ἡ θεῖα κεφαλὴ οὐκ ἄμοιρος τουτωνῶν τῶν
 ὀνειδισμῶν · πῶς δικαίως οἶδε θεός · μαθήση δὲ καὶ αὐτός,
 20 δέσποτα, μετ' οὐ πολὺ ³, νῦν δὲ εἶπέ μοι, καὶ μὴ μοι χαλέ-
 παινε τῇ παρῤῥησίᾳ · εἰρηνοποιεῖ γὰρ ὁ μετὰ παρῤῥησίας
 ἐλέγχων τοὺς γὰρ νοῦν καὶ φόβον ἔχοντας θεοῦ, εἴ που τι
 δεῖται ὡς δὴ πάντως τὰ τῶν ἀνθρώπων, δεῖται ἐλέγχων
 ἄνθρωπος γὰρ ἦν καὶ Ἀαρών, καίπερ ἐπωμίδι ⁴ καὶ τιάρα
 25 καὶ κόδωσι κεκοσμημένος εἶπέ μοι τί ἂν ἀποκριθεῖη τις
 ὑπεραπολογούμενος τοῖς κατηγοροῦσι σε καὶ λέγουσιν
 ὡς ὁ δεσπότης τριετίαν ἤδη ἀποδημῶν τοῦ οἴκειου θρό-
 148 νου, καὶ πάντων σχεδὸν τῶν λοιπῶν θρόνων || τῇ διαφθορᾷ
 ὑφ' ἑαυτοῦ ἐνισχημένος, πῶς οὐ συνορᾷ τὸ πόνηρον, καὶ
 30 ἄσχημον καὶ ταραχῶδες, καὶ χαλεπὸν, καὶ κινδυνῶδες,

83. — 1. D'abord τιμᾶσθαι, qui est correct.

2. Ici μάλιτσα biffé.

3. D'abord ὀψὲ γοῦν ποτέ.

4. D'abord ἐπωμίδεις.

καὶ παράνομον, καὶ πρὸς πάνσιν ἀπροφάσιστον ἐπὶ θείου βήματος.

Σίλβεστρος μόνος τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων, φασί, γέγονεν ἐπὶ γῆς κρητῆς τῆς οἰκουμένης, αὐτὸς οὐδὲ θεσμοῖς ἀνθρω-
35 πίνοις ὑπείκων, οὐδὲ πατέρων νομοθεσίαις, οὐδὲ θεῶ ; ἀφ' ὧν ἀπάντων καὶ αἱ μακρὰ ἀποδημίαι καὶ χρόνιαι καὶ τῶν ἀλλοτρίων θρόνων αἱ ἐπιβάσεις, καὶ τὸ ἀλλοτριοεπισκοπεῖν κεκόλασται ; Ἀλλὰ (φαίη γ' ἴσως) φασὶν ὡς τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ βοηθοῦμεν μὴ τῶν Ἀλεξανδρέων ὁ θρόνος ἐκκλη-
40 σία φασὶν οὐκ ἔστι Χριστοῦ ; ἢ μόνη ἡ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησία διορθώσεως καὶ βοηθείας οὐ δεῖται ; νῆ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην φασὶ τῶν ἀπάντων μονωτάτη αὕτη χαλεπώτατα διάκειται ; οἴχεται, φασὶν (αὐτὸς εὖ οἶδεν), ἀφ' οὗ τὸν θρόνον ἐπέβη, οἴχεται τὸ Ταμιάθιον ὡς ἀπροστάτευτον · οἱ Βρούλοι,
45 ἢ μεγάλη πόλις καὶ τοῦ θρόνου ἐπώνυμος, τὸ Μησῆρι δεινότατα κινδυνεύει καθ' ἐκάστην ἀποστατούντων, ὡς καὶ ἐν Ταμιαθίῳ, εἰς ἀσέβειαν τῶν χριστιανῶν καὶ τί γὰρ πάθειεν
149 ἄλλο, φασί, || πρόβατα ποιμένος χηρεύοντα ; ἢ οὐκ αὐτὸς τοῦτο προεῖπεν ὁ θεός, διεσκορπίσθη, φάσκων, τὰ πρόβατά μου διὰ τὸ μὴ ἔχειν ποιμένα ; ἴσως ἄλλως (φασὶν) αὐτῷ
50 δοκεῖ, νῆ γὰρ τ' ἄληθες, ἄνθρωποι σοφώτεροι κατεστάθημεν θεοῦ · ἴσως καὶ τοῦτο προλέγοντος καὶ ἀποφνηαμένου τοῦ θεοῦ ὅτι τὰ μὲν πρόβατα, & ἀπόλυται, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀμαρτία ἀπολοῦνται, πλὴν τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκ χειρὸς τοῦ ποιμένος
55 ἐκζητήσω, τῷ πατριάρχῃ καὶ περὶ τούτου ἄλλως ἐψήφισται · παρὰ θεῶ (φασὶν) οὐδὲν ἰσχύει σοφία, οὐδὲ θαυμάτων καὶ μέχρις ἀναστάσεως νεκρῶν τερατουργίαι, ὧν καὶ Ἰούδαι ἰσκαριόται ἐπλούτησαν · οὐ ⁵ μελλόντων πρόρησις ⁶, ἥς καὶ

5. Ici les mots suivants biffés : προφητικά χαρίσματα καὶ προφητείας.

6. D'abord προρήσεις.

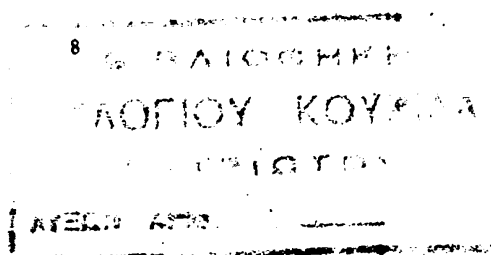

Καϊάφας ἀκούομεν ἡξιωμένους · οὐδὲ πίστις αὐτῆ ὄρη μεθι-
60 στάνουσα, οὐδὲ πᾶν ὅτι οὖν, ἐκτὸς τῆς ἀγάπης, τῆς τε πρὸς
τὸν θεὸν καὶ πρὸς τὸν πέλας. Ὡν τὴν μὲν πρὸς τὸν θεὸν ἢ
τῶν θεοῦ προσταγμάτων εἰλικρινῆς καὶ ἀκριβοῦς ὑπακοὴ
χαρακτηρίζει · τὴν δὲ πρὸς τὸν ⁷ πλησίον, τὸ μὴ ποιεῖν
ἄλλοις ἢ αὐτὸς μισεῖς. Ἐρευνησάτω, φασί, τὰ ἑαυτοῦ καθ'
150 65 ἑαυτόν, καὶ συγκρινάτω τουτωῖ τῷ κανόνι, μήπως ἢ πορρό-
τατα ἔχωσι τοῦ σκοποῦ τῆς εὐσεβείας οἱ αὐτοῦ κάματοι · οὐ
γὰρ ὡς αὐτοὶ βουλόμεθα λατρεύεται θεός, ἀλλ' ὡς αὐτὸς
βούλεται · βούλεται δὲ ὡς παρήγγηλε · παρήγγηλε δὲ ὡς
ἀναγέγραπται ἐν γραφαῖς ἀγίαις · ἀναγέγραπται δὲ ἐν
70 αὐταῖς ⁸ · ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλίθη ἐν τούτῳ ⁹ μενέτω. Καὶ γοῦν
(φασίν) ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ πατριάρχης οἷς αὐτὸς πράττει ἢ
διδάσκει ἀνατρέπει. Εἰ γὰρ (φασίν) ἄλλοις παραγγέλει μὴ
παρανομεῖν, ἀλλὰ φυλάττειν νόμημα θεοῦ, αὐτὸς παραβαί-
νων νόμον θεοῦ · ὅστις παραγγέλει τοῖς ποιμέσι μὴ ἔαν τὰ
75 πρόβατα μόνον φεύγοντας αὐτούς, καὶ λύκων γε ἐρχομένων ·
εἰ παραχαράττει νόμους πατρῶους διορίζοντας μὴ χρονιώ-
τεροι διατρέβειν ἐπ' ἄλλοτρίων (τὰ γὰρ ἄλλα σιγῇ καλυ-
πτέτω ὅσα ἄνθρωποι πραγμοδέστερον πολυπραγμονοῦσι). Πῶς
φασὶ τοῦτο πράττων ὁ πατριάρχης μὴ εἰς ἀποστασίαν παρα-
80 καλέσειε τοὺς ἀχαιρέους καὶ μὴ εἰδότας ὑπακούειν διδασκά-
λοις καὶ πρεσβυτέροις καθιμένοις ἐπὶ θρόνου Μωσέως, μὴ
πράττειν δὲ ὡς πράττουσιν οἱ διδάσκοντες; Ἐγὼ τοίνυν,
151 δέσποτα καὶ πάτερ, μὴ ἐπιπληττέον ἢ πρεσβυτέροις μεμαθη-
κώς, εἶτα ἀληθεύειν γινώσκων τοὺς ἐλέγχους, οὐκ οἶδα τί
85 καὶ φῶ πρὸς ταῦτα, καὶ πῶς ἀποκρούσω τὰς κατηγορίας ·

7. Ici πέλας biffé.

8. D'abord αὐταὶ δὲ διορίζονται ἐκάστω.

9. Ici καὶ biffé.

συμβουλευόμενοι δὲ καὶ σοῦ τῆς θεῆς κεφαλῆς θῆναι ποτὲ ταῖς
μακρᾶς καὶ ἀνηκούσαις πλάναις προσῆκον τέλος · καὶ αὐτοῖς
γε μὴν τοῦ παρακαλεῖν μᾶλλον τὴν σὴν μακαριότητα ὡς
πατέρα ἢ ¹⁰ ἐπιπλήττειν ¹¹. Οὕτω καὶ τῆς σῆς μακαριότητι
⁹⁰ ἕμφερων, καὶ αὐτοῖς γε μὴν, καὶ θεῶν ¹² εὐάρεστον ὄν.
Ἐρρώστω ἐν κυρίῳ ἡ μακαριότης σου, δέσποτα καὶ πάτερ.
Ἐξ Αἰγύπτου ¹³, μεμακτηριῶνος ¹⁴ τρίτη ἐπὶ δέκα, ἔτει
σωτηρίῳ ἀφ' ἧς.

84

Τῷ ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς Παύσιῳ
τῷ Ζακινθίῳ ἀπὸ Κωσταντινοπόλεως ἦκοντι ἐν καιρῷ τῶν
τοῦ Νεῖλου ἀναβάσεων ἐξάστιχον.

Νεῖλος ἐρισμάραγδος ἐλισσομέναις ἐνὶ δύναις
⁵ ἄλλεται, αἰσθόμενος Παυσίου ἐρχομένου,
Στέψατε, νηρεῖδες, ἀμαράντοις · στέψατε, νύμφαι,
ἄνδρα φίλον ὕμνοις, εἴκελον ἀθανάτοις ·
Ὡς ὁ γέρων ἔφατ', αἰ δ' ἔκλυον μάλα γ' ὦκα ¹ ·
ἤχησαν δ' ἄκται Παύσιον ἐρχόμενον.

10

Μελέτιος.

10. D'abord μὴ.

11. Ici δὲ biffé.

12. Ici δὲ biffé.

13. Ici μεταγ. biffé.

14. Ici δε biffé.

84. — 1. Ce vers est incomplet d'un pied. Peut-être faut-il insérer
αὐτοῦ avant ἔκλυον. Cette épigramme a déjà été publiée par feu
Mgr Nicolas Catramis, dans ses Φιλολογικά ἀνάλεκτα Ζακύνθου (Zante,
1880, in-8°), p. 308, d'après le codex *Marcianus* n° 124, lequel con-
tient des homélies du susdit Païsius.

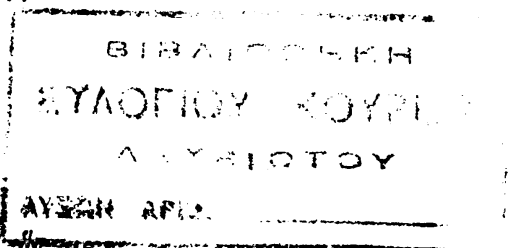
85

Παῦσίῳ τῷ φιλάτῳ Μελέτιος.

† Τὰς μούσας εὖρον, ὧ φίλη κεφαλή, τὴν δὲ τὴν νύκτα τὴν παγγάλεπον οὐ τὸ τυχὸν τῆς στενοχωρίας μου παραμύθιον· λίαν γὰρ ἔσχον ἀνιαρῶς ἀπὸ τοῦ πτώματος καὶ τῆς πληγῆς. Αἱ δὲ καὶ ἀπελθοῦσαι τέκος κατέλιπον τοδί, ὡς γε ἐμοὶ δοκεῖ οὐ νυκτερινὸν ἐπεὶ φαιινόν. Ἔτεκον δὲ Παῦσίῳ σοὶ τῷ φιλάτῳ. Σὺ δὲ ὑγειαίνων δέξαιο. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε καὶ φίλτατε ¹.

86

Τῷ αὐτῷ.

† Πολλά σοι κάγαθά γένοιτο, Παῦσιε, πρὸς θεοῦ, ὡς με συγγελαῖν πεποίηκας τῇ τοῦ ἐμοῦ συγγέλου εἰς τὸ σὸν σύγκελον ἐπανορθώσει· τὸ μὲν γὰρ συγκελευστὴν (τὸ σύγκελον), τὸ δὲ συγγελαστὴν (τὸ σύγγελον) παριστάναι ἔφησ τὸν γραφόμενον. Ἐγὼ δὲ ταυτηῖ ἐπεγέλασα ἢ συνεγέλασα τῇ μεταμορφώσει· μεταμόρφωσιν γὰρ εἶπειμ' ἄν· μεταπλάττει γὰρ ἀπὸ συγγέλου συγγελαστὴν παραδόξως, βουλομένη εἰς συγκελευστὴν μεταμορφῶσαι τὸ σύγκελον. Εἶπέ μοι ¹⁰ πότερον ἐγγύτερον τῷ ἀγγεῖλαι ¹ τὸ σύγγελος ἢ τὸ συγγελαστής, ἢ καὶ τὸ σύγκελος; Τὸ δὲ ἀγγεῖλαι ὅτι τὸ διὰ λόγου κελεύειν σημαίνει, ῥάστ' ἄν ἐπιγνοῖεν γραμματικῶν παιῖδες. Εἶπέ μοι πότερον εὐπαραγωγώτερον ἀπὸ τοῦ ἀγγέλλω τὸ σύγγελος, ὡσπερ ἄγγελος, ἢ τὸ σύγκελος, τὸ συγκελευστής.

85. — 1. Le billet ci-dessus accompagnait sans doute l'envoi de l'épigramme qui se trouve à la page précédente.

86. — 1. D'abord ἀγγέλλω.

15 Ἄν γὰρ ἀπὸ τοῦ κελεύω παράγεις, ὡς φής, συγκελεῦς εἴπεις
158 ἄν οἰκειό-||τερον, ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλεύω, βασιλεῦς. Ἄλλα καὶ
ποῖαν κοινωνίαν ἔχει μετὰ τοῦ συγγελαστοῦ, ὃν ἔφης, ὁ
σύγγελος, ἢ πῶς ἀπὸ τοῦ γελάω παράγεται ὁ σύγγελος;
Πλὴν, εἰ σοὶ δοκεῖ διαγραπτέον τὸ σύγγελος καὶ γραπτέον
20 σύγκελος, ὑπακούσω γε ἔγωγε σοὶ διορθούμενος τουτινώ-
μιον, εἰ καὶ σὺ τούνομα τὸ σὸν ἐπιδιορθώσης, καὶ γράψης
Παύσιον τὸν ὃν γράφεις Παΐσιον. Ἄλλα τοῦτο ἄν συγγνώμης
δόξειεν ἄξιον (τὸ δηλονότι βουλευθέντα σε διορθώσαι τὸ διορ-
θώσεως ἀνευδεῆς γεγονέναι διορθώσεως ἐνδεᾶ), ἐπεὶ περ
25 αὐτοσχέδιον τουπιχείρημα. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπαινῶ τὰς προ-
χείρους μέμψεις καὶ ἀπαρασκευάστους · εἰ καὶ φέρω γεναίως
τὰ τῶν πέλας ἀσθενήματα. Σὺ δὲ καὶ τῷ ἐπιγράμματι πέπον-
θὰς τι τῶν οὐκ ἀπεικότως τοῖς ὅσοι ποιητὰς ἀναγινώσκοντες
λεξίδια μόνον θηρεύουσι, μέτρα τε καὶ φωνῶν ἐναλλαγὰς
30 καὶ γλωσσῶν ἰδιώματα ἐπιτηροῦσι, ὑπερορώντες τὸ τῆς
τέχνης ὕψος τῆς ποιητικῆς. Διὰ τοῦτο ἐγὼ σοὶ πολλάκις (εἶ
γε μέμνησαι) ὑπέβαλλον ἵνα μὴ σου καταναλώσης τὸ εὐφυῆς
ἐν μόνῃ τῇ τῆς γραμματικῆς διατριβῇ, κοῦκ ὀλοσχερεῖ δέ
γε ταύτῃ · δεῖται γὰρ πολλῶν ὁ βουλόμενος συναριθμεῖ-
35 σθαι πεπαιδευμένοις. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τὴν ἐγκύκλιον εἴη ὄλην
εὐ εἰδώς, ἀλλὰ γε οὐκ ἄγευστον εἶναι προσήκει · καί, νῆ
τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, ἐγὼ σοὶ ἐβοήθησα ἄν τὸν ἐνόητα
154 τρόπον (μικροὶ γὰρ || αὐτοὶ καὶ οὐ ² δεινοὶ ταῦτα), εἰ μὴ σὺ
γε κατένευσας ἕως γε κατωλιγορήσας τῆς ἡλικίας τῷ μικρόν
40 τι ³ εἶναι σὲ πρεσβύτερον. Πλὴν νῦν σοὶ τὸ καίριον κατερῶ.
Σὺ δὲ φρεσίσι κάτθεο σοῖσι, κατ' Ὀρφεα ⁴. Ὅλη τοίνυν τῆς

2. Ici οὐ περὶ biffés.

3. ὑπερέχιν biffé.

4. A l'occasion de cette phrase, rappelons que nous conservons partout l'orthographe et l'accentuation des originaux.

ποιητικῆς τέχνης ἢ εὐπρέπεια σκοπεῖ τὸν μῦθον ὡς καταφαί-
νεται καὶ Ἀριστοτέλει τῷ δεινοτάτῳ ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς.

Πέφυκε γὰρ τὸ μυθῶδες τέρψιν ἐμποιεῖν περὶ ἣν καταγίνεται
45 ἡ ποίησις ἅπασα. Ἐξέτασον γοῦν ⁵ τοὺς ποιητάς· καὶ εἶγε
μὴ γε τὰ πάντα διεληλυθώς, ἀλλὰ γοῦν τὰς ἀρχὰς καὶ
εὐρίσης. Εὐθύς Ὀμηρος αὐτὸς ἄδων τὴν οὐλομένην μῆνιν
Ἀχιλλέως, ὅμως

Μῆνιν (φησὶν) ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλείως

50 οὐλομένην·

καὶ

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη.

Ἡσίοδος δὲ ἀρχαῖος καὶ αὐτὸς ἄρχεται :

55 Μοῦσαι Πιερίθην ἀοιδῆσι κλείουσαι

δεῦτε Δ' ἐννέπετε σφέτερον πατέρα ὕμνεύουσαι.

Καὶ Μουσαῖος ὁ ἠδύτατος ποτὲ φίλος ἐμός :

Εἰπέ, θεά, κρυφίων ἐπιμάρτυρα λυχνὸν ἐρώτων,
καὶ νύχιον πλωτῆρα θαλασσοπόρων ὕμεναίων.

60 Παρὰ δὲ Λατίνοις οὕτως ἐσπούδασται ὀδὴ κανῶν, ὥστε
οὐ μόνον Βιργίλιον καὶ Ὀβίδιον καὶ τοὺς λοιπούς, ἀλλὰ ||
155 καὶ τὸν Λουκρέτιον ⁶, καίπερ τὰ τῆς φιλοσοφίας διεξεργό-
μενον, θεὰν ἀνακαλεῖσθαι τὴν Κυθήριαν :

Æneadum (λέγων) genitrix, hominum diuumque voluptas,
65 alma Venus, καὶ τὰ λοιπά.

Οὐ μόνον οἱ ἐποιοῖ, ἀλλὰ καὶ θυριαμβοιοῖ καὶ δραμ-
ματοιοῖ μύθοις συμπλέκονται.

5. σὺ biffé.

6. D'abord : ὁ Λουκρέτιος.

Δέχου τοίνυν τουπίγραμμα ὡς ἀρίστη πεπονημένῃ τεχνουργίᾳ κατὰ τινὰ προσωποποιίαν καὶ ἄψυχα εἰσάγον στοιχοχρεία εὐφραϊνόμενα τῇ παρουσίᾳ τοῦ φιλτάτου Παύσιου. Ἴδού σοι ἀπόνως τὴν τέχνην προτίθημι, ἧς μετὰ πολλῶν ἡμεῖς καμάτων ἄκροις ἐγευσάμεθα χήλεσιν ⁷. Ἴδού σοι παρατιθέμεθα τῷ φιλομούσῳ ἡδύ τι μουσῶν καρπὸν · πρὸς γε καὶ ὅπως ἡδέως ἐμφορηθῆς, παιδαγωγοῦμεν · λίαν γὰρ ⁷⁵ εἰλικρινῶς σὲ πεφίλικα, τιμιώτατε. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, καὶ εἴ τι προσδεῖται ἔτι διορθώσεως, γράψον μετὰ παρρησίας. Γράφεις γὰρ πρὸς φίλους, καὶ σχεδὸν ἀκινήτους εἰς παροξισμόν.

Μεταγιτνιῶνος ἐβδόμη ἐπὶ δέκα [αφπδ'].

Μελέτιος.

87

† Ἰωάννη τῷ Γράσῳ τῷ τιμιωτάτῳ ἐν πρεσβυτέροις καὶ παμφιλτάτῳ παρὰ κυρίου ἔλεος καὶ εἰρήνη σὺν ἀγιασμῷ.

† Ἦσθην ἐγὼ σου τοῖς γράμμασιν, ὦ φίλη κεφαλῆ† πῶς δ' οἶη; οὐ γὰρ μετρίως · οὐ γὰρ οἱ πρὸς ἡμᾶς σου παιᾶνες ¹, οὐδ' ὅτι τῇ ἡμετέρᾳ εὐφημίᾳ παρώρμησας εἰς τὸ καὶ φιλεῖν ἡμᾶς καὶ πρὸς ἡμᾶς τῆς ἀγάπης ἐλέγχους ἐξεχαράξαι τὰ γράμματα (οὐ δὴ σοι χάριν, χάριν οἶδ' ἐγὼ οὐ τὴν τυχοῦσαν) · οὐ μὴν (φημί) τοῦτ' ἦν τῆς εὐφροσύνης τὸ ὑπαίτιον (ἐμοὶ γὰρ ὁ βόμβος ὁ πολὺς, δν ἐφ' ὑμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ¹⁰ ἐξεγείρει ἢ τῶν ἀνθρώπων καλοκάγαθία, ἑαυτὴν μᾶλλον προφέρουσα ἢ σκοποῦσα τ' ἄληθες λύπην ἐμποιεῖ μὴ πρὸς τὰς τῶν πολλῶν λαμπροτάτας ἐπτοημένῳ φωνάς (φησὶ γὰρ

7. Ici ἔχεις παρ' ὑμῶν πολλὰ biffés.

87. — 1. Il semble qu'il y ait παιῶνες.

ὁ δεινὸς ἐκείνος παρὰ Λατίνους σατυρικός : nec te quaesi-
ueris extra, τουτέστι μὴ σαυτὸν ζητήσης ἐκτός)· ἀλλὰ τὰ
15 καθ' ἡμᾶς εὖ συνειδῶτι ἀπολειπόμενα πάμπολυ τοῦ δέοντος
ἠϋφρανευ οὖν τὸ πάλιν ἀναθάλλουσαν ὑπάρξει ὄραν ἐκ τῶν
σῶν γραμμάτων τὴν ἐνέγκασαν τηλικούτων ἀνδρῶν, ὧν
ἐγὼ τὸν παρόντα καιρὸν ἄπορον ἄγαν ἠγοῦμαι. Τῶν γὰρ
ἡμετέρων προγόνων τὴν ² οἰκουμένην πᾶσαν πάσης σοφίας
20 τὲ καὶ παιδείας ἀκτίσι καταστραψάντων, τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς
ἀπογόνους εἰς τουτὶ ἀκοσμίας ὑπήχθη ὡς μόλις εὐρίσκεσθαι
παρ' ἡμῖν τοὺς δυναμένους ἐπαίειν τῆς ἐλληνικῆς τουτέστι
τῆς πατρῴας φωνῆς. Πολλὰ σοι κάγαθὰ γένοιτο πρὸς θεοῦ
ὡς γενναίως τοὺς πατέρας ἐζήλωσας ἐκείνους, ὧν τῆς ἀρετῆς
157 25 καὶ παιδείας καὶ || σοφίας καὶ τῶν μαθημάτων καὶ εὐσεβείας
πᾶσιν αἰῶσι συνεπεκτείνεται τὸ κλέος ἀμάραντον· Εὐγε τῆς
προμυθίας, ὦ φιλότης· ἀλλὰ μὴ σέ γε αἰ τοῦ βίου

ἄται γλικαιραι (κατὰ Συνέσιον)

ἄχαρις τὲ χάρις,

30 οἷσι ψυχαὶ

θωπευόμεναν

τὰ λάτρην ἔχει.

Μὴ σε ὁ τῆς ἀρετῆς ὄρθιος οἶμος (καθ' Ἡσίοδον) ἀποκόψη
τῆς ὀρμῆς, μή, παρακαλῶ· οὐδὲν γάρ (φησὶ Φωκιλίδης),
35 οὐδὲν ἄνευ καμάτου πέλει ἀνδράσιν εὐπετέες ἔργον
οὐδ' αὐτοῖς μακάρ[εσσι].

τοῦτο σε καὶ τὰ ἱερά γράμματα ἐφ' ὑψηλοτέραις ὑποθέσεσι
(ταῖς δηλονότι τῆς σωτηρίας) εἰκότως παιδεύει· οὐδεὶς
στεφανοῦται λέγοντα, ἂν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Ἄν οὕτω
40 ποιήσῃ, οὐδὲν σοι δεήσει παρακλήσεων ὥστε δεχθῆναι ³ εἰς

2. D'abord : τοῖν.

3. D'abord : δεδέχθαι.

κοινωνίαν καὶ φιλίαν σπουδαίων ἀνδρῶν εἰς ὅπερ ἡμᾶς
ὑπαιδούμενος παροτρύνεις ἄλλ' αὐτὸς (κοῦ τὸν τυχόντα
τρόπον) παρακληθήσῃ. Πάλιν (ὑπ' ἀγάπης) παρακαλῶ τὸ
εὐφύες σου τῆς φύσεως καὶ ἤδη προτεθωρὸς εἰς εὐκαρπίαν
45 μὴ ἀνέξαι καταμαρανθῆναι, οὕτως ἀνθοῦν. Φέρε δὲ εὐψύ-
χως καὶ νυκτερινὸν παγετὸν καὶ καύσονα ἡμερινόν, ὥστε εἰς
μελιηδέα καρπὸν ἀντῆσαι. Ἐγὼ γὰρ τοῖς φθάσασι ⁴ τὰ μέλ-
158 λοντα τεκμαιρόμενος πολὺν σοι ξὺν θεῷ || οἰωνίζομαι (ἂν
μὴ καταραθυμῆσης) τὸν ἄμητον. Ἐχε ἐν τούτοις ἐμέ σοι
50 φίλον, ἐπαινετήν σου τοῦ τρόπου, σὲ τῆς παιδίας ἀγάμενον,
καὶ εἰς τὰ κάλλιστα παρακαλοῦντα καὶ τελεώτερα ⁵ περὶ
δὲ τῆς καινοτομίας ταύτης ⁶ τῆς ἐπ' ἀνατροπῇ πολλῶν γέ
καὶ καλῶν πραγμάτων καὶ θεοδμήτων (ῶν ἐστὶ τὸ κορυ-
φαιότατον ἢ εἰρήνη) ἐφευρημένης, οὐκ εὐπορῶ σοι κατακό-
55 ρως διεξελθεῖν, τῷ τε παναπίροις (σχεδὸν εἰπεῖν) ταῖς τοῦ
θρόνου τούτου φροντίσι περιβεβληθῆσαι, τῷ τε ἀσθενῶς ἔχειν·
κλινήρης γὰρ τήνδε σοι τὴν ἐπιστολὴν ὑπαγορεύω ⁶· πλὴν
εἰ βούλη κατὰ τὰς θείας γραφὰς μαθεῖν τι, ἐγὼ σοι μάλα γε
ἡδέως κατερῶ. Ἡ γοῦν θεόπνευστος γραφὴ προησφαλήσατο
60 ἡμᾶς λέγουσα ὡς ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἀναστήσονται ψευδο-
προφήται καὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι καί, συνε-
λόντα φάναι, λύκοι ἄρπαγες ἐν ἐνδύμασι προβάτων καὶ
κῦνες βαρεῖς, καὶ ἐροῦσι δέ γε ὧδε, ἢ ὧδε παρεῖναι τὸν
Χριστόν, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, ὧν ἐγὼ νομίζω
65 τερατωδέστερον ἐν οὐδὲ ἐν τουτουί, τοῦ δηλονότι οὕτως
ἀναιδῶς πλανωμένους, οὕτως ⁷ ἀνεριθριάστως βιούντας,

4. D'abord : προῦπράξασι.

5. D'abord : διὰ δὲ τὴν καινοτομίαν ταύτην.

6. Il devait dicter la copie de cette lettre, car la minute est écrite de sa main. Voir plus loin, page 123, la note 18.

7. D'abord : καί.

οὕτως ὅμως τρομερῶς καὶ ἀναντιρρήτως σέβεσθαι οἶον ⁸ πολ-
λαχοῦ καὶ πιστεῦσθαι · τούτοις δὲ ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους ὁ
σωτὴρ αὐτὸς ἐκέλευσε μὴ πιστεύειν · μὴ γὰρ φησὶν ἐξέλ-
70 θητε · μὴ τοίνυν καὶ αὐτός, ἀδελφέ ⁹, μὴ ἐξέλθῃς τῶν πατρῶων
159 εὐρεῖν ἀλλαχόθι τὸν || Χριστόν · εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν καρπῶν
ἐπιγινώσκειται τὰ δένδρα, εἰ ἔστι σαπρά, μάθε ποῖα τὶς εἶη
ἢ παροῦσα τῶν πασχαλίων πινάκων (οὕτω γὰρ ἡρμήνευσας
tabulas paschaleis) καινοτομία, ἣτις ἐπανόρθωσιν τινὰ
75 ἐπαγγεिलाμένη τὴν οἰκουμένην πάσαν ἐτάραξεν · ἐν δὲ
εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός · διὸ καὶ ἐν Κωνσταντινοπόλει
συναθροισθέντες οἱ πατέρες, τῶν τεττάρων παρόντων πατριαρ-
χῶν, τῶν μὲν αὐτοπροσώπως, τῶν δὲ ¹⁰ δι' ἐπιτρόπων, συνο-
δικῶς ἀπεφῆγαντο στερεὰν μένειν τὴν τῶν πατέρων ¹¹ τοῦ
80 πασχαλίου μέθοδον, καὶ ἀπεδοκίμασαν τὴν τοῦ γρηγορια-
νοῦ καλανδαρίου καινοτομίαν. Τὸν δὲ τόμον τῆς σύνοδου οὐ
δύναμαι σοὶ ἐπιστεῖλαι διὰ τὴν ἀρρωστίαν · ὅτι δὲ πεπλά-
νηνται οἱ τῆς καινοτομίας προστάται ¹² καὶ τοῦτο μόνον ἐσκό-
πισαν ὥστε παρέχειν καιρὸν τῷ Ῥώμῃ τὴν ἀντίθεον ἑαυ-
85 τοῦ δέξασθαι ἀφθεντίαν καὶ χρόνων αὐτῶν κυρίαν ἔχουσαν
καὶ καιρῶν οὐς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Λάβε μοι
τοὺς φωστῆρας αὐτούς, οὓς ἔστησεν αὐτὸς ὁ θεὸς εἰς σημεῖα
καὶ καιρούς, κἀκεῖθεν μαθήσῃ εἰ περιττεύουσιν ἢ ἐλλίπουσι
τῇ καθ' ἡμᾶς χρονικῇ περιόδῳ δεκάδες ἡμερῶν. Ἔστω ἡ
90 σελήνη (ἐν γὰρ τοῦτο καὶ τὸ τυχόν μόνον ἐρῶ) ἔστω ἡ
σελήνη ἀρτιφαής. Λάβε τὰ θεμέλια αὐτῆς (τὴν λεγομένην ||
160 πόνταν), λάβε τὰς καλάνδας τῶν μηνῶν, λάβε τὰς ἡμέ-

8. Ces deux mots sont écrits au-dessus de πανταχοῦ σχεδὸν biffés.

9. D'abord : κἀγώ, φιλε.

10. Ici καὶ biffé.

11. Ici καὶ biffé.

12. D'abord : ὁδηγοί.

ρας τοῦ τρέχοντος μηνός (μηδὲ τῶν βυσέστων χρόνων ἀμελήσας), πάντα κατὰ τὴν παλαιτάτην τάξιν τὴν καθ' ἡμάς, ἂν μὴ συντρέχωσιν αἱ πάσαι ἡμέραι πολυπλασιαζόμεναι καὶ ¹³ ἀφαιρούμεναι κατὰ γε τὸν κανόνα τῶν ἐξευρισκόντων ἢ ἐξερευνόντων ¹⁴ τὸ τῆς σελήνης ποστὸν · ἂν, φημί, μὴ συντρέχωσι τῇ φαινομένη σελήνῃ, ἔστω ὁ καθ' ἡμάς τῶν ἡμερῶν τῶν χρόνων ἀριθμὸς σφαλερός, καὶ περιττευέ-
¹⁰⁰ τωσαν αἱ δέκα ἡμέραι, τῆς σελήνης ἐλαττουμένης κατὰ τὴν αἰσθητὴν καὶ ἀπαράγραπτον ἐμφάνειαν. Ἐστω δὲ πάλιν ἡ αὐτὴ σελήνη παμφαής · λαβέτω μοί τις τὰ καθ' ἡμάς παλαιὰ τῶν ἡμερῶν μέτρα καὶ ἐπακτῶν καὶ θεμελίων (ἃ ¹⁵ κεκαινοτόμησται) · ἂν οὖν ἐλαττοθῶσι τὰ μέτρα τῆς σελήνης
¹⁰⁵ πληθούσης, ἐπὶ μάρτισιν ἀσφαλῆσι ταῖς αἰσθήσεσι, ἐξέσται γὰρ πρὸς τὴν σελήνην αὐτὴν ἐναντενίζοντας ταῖς ὄψεσι πιστεῦσαι τὰς περὶ τούτων ψήφους · ἔστωσαν (ἂν οὕτως ἔξη) οἱ καθ' ἡμάς αἰῶνες παρεκτραπέντες τοῦ εὐθέως καὶ ἀρτίου,
¹¹⁰ εἰ δὲ μὴ γε, ἐπιγνώτωσαν Λατίνων παιῖδες || τὴν ἑαυτῶν εὐθήειαν · τὸ δὲ τοῦ κανονίου τῶν πατέρων δέος ἐπέπερ ὑστέρησε τριῶν τινῶν ἡμερῶν κατ' αὐτό, ἢ τεσσαρεσκαίδεκαταῖα σελήνη τοῦ νομικοῦ φάσαι ¹⁶ οὐδὲν ἡμῖν φέρει βλάβος, τοσοῦτῃ γὰρ πλέον τῶν ἑβραϊκῶν πραγμάτων μακρινόμεθα, ὃ δὴ παρὰ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ μεγάλου ἔσχε λόγου
¹¹⁵ ὀλκὴν · τὴν δὲ νηστίαν τῆς προαγούσης παρασκευῆς τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων μηδὲν ἀμφιβάλων φύλαττε · λόγον γὰρ ἐπέχει πότε ἢ παρασκευῆ τῆς παραμονῆς · διὸ δὴ καὶ τὴν ἀκολουθίαν ἄπασαν ἐπιτελοῦμεν τῇ παρασκευῇ τῆς παραμονῆς, γενομένης καὶ

13. Ici γε biffé.

14. D'abord : ἐξερευνομένων.

15. Ici πάντα biffé.

16. Il y avait d'abord φάσκα.

120 ἐννάτης · αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου καὶ τῆς κυρια-
κῆς, καὶ παραμονὴ ἢ τῶν Θεοφανίων, ὅμως καταλύο-
μεν ¹⁷ εἰς οἶνον γὰρ μὴν καὶ ἔλαιον · οὐ γὰρ θέμις νηστίση-
μον ἄγειν σάββατον ἢ κυριακὴν ἐκτὸς ἑνὸς καὶ μόνου
σαββάτου, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανῶνα καὶ κατὰ τὰς
125 νομοθεσίας καὶ τύπους τῶν πατέρων, πρὸς οὓς ἡμεῖς οὕτως
162 ἔχουν ὀφείλομεν ἀπρίξ ὥστε || ῥάδιον ἀνέχεσθαι τοῦ βίου,
μὴ ὅτι γε πατρίδος καὶ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ πάσης
ἄλλης περιουσίας μεθίστασθαι, ἢ μεταίρειν ὄρια αἰῶνια &
ἔθεντο αὐτοὶ οἱ πατέρες θεοῦ ζώντος οὕτω νομοθετοῦντος.†
130 Ἐχεις ἦν ἐζήτησας βουλὴν περὶ τοιούτων, ὡς ἐχώρει
ἐπιστολή, διὰ βραχέων ἐγγαρχηθεῖσαν. Λάβε, καὶ ἀρέση
(ἀρέσκειν δὲ πάντως ὀφίλει ἀνδρὶ εὐσεβεῖ καὶ συνετῷ ἢ τῶν
εὐσεβῶν διάταξις), ἀσπάζου μετ' εἰρήνης γ' ὅμως πρὸς πάν-
τας τὸν ἐνόντα γε τρόπον. Οὕτω γὰρ καὶ σαυτὸς ἀσφαλιεῖς,
135 καὶ τὰ κοινὰ πράγματα οὐ προσταράξης. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ,
τιμιώτατε.

Ἐξ Αἰγύπτου, μεμακτιριῶνος ἐννεὰ ἐπιδέκα ἀφ' ἧς ¹⁸.

88

168

Θρηῆνος.

Θυμὸν ἐμὸν ἀχέεσσι δῖηνεκέεσσι δαμέντα
καὶ στυγεροῖς παθέεσσ' εἴλεν ἔρωσ θανάτου ·

17. Ici εἰ νηστεύομεν biffés.

18. Une copie de cette lettre se trouve à la Bibliothèque publique de Genève (Manuscrits grecs, n° 1 de la première liasse du portefeuille côté 37-38). Elle n'offre que des variantes sans importance; mais il pourrait se faire qu'elle fût celle-là même que reçut le destinataire, car nous avons vu plus haut que Mélétius l'avait dictée.

124

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

ὡς δ' ὄλοοῦ θίξε θανάτοιο κακοῖο κελεύθου
5 γηθήσας, ῥάϊσεν καὶ βιλὸν οὐ διέβη.
Αἰνοπαθὲς Μελέτιε, φερέσθιος ᾧ θανάτοιο
κῆρα πέλει, βιοτῇ ἤδὲ θανατιφόρος.
ὁ Μελέτιος.

89

In amorem ἀποτρεπτικόν.

Langenteis artus, rigido et confecta labore
quid tener incassum pectora aduris ¹, Amor?
Nos virides olim Christo dicamus amores ²;
5 ille meos ³ meruit, abstulit ille meos.
Abstulit ille meos ⁴, habeat, seruetque virenteis :
illum ego toto animo, nec ⁵ patienter amem.
Tu iuuenesque leueis ludas, molleisque puellas ;
in nos fracti arcus et sine luce faces.
10 Meletius.

90

164

Εἰς μοναχοῦς.

Βάλλ' ὕπνον γαστρός τε κράτει καὶ γλῶσσαν ἐπίσχει,
οὔασι καὶ φάεσι μέτρον ὀριζόμενος ·
ὡς δὲ δέμας βρίθον, κοῦφος πνεῦμ' ὑπεραερθῆς,

89. — 1. D'abord *vexat*.2. D'abord (après une correction première, difficile à lire) : *Nos Christo virideis olim dicavimus annos* ; puis *Nos omnes Christo nostros dicamus amores*, etc.3. D'abord *amores*.4. D'abord *amores* (comme ci-dessus).5. D'abord *non*.

- 5 εὐχαῖς καὶ μελέταις τὸ θεῖον ¹ ἀμφιπόλει ·
ἔσσεαι ἀθανάτων ² ἐναλίγκιος, ἄγγελος ἄλλος
παμφαέως τριάδος ἐν γθονὶ οὐράνιος.

91

165

Stanza prima. Desperatione.

- Io viuo morta e viuo mortal vita ¹
al mondo, o viua muoro viua morte;
ne che fia ² doppo questa mortal vita
5 o che fia ³ doppo questa viua morte
(che morendo ci guida a viua vita
e viuendo ci mena a mortal morte)
del viuer mio, o del morir mio veggio,
e 'l mal mi preme e mi spauenta il peggio.

10

⁴ Ἀνατροπή.

Stanza seconda. Speranza.

- Io muoro viua e muoro viua morte ⁴
al mondo, o morta viuo mortal vita;
e che fia ⁵ doppo questa viua morte
15 o che fia ⁶ doppo questa mortal vita

90. — 1. Il aurait pu écrire τὸν θεόν.

2. Il faudrait ἀθανάτοις.

91. — 1. D'abord : Nacqui, e mortale viuo mortal vita. Puis : Viuo mortale, e viuo mortal vita.

2. D'abord : *fa*.

3. D'abord : ὁ *pure*.

4. D'abord : Nacqui, e mortale muoro viua morte. Ensuite : Muoro mortale, e muoro etc.

5. D'abord : *fa*.

6. D'abord : ὁ *pure*.

126

LETTRES DE MÉLÉTIUS PIGAS

(che viuendo ti mena a mortal morte,
e morendo ci guida a viua vita)
del morir mio o del mio viuer veggio
ne val mi pena, o mi spauenta peggio ⁷.

20

Meletio.

92

166 Al molto R^{do} Padre don Francesco Sasso, magistro
in teologia, et don Giouanni Battista Eliano.

Ben è detto ch' ogni cosa serue in bene a chi (per
gratia di nostro Signore) s'attiene alla gratia del
5 Signor nostro che trae di tenebre luce. Può seruire il
poeteggiare a mortificare le passioni della carne, può
seruire a confortar i spiriti tribolati e a sedare le pas-
sioni che sono le pesti dell' animo, non altrimenti
che la citra Dauitica ad ancidere i maligni spiriti di
10 Saule; e noi di questo facciamo spesso esperienza.
Eccomi l'altra settimana con un epigramma greco et
con un altro latino non molto dissimile, ci conso-
lammo contro la sconzolatione di alcune scintille
delle nostre miserie : questa notte medesmente
15 doppo i notturni ufficj, riuolti alla meditatione di noi,
de lo stato nostro e delle cose mortali di V. R^e et de
le loro afflittioni ne le quali ci ritrouiamo ex semissi
partecipi, ci parue far cantare per nostra et vostra
consolatione a madama la speranza un' arguta stanza
20 contra un' altra che madama la disperatione non

7. La lettre suivante accompagnait l'envoi des deux strophes de la page précédente.

meno argutamente proponea, ambe preso argomento del suo sperare et disperare dagl' istessi principi della nostra teologia, benchè non bene la disperatione si
167 disperi. E giudichi V^a R^a : ella || si duole perchè
25 viuendo questa vita (laquale, come che vezzosamente si viua, non può essere che mortale non sia) non sappi (che pur dourebbe sapere) se anco collassù habbi a viuere bene : all' incontro la speranza, che viua e morta è conseputa al suo Signore, resa certa d'ha-
30 uere anco col suo Signore a viuere, percio ch' è scritto : « se voi morrete, viuerete » ; sicome è anchor allincontro scritto che se voi viuete, morrete, come a punto nostro Signore dice : *Qui diligit animam suam perdet eam* ; con ql el' a ql conseguita a questa
35 fidanza collocatasi madama la speranza lieta si muore questa vita mortale, nè de' mali si sgomenta, nè dubita del sommo bene sotto la fede dell' humiltà grata alla gratia del Signor nostro, le passioni e la morte del quale muore o viue parlando con Paolo. Hor percio-
40 chè apportano queste θέσις et αντίθεσις ouero ἀνατροπή, cioè positione et oppositione ouero inuersione ὁ παλι-
νῳδία, non sò che vaghezza, non sollo per le allusioni
168 delle voci et quasi delle sillabe || stesse, ma anchora per le delle sentenze, che recarà (s' io non m'ingano)
45 a V. R^e, massimamente in queste loro occasioni, qualchè recreatione, et insieme insieme ¹ a quegl' altri signori et sopra tutti al ch^{mo} s^r Paolo ; mando le stanze a V. R^a et pregola le habbia communi con que' signori a' quali tutti col leggerle V. R. faranno anco

92. — 1. Sic, deux fois répété.

50 mie raccomandazioni di cuore. A V. R^a col R^{do} Padre
don Giouanni Battista col Padre priore et a gl' altri
Padri ci offeriamo in Gesu Christo, supplicando a S.
D^a M^{ta} che esso ch'è la fonte delle consolationi le
consoli quanto non puono artifici humani fare.

35

Il 24 d'ottobre del 84.

93

R^{mo} Ioanni Paol^o Caim^o, præstantissimo ill^{mi} car-
dinalis Borromæi οἰκονόμ^o, salutem a Christo Iesu
Deo seruatore.

Emicat non minus cominus quam eminus solis
5 iubar; ac si quid tanto accidit syderi e digressione,
etiam feruentius ardet quo se sublimius attollit
orbique auocat terrarum; seu in se passum e motu
virium augmentum, seu (id quod magis arridet) quæ
pollet in copiosius effusa, pari se exerit ratione tuus
10 in nos amor : quem nobis te propius degens et longe
profectus, eundem tamen vel etiam (si libet) quodam
non inelleganti auctoris copiosiore significasti per
r^{du}m virum Ioannem Baptistam Helianum, iesuitam,
missis ad eum Roma literis.

15 Nondum aspectos (nedum conspectos) amasti nos,
perque literas amorem tuum palam fecisti; fuerat id
sat¹ ad promerendos quosuis vel satis barbaros ani-
mos : at tua charitas necdum sibi fecisse satis visa
est; nisi etiam ill^{mo} commendaret cardinali; eque
20 illius amplitudine diceret nobis salutem atque offer-

ret quicquid iisdem literis exaravit. Suavis est, mi
Caius, suavis quidem est tantorum hominum amici-
tia, sed fecit eam ὁ τρόπος suaviorem ; intuenti quo
sese modo conceperit amor, qua sibi obstetricando
25 ratione usui fuerit, ipsemet quo procedat passu, subli-
meque feratur, quo tandem cogitet ; quæ omnia ad
170 nos amandos || obseruandosque viuacius nos devin-
ciunt ; usque adeo ut et ad euolandum quo inuitatis
30 abriperent : nisi remoram faceret animo pietas, vere-
bundo ne cum ex præcepto domini omnia sint post-
habenda τῷ καλῷ μαργαρίτη atque, ut cum Basilio
magno loquar, ἡ εὐσέβεια μόνη esse debeat ἔργον ²,
cætera πάρεργον, ipse videar præpostere de rebus tanti
35 ponderis iudicasse ; præsertim quum ipse idem meus
animus post insumptos tantos labores (insenuit enim
ante senium legendis scrutandisque græcis latinisque
doctoribus) nulla in re non omnibus calculis dogmata
fidei orthodoxæ orientalis ecclesiæ probet, non (νῆ τῆν
40 ἡμετέραν ἀγάπην) quod sint patria, sed quod ea sint
quæ sibi per omnia probe constant adque dominum
genuine habeant : ita ut cætera reliquarum ecclesia-
rum quæ cum veritate coniunguntur ipsis consonent ;
absonent qua e vero recedunt. Quid hic faciamus ?
45 trahit isthuc humanus meus ³ humani vestri amoris
amor ; retrahit huc in Deum ⁴ pietas cui totos debe-
mus. Hoc igitur faciam, supplex a domino petam ut,
quemadmodum ipse optime norit, efficiat ut ita com-

2. D'abord *ergon*.

3. Ici *vestri* biffé.

4. D'abord *divina* au lieu de *in deum*.

positus ad pietatem (rebus quibus par et qua par est
50 in melius commutatis) euadat || amor ut simul et
amari proximus possit et coli Deus ; nec tamen sit aut
minus pius amor aut minus tuta pietas.

Bene valeat charitas tua in Christo Iesu : e nobis-
que dicat in Domino salutes plurimas ill^{mo} ac r^{mo} car-
55 dinali, cuius nomen pietatis, humanitatis, vitæque
probitatis ergo (tametsi nec antea nobis incognitum)
per te tamen multo ⁵ celebrius in dies haberi cœpit.
Faxit Deus optimus maximus ut ad tantam tanti præ-
sulis ⁶ dignitatem quicquid ⁷ deesse videri potest,
60 quod felix faustumque sit, accedat. Iterum bene vale.

Ex Ægypto, anno salutis MDlxxxiiij, postridie
calendas nouembris.

Peto a te ut pro charitate tua exquiras Romæ Epi-
phanii Panaria ⁸ græce excussa : quod ego opus cum
65 diui Augustini operibus parisinis typis vel Basileæ
impressis e quibusdam amicis nostris diu, sed adhuc
frustra, de Gallia expecto. Rependam hic igitur quic-
quid isthic expenderis meo nomine : quam primum
tamen misseris, eo maiorem voluptatem gratia refe-
70 ret. Ὀκείλαι γὰρ χάριτες γλυκερώτεραι.

5. Ici *magis* biffé.

6. D'abord *hominis*.

7. D'abord : *quicquid fœlix faustumque est accedat*.

8. Le Πανάριον de S. Épiphane avait été imprimé, en grec, à Bâle, chez Jean Hervagius, en 1544, in-folio.

94

172 Τῷ σοφῷ καὶ τιμιωτάτῳ ἐν πνευματικοῖς Παῦσίῳ τῷ
Ζακινθίῳ τῷ Σιναίτῃ εὖ πράττειν.

† Ὅν ἀπήτεις Μάξιμον (φίλτατε) πέπομφα τὸν θεολογώ-
τατον καὶ σύγνωθι ¹ τῇ βραδιτῆτι. Εὖ δ' οἶδα ὅτι οὐ τὴν
5 προστυχοῦσαν σοι εὐφροσύνην ἐποίσει διεξερχομένῳ τὰς
ὑψηλοτάτας ² ἀναγωγάς, αἷς μετὰ Ὀρηγέννη τὸν (κατὰ
Ἀθανάσιον τὸν μέγαν) πολυμαθῆ, εἷς ἐστὶν οὐδεὶς ὡς ὁ
Μάξιμος ἐνασχολούμενος ἀφειδέστερον. Μεστὸς δ' ὢν πάσης
παιδίας δυσέφικτός ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσι πρὸς τοῖς φυσι-
10 κοῖς, ἐν τοῖς μαθηματικοῖς μάλιστα. Ὅθεν δ' ἔσχεν αὐτὸς
πρῶτος πράγματα συσκευάζων τὰς καὶ αὐτῆς ἀναγωγῆς
ἀναγωγικωτέρας ἀναγωγάς, ταῦτα τοῖς ἀναγινώσκουσι παρέ-
χει. Σὺ δὲ ἐκλεγε ἐκ πολλῶν ὀλίγα, ἂν μὴ συγχωρεῖ τὸ
στενὸν τοῦ χρόνου ἀκριθέστερον ἐνδιατρίβειν τῷ συγγράμ-
15 ματι, τοῦτο ὅπερ ἀπαιτεῖ Μάξιμος. Ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ
θεῖα σου καὶ φίλη μοι ψυχή.

Ποσειδεῶνος ³ ὀγδόῃ ἐπιδέκα ἀφ' ἧς.

95

A Monsr l'ill^{mo} e r^{mo} Iulio Antonio cardinale di
S. Seuerina, ill^{mo} e r^{mo} sig. in Christo Gesù col^{mo}.

Il presente che da parte sua ci fè il Padre frà Gio-
uanni Battista, nostro in Christo diletissimo, ci fù e

94. — 1. Ici δὲ biffé.

2. Ici αὐτῆς ἀναγωγῆς ὑπερναβεθεκίας biffés.

3. Ici ὀκτω biffé.

5 per se grato e per esser de V. S. ill^{ma}. Già il Calen-
dario ¹ ci era stato mandato d' altri nostri f^{li} in
carità et padroni. Così hauessimo hauuto quegl' altri
più copiosi discorsi quasi (*mots effacés*) sono allegati
nel detto calend^o, e quai sto desiderando, e spero sian
10 a la fine per lasciarsici vedere. Il conc^o poi Triden-
tino ² mi l'hauea di gia meco portato d'Italia. Tuttauia
sono fatiche l'uno e l'altro grate. Dimostrano quindi
la diligenza de la cura pastorale di Roma providente
d'ognintorno ad ogni genere di pecorelle con ogni
15 sorte di stromento ; quindi le fatiche de le persone
letterate, qual' è il Davarino ³, non infelici in dicendo
in greco le cose latine. Sopracumulate poi col nome
di V. S. ill^{ma} furono gratissime. Io a lo scontro pri-
mieramente ringratio la carità di V. S. ill^{ma} de la
20 memoria che tiene de l'humiltà nostra ricompensan-
dola (se ben non di pari) con queste cosettine nostre,
quali la pressa del tempo troppo pressa permette di
poterle inuiare, forse primitie de più maturi frutti.
Da poi que' spiriti honorati che s'importauano a le
25 traduttioni, facendo gratia de le loro gratie a f^{li}, in
contracambio siano per V. S. ill^{ma} auuertiti che le tra-
174 duttioni risguardanti più a le voci che a' sensi || sono
molto men che felici, percioche le voci sono ritornate
pe' sensi, si che quando non si puono col' istesse voci

95. — 1. Le Calendrier grégorien en grec.

2. C'est-à-dire la traduction grecque des Canons et décrets du Con-
cile de Trente, faite par Matthieu Devaris, de Corfou, et publiée à
Rome, en 1583. Voir la notice que nous avons consacrée à ce raris-
sime ouvrage dans notre *Bibliographie hell. des xve et xvie siècles*,
tome II, pp. 33 à 40.

3. Matthieu Devaris (Ματθαῖος Δεβαρῆς).

30 rendere gli sensi stessi (ch' è l'ottima sorte di tradut-
tione) è menor incommodo, scostandosi da la pro-
prietà de le voci, accostarsi a' sensi, che al contrario.
Si dice bene ἔχω σοι χάριν con altrettante voci *habeo*
tibi gratiam; si dice male (sia per essemplio una e la
35 minima de le cosuccie del calend^o) *sanctorum Inno-*
centium τῶν ἁγίων ἁθῶων. Si direbbe meglio τῶν ἁγίων
νηπίων, non perchè non siano ἁθῶοι gl' Innocenti,
ma perchè non hauendo i Greci festa di S^{ti} ἁθῶοι non
intenderebbero in loro lingua greca senso greco
40 latino. So che i loro candidi petti haurano a fauore
cosi fatti auisi.

Altrimenti al rever^{do} Padre frà Giouanni Battista,
ch' è stato stromento di questi fauori, fo questa remun-
eratione; lo sto a persuadere un buon consiglio :
45 che parte presto da questi paesi per potere altroue
seruire meglio a Dio. La difficoltà prima (che in
vero difficil cosa è ritraere tutt' una gente ed in un
tratto da una ben canuta opinione acciuzzata col latte
materno) la quale e la diligenza d'esso padre et i dis-
50 corsi del Padre frà Franc^o Sasso e gl' aggiuti del
s^r Paolo Mariani haueano già resa male, hor è raddo-
piata : imperciocchè sendo tal opera pia mascherata
non sò da chi co la mascherata di seditione e solleua-
mento popolare, hebbero da quell' impj tanta tema
55 (timido altrimenti è di natura) questi lo fe' che non
175 osano nè aprir bocca nè porger orecchia. Noi anchor,
noi nel travaglio, ne le priggioni, ne' || pericoli de la
vita che sottentrarono detti Padri, corremmo per l'is-
tessa materia pero meno che l'istessi pericoli. N. S.
60 pietà sua ci sottrasse. Nulladimeno ci è cosi impresso

l'animo da quella barbara violenza che ci paiono
mill'anni inanzi ch'el santiss^{mo} patriarcha ritorni da
Costantinopoli, perchè renuntiando a S. Santità la
65 sedia come meglio possiamo, proueghiamo d'una più
secura e più riposta cella a le reliquie di questa
misera vita, laquale cosi fresca d'anni va vicina ad
immatura morte inanzi che fornisca in un enchiridio
tutte le materie de la theologia con merauiglioso
70 riconciliamento de' dottori greci e latini. Ma che fo
io? Quest' è una lettera, e lettera scritta in (*mots*
effacés) V. S. ill^{ma} se siamo soleciti a render^r ad
ognuno (siccome auuertisse i Romani Paolo) ogni
debito.

75 Pregherei bene, inanzi che finisca, V. S. ill^{ma} che
ci faci fauore di farci hauere l'Epifanio greco, le
opere di S. Ambrosi e gl' Agostini da qualche libra-
rio vecchio, perche siano di stampa corretta, che
queste meco non mi sodisfano a fatto; ci ubligarà
80 singolarmente; et noi con l'istessa gratitudine rim-
borsaremo quiui tutto quello che costi (prego V. S.
ill^{ma} non ci l'habbi à graue) esborsarà per noi. N. S.
la felici e salui.

D' Egitto, l'ultimo di gennaio del 85.

85 Di V. S. ill^{ma} aff^{mo} in Christo Gesù, MELETIO, gran
protosingelo e Can^o grande di Sua B^e el patriarcha
d'Alessandria 4.

4. Cette lettre étant d'une lecture très difficile, principalement à cause de la décoloration de l'encre occasionnée par des taches d'humidité, nous ne répondons pas de l'avoir partout déchiffrée d'une façon irréprochable.

96

87 Ἐνθάδε ἀνεγράψαμεν τὴν ἐσχάτην ταύτην ἐπιστολὴν ἦν
ἐν Κωνσταντινπόλει διατρίβοντες ἐγράψαμεν.

Γεωργίῳ Γαυραῖ, τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ τῆς μεγά-
λης ἐκκλησίας μεγάλῳ σκευοφύλακι, ἐν κυρίῳ ὑπερτιμω-
5 τάτῳ.

† Ἄγαμαί σου τὸ τῆς πολυμαθίας φιλομαθῆς (ὡ φίλη
κεφαλῇ), καὶ ταῦτα ἐν καιροῖς μὲν οὕτω χαλεποῖς, ἐν ἡλικίᾳ
δ' ὑπεράκμῳ, ἐν δὲ σώματος ἕξει νοσηλευούσῃ · πρόσθε
τὰς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φροντίδας, οὐ πάνυ ὀλί-
10 γας, οὐδὲ πάνπαν σμικρὰς · ἄπερ ἀγενέσι ψυχαῖς ῥάστ' ἂν
γένοιτο ῥαθυμίας ὑπόθεσις, οὐ γὰρ τῇ γε σῆ, τῇ τῶν ¹ δεινῶν
ἀπάντων ὑπερφρονούσῃ, καὶ ῥαστώνῃ τινὰ τιθεμένη τῶν
χαλεπῶν τὴν ἐπὶ τὰς μαθήσεις ἀσχολίαν · ἦν πῶς εὐμη-
χάνως ἑαυτῇ πορίζῃ ² δῆλόν ἐστιν ἐξ ὧν χθές καὶ πρόϊν
15 συναγειρομένων ἡμῶν ἐφ' ᾧ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκείνας
ἀμφισθητήσεις σκέψασθαί τε καὶ διαιτᾶν, παρακερδαίνουσά
τι καὶ παρακλέπτουσα τὴν ἐκεῖσε διατριβὴν, τὸ περὶ ἀζύμων
ἐς μέσον ἤξα ζήτημα, συνεφελκόμενον καὶ τὰ περὶ ἡμερο-
νυκτίου · ἃ δὴ τὸν ἐνόητα γὰρ τρόπον διεξεληλύθαμεν, οὐχ'
20 ἱκανῶς γ' ὅμως τῶν τε πραγμάτων καὶ τῆς ἡμετέρας ἐφέ-
σεως. Κατελύσαμεν γὰρ τὸν λόγον δις ἤδη, μᾶλλον ἢ κατε-
παύσαμεν. Ἀποφηνάμενος δ' ὅμως ἐγὼ κατὰ τὰς ἰουδαϊκὰς
παρατηρήσεις τὸ ἡμερονύκτιον ἄρχεσθαι ἀφ' ἑσπέρας, ὥστε ³

96. — 1. Ici τῆδε διπλό.

2. D'abord πορίζεται.

3. D'abord καί.

προηγῆσθαι τῆς ἡμέρας τὴν νύκτα, τὸ σκότος φημί τοῦ
φωτός · ὃ δὴ εἰς τὰς ἀναγωγὰς ἐκείνας ἀνέφερον, τὰς τὸ τε
25 προάγον τῆς σκιώδους λατρείας σκότος ⁴, ἥτ' οὖν ἄμυδρόν
τι φῶς καὶ λυχνιαῖον καὶ τὸ ἐφεπόμενον τῆς εὐαγγελικῆς
χάριτος φῶς τὸ ἀληθινὸν ὑπαινιττούσας · ταῦθ' οὕτως ἀπο-
φηνάμενος ἐγὼ, τοῦ ζητήματος τοῦ περὶ ⁵ ἀζήμων ἀκριβῶς
εἰχόμεν. Τῷ ὄντι γὰρ ἐκ περιουσίας λόγου, εἰ καὶ ὁ σωτῆρ
30 ἀζήμων ἐγεύσατο καὶ νομικοῦ πάσχα (ὃ δὴ φησὶν ὁ χρυ-
σορρήμων, καὶ ὃ ἐγὼ καθ' ὑπόθεσιν δίδομι) οὐδ' οὕτως γ'
88 ὅμως || ἐν ἀζήμοις σκιώδους λατρείας τελεῖσθαι δεῖν νομίζω
τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια, τῆς χάριτος τῷ νόμῳ καὶ τῆς
σκιαῖς ἀξυμβάντως ἐχούσις συνυπάρχειν καὶ συνυφίστασθαι
35 τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ τοὺς μὲν περὶ τούτου ἀκριβεστέρους
λόγους ἄλλος ἀναμενέτω καιρός. Νυνὶ γὰρ τῆς ὁδοῦ ὄλος
ἐχόμενος, σχολὴν οὐκ ἄγω τούτων πέρι μακριγορεῖν. Στέλλω
δέ σου τῇ φιλοκαγαθίᾳ τὸν περὶ ἀζήμων καὶ τοῦ ἡμετέρου
πάσχα ⁶ Νικήτα Σεΐδου λόγον παλαιτάτον τε ὁμοῦ καὶ ἰκα-
40 νώτατον, ἀκριβῶς τ' ἄγαν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐξηκριβο-
μένον. Ἀναγνοῦσα δέ σου ἡ σύνεσις ⁷ ἀποδώτω τῷ κομι-
ζομένῳ, αὔριον γὰρ ξὺν θεῷ ἐς Νεοχόριν ἀπαίρομεν, τὰ ἐς
τὰ πρόσω ἐκεῖθεν ἐτοιμάσοντες ⁸. Εὐ οἶδα ἡρεμήσει σου ἡ
σύνεσις, ὅπερ φρονεῖ ἀρρηδηλότατα κατιδοῦσα τὸν σωτῆρα
45 δηλαδὴ μὴ ἐν ἀζύμοις τὸν δείπνον ἐκεῖνον (εἰ καὶ τισι
δοκεῖ τὸν Χρυσόστομον ἄλλως πῶς πεφρονηκέναι, ὃ μοι
παρέσχεν, ὡς οἶδας, πράγματα θεραπεύσαι πειρωμένῳ)
ἐπιτελέσαι, ἐν ᾧ ἄρτου καὶ οἴνου, τῆς ἰδίας] σαρκὸς καὶ τοῦ

4. Ici ἡ φ. biffé.

5. Ici τῶν biffé.

6. Ici λόγον biffé.

7. D'abord ψυχῇ.

8. D'abord ἐτοιμάσομεν.

αίματος, τοῖς ἀποστόλοις μετέδωκεν. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ,
τιμιώτατε.

50 Μεταγεινιῶνος ὁ γδοῆ φθίνοντος, ἔτει σωτηρίῳ αφπζ'.
Μελέτιος.

97

Καὶ ταύτην ἐνταῦθα ἔγραψα μὴ ἔχων ἄλλον τόπον.

Νικολάῳ Ἀλθενόλτ τῷ Γερμανῷ, σοφωτάτῳ ἀνδρὶ καὶ
λογιωτάτῳ, ἔλεος παρὰ Χριστοῦ θεοῦ σωτῆρος.

† Ἄγγει με, Νικόλαε, καὶ μετρίως ὅτι μοι ἄνθρακες
5 (κατὰ τὴν παροιμίαν) ὁ θησαυρός. Τῆς γὰρ Αἰγύπτου ξὺν
θεῷ ἀπάρας καὶ διὰ Θράκην πορείαν στελλόμενος, ἐλπίσας
τέ σου τῆς θεάς καὶ τῆς ὀμηλίας ἀπολαύσαι ἐν ¹ Κωνσταν-
τίνου, ἑκατέρας ἀπέτυχον. Φιλονεικεῖν μοι δοκεῖ ὁ δαίμων
89 συστειλαί τὰ καλὰ · διατοιχίζει μου τὰ γράμματα, || ἀνα-
10 κόπτει μου τῆς συντυχίας τὰς ὀρμάς, πάσας πειρᾶται τὰς
ἐλπίδας ἀπηνθρακίσαι. Παιζέτω καὶ παιζέσθω ὁ πανόλης ·
τῶν δὴ πάντως οὐκ ἐπικρατῆς γραμμάτων · πεπαίχθω τὰ
ἐς Κωνσταντίνου πεμφθέντα καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου ἐπανα-
στραφέντα κενά · τὰ τε Ἐνετίαζε ² σταλέντα ³ κακῆ περι-
15 πεσόντα τύχη (ἔδηλώθη γὰρ μοι ἐς χεῖρας ἐληλυθότα γραι-
κολατίνου τινὸς ⁴ τιάρα κεκοσμημένου, τῆς ἀποστασίας
αὐτοῦ τῷ βραβείῳ) · πάντα πεπαίχθω, τὰ δὲ ἐν χερσὶν εὖ
οἶδα εὐοδοθήσεται. Μὴ πορρωτέρω ὑπεροράτω τὸ θεῖον τὰ

9. Ici ἔκτη φ. biffés.

97. — 1. Ici κωνσταντινουπόλει effacé.

2. Ici σταθεν biffé.

3. Ici κακεῖ biffé.

4. Ici ἀποστάτου biffé.

καθ' ἡμᾶς, ζήλω θείῳ καὶ ἀγάπῃ πονούμενα εἰλικρινεῖ. Σὺ
20 δε, ὦ φίλη κεφαλὴ, ἐπιτυχῶν τοῖς παροῦσι μὴ ἀμελήσεις
ὅσον τάχος παραδηλώσαι μοι τῆς εὐτυχίας τὸ εὐδαιμον.
Διαπόρθμευσον δὲ καὶ Χυτραίῳ τὸ πᾶν αὐτὸς πρότερον ἀπο-
λαύσας· συζεύξεις δέ μοι χαριζόμενος τοῖς πρὸς ἡμᾶς σου
γράμμασι κάτι τῶν καλῶν βιβλίων, εἴ τι παρ' ὑμῖν ἐστίν,
25 καὶ ἡμῖν προσῆκον. Ἐρρωσον ἐν κυρίῳ, τιμιώτατε.

Ἀπὸ Κωνσταντινοπόλεως, ἐν φθίνοντος μεταγειτηνῶνος,
ἔτει σωτηρίῳ αῤῥϞ'.

† 281 ΤΟΜΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΟΥ.

Τοῦ μακαριωτάτου καὶ παναγιωτάτου πάπα Ἀλεξανδρείας
κυροῦ Μελετίου περὶ τοῦ πάσχα.

β. σ. 65, 121 σ. 1000.
27 VII, X;

Σιλβέστρω τῷ μακαριωτάτῳ καὶ παναγιωτάτῳ πάπα καὶ
πατριάρχῃ τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτῇ
5 τῆς οἰκουμένης, πατρὶ καὶ δεσπότῃ ἐν κυρίῳ τὴν ὀφειλομέ-
νην εὐλάβειαν Μελέτιος μέγας πρωτοσύγγελος καὶ ἀρχιμαν-
δρίτης Ἀλεξανδρείας (νῦν δὲ πάπας Ἀλεξανδρείας).

Καλῶς, ἀληθῶς τε καὶ εὐσεβῶς, ἔφη Βασίλειος ὁ μέγας
ἐν τῷ πρώτῳ κατ' Εὐνομίου, ὡς εἰ τοῖς πατράσι δόγμασι
10 τε καὶ παραδόσεσιν ἐφησυχάζομεν τῇ τε ἀπλῇ καὶ ἀπεριέργῳ
πίστει τῶν ἀποστόλων οὐδὲν ἂν ἐδεήθημεν λόγον. Αὐτὸς δὲ
φημι ὅτι εἰ μὴδὲν τῆς πατρικῆς παρεγγχειροῦμεν διδασκαλίας
τῶν ἰχνῶν δι' ἐκείνοις εἰχόμεθα, μὴδὲ τὰ τῆς ἐκκλησίας
διαταράττετ' ἂν, μὴδέ γε τὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας
15 ἐκλονεῖτο· καὶ ἦν ἂν ἡμῶν βεβαιότερα τῆς σωτηρίας ἢ

5. La page 90 est blanche ; la page 91 contient une note sans inté-
rêt, d'une main récente ; et la page 92 blanche.

ἔλπις πατράσιν ἐφεπομένων παλαιὰ δόγματα καὶ παραδόσεις
 μαθητευόντων · εἴπερ ἐξερευνόντων οἷά περ νέων διδασκά-
 λων νέα καὶ δόγματα καὶ διδασκαλίας, & δὴ τέρψαιεν ἂν
 282 (κατὰ τὸ λατινικὸν ἐκεῖνο || omnia noua placent) ἐώλων
 20 ἀνδρῶν ἀστατούσας ψυχάς, ῥάδιον (ὡς κάλαμος) τοῖς προσ-
 τυχοῦσι τῶν ἀνέμων σαλευομένων · οὐ μὴν γε τοὺς στα-
 θερωτέρους καὶ εὐσεβεῖς καὶ σοφίᾳ κεκοσμημένους · λειποῦσι
 δὲ καὶ μάλα πολλὰ πόρρωθεν αὐτῶν ἀποσκοπούντων καὶ
 πρὶν γεγενῆσθαι τὰ μέλλοντα κακὰ καὶ τὴν ἐπεισερχομένην
 25 ζάλην τῆς ἐκκλησίας · τὰ πεφυκότα τοῖς νεωτερισμοῖς ἐπι-
 γίνεσθαι · τῷ ὄντι γὰρ τί ἂν εἶεν ἄλλον τοῖς εὖ φρονοῦσιν
 αἰστάσεις πᾶσαι, αἰ διχοστασίαι, αἰ τῶν αἰρέσεων ἐπιφοραί,
 αὐτῆς ἐκκλησίας ταραχαὶ καὶ νεωτερισμοὶ φιλοδόξων ἀν-
 δρῶν, καὶ οὓς ἂν εἴπῃς μετὰ τοῦ ἀποστόλου ματαιολόγους
 30 καὶ φρεναπάτας ἀποκυήματα. Τοῦτο δὴ μοι τὸ τῆς ἀνθρω-
 πίνης φιλοτιμίας κακοήθες δοκεῖ δικαίως προαναπέμπετον ὁ
 θεὸς δι' ὧν ἐν ἀγίαις γραφαῖς λέγει · ἐπερώτησον τὸν πατέρα
 σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐρουσί-
 σοι. Εἰ Ἄρειος ἐπερώτησεν τοὺς πατέρας αὐτοῦ, οὐκ ἂν διερ-
 35 ράγῃ εἰς ἃς ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ θεοῦ βλασφημίας. Εἰ
 ἠρώτησεν Μακεδόνιος τοὺς πρεσβυτέρους, οὐκ ἂν περὶ τοῦ
 πνεύματος παρεφρόνει · Νεστορίῳ δὲ τῷ δυσσεβεῖ πόθεν
 ἐξεγένετο ἐκτραχηλισθῆναι, εἰ μὴ ἐκ τῶν πατέρων ἀφι-
 288 στασθαι; τί δὲ Διόσκορος; οὐχ' αὐτὸ τοῦτο πέ-||πονθεν τῆς
 40 εὐθείας παρενεχθεῖς, μὴ βουλόμενος μετὰ τῶν πατέρων τὴν
 αὐτὴν ὁμολογεῖν πίστιν, τὴν σύντροφον, τὴν ἀληθῆ, ἐπιγι-
 νωσκόντων καὶ ἀνομολογούντων τὸν κύριον ἡμῶν καὶ δεσπό-
 την Ἰησοῦν Χριστόν, ἕνα μὲν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ὑπόστασιν,
 ἐκ δύο δὲ διαφόρων φύσεων εἰς ἄκραν ἔνωσιν ἀσυγχύτως
 45 συνδραμουσῶν; ὁ γὰρ αὐτὸς Χριστὸς καὶ υἱὸς ἦν θεοῦ καὶ
 υἱὸς ἀνθρώπου · ὁ αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ κατὰ

τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος τῇ μητρὶ κατὰ ¹ τὴν ἀνθρω-
 πότητα, μία ὑπόστασις πρὸ τῆς σαρκώσεως, συμπληροῦσα
 τὸ μέγα τῆς ὑπερθέου τριάδος μυστήριον, κεχωρισμένη
 50 τῆς ἀνθρωπότητος καὶ γυμνὸς οὐσα θεός · μία ὑπόστασις
 μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅροις διαμένουσα τῆς
 τριάδος, οὐ γυμνὴ δὲ καὶ μεμονωμένη τῆς ἐνότητος ·
 τῇ ἀνθρωπίνῃ δὲ φύσει ἐνωμένη εἰς ἓν ἄκρως καθ' ὑπό-
 στασιν. Ὁ γὰρ θεὸς λόγος ἐγένετο σὰρξ μὴ τραπείσ τὴν
 55 θεότητα · ἀναλλοίωτος γὰρ ὁ θεός, μηδὲ φερμὸν ἢ σύγχυσιν
 πεπονηθώς · ἀπαθὲς γὰρ δήπου τὸ θεῖον, ἀλλὰ μείνας (ὅπερ
 ἦν) θεός, γέγονεν (ὅπερ οὐκ ἦν) ἀνθρώπος, συνδραμουσῶν
 δύο φύσεων εἰς ὑπόστασιν μίαν ἀφύρτως, ἀτυγχύτως καὶ
 ἀναλλοιώτως. Ἐμεινε γοῦν ἡ τριάς πάλιν τριάς · ἡ αὐτὴ
 60 γὰρ ὑπόστασις τοῦ υἱοῦ, ἡ μία χάρις σαρκός, μία ὑπόστασις
 ἔμεινε καὶ μετὰ τοῦ προσλήματος. ||

284 Εἰ τοίνυν Διόσκορος τοῖς πατέροισι ἐφησύχασε δόγμασι,
 καὶ πᾶς ὁμοίως τῶν ἐπιλοίπων αἰρετικῶν ὄμιλος εἰ πατράσιν
 ἔγνω ἂν ἀκολουθεῖν, καὶ μὴ μέντοι νέα τινὰ ἐφευρίσκειν
 65 πλάσματα ἄπερ οὐχ εὔρον, οὐκ ἔγνωσαν, οὐκ ἐδίδαξαν, οὐ
 παρέδωκαν οἱ πατέρες οἱ καθηγησάμενοι τὴν σωτηρίαν ἡμῖν,
 νέας δὲ διδάσκειν διδασκαλίας, οὐκ ἂν ἐγεγόνεισαν ἀπω-
 λείας ὁδηγοὶ τοῖς πειθομένοις, οὐκ ἂν τὴν ἐκκλησίαν συνέ-
 χεαν ἂν, καὶ διήλον τοὺς πιστούς, οὓς ὁ σωτὴρ τὸν πατέρα
 70 παρακαλεῖ διατηρεῖν εἰς ἓν, ἵνα, φησί, ἐν ᾧσιν, οὐκ ἂν
 ἐλύπησαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὰ σπλάγγνα τῶν οἰκτιρ-
 μῶν τοῦ θεοῦ, τοῦ μὴ ἐπευφραينوμένου τῇ τῶν ἀνθρώπων
 ἀπωλείᾳ, πάντας δὲ σωθῆναι θέλοντος καὶ εἰς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας ἐλθεῖν. Πρὸς δ' ἅπασι τούτοις οὐκ ἂν ἐνεποίησαν
 75 τοῖς ἔθνεσι τηλικούτον σκάνδαλον · ἅτινα ἡστινοσοῦν καὶ

1. En marge, on lit : ἴσως τὸ ἀνθρώπινον.

ὅπως δὴπως προσπιπτούσης ἐπιλαβόμενα τῆς προφάσεως,
ὕλην τε τῆς ἰδίας ποιούμενα παραφροσύνης καὶ ἀπιστίας
σκανδαλίζονται μὲν εἰς ἡμᾶς, βλασφημοῦσι δὲ τὸ ἅγιον
ὄνομα τοῦ θεοῦ · ταῦτά ἐστι τὰ τῶν νεωτερισμῶν γενναῖά
80 τε καὶ καλὰ κατορθώματα. Ἐπὶ γὰρ ἅπαξ ἐπικύψωσι τῇ
καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη, οὐ μόνον τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν οἰκου-
285 μένην αὐτὴν ἐκταράττουσιν ἅπασαν · ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν οὐρα-
νίων κατατολμήσαντες νότων, τά τε ἄλλα τῶν ἀσωμάτων
ὑπεραλλόμενοι τάγματα, πράγματα παρέχουσι καὶ αὐτῇ
85 τῇ μακαρίᾳ καὶ εἰρηναίᾳ φύσει τοῦ θεοῦ, εἰς ἐκκίνησιν
παροξύνοντες. Διὸ δὴ καὶ παραχωρεῖ τοσοῦτοις καὶ τηλικού-
τοις ἡμᾶς προσομιλεῖν χαλεποῖς, ὅποσα καὶ ἡλίκα τὸ καθ'
ἡμέραν ὀρῶμεν ἡμῖν ἐπιπίπτοντα. Εἰ δέ μοι τις ἀπιστεῖ τοῖς
πάλαι ὧν ἀκηκόαμεν καὶ ἀνεμάθομεν τὰς ξυμφοράς, ἀλλὰ
90 γε τοῖς νεωτέροις οὐκ ἀπειθήσει ἄπερ ἐκ παντὸς κατεπείγουσιν
ἡμᾶς, ἐκείνας ἐφ' οἷζυροτέροις πράγμασιν ἀφεῖναι τὰς φω-
νάς, ἃς ποτε ἐφ' ἐτέραις ὑποθέσεσιν Δαβὶδ ὁ πατρόθεος · ὅσα
ἠκούσαμεν καὶ ἴδομεν, ναὶ γὰρ ἴδαμεν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύ-
ταις εἰς ἅπερ ἐξώκειλαν αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν τὴν τῆς ἐκκλη-
95 σίας δεινὴν σύγχυσιν, τὸν τῶν ἐθνῶν ἐμπαιγμὸν, ὅλης τῆς
ὑπ' οὐρανὸν τὴν αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδόκητον ταραχὴν · ὧν
πατὴρ καὶ γεννήτωρ ὁ νεώτατος οὗτος νεωτερισμὸς τοῦ
πασχαλίου ὃν ἐκίστησεν Ῥώμη ἢ πρεσθυτέρα, μὴ ἐφησυ-
χάζουσα ταῖς τῶν πατέρων δόξαις, ἀλλὰ ταῖς ἰδίαις ἀκολου-
100 θούσα · ἀφροντίζουσα τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, σωφρο-
νίζοντος τοὺς νεωτέρους μὴ φιλοτιμᾶσθαι, δοξάζεσθαι ἐπ'
288 ἀτιμίᾳ πατέρων · καί, νῆ τ' ἀληθές, ἢ εἰ κρίνειν ὀφείλομεν
(ὡς κρίνειν ὀφείλομεν κατὰ τὸν τοῦ σωτῆρος λόγον) ἐκ τῶν
καρπῶν τὸ δένδρον, δένδρον εἶη πάντως κακὸν τοῦ πασχάλιου
105 αὕτη ἢ διόρθωσις, ἐπειδὴ περ κακῶν καρπῶν γέγονεν οἴσθη.
Ἐὼ γὰρ λέγειν τὸ τοῦ ἔτους δεκαθήμερον ἔκτρομα · οἱ γὰρ

τῆς σελήνης μετασχηματισμοὶ τοῖς ἡμετέροις (τουτέστι τοῖς
παλαιοῖς) ἀνταποκρινόμενοι δῆλον ὡς ἐλέγχουσι τὰ παρ'
ἡμῖν ἐτῶν μέτρα, καὶ ἡμερῶν μὴ δεῖσθαι ἀφαιρέσεων ἢ
110 προσθηκῶν.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἦν ἂν ἴσως ἀνεκτόν, τὰ τοῦ πασχαλίου
δὲ παραχαράττειν μυρίων κακῶν γέγονεν αἴτιον · ἐκκλησίας
μὲν γὰρ ἦνεγκε ζάλην καὶ ταραχήν, ἐθνῶν δὲ χλευήν, αἰ-
σχύνην πατέρων, παίδων ἀνατροπὴν καὶ πλάνην, ὕστατόν τε
115 στάσιν καὶ διαχωρισμόν, πρὸς δὲ ἰουδαϊσμόν ὅτι πλείστην
ἐγγύτητα, θεοῦ δὲ πάλιν θυμόν καὶ ὀργήν · ὦν ξυμπάντων
ὁμοῦ καὶ ἐνὸς ἐκάστου χωρὶς, τί ἂν ἰδεῖν ἐδύνατο γαλεπώ-
τερον ὁ παρῶν ἤδη γέρων αἰὼν καὶ αἱ ἡμέραι αὐταὶ αἰ-
πονηραὶ; τίνες δακρύων πηγαί (κατὰ Ἰερεμίαν εἰπεῖν) ἐξαρ-
120 κέσουσι τηλικούτον ἀποκλαῦσαι κακόν; τίνες στεναγμοί;
τίνες ὄδυρμοί; Ἐμελλεν ἄρα ἡ κτίσις ἐσχάτῳ νυκτὶ γῆρει
287 ταλαιπωροῦσα ἐν ταυτηῖ μάλιστα τῇ τῆς ἡλικίας || ἐσχατιᾶ,
οὐκέτι ἔχουσα κατὰ τινῶν τῶν τῆς πίστεως δογμάτων ἐν-
στάσεις ἰδεῖν καὶ παρεκβάσεις, καὶ ἀνατροπὰς (πάντων καὶ
125 πρόπαλαι καὶ νῦν ἔναγχος δειναῖς βεβλημένων ἐπηρείαις),
καὶ τῶν πατρικῶν λοιπὸν παραδόσεων τηλικαύτην καταφρό-
νησιν ἰδεῖν; τῷ τοίνυν προσώπῳ ἐλπίζετε, ὦ οὔτοι; τίσι
καρδίαις; τεθαρρήκατε ἐκείνης τῆς βασιλείας ἔνδον γενέσθαι
τῆς εἰρηνικῆς, τοσοῦτον ἐνθάδε σκανδάλων αὐτοὶ γιγνό-
130 μενοι ἀρχηγοί; πῶς ποτε πλησιάσετε τοῖς πατράσιν ἐκεί-
νοις, ὧν πάλαι ἀνατρέψαντες τὰ δόγματα νῦν καὶ κατὰ
τῶν παραδόσεων χωρεῖτε οὕτως ἀναίδην; Ἄλλὰ (φασιν)
οὐ περὶ πίστεως τουτί τὸ ἐγχείρημα, καὶ λοιπὸν ἀκίν-
δυνος ὁ νεωτερισμός. Ὡ βαρυκάρδιοι παῖδες ἀνθρώπων,
135 εἰ μὴδὲν πρόσεστι βλάβης τῷ νεωτερισμῷ (οὕτω τῶν δια-
φόρων πεφυκότων), οὐδ' ὄφελός γε παντί που προσέσται ·
καὶ λοιπὸν τίς σοι χρεία νεωτερισμῶν; εἰ ἐπικοινωνῶς ἔχει

σοι τὰ ἀδιάφορα · οὐ γὰρ ἐὰν φάγωμεν (φησὶ περὶ ἀδιαφό-
ρων ὁ ἀπόστολος) περιττεύομεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν,
140 ὑστερούμεθα. Εἰ οὖν μὴ ἐπικίνδυνος ὁ νεωτερισμὸς, οὐδ'
288 ἀφαιρούμενος ἐπικίνδυνος ἂν εἴη · καὶ εἰ μὴδὲν οἷη || παρα-
βλάπτειν εἰσφέρων, μὴδὲν παραβλάψει καὶ ἀνελῶν · εἰ δὲ
κινδύνῳ συνέζευκται (ὡς δὴ καὶ συνέζευκται νεωτερισμὸς
ἅπας), φεῦγε τὸν κίνδυνον · οὐδὲ γὰρ μικρά, οὐδὲ τὰ μικρά
145 (κατὰ Βασίλειον) ὅταν βλάβην εἰσφέρει μεγάλην · ἀλλ' οὐδὲ
μικρὸν σοι τὸ ταραττεῖν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀνακυκᾶν, κατε-
παίρεσθαι πατρῶων, προσταγμάτων θείων ὑπερορᾶν · θεὸς
γὰρ ἐστὶν ὁ ἐπιτάττων μὴ μέταιραι ὄρια αἰῶνια, ἃ ἔθεντο
οἱ πατέρες σου · τί δὲ οὐχ εὐσεβέστερον καὶ εὐαπολογώτερόν
150 ἐστὶν ἐν ἀδιαφόροις πράγμασι συμφέρεσθαι τοῖς πατράσι καὶ
πρεσβυτέροις (κἄν πως δεήσει συνοκλάζειν) τοῦ ἀποτηδᾶν
καὶ ἀποσχιστᾶν εὐκόλως ἐπανθέσιν ἀταρποῖς · οὐδὲ τὴν κοι-
νὴν δυσωπουμένους παροιμίαν, μὴ καταλιμπάνειν λέγουσαν
δεῖν τὴν παλαιὰν ὁδόν, τὴν καινὴν ἀνθερουμένους; ταῦτα δὲ
155 φημι οὕτω γίγνεσθαι χρεόν, ἂν μέντοι τι τῶν πατρῶων τῆς
εὐθείας παρενήνεκται καὶ ἐν πράγμασιν ἀδιαφόροις, ὅπου δὲ
καὶ πατρῷά ἐστι καὶ ὑγιῶς ἔχει ἄγαν · πρὸς δὲ καὶ κανῶν
ἐστὶ συμπάσης ἐκκλησίας τί ἂν τις εἴπη; μὴ οὐχὶ πάσαις
ἀνάγκαις τῶν καινοτέρων ἐφευρεμάτων δεῖ καταφρονεῖν, τῶν
160 δὲ πατρῶων ἀντέχεσθαι; ἐκεῖνο γοῦν ὑπαιδουμένους καὶ
289 δεδιότας τὸ « ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις »; || Ἀλλά
με περὶ τούτων, δέσποτα, ἐξεχαράξαι τι παρακαλεῖς ἐπι-
στηριγμὸν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας ἐκκλησίας Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τῶν πάλαι τουτωνί, δηλονότι
165 τῶν Κόπτων λεγομένων ὧν ἡ φιλόθεός σου ψυχὴ καὶ τὰ
ἰσαπόστολα σπλάγχνα οὐ μικροπρεπῶς ὑπερφροντίζει, τὰ
πρὸς ἐπιστροφὴν σωτήριον καθηγουμένα · ὡς ἂν καὶ ὁ
παρῶν καὶ δὴ καὶ ὁ μέλλων ἅπας χρόνος τέλειον ἔχει τῆς

πρὸς τὸν πάλαι ἀγάπης ἐξέμπλαρ τὰς πράξεις τὰς σάς, καὶ
170 τὴν σπουδὴν καὶ τὸν ἀγῶνα ἐξαιρέτως τὸν ἀμφ' αὐτούς· ἐγὼ
δὲ καὐτὸς οἶα ὁῖα κατὰ πάντα εὐήμιος καὶ ζηλωτῆς τῶν
αὐτῶν σοι, δέσποτα καὶ πάτερ ἐν Χριστῷ, φροντίζων καὶ
μεριμνῶν, ἔγνω καὶν τούτῳ τὴν αὐτὴν ἐνδείξασθαι σπουδὴν
ἥνπερ καὶ ὑπὲρ τῶν τῆς ὀρθοδοξίας δογμάτων πολυτρόπως
175 ἤδη ἐνεδειξάμην, μηδὲν τῶν τε τῆς ψυχῆς καὶ τῶν τοῦ
σώματος δυνάμεων τὸ ἀδρανὲς λογισάμενος πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ
πόνου (ξὺν θεῷ) καλόν, τὸ στηριγμὸν φημι τῆς ἐκκλησίας,
ὑπεραπολογούμενος μάλιστα πατρικῶν παραδόσεων καὶ
πατέρων ὑπὸ παίδων ἀδικουμένων ὑπερμαχόμενος εὖ μάλα
180 τοῦτο εἰδὼς ἐν τῇ προκειμένῃ μάλιστα ὑποθέσει, τοῖς πατρά-
σιν ἐκ παντὸς ἀκολουθητέον, καὶ μὴ τὰ λεγόμενα κανόνια
290 πάντα που συνέτρεχε || τῇ τῶν πολυασχόλων ἀστρολόγων
ἀκριβείᾳ· οὐ γὰρ ἀστρολόγοι ἀλλὰ πατέρες εἰσὶ τῆς ἐκκλη-
σίας καθηγηταί, ὥσπου περὶ τῶν αὐτῶν τουτωνὶ ἔφη||τις τῶν
185 ῥωμαίων ἀρχιερέων (blanc). Οὐκ ἠβουλήθη δὲ τῇ συντο-
μίᾳ χαριζόμενος τὰς τῶν πάλαι πράγματείας εἰς μέσον
παραγαεῖν· καὶ μάλιστα συνεγράψεν περὶ ταυτησὶ τῆς
ὑποθέσεως ἣ νυνὶ Λατίνοις ἐστὶν ἐν χερσὶ ὁ πολὺς τὰ ἀστρο-
λογικὰ καὶ σοφὸς Γρηγορᾶς ὁ Νικηφόρος. Ἦν γὰρ μοι
190 παλαιὰ σοφῶν ἀνδρῶν συντάγματα πολλαῖς πρόπαλαι ἀγῶ-
νων περιόδοις δηλοποιοῦντα καὶ ὅλον ἄγοντα ἐπ' ὄψιν τῆς
τῶν φωστήρων ἡλίου καὶ σελήνης περιόδου τὸ ἀνώμαλον καὶ
ἄνισον, τοῦτο ὅπερ οὐδὲ οἱ πατέρες ἐκεῖνοι οἱ ἅγιοί τε καὶ
θεόσοφοι οὐ δῆπου ἠγνόησαν· ἦν ἡμῖν ἀνωμαλίαν νῦν
195 ἀντεπιφέρουσιν, ὅπως ἂν εὐλόγως φανῶσιν αὐτοὶ πολυπραγ-
μονήσαντες, ἦν ἀνέπλασαν τοῦ πασχαλίου διόρθωσιν,
ἀγνοοῦντες, ὡς ἔοικεν, ὅτι μετὰ τριακόσια ἔτη ἐκπεσεῖται
καὶ αὐτῶν ἡ διόρθωσις, καὶ γενήσεται πάλιν ἀνάγκη τοῖς
ἀστρονόμοις ἀστρονομεῖν, ἄλλας μαντευομένοις ἐπιδιορθώ-

200 σεις ταῖς αὐταῖς ἀνάγκαις ὑποκειμένας, τουτέστι δευτέρων
ἀεὶ ἐπιδιορθώσεων ἐπ' ἄπειρον δεομένας · εἴ γε ἐπὶ ἥ
201 τοσοῦτον ἐκτενῆται ὁ παρῶν ἤδη ἕξερὸς αἰῶν, εἰ καὶ ὑπι-
σχυνοῦνται γε αὐτοὶ (ὅ δὲ ἐμφέρεται ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ
γρηγοριανοῦ καλανδαρίου τῆς διορθώσεως ὡς κατὰ γε τὸν
205 γνῶμονα καὶ τοὺς καινοὺς κύκλους οὓς ἐξεῦρεν Ἀλούζος ὁ
Δόλιος, ὁ Ἀντωνίου ἀδελφός, εἰς ἀπείρους αἰῶνας ὁδεύσει
τὸ καλανδάριον ἀπαρασάλευτον τοῖς αὐτοῖς τῆς ὑπ' αὐτοῦ
εὐρεθείσης, ὡς αὐτοὶ φασὶ (πεπραγμάτευται γὰρ τοῦτο
πάλαι τῷ Γρηγορᾷ, διὰ δὲ τὸ ἄστατον καὶ παρ' αὐτοῦ ἀπε-
210 δοκιμάσθη) διορθώσεως ὅροις ἐμπεριεχόμενον καὶ μηδα-
μῶς ἐκπεριπίπτον ἢ προσδεόμενον, φέρον δὲ ἀεὶ κατὰ ταῦτὸ
ἀσφαλεῖς καὶ ἐδραίους τὴν τε ἰσημερίαν καὶ τὰς πανσελή-
νους, καὶ τέλος τὸ πάσχα ἀμετακινήτως. Πλανῶνται δὲ τῷ
ὄντι κομπάζοντες · καὶ πάντως μετὰ τὴν τῶν ἑκατοντάδων
215 ἐκείνων περίοδον, αἱ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς ἐλλείψεως
ἀποτελοῦσιν (εἰσὶ δὲ ἑκατοντάδες τρεῖς καὶ τέσσαρά που ἔτη)
ἢ πείρα αὐτή, αὐτὴ ἢ πείρα ἢ (κατὰ Παῦλον εἰπεῖν) ἢ
ἡμέρα δηλώσει, καὶ πάντως ὁ χρόνος ἄξει εἰς τοῦμφανές
τανῦν ἴσως γέ τισιν ἀγνοούμενα πράγματα · ἐγὼ γὰρ δικαιο-
220 τερον καὶ βεβαιότερον πείθομαι τοῖς πατράσιν ἐκείνοις τοῖς
σοφοῖς καὶ ἀγίοις τοῖς προειδόσι καὶ προειρηκόσι τὴν ἡν
222 νῦν ὀρῶμεν ἀνωμαλίαν, καὶ ἥ καθ' οὓς, τοῦ παρ' αὐτῶν
παραδοθέντος καὶ κρατοῦντος κανονίου, τῶν ἀδυνάτων ἔστιν
ἡμᾶς ἢ πρὸ Ἰουδαίων πάσχα τελεῖν ἢ μετὰ Ἰουδαίων · καὶ
225 ταῦτα ὁποτέρως ἂν ἔχοιεν τὰ Ἰουδαίων ἢ σφαλερῶς ἢ ἀσφα-
λῶς · τούτοις οὖν τοῖς πατράσι τοῖς κατὰ τῶν θείων ἀποστό-
λων γοῦν ὡς δὴ ἐροῦμεν οὔτε πρᾶφθανόντων τὰ ἰουδαϊκά,
οὔτε ταῖς ἰουδαϊκαῖς λατρείαις συμπεριφερομένοις, δικαιοτέρον
πείθομαι ἢ περ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἐπισχιάζουσιν ὃ νῦν οὕτω
230 φαίνεται πρὸ τῆς πείρας, οὐδέ γε φανεῖται πρὶν ἢ εἰς μῆκος

ἤξει ἀξιόλογον μετὰ τῶν ἐτῶν ἐκείνων τὰς περιόδους · οὐδὲ γάρ, οὐδέ, ὅταν οἱ πατέρες συνέταττον τὸ κανόνιον, ἡ ἀνωμαλία ἐφαίνετο, ἐλλειπόντων λεπτῶν τινων πρὸς τὸ ἀκραιφνέστατον · παρῳχηκότων δὲ περίπου τριακοσίων ἐτῶν, τῶν
235 λεπτῶν ἐκείνων ἤδη ἀποτελεσάντων ἡμέρας μῆκος, τὸ τῆς ἰσημερίας ἐλλιπὲς (ὡς πρὸς τὰ προάγοντα ἔτη) ἐφανερῶθη, ὅτι φημί προφθάνει ἡμέραν μίαν τὴν ἰσημερίαν τῆς προπαρῳχηκυίας τριακοσαετηρίδος, καὶ ἡ κατὰ τὰς πανσελήνους ἐλλειψις. Διὸ δὴ (ἐπεὶ περ καὶ ἡ παροῦσα διόρθωσις μέλλει
240 ἐξ ἀνάγκης εἰς ἀδιορθωσίαν μεταπεσεῖν μετὰ τοσαῦτα ἔτη
298 μεθ' ὅσα ἡ τοῦ τῶν πατέρων || κανονίου φαίνεται παρασυρεῖσθαι), τίς ἂν λόγος δίκαιον ἀποφάνηται καταλιπόντας ἡμᾶς τὸ τῶν πατέρων πασχάλιου κανόνιον, ἐτέρου ἀντιποιεῖσθαι, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ φερομένου ἀνωμαλίαν (κᾶν καὶ ἀρνούνηται
245 Λατῖνοι ἢ καὶ ἐπισκιάζουσι δέκα πως ἡμέρας ἀφαιρούμενοι, ἄλλους τε ἐμβολισμοὺς κανονίζοντες, καθὰ δὴ τὰ νεογενῆ ταῦτα κανόνια φανεροῖ; τίς λόγος (εἰπέ μοι) σήμερον ἀφίστασθαι τῶν πατέρων τοῖς νεωτέροις τουτοῖσι προσκειμένους, αὔριον δὲ καὶ τούτων ἐκπίπτειν ἐξὸν εὖ μάλα καὶ
250 τὸ τῶν πατέρων κανόνιον κρατύνειν, καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων φυλάττειν διαταγὴν, καὶ οὐδὲ πρὸ τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα πασχάζειν ποτέ, οὐδὲ σὺν Ἰουδαίοις χριστιανούς ὄντας ἡμᾶς · ὅπερ τοῖς ἀποστόλοις μὲν ἀπηγόρευται, Λατίνοις δέ, κατὰ τὰ νεωτερικὰ τάδε κανόνια τῆς διορθώσεως, οὐ κατορθωθήσεται · ἀναγκασθήσονται γὰρ ἔσθ' ὅτε πρὸ τῶν ἰουδαϊκῶν
255 πασχάζειν, ὅτε δὲ καὶ μετὰ Ἰουδαίων, ὡς ἡ πείρα καὶ ὁ χρόνος δηλώσει, ὁ κοινὸς ἔλεγχος · οὕτω τε τὰ τῆς ἀποστολικῆς διαταγῆς αὐτοὶ κατὰ τὴν νέαν ταύτην διόρθωσιν παραθήσονται. Ἄλλ' ἐροῦσιν ὅτι καὶ παρ' Ἰουδαίοις οὐκ ἐς τὸ
260 ἀκριβέστατον τηρεῖται τὰ ἀστρολογικά, καὶ δὴ ἀδιορθώτως

294 περιφέρεται τοῖς ἄ || τοῦ πάσχα. Ἐγὼ δὲ λέγω ὡς ἐν τούτῳ
ἐστὶ τὸ θαῦμα, ὅτι καὶ εὐδιορθώτως καὶ ἀδιορθώτως ἐχόν-
των τῶν ἰουδαϊκῶν, ἡμεῖς, κατὰ τὸ κανόνιον ἐκεῖνο τὸ πατρι-
κόν, τὸ παλαιγενές, ἀπαράλλάκτως φυλάττομεν τὴν τῶν
265 ἀποστόλων διαταγὴν, ἣτις ὅποια τις εἴη πῶς τε φυλάττεται
κατὰ τὸ κανόνιον αὐτῶν εἰκὸς διὰ βραχέων θεωρῆσαι, ἀφε-
μένους τῶν λεπτοτέρων καὶ περιεργωδεστέρων μαθηματι-
κῶν θεωριῶν, ἃς περιέχει τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα συντάγματα
παρ' ἡμῖν, καὶ τοσοῦτον λέγοντας μόνον ὅσον ἂν τοῖς εὐγνω-
270 μονοῦσιν ἀρκέσειεν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας · ὁ γοῦν
κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐπὶ λέξεως οὕτως ἔχει :

Διαταγῆς κανῶν.

Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν
τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων
275 ποιήσει, καθαιρείσθω.

Ὁμοίως καὶ παρὰ Λατίνοις. (Blanc de trois lignes.)

Τουτουῖ τοῦ κανονίου, ταυτησί τῆς προσταγῆς καὶ διατα-
γῆς τῶν θείων ἀποστόλων σκοπὸς ἐστὶ μὴ συνεορτάζειν
Ἰουδαίους τοὺς πιστοὺς τὴν μεγάλην ἡμέραν καὶ λαμπράν.

295 280 Πρὸς δὲ || τοῦτο δύο τινὰς ἔχει διορισμούς, δύο παρατηρή-
σεις · τὴν μὲν μὴ πρὸ τῆς ἰσημερίας τῆς ἑαρινῆς (ἑαρινῆς
φησὶν ἀντιδιαστέλλων ταύτην τῆς μετοπωρινῆς ἰσημερίας ·
γίνεται δὲ ἡ μὲν ἑαρινὴ ἀναβαίνοντος τοῦ ἡλίου ἐπὶ τὰ ἀρκτῶα
ἀπὸ τῶν νοτιωτέρων σημείων, καὶ φαιδρύνοντος μετὰ τὴν
285 χειμέριον κατήφειαν τοῦ χρόνου τὴν ἀπαρχὴν ἐπὶ τοῦ κρουῦ
θυμηρέστερον ἡμῖν αὐγαῖς ἡμετέραις ἐπιλάμποντος, ἕαρ τε
εἰσφέροντος · ποιεῖ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας φωστὴρ τὴν
ἰσημερίαν τὴν μετοπωρινὴν ἐκκλίνων ἀπὸ τῶν βορειοτέρων
σημείων ἐπὶ τὰ ἀρκτῶα, τὰς τοῦ θέρους καύσεις, τεῖς μετο-

1. Il manque un mot dans cette phrase.

200 πωριναῖς ὑφέσεσιν ἀμείβων, ἵνα ἡρέμα τὸ τοῦ χειμῶνος
 ἐπάγη κρυμῶδες, ἰσοταλάντοις τηνικαῦτα τοῦ νυχθημέρου
 μέτροις διῖππεύων τὰ τοῦ ζυγοῦ. Αὕτη δὴ ἡ προσδιαστολή
 ἢ μία, ἢ τῆς ἰσημερίας τῆς ἐαρινῆς · ἡ δευτέρα δὲ μὴ μετὰ
 τῶν Ἰουδαίων, δι' ἣν καὶ τὴν πρώτην παραφυλακτέον · ἐπι
 295 ταυταισὶ ταῖς δυσὶν ἀποστολικάῃς παραφυλακαῖς δύο ἄλλας
 διεφυλάξατο ἡ ἐκκλησία · τὴν μὲν μετὰ τὴν πρώτην παν-
 σέληνον · τὴν δὲ κατὰ τὴν πρώτην κυριακὴν · ἦν δὴ καὶ
 τινες τῶν ἀκεραιωτέρων τῆ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος συμ-
 φράσει συνέρραψαν · ὡς ἂν εὖρον ἐν τῇ ἀραβικῇ ἐρμηνείᾳ)
 296 300 ὁ δὴ οὕτως ᾤήθη ἐπισημάνεσθαι. Τούτων || δὲ τῶν τῆς
 ἐκκλησίας παρατηρήσεων τὸ ἔσχατον ὅτι δηλονότι μετὰ τὴν
 ἀπ' πανσέληνον, κατὰ τὴν πρώτην ἐρχομένην κυριακὴν, δεῖ
 τοὺς χριστιανούς πάσχα ἄγειν, μηδεμίαν φέρει ἀνάγκην
 ἡμῖν, ἔχοντος οὕτως ὡς νῦν ἔχει τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ τῶν
 305 πατέρων κανονίου ἐχομένων ἡμῶν · ἔσθ' ὅτε γὰρ τῆς πανσε-
 λήνου ἐν σαββάτῳ ἢ παρασκευῇ συμβαινούσης, τὴν πρώτην
 εὐθὺς ἐρχομένην κυριακὴν, τὰ τῶν βαιιοφόρων ἐορτάζομεν,
 τὴν ἐξῆς δὲ (ἢ τις ἂν εἴη καὶ β' καὶ κυριακὴ μετὰ τὴν παν-
 σέληνον) λαμπρὰν ἄγομεν ἡμέραν τοῦ θείου πάσχα · δεῖ δὲ
 310 (ἐγῶμαι) πρῶτα εἰδέναι πῶς αὕτη ἡ τοῦ τῶν πατέρων κανο-
 νίου ἀνωμαλία ξυμβαίνει, ἔπειτα πῶς κατ' οὐδὲν παραβαί-
 νομεν τὸν ἀποστολικὸν κανόνα πασχάζοντες κατὰ τὸ τῶν
 πατέρων κανόνιον · ὅτι μὲν οὖν τὸ περὶ τὸ πάσχα κανόνιον,
 ὅπερ κρατοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, τῶν τῆς θεοφόρων πατέ-
 315 ρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ τοῦτο συνέ-
 θεντο καὶ τῇ καθολικῇ παρέδωκαν ἐκκλησίᾳ μετὰ καὶ τῶν
 ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων, φανερόν ἐστι. Διὰ
 τοῦτο γὰρ καὶ κρατοῦμεν καὶ κρατύνομεν κατέγοντες τὰς
 πατρικὰς παραδόσεις (κατὰ τὸν ἀπόστολον) ὡς ἱεροὺς καὶ
 320 ἀσύλους θησαυρούς · ὅτι δὲ τὸ κανόνιον τοῦτο τῶν πατέρων ||

297 τρεῖς που καὶ μικρόν τι πρὸς ἡμέρας παρέλειψεν τῆς ἐν ἧ
 κατέλιπον οἱ πατέρες αὐτὸ στάσεως, δῆλόν ἐστι. Τοίνυν ὅταν
 τὸ αὐτὸ σοι κανόνιον δείκνυσιν ὡς τὸ φάσαι τὸ ἐβραϊκὸν κατὰ
 τὴν τοῦ μαρτίου (φέρει εἰπεῖν) τριακοστὴν ἀλλὰ κατὰ τὴν
 325 εἰκοστὴν ἐβδόμην, τρεῖς δηλονότι ἡμέρας παρακατιῶν · ἐστὶ
 δὲ τουτουῖ τὸ αἴτιον, ἐπειδήπερ τὸ σεληνοδρόμιον, ὅπερ μετὰ
 ἔννεακαίδεκα χρόνους εἰς τὰς αὐτὰς πανσελήνους στρέφεται
 (τοῦτο ὅπερ τηρήσαντες καὶ καταμαθόντες οἱ πατέρες τὸ
 ἔννεακαίδεκαετήσιον συνετέθησαν κανόνιον) αὐτὸ φημι τὸ
 330 σεληνοδρόμιον τῶν δεκαεννέα ἐτῶν οὐκ ἀποθήσισι (*sic*) τὴν
 σελήνην ἐς τὸ ἀκριβέστατον ταῖς αὐταῖς πανσελήνοις κατὰ
 τὰς αὐτὰς ἡμέρας, καὶ στιγμάς, καὶ λεπτὰ καὶ ἄτομα · ἀλλ'
 ἐλλείπει ἐξήκοντά τινα¹, ἦτουν λεπτὰ, ἄτινα ἐν τριακοσίοις
 καὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν συναπαρτίζουσιν ἡμέραν μίαν, καὶ
 335 ταύτην πάλιν οὐχ ἄρτιον καὶ ὀλόκληρον, ἀλλ' ἐλλειπῆ τινῶν
 ἐβδομηκοστῶν (ὡς φασιν οἱ περὶ ταῦτα κυριώτερον ἡσχο-
 λακότες) · διὰ δὲ τοῦτο ὅσοι περ ἔννεακαίδεκα κύκλοι ἀνακυ-
 κλοῦνται ἔνδον τῶν τεσσάρων ἐτῶν καὶ τριακοστῶν εἰσάγουσι
 298 τὰς αὐτὰς πανσελήνους, τὰς τῆς ἐπερχομένης || ἔννεακαίδε-
 340 καετηρίδος τὰς αὐτὰς τῇ προλαβούσῃ ἔννεακαίδεκαετηρίδι,
 ἐλλειπούσας μόνον τῶν ἐξηκοστῶν ἐκείνων, ἄτινα μετὰ
 τριακόσια πρὸς τοῖς ἔτεσιν τέτταρσιν, ἀπαρτίζουσιν ἡμέ-
 ρας μῆκος καὶ ταύτην οὐχ ἄρτιον ἀκριβῶς, ἀλλὰ ἀπολειπο-
 μένην τῶν ἐβδομηκοστῶν ἐκείνων ὧν φασίν · ἦν ἐλλείψιμον
 345 ἡμέραν μειονεκτοῦσιν ἀεὶ τὰ ἐπερχόμενα τριακόσια τέσσαρα
 ἔτη, τὰ προάγοντα τριακόσια τέσσαρα · ἥς ἡμέρας ἕκτος οἱ
 κύκλοι οἱ ἔννεακαίδεκα ὅσοι ἂν εὐρίσκονται ἔνδον τῶν τρια-
 κοσίων τεσσάρων ἐτῶν τὰς αὐτὰς φέρουσι πανσελήνους τοῖς
 προάγουσιν ἔννεακαίδεκα ἔτεσιν ἔνδον τῶν αὐτῶν τριακοσίων

1. En marge : ἴσως ἐξήκοστά τινα.

350 καὶ τεσσάρων ἐτῶν, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς τῶν ἐξηκοστῶν ἐκείνων, ὧν ἕκαστον ἔτος πρὸς τὸ προάγον ἐλλείπεται· ἄτινα ἐξηκοστὰ τὴν ἐλλείψιμον ἀπαρτίζουσιν ἡμέραν μετὰ τὴν τῶν τριακοσίων ἐτῶν περίοδον.

Ταύτης δὲ τῆς θεωρίας οἱ ἀκριβῶς ἐφιέμενοι, Ψελλοῦ πάρα
355 τοῦ σοφωτάτου, μετὰ Πτολεμαίου καὶ τοὺς δεινότερον ἀστρονομηκότας, καὶ τοῦ Ἀργυροῦ Ἰσαὰκ λαβεῖν δύνανται. Ὁ μέγας δὲ Μάξιμος περὶ τούτων πραγματείαν ὄλην συνέθετο. Ἀδύνατον οὖν κανόνιον ἄλλον γενέσθαι ταύτης ἄμοιρον τῆς ἀνωμαλίας· ὃ δὴ ἔφημεν τὴν ἀρχήν, εἰ καὶ διαφεύγει
299 360 τὸν ἔλεγχον τὰ λεπτὰ ἦτον αἱ μοῖραι || αἱ ἐκλείπουσαι πρὶν ἄν, παρφηχότων τῶν τῶν καὶ δὴν ἐτῶν, ἢ ἐλλείψιμος ἡμέρα εὐγνωστότερον ἀναφανῆ· αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς φαινομένης ἐλαττώσεως, ἦτον τοῦ φαινομένου σφάλματος τοῦ τῶν πατέρων κανονίου· ὅπερ οὐκ ἀπὸ ἀγνοίας τῶν πατέρων
365 συνέθη· ἀπὸ δὲ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ μέτρου τῶν ἡμερῶν καὶ ὥρῶν καὶ στιγμῶν ἦτον λεπτῶν, οἷς κατὰ Ῥωμαίους ἀναμετρεῖται ὁ τῶν φωστήρων δρόμος, σελήνης φημί καὶ ἡλίου· ὃς καὶ αὐτὸς οὐκ ἀποτελειοῖ τὴν ἐνιαύσιον περιαγωγὴν ἐν πέντε καὶ ἐξήκοντα πρὸς ταῖς τριακοσίαις ἡμέραις καὶ δὴν
370 ἡμέρας. Ἐλλείπει γὰρ ταυτηῖ τῶν ἡμερῶν καὶ ὥρῶν συναριθμήσει τριακοστόν τι μόριον ἦτον λεπτὸν ἡμέρας, ὅπερ ἐν τριακοσίοις ἔτεσι παρασαλεύει τὴν ἰσημερίαν ἡμέραν μίαν· μίαν γὰρ ἡμέραν ἀποτελεῖ ἐλλείψιμον τὰ λεπτὰ ταῦτα ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν· καθὼς ἐστὶν ἰδεῖν ἐν τῷ ὑποκειμένῳ τῶν
375 ἰσημεριῶν διαγράμματι :

300 Ἔτη κοσμογενείας

δ ψ ν ς

ε ν ς

ε τ ν ς

Ἰσημερίαι.

μαρτ. κε'

μαρτ. κδ'

μαρτ. κγ'

380	ε χ ν ς'	μαρτ.	κβ'
	ε ϑ ν ς'	μαρτ.	κα'
	ς σ ν ς'	μαρτ.	κί
	ς φ ν ς'	μαρτ.	ιθ'
	ς ω ν ς'	μαρτ.	ιη'

385 Ταύτην δὲ τὴν ἀνωμαλίαν ἀμήχανόν ἐστιν ἐκκλῖναι καὶ
διαφυγεῖν, εἰ μὴ τις δύναιτο καὶ φύσιν ἀστέρων καὶ φωστή-
ρων καὶ οὐρανίων σωμάτων καὶ σημείων ἀνασκευάσας ἀνα-
πλάσαι τὸ πᾶν, εἰς χάος πάλιν ἀναλύων τὴν ἀρμονίαν, ἣν
εὐαρμόστατα συνεκράσεν ἡ κοσμοτεχνίτις σοφία τοῦ θεοῦ
390 παγκοσμίως ἀστατοῦσαν, ἵνα στασίμων (κατὰ Γρηγόριον)
ἔχοιμεν ἔρον. Ἐδείξαμεν τὸ τοῦ σφάλματος τοῦ κανονίου
τῶν πατέρων αἴτιον τὸ παράδραστον, τὴν φυσικὴν δηλονότι
τῆς τῶν φωστήρων φορᾶς ἀνωμαλίαν, κατὰ τὸ μέτρον τῶν
ἡμερῶν καὶ ὥρῶν, οἷς κατὰ Ῥωμαίους ἡμεῖς-ταύτην ἀνα-
301 395 μετροῦμεν, ἣν καθ' ἑκάστους τριακοσίους, ἢ τριακοσίων καὶ
τέσσαρας χρόνους (καθὰ φθάσαντες εἶπομεν) γεννῶσιν. Τὸ
λοιπὸν ἐστὶν εἰδέναι πῶς, κατὰ τοῦτο οὕτως ἔχον τὸ κανό-
νιον τῶν πατέρων, φυλάττεται ἀπαράβατος ὁ περὶ τοῦ πάσχα
τῶν ἱερῶν ἀποστόλων κανὼν. Τοίνυν ὁ προφήτης Μωϋσῆς
400 (μάλιστα δὲ διὰ τοῦ προφήτου ὁ θεὸς) ἐν ἰβ' κεφαλαίῳ τῆς
Ἐξόδου προστάττει τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὸ φάσαι, ἡγοῦν τὰ
διαβατήρια, ἐορτάζειν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ τῶν νέων
μηνός. Πρῶτα τοίνυν εὐρεῖν ἀνάγκη τὸ νέον ἔτος, ἔπειτα τὸν
πρῶτον τοῦ ἔτους μῆνα, καὶ τούτου τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ
405 φάσαι τῷ κυρίῳ τὸ παλαιὸν ἐορτάζειν. Ὁ δὲ τῶν ἀγίων
ἀποστόλων κανὼν μὴ συνεορτάζειν παρεγγυᾶ τοὺς ἡμετέ-
ρους τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἵνα τουτὶ φάγωσι, διορίζεται παρα-
φυλάττεσθαι τὴν ἰσημερίαν, καὶ μετὰ ταύτην οὐχὶ πρότερον,
οὐδὲ ἐν αὐτῇ (ἵνα καὶ περιεργάσωμαι τὸ λεγόμενον) τὴν

410 ἀναστάσιμον τῆς λαμπρᾶς ἡμέραν ἡμᾶς πανηγυρίζειν · ἐπι-
τοσοῦτον τοιγαροῦν ὀφείλομεν καὶ τὴν ἰσημερίαν ἐπισκο-
πεύειν καὶ τὸ φάσαι τὸ ἰουδαϊκόν, ὅσον (καὶ μόνον ὅσον) μὴ
συνεορτάζειν ἢ προλαμβάνειν αὐτῶν τὴν ἀνέορτον ἑορτήν.
Τὸ δὲ κανόνιον τῶν πατέρων ἐξευρίσκειν ἡμᾶς παιδεύει μετὰ
415 τὴν ἰσημερίαν τὸ φάσαι τῶν ἰουδαίων, μεθ' ὃ ἡ ἐκκλησία
εἴωθεν ἑορτάζειν τὴν ἐρχομένην κυριακὴν τὸ Χριστοῦ θεῖον
302 πάσχα. || Αὕτη δὲ ἡ τάξις ἐν τοῖσδε τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις
οὐ πάμπαν ἀναγκαία καταφαίνεται, βουλομένων ἡμῶν τῷ
κανονίῳ τῶν πατέρων ἔπεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ κανόνιον
420 δείκνυσι τὴν πανσέληνον μετὰ τὴν ἰσημερίαν τὴν ἑαρινήν,
ἡ δὲ πανσέληνος αὕτη, ἡ τῷ κανονίῳ ἀναγεγραμμένη μετὰ
χίλια τόσα που ἔτη ἀφ' οὗ τὸ κανόνιον συνετέθη, παρε-
κινήθη τρεῖς που ἡμέρας · σὺ ᾧ κανονίῳ παρακολουθῶν
οὐδὲν ἤττον ἢ συνέτρεχε τὸ σεληνοδρόμιον τῇ ἡμέρᾳ ἦν τὸ
425 κανόνιον δείκνυσι τὴν πρώτην εὐθύς ἐρχομένην κυριακὴν
μετὰ τὴν ἐν τῷ κανονίῳ ἀναγεγραμμένην πανσέληνον ἑορτά-
ζεις εἰκότως τὸ πάσχα · ὡς ἐν ὑποδείγματι εἰπεῖν. Δείκνυσι
σοι τὸ κανόνιον ὡς κατὰ τὴν κυριακὴν τῶν Βαίων γίνεται
τὸ φάσαι τῶν Ἰουδαίων · καθ' ὃ κανόνιον ἡ ἐφεξῆς κυριακὴ
430 τὸ τῶν πιστῶν φέρει πάσχα, μὴ συντρεχούσης δὲ τῆς παν-
σελήνου τῇ ἐμφερομένη ἐν τῷ κανονίῳ κυριακῇ τοῦ Λαζάρου
ἦτον τῶν Βαίων, ἔρχεται γὰρ πρὸ τριῶν ἡμερῶν
(τοιαύτας γὰρ που ἐξέπεσεν ὁ γνώμων τοῦ κανονίου) ἔρχε-
ται οὖν τὸ φάσαι τρεῖς που ἡμέρας πρὸ τῆς τῶν Βαίων
435 κυριακῆς (κάτω δηλαδὴ ἐν τῇ ἐβδομάδι τοῦ Λαζάρου) σὺ τὸ
κανόνιον τῶν πατέρων κρατεῖν ἑάσας ὁμοῦ καὶ τὸν ἀποστο-
λικὸν κανόνα, μὴ πρότερον τῶν Ἰουδαίων, μηδ' ὁμοῦ δια-
303 κελεύοντα δεῖν || τοὺς πιστοὺς ἑορτάζειν, ἄγε μοι τὴν αὐτὴν
κυριακὴν, κυριακὴν τῶν Βαίων · τὴν δ' ἐπερχομένην, τὸ
440 πάσχα τὸ ἱερόν. Οὕτω κατὰ τὸ τῶν πατέρων κανόνιον

φυλάττεται μετὰ πλείονος τῆς ἀκριβείας ὁ τῶν ἀποστόλων κανὼν, καὶ τὸ ἀπεμφαῖνον τοῦ κανονίου τῶν πατέρων (ὡς ἂν φαῖεν ἀμαθεῖς ἄνδρες καὶ τῆς τῶν οὐρανίων φυσικῆς ἀνωμαλίας ἀνεπιστήμονες) ἀκριβέστερόν ἐστιν αἴτιον φυλακῆς
 445 τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος, τοῖς δυναμένοις τῆς τῶν λεγομένων ἀκραίφουῶς διανοίας γνησίως ἐφικέσθαι ὡς πορρωτάτῳ ἀποπεμπούσης ἡμᾶς τῶν ἰουδαϊκῶν ἀνιέρων ἐορτῶν.

Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τῶν πατέρων κανόνιον τοιοῦτον οἷον πέρ ἐστιν (ὡς ἂν φαίη τις τῶν γεννάδων, ἀδιόρθωτον καὶ
 450 ἐσφαλμένον) ἀστασίαστον καὶ ἀτάραχον τὴν ἐκκλησίαν διατηροῖ· τὸ δὲ σφάλμα τοῦ κανονίου, σφάλμα μὲν ἐστὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων φάσαι· ἡμᾶς δὲ μακροτέρως ἀποσχοινίζει τῆς ἰουδαϊκῆς παραλατρείας, ὅπερ ἐστὶ καὶ μόνον τῶν ἱερῶν ἀποστόλων σκοπός· κανόνιον δὲ ἄλλο γενέσθαι οὐχ οἷον τε
 455 μὴ ταῖς αὐταῖς τῷ τῶν πατέρων κανονίῳ ὑποπίπτον ἀνάγκαις· ἐστὶ δὲ ὀσιώτερον τῶν πατρῶν ἔχεσθαι· τίς ἂν τολμήσειεν κανόνιον ἄλλον εἰς μέσον παραγαγῶν, οἷον μᾶλλον¹ ἄλλον ἔριδος, ταράξαι τὴν ἐκκλησίαν, ἐπισκανδαλίσαι τοὺς τῶν ἔθνῶν, ὄνειδος προστρίψαι τοῖς πατράσι,
 804 460 τηλικούτων καὶ || τοσούτων κακῶν ὑπαίτιον ἑαυτὸν καταστήσαι καὶ ὑπόδικον τῇ φοβερᾷ τοῦ θεοῦ δικαιοκρίσει, οὐδὲ ἐνός τινος τῶν ἐλαχίστων τὸ σκάνδαλον παρορῶντος, ἀγγελικαῖς δὲ ἐπιστασίαις καὶ χαλεπῇ ἐκδικήσει καθυποτάξαντος.

Τοσαῦτα ἐδυνήθημεν, δέσποτα καὶ πάτερ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 480 ἔξεχαράξαι σου μὲν τῇ μακαριότητι προσταττούσῃ ὑπείκοντες, τὸ κοινὸν δ' ὄφελος θηρώμενοι, τὰς δ' ἐναντίας κακοζήλους καὶ δοξομανούσας ἐπιχειρήσεις εἰς ταπεινοφροσύνην ἀνακαλούμενοι εἰς δόξαν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰρήνην βραβεύσαντος τῇ ἐκκλη-

1. Il faut lire μῆλον.

465 σία καὶ τῆς ἰδίας βουλῆς περὶ τοῦ πάσχα προητοιμάσαντος¹
 ὄρους τὰς κατ' Αἴγυπτον παρὰ τὰς Νείλου ποταμοῦ ὄχθας τῶν
 Πυραμίδων οὐ μακρὰ γινομένας ἐτησίους σωμάτων νεκρῶν
 ἀναστάσεις, αἱ κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἡμέραν τοῦ σωτη-
 ρίου πάθους μεσούσης ἡμέρας προϊέναι ἀρχόμεναι μέχρις
 470 τελομένης Πεντηκοστῆς διατελοῦσιν ἐμφαινόμεναι. Αὐταὶ
 τίνα οὐκ ἂν δικαίως εἴρησαν ἂν ἄλλον εἶναι νομίζειν καὶ
 πάθους καὶ πάσχα κοσμοσωτηρίου καιρόν, παρ' ὃν ἐκεῖναι
 διορίζουσιν; εἰς τουτὶ πάντως τῇ πάντα προϊδούσῃ θεοῦ
 προνοίᾳ τεταγμένοι ἐν ἀκμαζούσῃ σχεδὸν αἰεὶ ἀσεβήμασιν
 475 χώρᾳ, ἔν' ὧσι καὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ἐνδειξίς τοῖς ἀσε-
 306 θέσι καὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῖς εὖ φρονοῦσιν· ὥστε
 τοῖς μὲν ἀναμφίλεκτον ὅτι ποτὲ ἐξαναστήσονται οἱ νεκροί,
 ἡμῖν δ' ἀρίδηλον εἶναι πότε τὰ τῆς ἀναστάσεως ἐορτάζοι-
 μεν· θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν παρ' Αἴγυπτίους θεόθεν κατ' ἔτος
 480 ὑπάρξαι τῆς τε κοινῆς ἀναστάσεως σύμβολα, καὶ τῆς τοῦ
 σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἱερᾶς. Μανθάνομεν γὰρ ἐξ ὧν πρὸς
 τὸν μέγαν Λέοντα Ῥώμης ἐπιστέλλων γράφει Πασχασῖνος²
 θεοσημείαις τοιαύτην ἐορτὴν καὶ παρ' ἄλλοις σημειοῦσθαι.
 Παραλογισθέντες γὰρ ποτε οἱ δυτικοὶ καὶ τὴν τοῦ πάσχα
 485 ἐορτὴν ἰδίαις χρησάμενοι ψηφηφορίαις τε καὶ γνώμαις παρὰ
 τὸ δοκοῦν τοῖς ἀνατολικοῖς ἐορτάσαντες ἐπὶ Ζωσίμου Ῥώμης
 διηλέχθησαν τοῦ προσήκοντος διημαρτηκότες, τῇ ἐποχῇ τοῦ
 ἐν Μελιτιναῖς κατ' ἔτος ἀναβλύζοντος ὕδατος· ἐορταζόντων
 γὰρ τότε καὶ τοῦ πλήθους τῶν κατηχουμένων συνδραμόντος,
 490 ἀναμένοντός τε τὴν τοῦ ὕδατος ἀνάβλυσιν, καθὼς ἔθος ἦν,

1. En marge : "Ὁρα. Βεβαίως καὶ φανερῶς εἶναι ἀπὸ ὅπου λέγει ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος ὅτι ἄχρι τῆς σήμερον εὐγένουν ἅπερ ἴδα καγὼ εἰς τοὺς 1612. Et à la suite d'une écriture plus récente : Οὗτος Παΐσιος ὁ Ἀλεξανδρείας δοκεῖ μοι εἶσθαι ὁ γράψας ταῦτα.

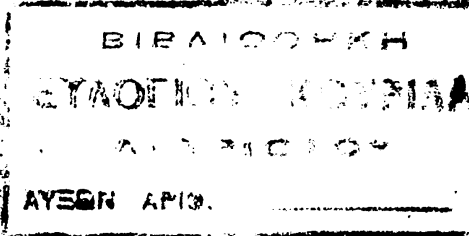
2. En marge : Τόμος δευτέρας συνόδου, φύλ. σδ'.

οἱ δὲ ἔμειναν ἀφώτιστοι, μὴ ἐπιδημήσαντος τοῦ ὕδατος ·
 μετὰ δ' οὐ πολὺ τῆς κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς ἐπιστάσης λαμ-
 προφόρου ἡμέρας τὸ ὕδωρ ἀνέβλυσεν ἐν ὥρᾳ τεταγμένη,
 διελέγχον τοὺς δυτικούς περὶ τὴν ἑορτὴν πεπλημμεληκότας.
 425 Τῷ δὲ λόγῳ τουτωῖ τῷ ἡμετέρῳ συνηγορεῖ καὶ ἡ ἐν Αἴγυπτῳ
 306 ἡ νήσῳ τῆς Προποντίδος ἀναβρύουσα ἐτησίως κατὰ τὴν τῆς
 Μεταμορφώσεως ἡμέραν ἱερὰ κόνις εὐθὺς ἀρχομένη τῇ θείᾳ
 λειτουργίᾳ συναρχομένη · κόνις δὲ ὠνόμασται ἱερὰ παρ'
 ἡμῖν δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι τε θεόθεν καὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ
 430 τοῦ σωτῆρος καὶ ὀπηνίκα ἡ ἑορτὴ ἐπιστῆ, ἀναδίδωσιν.
 Ἐπειδὴ δὲ βασιλικοὶ ἐπιστάντες ὑπηρεταὶ συλλέγουσί τε τὸ
 ἐκβρασθὲν καὶ σφραγίζουσι τὰ ἐκ τῆς κόνεως ἐπώματά τε
 καὶ ἐκτυπώματα, terra siggillata παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς λέγε-
 ται. Τοῖς τῶν πατέρων οὖν ἐφησυχάσωμεν ὄροις μαρτυρου-
 435 μένοις καὶ θεοσημείαις τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ᾧ σὺν πατρὶ καὶ
 ἀγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Au bas de la page, cette note de la main de Théophile, pa-
 triarche d'Alexandrie, auquel a jadis appartenu le manuscrit
 440 Sakkélion :

Θαυμάζειν μοι ἔπεισι πῶς ὁ σοφώτατος οὗτος πατριάρχης
 ἀπεσιώπησε τὸ πάσης μαρτυρίας ἐπέκεινα πανάγιον φῶς,
 ὅπερ δηλ: ἀναδίδεται ἐτησίως, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου σαβ-
 βάτου ἡμέραν, ἄνωθεν τοῦ ζωοδόχου τάφου ἐν Ἱερουσαλήμ,
 445 εἰ μὴ που τυχὸν τότε οὐκ ἦν, εἰ (sic) διέφυγε τὴν τούτου
 μνήμην. † Α. Θ. †

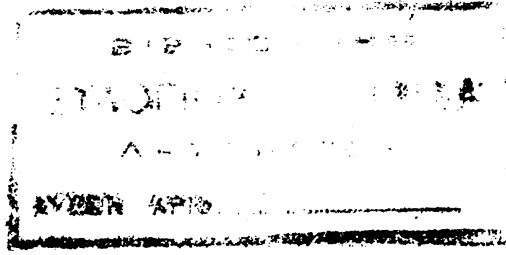

TABLE DES MATIÈRES ¹

	Pages
PRÉFACE.....	vii
1. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	1
2. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	2
3. Épigramme au même.....	2
4. Épigramme à Eugène, évêque du mont Sinaï.....	3
5. Épigramme au Christ.....	4
6. Épigramme à Païsius Hagiapostolitis de Zante.....	4
7. Épigramme sur les <i>Variæ lectiones</i> d'Alvise Lollino.....	5
8. Épigramme sur le même ouvrage.....	5
9. Épigramme latine sur le même ouvrage.....	5
10. Lettre italienne à Alvise Lollino.....	6
11. Lettre italienne au même.....	7
12. Épigramme sur les soucis de la vie.....	8
13. Épigramme latine à Georgius Copaccius.....	8
14. Prière en vers au Saint-Sépulcre.....	9
15. Lettre à N. hiérodiacre.....	9
16. Lettre au même.....	10
17. Lettre italienne au R. P. Jérémie de Brescia.....	10
18. Épigramme latine au même.....	11
19. Lettre aux Révérends Pères.....	11
20. Épigramme écrite dans la laure de saint Sabbas.....	12
21. Épigramme écrite en arrivant au Jourdain.....	13
22. Épigramme écrite à Jéricho.....	13
23. Épigramme italienne au R. P. Ricardo da Lezzo.....	13

1. Les sept lettres marquées d'une astérisque, dans la présente table, ont été publiées, en 1883, par Jean Sakkélión, dans le Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, t. I, p. 37 à 49.

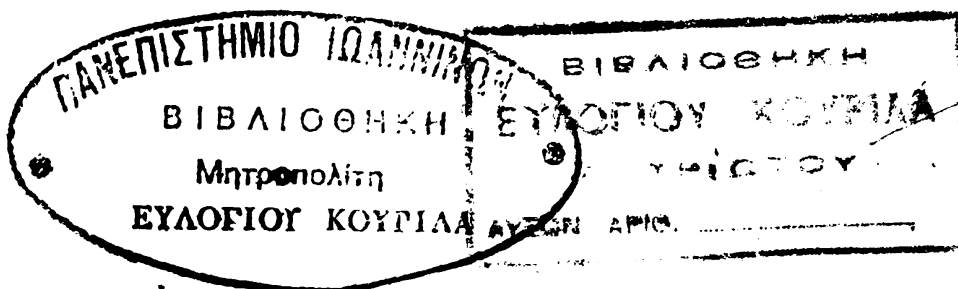
24. Lettre à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	14
25. Épigramme latine à Jean Gisieri, agent consulaire de France à Alexandrie d'Égypte.....	15
26. Épigramme latine à Antonio Manni, médecin.....	15
27. Épigramme italienne au même.....	17
28. Lettre à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	17
29. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	18
30. Lettre à Eugène, évêque du mont Sinaï.....	21
31. Lettre à l'évêque du mont Sinaï.....	22
32. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	23
33. Lettre à Nicéphore, moine.....	24
34. Lettre au métropolitain de Thessalonique.....	25
35. Lettre à Maxime Margounios.....	26
36. Lettre à Maxime Margounios.....	29
37. Épigramme italienne à Paolo Mariani, consul de France en Égypte.....	31
38. Lettre aux moines de la laure de saint Sabbas.....	32
39. Lettre à Niphos, moine de saint Sabbas.....	33
40. Lettre à Salomon Swaicker (Schweigger).....	34
41. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie *.....	36
42. Lettre à Théodose Zygomas.....	40
43. Lettre à Siméon (Cabasilas?), hiéromoine.....	41
44. Lettre à Athanase, hiéromoine sinaïte.....	42
45. Lettre à Emmanuel, prêtre, et à Antoine, lecteur.....	43
46. Lettre à Jean, prêtre, fils de Michel.....	44
47. Lettre à Nicandre, proèdre de Rhodes, <i>etc.</i>	45
48. Lettre à Théodore de Bèze.....	46
49. Lettre latine à François Portus.....	54
50. Lettre à Marguerite de Valois, reine de Navarre *.....	56
51. Lettre à Athanase, hiéromoine sinaïte.....	57
52. Lettre à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	58
53. Lettre à Maxime Margounios.....	58
54. Lettre à Maxime Margounios.....	59
55. Lettre latine à Daniel Ferulanus, médecin.....	60
56. Lettre latine à Salomon Sueicher (Schweigger).....	61
57. Lettre à David Chytræus.....	63
58. Lettre à Jérémie, patriarche œcuménique *.....	64
59. Lettre au cardinal Jules-Antoine Santorio.....	65
60. Lettre latine à François de Billerbeck.....	67
61. Lettre à Philothée, higoumène du couvent des Apézones.....	68

TABLE DES MATIÈRES

139

62. Thrène de Mélétiüs Pigas.....	69
63. Lettre à Jérémie, patriarche œcuménique *.....	70
64. Lettre à Eugène, évêque du mont Sinaï.....	71
65. Lettre à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	72
66. Épigramme consolative à lui-même.....	75
67. Lettre à Siméon (Cabasilas?), hiérodiacre.....	75
68. Lettre à Jérémie, patriarche œcuménique *.....	76
69. Lettre à Siméon (Cabasilas?), hiérodiacre.....	79
70. Lettre à Gabriel, métropolitain de Philadelphie.....	80
71. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	82
72. Lettre à Jérémie, patriarche œcuménique *.....	83
73. Épitaphe du père de Mélétiüs Pigas.....	85
74. Lettre à Gabriel, métropolitain de Philadelphie.....	85
74 bis. Lettre de Martin Crusius à Mélétiüs Pigas.....	86
75. Lettre à Martin Crusius.....	90
76. Lettre à Maxime Margounios.....	91
77. Traduction d'un distique d'Ovide.....	102
78. Lettre à Gabriel, métropolitain de Philadelphie.....	102
79. Lettre à Jérémie, patriarche œcuménique *.....	103
80. Lettre à Michna voda.....	106
81. Lettre au cardinal Jules-Antoine Santorio.....	107
82. Lettre à Denys, hiéromoine de la Source-d'or.....	109
83. Lettre à Sylvestre, patriarche d'Alexandrie.....	110
84. Épigramme à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	114
85. Lettre au même.....	115
86. Lettre au même.....	115
87. Lettre à Jean Grasos, prêtre.....	118
88. Thrène (poésie).....	123
89. Épigramme latine sur l'amour.....	124
90. Épigramme aux moines.....	124
91. Poésie italienne sur le désespoir et l'espoir.....	125
92. Aux RR. PP. François Sasso et Jean-Baptiste Eliano.....	126
93. A Jean-Paul Caïmo, économiste du cardinal Borromée.....	128
94. Lettre à Païsios Hagiapostolitis de Zante.....	131
95. Lettre au cardinal Jules-Antoine Santorio.....	131
96. Lettre à Georges Gavras, grand skévophylax.....	135
97. Lettre à Nicolas Alvenolt.....	137
Sur la fixation de la fête de Pâques.....	138
Table des matières.....	157

- Chansons populaires grecques, publiées avec une traduction française et des commentaires historiques et littéraires. Paris, 1876, in-8 br. 72 pp. 4 fr.
- Chansons populaires grecques. Texte et traduction. Pet. in-8, écu, cart. toile rouge, non rogné. (Sous presse.)
Formera le tome XLV des *Littératures populaires de toutes les Nations*.
- *Collection de documents concernant l'histoire médiévale et moderne de la Grèce*. Tome Ier. Deux vies de Jacques Basilicos, seigneur de Samos, marquis de Paros, comte palatin et prince de Moldavie, l'une par Jean SOMMER, l'autre par A.-M. GRAZIANI, suivies de pièces rares et inédites. Paris, 1889, petit in-8 de 300 pp. et 1 pl. gravée sur cuivre. 20 fr.
- COLLECTION DE MONUMENTS POUR SERVIR A L'HISTOIRE DE LA LANGUE NÉO-HELLÉNIQUE. PREMIÈRE SÉRIE. Paris, 1870-72, 19 fasc. in-8 br. 125 fr.
On vend séparément.
1. Ἡ εὐμορφὴ Βοσκοπούλα, ποίημα Νικολάου Δοιμυτινοῦ, ἐξ Ἀποκορώνων τῆς Κρήτης. La belle Bergère. Poème en dialecte crétois par NICOLAS DRYMITINOS, publié d'après le seul exemplaire connu de l'édition princeps. 3e EDITION. Paris, 1900, in-8 br. 152 pp. 6 fr.
 2. Ψυχωφελὲς Σαρκυτάρι ποιηθὲν παρὰ Κυρίλλου τοῦ Χίου. La pieuse quarantaine du moine CYRILLE. In-12, 23 pp. 2 fr.
 3. Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα ποίημα Ἰακώβου τοῦ Τριβώλη. Histoire de Tagiapiera par JACQUES TRIVOLI. Deuxième édition, avec traduction française et notes. In-8, 48 pp. 4 fr.
 4. Ὁ πόλεμος τῶν ποντικοβατράχων ὑπὸ δὸν Γεωργίου Ὀστοβίτς τοῦ Ῥαγουζαίου. Batrachomyomachie, traduite en grec vulgaire, par GEORGES OSTOWICK. In-8 br., 48 pp. 4 fr.
 9. Ἀπόκοπος. Ποίημα συντεθὲν ὑπὸ Μπεργαῆ. Apokopos ou le Repos du soir par BERGAËS. In-8, 47 p. 4 fr.
 10. Ἱστορία τοῦ ἀρχοντος καὶ σπαθαρίου Σταυράκη τοῦ τυρηνικῶς κρεμασθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸ ἀψὲ ἔτος. Histoire de Stavrakis. In-8, 36 pp. 4 fr.
 11. Πρώτος Ῥαψῶδις α μεταφρασθεῖσα εἰς δημοτικὸς στίχους ὑπὸ Ἀθανασίου Χριστοπούλου. Le premier chant de l'Iliade traduit en vers grecs vulgaires, par ATH. CHRISTOPOULOS. In-8, 27 pp. 4 fr.
 13. Ἱστορία τοῦ Ῥὲ τῆς Σκωτίας μετὰ τὴν Ρήγισσαν τῆς Ἑγγλητέρας, Ποίημα συντεθὲν ὑπὸ Ἰακώβου Τριβώλη. Histoire du Roi d'Ecosse et de la Reine d'Angleterre, par JACQUES TRIVOLI. In-8, 20 pp. 4 fr.
 15. Γραφαὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι Στεφάνου τοῦ Σαγλήκη. Conseils à Franceschi, par ÉTIENNE SAKHLIKIS. Poème inédit. In-8, 48 pp. 4 fr.
 17. Ποίημα νέον πᾶν ὠραῖον περὶ στρατιωτικῆς πραγματείας. LÉONARD PHORTIOS. Poème sur l'art militaire. In-8, 52 pp. 4 fr.
 18. Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Ἀλῆ Πασῆ. Généalogie d'Ali Pacha, poème inédit. In-8 br., 32 pp. 4 fr.
 19. Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου. Histoire de Ptocholéon, précédée d'une étude littéraire par CH. GIDEL. In-8 br., 54 pp. 4 fr.
- COLLECTION DE MONUMENTS POUR SERVIR A L'ÉTUDE DE LA LANGUE NÉO-HELLÉNIQUE. DEUXIÈME SÉRIE. Paris, 1874-1875, 7 vol. in-8 br. 64 fr. 50
On vend séparément :
1. Recueil de chansons populaires grecques, publiées et traduites pour la première fois. Paris, 1874, un magnifique volume in-8 br. de XLIII-376 pp. Tiré à petit nombre sur papier de Hollande. 20 fr.
 2. NICOLAS SOPHIANOS. Grammaire du grec vulgaire et traduction en grec vulgaire du traité de PLUTARQUE sur l'Education des enfants. Deuxième édition. Paris, 1874, in-8 br., 123 pp. 7 fr. 50
 3. Histoire d'Imbérios et Margarona; imitation grecque du roman français : Pierre de Provence et la belle Maguelone, publiée pour la première fois d'après un manuscrit de la Bibliothèque de Vienne par G. WAGNER. Paris, 1874, in-8 br., 63 pp. 6 fr.
 4. Histoire de Tagiapiera, surcomite vénitien. Poème grec en vers trochaïques rimés par J. TRIVOLIS. Publié avec une traduction française, une introduction, des notes et un glossaire par E. LEGRAND. Troisième édition. Paris, 1875, in-8 br., 53 pp. 6 fr.

5. Les Oracles de LÉON LE SAGE. — Bataille de Varna. — La prise de Constantinople, Poèmes en grec vulgaire, publiés pour la première fois d'après les manuscrits de la Bibliothèque Nat., par E. LEGRAND. Paris, 1875, in-8 br., 113 pp. 6 fr.
6. Βασιλειος Διγενής Ἀκρίτης, Les Exploits de Digénis Akritas: Epopée byzantine du xe siècle, publiée pour la première fois d'après le manuscrit unique de Trébizonde, par C. SATHAS et E. LEGRAND. Paris, 1876, in-8 br., de clix et 300 pp. Texte grec, traduction française en regard, notes et glossaire. 15 fr.
7. Trois poèmes en grec vulgaire de THÉODORE PRODROME, publiés pour la première fois, avec traduction française, par E. MILLER et E. LEGRAND. Paris, 1875, in-8 br., 43 pp. 4 fr.

Sathas (C.). Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, BIBLIOTHECA GRÆCA MEDIÆ ÆVI. Nunc primum edidit C. SATHAS. Parisiis, 1872-76, 7 vol., in-8 br. 80 fr.

Vol. I. — MICHEL ATTALIOTE, Constitution d'un monastère et d'un hospice pour les pauvres. — NICETAS CHONIATE. Sept opuscules historiques. — THÉODORE METOCHITE. Eloge de Nicée et relation de son ambassade à la cour de Urosc. — THÉODORE POTAKIOS. Oraison funèbre de l'empereur Jean Paléologue. Bulles d'or des Empereurs Paléologues et des princes de Serbie pour le monastère de Serès en Macédoine. — ΠIERAX. Chronique en vers sur l'histoire des Turcs. Catalogue des mss. du mont Athos et de la bibliothèque du St-Sépulcre à Constantinople. Une introduction sur les auteurs et les mss. publiés et deux fac-similés du ms. autographe d'Attaliote. 10 fr.

Vol. II. — ΝΕΟΦΥΤΕ ΧΥΠΡΙΟΤΕ. Lettre sur la conquête de Chypre par Richard roi d'Angleterre. Histoire des treize moines brûlés par les Latins. Lettres de Germain, patriarche de Constantinople et du pape Grégoire sur la conquête de Chypre. Chronique du royaume de Chypre depuis CONSTANTIN LE GRAND jusqu'à JEAN II LUSIGNAN, écrite d'après les archives de l'île, par LEONTIOS MACHÆRAS. — Mémoires historiques sur les derniers rois de Chypre écrits par GEORGES BUSTRON, secrétaire du roi Jacques II. Glossaire Chypriote. Monnaies inédites du royaume de Chypre, par M. LAMBROS, avec 9 planches. Introduction sur l'histoire de l'île pendant tout le moyen âge, et bibliographie. 10 fr.

Vol. III. — Collection des Chronographes de la Grèce, sous la domination des Turcs. Chronographie de CESARIOS DAPONTES (1648-1704). — Biographie des hommes illustres (1700-1784), par le même. — Mémoires sur l'histoire ecclésiastique (1750-1800), par SERGIOS ΜΑΚΡΕΟΣ. — Vie d'Eugène d'Étolie, par ANASTASE GORDIOS. — Vie des érudits grecs, par PROCOPIOS. — Vie de Macarios de Patmos. — Catalogue d'une riche collection de lettres autographes conservées dans les bibliothèques de Constantinople. — Inventaire des Archives du patriarchat de Constantinople, avec une analyse du contenu de chaque pièce. — Catalogue de ceux qui ont souffert le martyre, depuis la prise de Constantinople jusqu'à nos jours. — Introduction sur l'histoire et les Chronographes de la Grèce. 10 fr.

Vol. IV. — MICHEL PSELLUS. Mémoires historiques (976-1077). — Vie des Patriarches Michel Gerulaire, Constantin Lichoudis et Jean Xiphilinus (1043-1077). — Une étude sur Psellus, d'après des documents inconnus. 10 fr.

Vol. V. — Correspondance historique et diplomatique et divers autres opuscules historiques de MICHEL PSELLUS. 10 fr.

Vol. VI. — Assises et lois de l'île de Chypre. 10 fr.

Vol. VII. — Recueil de chroniques anonymes. 20 fr.

Sathas (C.). Μνημεία Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. DOCUMENTS INÉDITS RELATIFS A L'HISTOIRE DE LA GRÈCE AU MOYEN ÂGE. PREMIÈRE SÉRIE : DOCUMENTS TIRÉS DES ARCHIVES DE VENISE (1400-1500). Paris, 1880-90. 9 vol, in-4, br., avec fac-similés de portulans. 185 fr.

Chaque volume se vend séparément.

Vol. I à VII. 20 fr.

Vol. IX. 25 fr.

— Vits de saints allemands de l'église de Chypre. Gênes, 1884, gr. in-8, br., 26 pp. 3 fr.

— Κρητικὸν θέατρον ἢ ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν. Essai historique sur le théâtre et la musique des Byzantins, suivi d'un recueil de comédies inédites (xvie et xviie siècles). Venise, 1879, 2 vol. in-8, br. 40 fr.

— Commentaires byzantins sur Ménandre, Homère, etc., Paris, 1872, in-8, br., 36 pp. 2 fr.

— Deux lettres de Michel Parapinace. Paris, 1874, in-8, br., 32 pp. 1 fr. 50